

ÚRAD
PRE SLOVÁKOV
ŽIJÚCICH
V ZAHRANIČÍ

**Stála konferencia
Slovenská republika
a Slováci žijúci v zahraničí
2016**

**Argentína, Česko, Čierna Hora, Francúzsko,
Chorvátsko, Írsko, Island, Kanada, Maďarsko,
Malta, Nemecko, Rakúsko, Rumunsko, Slovensko,
Srbsko, Sýria, Švajčiarsko, Švédsko, Taliansko,
Ukrajina, USA, Veľká Británia**

**Bratislava
2016**

**STÁLA KONFERENCIA
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
A SLOVÁCI ŽIJÚCI
V ZAHRANIČÍ
2016**

BRATISLAVA
28. – 29. októbra 2016

Vydal Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Zodpovedný redaktor
Ján Varšo

Editori
Pavel Meleg, Matej Uhlík a Milina Sklabinski

Jazyková úprava
Pavel Meleg a Milina Sklabinski

Grafická úprava
Pavel Meleg a Matej Uhlík

© Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

ISBN 978-80-969921-6-4

Ján VARŠO

predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Milí priatelia,

počas polročného Predsedníctva Slovenskej republiky v Rade Európskej únie a pod záštitou ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky Miroslava Lajčáka zorganizoval Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí v dňoch 28.-29. októbra 2016 v Bratislave 14. „Stálu konferenciu Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2016“. Tematicky bola zameraná na desať rokov uplatňovania zákona č. 474/2005 Z.z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí, ale poskytla priestor tiež na hlbšie zamyslenie nad stavom a budúcnosťou slovenských komunít vo svete. 90 zástupcov reprezentatívnych spolkov, organizácií, inštitúcií a cirkví Slovákov žijúcich v zahraničí, ako aj ďalších osobností spoločensko-politického, vzdelávacieho, kultúrneho a duchovného života z 22 štátov Európy, Ameriky a Ázie prijali závery, ktoré tvoria dôležitý impulz na realizáciu koncepcie štátnej politiky vlády Slovenskej republiky vo vzťahu ku krajanom na roky 2016-2020. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri príležitosti konania konferencie ocenil tiež prácu desiatich krajanov za ich dlhodobé aktivity v zahraničí na národnom poli.

Chcel by som ešte raz poďakovať všetkým účastníkom konferencie za ich aktívny prístup na tomto podujatí a konštruktívne námety pri naplňovaní ústavného rámca podpory Slovenskej republiky v oblasti posilňovania národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí, inštitúcií zriadených na dosiahnutie tohto účelu a tiež vzťahov s materským Slovenskom. Podpora udržiavania, prezentovania a rozvíjania slovenskosti v domovských krajinách v oblasti vzdelávania, vedy, výskumu, duchovnej a svetskej kultúry, informovanosti a médií zo Slovenska bude mať význam vtedy, keď slovenské spolky a združenia preukážu životaschopnosť vo svojich domovských krajinách, hoci život vlastenca nie je v súčasnom hektickom svete vôbec jednoduchý. Potešilo ma preto, že popri predstaviteľoch staršej generácie na konferencii bolo počuť aj hlas zástupcov mladšej a strednej generácie, ktorí svojimi aktivitami prinášajú novú krv a nádej do pôsobnosti krajských spolkov a združení. Som tiež rád, že vystúpenia na konferencii podporili trend štátnej politiky Slovenskej republiky o potrebe investovať úsilie i prostriedky do krajských detí a mládeže. Pri poskytovaní podpory krajským spolkom však treba naďalej uplatňovať Dobšinského trojgrošovú triádu medzi splácaním groša predkom, zužitkovaním druhého na sebarealizáciu a investovaním tretieho do budúcnosti.

Vystúpenia, ktoré na konferencii odznali, a zaslané príspevky sú pojaté v tomto zborníku. Vyjadrujú pocity a postoje k tomu, čo sa na krajanstvom poli udialo za ostatné dva roky a názory na priority do ďalšieho obdobia. Som presvedčený, že sústredené úsilie všetkých zainteresovaných - spolkov a združení Slovákov žijúcich v zahraničí aj v spolupráci s našimi diplomatickými a konzulárnymi zastupiteľstvami v ich domovských krajinách, Svetového združenia Slovákov v zahraničí a tiež ústavných orgánov Slovenskej republiky, Rady vlády Slovenskej republiky pre krajanstvé otázky a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí v spolupráci s ďalšími našimi vnútroštátnymi orgánmi a inštitúciami - prinesie svoje ovocie. V súčasnom období, možno viac ako kedykoľvek predtým, je najdôležitejšie posilňovanie jednoty našich krajanstvkých spolkov a združení v prospech uchovávania slovenskosti vo svete.

Vydanie zborníka zapadá do predvianočného novoročného obdobia a tak mi dovoľte, aby som vám všetkým zažlal príjemné a pohodové prežitie vianočných sviatkov kdekoľvek vo svete ich budete tráviť a veľa osobných, rodinných a pracovných úspechov v novom roku 2017.

Ján Varšo, predseda ÚSŽZ
Bratislava, 21. november 2016

Príhovory, referáty a diskusné príspevky, ktoré odznali na Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2016 alebo boli doručené za účelom zverejnenia.

Poznámka redakcie:

Česko-Slovensko aj Československo a od nich odvodené slová sme akceptovali v takej podobe, ako to bolo uvedené v referátoch, keďže obe podoby sú správne. Takisto sme akceptovali niektoré vžitú výrazy používané autochtónnymi slovenskými menšinami, ktoré úplne nekorešpondujú so súčasnou podobou spisovnej slovenčiny.

Úvodné prihovory

Štefan ROZKOPÁL

vedúci Kancelárie prezidenta SR

Pozdravný list prezidenta Andreja Kisku účastníkom Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2016

Vážení účastníci stálej konferencie, milí krajanovia. Srdečne vás pozdravujem pri príležitosti otvorenia stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí a všetkých vás vítam na Slovensku.

S mnohými z vás som už mal tú česť stretnúť sa osobne počas mojich ciest v zahraničí. Z tých najčerstvejších spomeniem stretnutia s krajanmi v Čile, Argentíne, Spojených štátoch amerických, v Rumunsku, Švajčiarsku a Taliansku. Pri našich stretnutiach a rozhovoroch rád počúvam o vašich úspechoch, ale aj o tom, čo vás trápi. Hovorím o vás s hlavami štátov iných krajín a musím povedať, že som na vás hrdý. Pretože počúvam slová chvály. Pracovitosť, vzdelanosť, srdečnosť či skromnosť sú tie cnosti a vlastnosti, ktorými obohacujete komunity a spoločnosti, v ktorých žijete. Aj z vlastnej skúsenosti viem, aké ťažké je opustiť svojich blízkych, rodnú krajinu a začať odznova. Mnohé vaše úspechy svedčia o tom, akú dlhú a často komplikovanú cestu ste museli prejsť. Ale tiež hovoria o tom, že sa nevzdávate, že sa dokážete presadiť.

Je pre mňa vždy obdivuhodné vidieť, ako si udržiavate a ďalej šírite slovenské tradície, zvyky, kultúru a ako si zachováвате znalosť slovenského jazyka. Viem, že to nie je jednoduché ani samozrejmé. Veľmi si to preto vážim, takisto ako úsilie každého z vás, aj úsilie mnohých krajských spolkov a združení Slovákov po celom svete. Pri tejto príležitosti rád zdôrazňujem moju plnú podporu ambícií a konkrétnym krokom vlády Slovenskej republiky v posilnení starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí.

Milí krajanovia, tak, ako sme my na Slovensku hrdí na vás, tak vy môžete byť hrdí na Slovensko. Na Slovensku žijú ľudia, ktorí robia všetko preto, aby bolo Slovensko úspešnou, modernou a rešpektovanou krajinou. Darí sa nám ekonomicky. Pre našu krásnu prírodu a kultúrnu historickú minulosť aj súčasnosť Slovensko objavujú stále väčšie počty turistov. Na Slovensku vznikajú úžasné nápady, od lietajúceho auta až po najmodernejšie softvérové riešenia a technologické inovácie.

V tomto čase Slovensko dokonca po prvýkrát predseda Rady Európskej únie. Čo by bolo ešte nedávno pre väčšinu z nás nepredstaviteľné. Samozrejme stoja pred nami ešte mnohé výzvy a konkrétne problémy, ktoré potrebujeme zvládnuť. Aby sa na Slovensku žilo lepšie a aby zo Slovenska napríklad neodchádzali veľké počty talentovaných mladých ľudí a už nikdy sa domov nevrátili.

Milí krajanovia, dovoľte mi na záver povedať, že som veľmi rád, že na Slovensko nezabúdate. Že sa zaujímate o dianie na Slovensku a mnohí sa snažíte Slovensku pomôcť. Veľmi to oceňujem a povzbudzujem vás, aby ste v tom pokračovali. Mnohí z vás majú za sebou úspešné kariéry, neoceniteľné skúsenosti či kontakty. Všetko to, čo na Slovensku veľmi potrebujeme. Vracajte sa prosím na Slovensko tak často, ako je to len možné. Všetci ste tu a budete vítaní. Z mojej strany vám môžem ešte raz vyjadriť moju plnú podporu, moje úprimné poďakovanie a moju radosť z našich ďalších stretnutí či už v zahraničí, alebo tu doma na Slovensku. Želám vám ešte príjemný pobyt na Slovensku tu doma a prosím odovzdajte moje pozdravy vašim blízkym a všetkým krajanom vo vašom okolí.

S priateľským pozdravom,

Andrej Kiska, prezident Slovenskej republiky

Lukáš PARÍZEK

štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí

Vážený pán predseda, vážené dámy, vážení páni, milí krajanovia.

Je mi ct'ou otvoriť stálu konferenciu Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí. Považujem toto podujatie za veľmi jedinečné a obohacujúce, na ktorom si pomyselné podávame ruky z celého sveta a zo Slovenska. Dnes sú tu naši krajanovia z dvadsiatich dvoch štátov. Veľmi si vážim, že ste sem cestovali, či už ste prišli zo susedných alebo veľmi vzdialených krajín, vitajte doma.

Prinášam vám taktiež pozdrav pána ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí, pána Miroslava Lajčáka, ktorý prevzal záštitu za týmto podujatím. V jeho mene ďakujem za všetky výnimočné stretnutia s vami po celom svete aj tu doma. Rád budem nasledovať jeho príklad stretnutí s vami a preto vždy, keď som, alebo budem v zahraničí, vyhľadávam aj budem vyhľadávať osobné stretnutia s vami a osobné rozhovory. Váš názor a pohľad na krajinu, kde žijete, považujem za veľmi dôležitý a inšpiratívny. Taktiež nám nastavujete zrkadlo a hovoríte, ako vy vidíte súčasné Slovensko. Ďakujem vám za to.

Od minulej konferencie uplynuli dva roky. Tieto dva roky zmenili nielen Slovensko, ale aj Európu. Z marcových volieb 2016 vzišla nová koalíčná vláda a z tej som vzišiel aj ja. Vo svojom programovom vyhlásení stanovila vláda priority nového mandátu, kde sú aj významné kapitoly týkajúce sa vás, Slovákov žijúcich v zahraničí. Vláda Slovenskej republiky za svoje východisko považuje rámec stabilného rozvoja spoločnosti. Jej cieľom je pružne reagovať na príležitosti a hrozby vonkajšieho prostredia, zabezpečiť hospodársky, sociálny a environmentálny rozvoj Slovenska. Dôraz kladie na spoločenskú súdržnosť a zníženie regionálnych rozdielov. Nová vláda chce posilniť aktívnu úlohu štátu v boji proti korupcii a zvýšiť kvalitu služieb verejného sektora poskytovaných občanom. Vláda má dostatok znalostí, schopností aj odhodlania pre dosiahnutie významného posunu v kvalite života našich občanov. Nechce byť spolkom individualít, ale vládou silného jednoliateho kolektívu. Verím, že napĺňanie týchto ambícií pocítite aj vy, Slováci, ktorí žijete v zahraničí.

V zahraničnej politike boli uplynulé dva roky bezprecedentné. Slovensko sa profilovalo ako zodpovedný, dôveryhodný a solidárny partner. Asertívne sme pokračovali k presadzovaniu vlastných priorít a ochrane našich záujmov. K tým významným v minulom roku patrilo riešenie migračnej krízy, problémov v susedstve Európskej únie, ako aj dlhovej krízy v rámci Európskej únie. Ukončili sme predsedníctvo V4, ktoré bolo trefne pomenované ako dynamický Vyšehrad. Verím taktiež, že teraz máme dynamické predsedníctvo v Európskej únii. Mnohým kritickým situáciám z roku 2015 čelíme doposiaľ. Problémom zostáva destabilizované susedstvo Európskej únie, predovšetkým blízky východ, a s tým súvisiaci problém migrácie. Európskou úniou otriaslo rozhodnutie britských občanov v júnovom referende o opustení únie.

V tomto kontexte sme sa v júli tohto roku ujali nášho historicky prvého predsedníctva v Rade EÚ. Kľúčovou udalosťou bol septembrový bratislavský summit, ktorý bol registrovaný médiami po celom svete. Summit sa uskutočnil v reakcii na výsledky britského referenda a zúčastnili sa ho hlavy štátov dvadsiatich siedmich štátov Európskej únie. Po siedmich rokoch sa zasadnutie lídrov prvýkrát konalo mimo Bruselu a úspešné zvládnutie tohto najväčšieho podujatia na našom predsedníctve významne prispelo k zviditeľneniu Slovenska. Výsledkom summitu bolo prijatie bratislavskej deklarácie, ktorá je zameraná na bezpečnosť, prosperitu a zlepšenie komunikácie medzi členskými štátmi Európskej únie, zlepšenie komunikácie s inštitúciami Európskej únie a v neposlednom rade taktiež s občanmi Európskej únie. Prijatie bratislavskej cestovnej mapy s prioritami EÚ na nasledujúcich šesť mesiacov je hmatateľným výsledkom a referenčným bodom, s ktorým budeme porovnávať úspech európskej integrácie.

V uplynulých dňoch sme hodnotili prvú polovicu nášho predsedníctva. S hrdosťou konštatujem, že Slovensko si svoju úlohu predsedníckej krajiny plní na výbornú. Slovensko bude žiť predsedníctvom do konca tohto roku. Paralelne sa však venujeme aj ďalším dôležitým oblastiam vrátane vás a vrátane krajanskej problematiky alebo krajanskej politiky, aby som bol pozitívnejší.

Keď pripomeniem programové vyhlásenie vlády, sústredím sa na dôležité body vo vzťahu k zahraničným Slovákom. Posilnime starostlivosť o vás, zahraničných Slovákov, vláda bude moderným dynamickým spôsobom podporovať vaše inštitúcie a vzťahy so Slovenskou republikou, opierať sa pri tom budeme o koncepciu štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí do roku 2020, ktorá bola prijatá v októbri minulého roku. Taktiež pripravíme nový model poskytovania štipendií pre Slovákov žijúcich v zahraničí, budeme adekvátne reagovať na zmeny demografickej štruktúry Slovákov, ktorí žijú v zahraničí, a taktiež budeme prijímať efektívne opatrenia, ktoré posilnia otvorenosť občanov k zahraničnému prostrediu a súčasne podporíme využitie ich skúseností a potenciálu, aby sme umožnili efektívny návrat do spoločenského, hospodárskeho a sociálneho života Slovenskej republiky.

Posilnenie starostlivosti o zahraničných Slovákov sa bude realizovať v troch rovinách: v rovine inštitucionálnej, v rovine legislatívnej a v rovine finančnej. Dôležitým inštitucionálnym krokom k realizácii vládnych zámerov bolo nedávne rozhodnutie o zriadení Rady vlády pre krajanské otázky. Od rady očakávame intenzívnejšiu spoluprácu a prehĺbenie koordinácie vecne príslušných ministerstiev a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Úrad považujem z hľadiska výkonu krajanskej politiky za kľúčovú inštitúciu.

Vážení krajanovia, ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí a sieť jeho zastupiteľských úradov, stálych misií, generálnych a honorárnych konzulátov a slovenských inštitútov je pre vás zázemím. Dvere našich úradov sú vám otvorené. Chceme s vami intenzívne komunikovať a aj preto zefektívňujeme sieť honorárnych konzulátov. Už spomenutá koncepcia štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí do roku 2020 prináša významný legislatívny pokrok. Rozpracúva úlohy v oblasti podpory národného povedomia a kultúrnej identity zahraničných Slovákov, krajanských inštitúcií, združení a spolkov, ako aj vzťahov zahraničných Slovákov k ich materskej krajine. Dôležitou legislatívnou zmenou by mala byť aj novela zákona č. 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí tak, aby nová právna norma primeranejšie reflektovala také skutočnosti, ako je vznik nových krajanských komunít najmä v západnej Európe, aby sme aj legislatívne prispôsobili definíciu pojmu „zahraničný Slovák“ v novej realite, aby novela reflektovala vplyv globalizačných procesov a novodobej migrácie na demografickú štruktúru krajanských komunít a v konečnom dôsledku, aby zákon optimálne nastavil proces vydávania osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí.

Od konferencie, ktorá sa dnes koná, a teda aj od vás, očakávam podnety a odporúčania, ktoré prispedia ku kvalitnej novelizácii tohto zákona. Som si vedomý, že mimoriadne dôležitou je stránka finančnej podpory. Dotačný systém Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí je dnes efektívnejší a administratívne menej náročný a úrad v trende zjednodušovania dotačnej schémy pokračuje a bude pokračovať aj naďalej. Výrazne sa tak zjednodušila žiadosť o dotáciu a zjednodušovať sa budú aj zmluvy o poskytnutí finančnej podpory. V súvislosti s financiami pociťujem mierne opatrný optimizmus. Opieram sa o spomenuté fakty, ktorými sú nová koncepcia, zriadenie rady vlády a najmä fakt, že posilnenie starostlivosti o zahraničných Slovákov sa stalo jednou zo zahranično-politických priorít súčasnej vlády. Chcem vás ubezpečiť, že otázky financií budeme venovať osobitnú pozornosť. Už budúročný rozpočet na dotácie by mal byť o 200 000 eur vyšší ako tohtoročný. Sám som nedávno predkladal rozpočet našej kapitoly vo Výbore rady Slovenskej republiky a môžem vás ubezpečiť, že zatiaľ tento proces prebieha hladko.

Ďakujem vám za vaše vytrvalé úsilie, za obetavosť, s akou sa venujete udržiavaniu národného povedomia kultúry a jazyka vo vašich komunitách. Budeme vám pomáhať udržať si väzby so Slovenskom a zostať v kontakte so spoločenským, ekonomickým a kultúrnym dianím. V krajinách, kde žijete, vám chceme pomáhať a vytvoriť podmienky na realizáciu vlastných aktivít. V tomto ohľade je však veľmi dôležitá reciprocita. Sme pripravení vás podporovať a veríme, že nám budete pomáhať pri prezentácii Slovenska. Naša krajina má novú značku, ktorú sme prezentovali tento rok, nové a moderné Slovensko vyjadruje logo, typ a slogan: „Good idea, Slovakia“. Tie však samozrejme sami o sebe nestačia, ambasadormi dobrého mena Slovenska v zahraničí je nielen Peter Sagan, ale aj vy. Efektívne využitie poskytnutej pomoci znamená nové komunikačné kanály. Od spolkových časopisov sa prechádza na internet, komunikuje sa formou blogov a využívajú sa sociálne siete, ako napríklad Facebook, ktorý využívam aj ja, aj ostatní z vedenia rezortu, aj Úrad Slovákov žijúcich v zahraničí a naozaj nám to môže v budúcnosti zefektívniť a zjednodušiť našu komunikáciu.

K udržiavaniu slovenskosti treba zvoliť systémovnejší prístup. Je potrebné zmeniť formu aktivít, napríklad zariaďovať škôlky a školy, kde by sa nová generácia mohla učiť slovenčinu. S tým súvisí aj podpora nových skupín krajanov vo vašich krajinách, hlavne mladých ľudí. Uvítali by sme vašu podporu pri následnej integrácii. Dlhodobým cieľom by malo byť zjednotenie krajanských komunít, potrebná je naozaj jednota a nie spory. Taktiež od vás očakávam ústretovosť a podnety. Pre naše zastupiteľské úrady ste významným zdrojom informácií, a preto sa budeme usilovať o užšiu spoluprácu s vami. Vážime si krajanské organizácie, ktoré zo zahraničia podporujú, aj keď len symbolicky, sociálne alebo detské domovy v Slovenskej republike. Považujem to za krásny prejav solidarity a spätosti s našou krajinou. Záverom ešte jedno dôležité presvedčenie, na ktorom by sme mali stavať našu spoluprácu: potrebujeme vyváženosť, úprimnosť a otvorenosť.

Dámy a páni, môžem vám sľúbiť, že v Slovenskej republike a v jej vláde budete mať vždy oporu. Naše zastupiteľské úrady nech sú pre vás kúskom Slovenska v krajine, v ktorej žijete. Vy ste pre nás veľmi dôležitou a neoddeliteľnou súčasťou nášho miesta vo svete.

Milí krajanovia, ďakujem vám za pozornosť.

Konrád RIGÓ

štátny tajomník Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

Vážené dámy, vážení páni, milí hostia. Dovoľte mi iba zopár slov.

Stretávame sa pri vzácnnej príležitosti, ktorú možno oprávnené označiť za prvoradú kultúrnu udalosť. Som úprimne rád, že sa môžem zúčastniť tejto slávnostnej príležitosti stálej konferencie Slovákov žijúcich v zahraničí. O to viac, že tu stojím pred vami nie len ako štátny tajomník Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, ale aj ako predstaviteľ národnostnej menšiny. Poznám pocity, každodenný život menšiny, jeho pre a proti, a preto vám možno aj trochu lepšie rozumiem. Uvedomujem si, aká je podstatná stála konferencia Slovákov žijúcich v zahraničí. Práve preto som nadšený a naklonený ešte viac k riešeniu problémov tejto komunity.

Dnešné pracovné rokovanie, prezentácie o projektoch, ktoré sa priamo týkajú aj kultúry Slovákov žijúcich mimo Slovenskej republiky, považujem za prioritu. Je nesmierne dôležité podporovať všetky segmenty slovenskej národnostnej kultúry s osobitným zreteľom na mladú generáciu aj prostredníctvom moderných technológií, upevňovať ich národnú a jazykovú identitu a je potrebné taktiež systematicky podporovať inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu. Veľmi významnú úlohu zohráva pri tom Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý pôsobí už desať rokov. Gratulujem k výročiu a prajem všetko dobré.

Orgán štátnej správy je samozrejme nevyhnutný pri tvorbe štátnej politiky. Ale dúfam, že sa zamestnanci úradu neurazia, ak poviem, že najvýznamnejšiu rolu zohrávajú jednoznačne konkrétne inštitúcie a komunity, ktoré tu dnes zastupujete práve vy. Je obdivuhodné, ako každodenným úsilím podporujete národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov nielen tých, ktorí žijú za hranicami Slovenskej republiky.

A na záver iba jednu myšlienku. Táto konferencia je symbolom aj toho, že nám nie je ľahostajná kultúra a nie je ľahostajné naše kultúrne dedičstvo. Prajem vám všetkým, aby ste sa cítili dobre a strávili ďalšie príjemné dva dni v Bratislave. Ďakujem.

Vladimír SKALSKÝ

Svetové združenie Slovákov v zahraničí

Vážený pán predseda, vzácní hostia, dámy a páni, priatelia, krajanovia. Je mi veľkou ct'ou, že môžem byť na tomto mieste a je mi veľkou ct'ou a radosťou, že som zo štrnástich stálych konferencií na štrnástej, a teda môžem aj porovnávať to, čo na ktorej zaznelo a ako tá konferencia vyzerala a vyzerá.

Musím vyjadriť veľkú radosť nad slovami mojich predrečníkov, pretože sa hovorí, že najkrajšími slovami sú činy a myslím, že vlastne všetci hovorili veľmi konkrétne. Pán štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí vlastne zhrnul to, čo nová vláda Slovenskej republiky v tejto oblasti urobila, deklarovala a čo plánuje. Myslím si, že je veľmi veľmi dobré, že slovenské orgány predsa len stále viac a viac vnímajú, že v zahraničí žije obrovské bohatstvo, žije tam obrovské množstvo Slovákov a toto množstvo Slovákov predovšetkým vykonáva obrovskú prácu. Obrovskú prácu pri udržiavaní svojej identity, pri vytváraní kultúry, ktorá je súčasťou spoločného slovenského kultúrneho bohatstva, ale aj pri prezentácii kultúry zo Slovenska, pri vytváraní predpolí pre slovenskú zahraničnú politiku, pri nadväzovaní obchodných vzťahov, pri propagácii cestovného ruchu. My neprichádzame na Slovensko ako chudobní príbuzní niečo pýtať, ale prichádzame vždy ponúkať spoluprácu a podať ruku a táto stála konferencia je, myslím, presne tým najlepším poľom, kde k tomuto pravidelne každé dva roky dochádza.

Teším sa aj z toho, že Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí teraz po desiatich rokoch svojej existencie, k čomu tiež gratulujem, spolupracuje so svetovým združením Slovákov v zahraničí ako so strešnou organizáciou slovenského sveta, ktorá dnes združuje už takmer stodvadsať spolkov z dvadsiatich štyroch krajín sveta, a spolupracuje dobre. Nebolo to tak vždy a je to veľká zásluha súčasného vedenia tohto úradu. Myslím si, že v tom svätoplukovskom zmysle musíme samozrejme ťahať za jeden povraz, aby sme čosi v prospech slovensko-slovenských vzťahov dosiahli.

Svetové združenie Slovákov v zahraničí zladilo svoj harmonogram tak, aby sa stále konferencie striedali s programovou konferenciou a valným zhromaždením svetového združenia Slovákov v zahraničí. Takto tieto dve inštitúcie, jedna reprezentujúca slovenskú štátnu správu a jej vzťah k Slovákom v zahraničí a druhá zastrešujúca krajanské organizácie, organizujú každý rok jedno takéto vrcholné snemovanie, kde sa môžeme zísť, zhodnotiť a naplánovať, čo so slovenským svetom treba robiť. I to je samozrejme ukážka tej dobrej spolupráce.

A keď som hovoril o tom, že najkrajšími slovami sú činy a ako sa ukazuje, i Slovenská republika vyslyšala časť našich žiadostí a našich návrhov obsiahnutých na morande svetového združenia Slovákov v zahraničí adresovanom novej vláde, tak jeden takýto čin oznámim i ja. Včera v tomto hoteli zasadla generálna rada Svetového združenia Slovákov v zahraničí a rozhodla o zriadení centra slovenského zahraničia v Bratislave ako novej inštitúcie zatiaľ so sídlom na sekretariáte svetového združenia na Laurínskej ulici, ale s tým, že budeme hľadať vhodný objekt, verím, že i v spolupráci s orgánmi Slovenskej republiky, bez ktorej si to nevieme samozrejme predstaviť. Vhodný objekt preto, aby my, ako reprezentanti slovenského sveta, sme boli trvalo v Bratislave prítomní svojou kultúrou, svojou históriou, ale koniec koncov i svojou gastronómiou a rôznymi formami pripomínali existenciu obrovskej časti slovenského národa vo svete.

Ja nebudem hovoriť príliš dlho, pretože hneď v úvode pracovnej časti vás bude čakať môj príspevok, takže sa obmedzím na to, že vám v tejto chvíli zaželim úspešné rokovanie a poďakujem všetkým, ktorí prišli z ďaleka i z blízka. Ďakujem.

Mariána TKÁČ

predseda Matice slovenskej

Zdravím, priatelia, Slovenky a Slováci.

To, že to môžem povedať, svedčí o tom, že Slovensko žije aj v zahraničí a je aj doma a myslí na vás.

Starší z vás vedia zrejme, že pred desiatimi rokmi hlavné ťažisko starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí mala Matica slovenská. Takže ja síce gratulujem pánu predsedovi a pracovníkom úradu, ale zároveň konštatujem, že už Matica slovenská nie je to, čo bývala vo vzťahu k zahraničným Slovákom. My peniaze nemáme a vy ani nechcete, ako povedal pán Skalský, takže naše vzťahy, ako dobre mnohí viete, sú o našich návštevách, našich stretnutiach, ale aj akciách, ktoré Matica slovenská organizuje a na ktoré vy prichádzate, za čo vám chcem poďakovať. Chcem poďakovať aj Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, lebo konečne sme aj spolu niečo urobili. Bol letný tábor vo Vysokých Tatrách, ktorý sa osvedčil a pravdepodobne budeme v tom pokračovať.

Ja by som v svojom krátkom vystúpení chcel povedať niekoľko slov o tom, čo Maticu trápi. My sme prešli určitým procesom vyrovnávania sa s minulosťou, ktorý nikdy nebude skončený, ale mám taký pocit, že sme menom Matice slovenskej tejto spoločnosti trochu pozdvihli. Môj princíp, ktorý už šiesty rok presadzujem, je: nikto nemôže za to, kde a ako sa narodil, ale každý môže za to, ako sa správa. Z toho dôvodu Matica slovenská spolupracuje aj s organizáciami Slovákov inej národnosti, ako je slovenská, na našom území, ale aj v zahraničí. Konkrétne, v krátkej dobe budeme v Srbsku reprezentovať Maticu slovenskú na pôde Matice srbskej, pretože Matica srbská oslavuje toho roku svoje významné výročie.

Nás netrápi minulosť. Tá je slávna. Nás trápi budúcnosť. Nás trápi budúcnosť v tom zmysle, aby tento národ nevyhynul. Lebo taká hrozba tu je. Slováci sa nerodia, populácia klesá a množstvo Slovákov musí ísť za prácou do zahraničia. Ja som si naivne myslel, že Slováci v zahraničí vymrú. Nehovorím to v zlom, viete asi na čo myslím. Ale ukazuje sa, že nevymrú a stále čoraz viac Slovákov do zahraničia odchádza a nevracajú sa. Áno. Bol som v Srbsku konkrétne toho roku a zistil som, že aj Slováci žijúci v Srbsku majú takýto pocit, že ich deti, ktoré prichádzajú študovať na Slovensko, sa nevracajú do Srbska. A ja som povedal vtedy a aj teraz to tu poviem, pre Slovensko chvála Bohu. Pre Slovensko žijúce chvála Bohu, lebo Slováci zo Srbska ale aj z Rumunska, aj z Chorvátska, aj z Maďarska sú lepší Slováci, ako Slováci žijúci na Slovensku. Žiaľbohu musím to takto konštatovať. A odrazom toho sú naše médiá. Veď si zoberte verejnoprávnu televíziu a rozhlas, ktorá nevysiela proslovensky. Nepestuje slovenské vlastenectvo. A to slovenské vlastenectvo pestovať potrebujeme. Prečo? Preto, lebo Európa bez Slovákov, ale aj bez Maďarov, bez Čechov, nebude multikultúrna. Európa je multikultúrna. Lebo všetky národy pôvodné európske spolu vytvárajú krásnu kyticu, v ktorej Slováci majú nezastupiteľné miesto.

Chcem vás teda v mene Matice slovenskej pozdraviť, chcem vás ubezpečiť, že budeme chodiť medzi vás, budeme vás pozývať ku nám. Vznikla aj Rada Slovákov žijúcich v zahraničí pri Matici slovenskej, ktorej sa tohto roku síce nepodarilo stretnúť, ale stretneme sa zrejme na jar budúceho roku.

Poslanie Slovenska, aby som to ukončil aj pozitívne, je zrejme veľké. Svätý Ján Pavol II., ale aj Wilkerson, newyorský evanjelizátor, protestant, ktorý vyhlásil: „Ak Pán Boh má nejaký dobrý zámer s Európou, tak využije na to tento národ. Nie veľký národ. Menší ako New York, v ktorom ja žijem“. To je slovo Wilkersona. A my zrejme musíme byť pritom a musíme mať otvorené uši aj srdcia, aby sme pochopili tieto výzvy a boli na správnom čase na správnom mieste.

Ja vám ďakujem, že ste prišli a som veľmi rád, že som vás mohol pozdraviť. Prajem vám pekné dni v Bratislave a na Slovensku. Ďakujem.

Ľudovít HAJDUK

riaditeľ Štátneho pedagogického ústavu

Vážený pán predseda, vzácní hostia, vážení krajanovia. Dovoľte mi pozdraviť vás v mene Štátneho pedagogického ústavu, aj v mojom osobnom mene.

V poslednom čase sme rozvinuli úzku spoluprácu medzi Štátnym pedagogickým ústavom a Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Preto som si dovoľil aj poblahoželať pánovi predsedovi a jeho tímu za jeho mimoriadne úspechy, ktoré úrad skutočne dosahuje.

Za pomerne krátky čas sa nám podarilo v spolupráci s Ministerstvom školstva nastaviť spoluprácu predovšetkým v oblasti učebnicovej politiky. To znamená, že sme sa dohodli, že v spolupráci s úradom budeme zbierať požiadavky jednotlivých komunít krajanov a budeme sa snažiť poskytovať tie dostupné učebnice, ktoré naozaj naši krajanovia v zahraničí potrebujú.

Druhú skupinu spolupráce, ktorú sme rozvinuli, je pomoc v oblasti posilňovania znalostí o krajanoch žijúcich v zahraničí, samotných obsahoch štátnych vzdelávacích programov na Slovensku, teda prijali sme nominácie zástupcov úradu do jednotlivých najmä predmetových komisií, ktoré zabezpečujú inovácie obsahu vzdelávania, najmä na základných a stredných školách.

Tretiu skupinu spolupráce, ktorú sme dohodli s úradom, je podpis memoranda o spolupráci, v rámci ktorého sa dohodli na podrobnostiach spolupráce obidvoch inštitúcií týkajúcej sa vypracúvania materiálov určených pre stredné školy v SR za účelom vytvorenia osobitnej podkapitoly v rámci predmetu Dejín, alebo kompletných didaktických materiálov a obsahových štandardov v rámci osobitného voliteľného predmetu o dejinách a živote Slovákov žijúcich v zahraničí. Štátny pedagogický ústav pod mojím vedením si dal za jednu z hlavných priorít spoluprácu s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí a rovnako tak je otvorený spolupráci s vami a urobíme všetko preto, aby sme vám vyšli v ústrety.

Ešte raz ďakujem veľmi pekne za pozvanie a prajem vám príjemné rokovanie a dni v Bratislave.

František RÁBEK

ordinár Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej republiky.

Vážení prítomní, dovoľte mi, aby som vás srdečne pozdravil v mene pána biskupa Mons. Jozefa Haľku, ktorý je zodpovedný v rámci biskupskej konferencie Slovenska za pastoračiu medzi Slovákami v zahraničí. Zrejme mnohí ho poznáte z jeho návštev medzi vami.

Informoval ma, že máme približne dvadsať kňazov v zahraničí medzi Slovákami, ktorí tam pôsobia, a teda katolícka Cirkev na Slovensku sa snaží robiť, čo je v jej silách, aby duchovne zabezpečovala túto službu medzi našimi krajanmi. Ja sám, keď z titulu mojich funkcií sa pohybujem v rozličných zahraničných mestách, tak tiež sa snažím buď priamo stretnúť s vami, alebo s kňazmi, ktorí tam pôsobia. Informujem sa o situácii a som veľmi rád, že môžem počúvať aj od zahraničných biskupov pochvalné reči, vyjadrenia na duchovný život našich krajanov. Konkrétne napríklad dublinský arcibiskup Martin s veľkým obdivom mi hovoril o Slovákoch, ktorí v Dubline žijú, pracujú, ale aj o ich duchovnom živote.

Môžem skonštatovať, že chceme vám slúžiť tak, ako je to najlepšie možné. Samozrejme, bolo by veľmi cenné, keby sme mali ďalšie kňazské povolania aj z radov vašich rodín v zahraničí, a tak aby sa mohla zabezpečovať táto služba a starostlivosť.

Chcem byť konkrétny, lebo tu už zaznelo, že najkrajšie sú skutky, tak by som vás poinformoval trošku o mojej činnosti, ktorá sa týka aj vás. Okrem toho, že mám na starosti duchovnú starostlivosť o vojakov, armádu a ozbrojené sily, mám na starosti v rámci biskupskej konferencie aj kultúru na Slovensku. Zrejme všetci viete, že v roku 2013 bolo veľké výročie príchodu svätého Cyrila a Metoda na Slovensku. Rada pre kultúru pod mojim vedením vypracovala projekt historického filmu o svätom Cyrilovi a Metodovi, pretože dodnes nemáme zviditeľnenú túto najvýznamnejšiu, najkrajšiu etapu našich národných kultúrnych a kresťanských dejín. Veľa sa už na projekte spravilo, ale zatiaľ nebolo dosť prostriedkov, myslím ekonomických, na to, aby sa tento projekt de facto zrealizoval. Pracujeme na tom ďalej s tým, že možno v horizonte dvoch rokov by bolo možné tento projekt uskutočniť. Spomínam to tu aj preto, lebo keď by sa to podarilo, tak by to mohol byť významný príspevok pre prehĺbenie a upevnenie našej identity. No a tak isto to hovorím aj preto, lebo sme tu počuli, že Slováci v zahraničí neprechádzajú na Slovensko pýtať, ale ponúkajú pomoc, tak ja by som bol veľmi vďačný, keby sa našla aj pomoc celkom konkrétna pre realizáciu tohto projektu, ktorý dúfam, že nám všetkým urobí veľkú radosť a bude veľkým príspevkom kultúrnym, ale aj duchovným. Ďakujem veľmi pekne.

Edita ŠKODOVÁ

tajomníčka pre mediálnu komunikáciu Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania.

Pozdravný list od generálneho biskupa Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku Miloša Klátika

Vážení účastníci Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí, bratia a sestry.

Srdečne vás pozdravujem v mene svojom aj v mene generálneho dozorca Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku Imricha Lukáča. Chcem vám zaželať požehnané rokovanie a hojnosť Božieho požehnania pri ďalšej plodnej spolupráci Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorí nezabúdajú na svoje korene a na krajinu, odkiaľ pochádzajú.

S viacerými z vás sme sa stretli začiatkom júla tohto roku v Békešskej Čabe, kde naša evanjelická cirkev zorganizovala V. evanjelické cirkevné dni. Toto tradičné stretnutie evanjelikov sa po prvý raz uskutočnilo mimo územia Slovenska - samozrejme po dohode s evanjelickou cirkvou v Maďarsku. Jeho cieľom bolo priblížiť sa aj geografickým našim sestrám a bratom žijúcim v Maďarsku, Srbsku, Chorvátsku či Rumunsku, ktorí do Békešskej Čaby mali rozhodne bližšie ako na Slovensko. Témou týchto V. evanjelických cirkevných dní bola *Reformácia a národné povedomie (Príspevok slovenských evanjelikov k päťstému výročiu reformácie cirkvi)*. Biblickým heslom sa stal verš zo 119. žalmu: „O твоjich сведетвách хсесм говоритъ, пред крълми са незаханбѣм“.

Na prípravách týchto evanjelických cirkevných dní sa podieľali aj: Slovenská evanjelická cirkev v Srbsku, Slovenský evanjelický luteránsky seniorát v Rumunsku, Evanjelický a slovenský cirkevný zbor v Iraku, Slovenský evanjelický cirkevný zbor v Budapešti a Slovenský evanjelický cirkevný zbor v Prahe. Najvyšší predstavitelia týchto cirkví sa v rámci programu V. evanjelických cirkevných dní v Békešskej Čabe dohodli na založení Asociácie slovenských evanjelických cirkví zo Slovenska a zahraničia, čím sa právne zakotvila ich vzájomná spolupráca.

Na zakladajúcom verejnom zhromaždení Asociácie slovenských evanjelických cirkví, skratka ASEC, som zdôraznil, že táto asociácia bola založená s cieľom bez ohľadu na politické hranice štátov šíriť evanjelium Ježiša Krista, vyznávať v slovenskom jazyku vieru v trojjediného Pána Boha, svedčiť o ňom a posilňovať vo viere všetkých ľudí hlásiacich sa k evanjelikom augsburského vyznania a svojím slovenským koreňom.

Asociácia vznikla ako cirkevná organizácia podľa cirkevného práva slovenskej evanjelickej augsburského vyznania cirkvi v Srbsku a má sídlo v Novom Sade. Zastrešujeme aj duchovné body, spoluprácu evanjelickej cirkvi a cirkevných organizačných jednotiek, ktorí sa hlásia k augsburskému vyznaniu a ich bohoslužobným jazykom je slovenčina.

Asociácia však nie je uzavretým spoločenstvom, ale v zmysle štatútu sa členmi môžu stať aj ďalšie cirkevné spoločenstvá združujúce slovenských evanjelikov augsburského vyznania. Sme presvedčení, že s Božou pomocou bude táto asociácia prinášať požehnané ovocie v rámci spolupráce slovenských evanjelikov a celkovo Slovákov nie len v súčasnosti, ale aj v budúcnosti.

Nech Pán Boh rovnako požehná aj toto vaše dnešné rokovanie.

Ján VARŠO

predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Milí priatelia,

som rád, že ste sa rozhodli zúčastniť na 14. „Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2016“, ktorú sme tematicky zamerali na desať rokov uplatňovania zákona č. 474/2005 Z.z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí. Z diskusie by mali vyplynúť aj námety na otázku potreby novelizácie tohto zákona vo svetle doterajších vašich skúseností.

Nemôžem však začať inak naše stretnutie na Slovensku, ako **poďakovaním vám všetkým** a prostredníctvom vás aj všetkým našim krajanom vo svete za aktivity, ktoré vyvíjate na poli slovenskosti vo vašich domovských krajinách. Počas ročného pôsobenia vo funkcii predsedu ÚSZZ som mal možnosť stretnúť sa s väčšinou z vás a bližšie sa oboznámiť s aktivitami našich komunit. Každý z vás si zaslúži uznanie a podporu za prácu, ktorú vykonávate na poli uchovávaní, prezentovaní a rozvíjania slovenského jazyka, duchovnej a svetskej kultúry, informovanosti a médií, nech už je to spojené s vašou profesiou alebo v rozhodujúcej väčšine na báze dobrovoľnosti. Potešiteľné je, že je v nich pojaté presvedčivé vlastenectvo, keďže máte záujem na tom, aby ste vo svojich domovských krajinách udržiavali pri živote slovenský jazyk, tradície a zvyky a prevzali ste štafetu po svojich predkoch, aby ste ju odovzdali svojim potomkom.

Dovoľte mi, aby som na úvod poďakoval tiež tým, v ktorých máte silnú podporu i oporu vo svojich domovských krajinách. Sú to naše veľvyslanectvá a generálne i honorárne konzuláty, ktoré majú živý kontakt s krajanskými komunitami vo vymedzenej zemepisnej a kompetenčnej pôsobnosti. Osobitne im tiež ďakujem za aktívnu spoluprácu a kolegiálny prístup pri príprave mojich stretnutí s vami. Vám, ktorí sa s nimi pravidelne stretávate, nemusím hovoriť, že kolektívy veľvyslanectiev a konzulátov sú zasa potešené z toho, že môžu byť nápomocné pri podpore vašich krajanských aktivít, ktoré obohacujú reprezentáciu i prezentáciu Slovenska v krajinách ich pôsobenia. Chcem rovnako pripomenúť, že v tomto polroku si na niektorých tohtoročných krajanských podujatiach, vrátane na našej konferencii, pripomíname prvé predsedníctvo Slovenskej republiky v Rade Európskej únie. V historickom kontexte to symbolizuje dosiahnutý stupeň vývoja postavenia Slovenska v rodine európskych národov a štátov. Naše predsedníctvo v EÚ možno vskutku označiť za „malý skok“ pre Slovensko a „veľký pokrok“ pre Slovákov od sťahovania našich predkov do stredoeurópskej zemepisnej oblasti v V. a VI. storočí.

Pod záštitou slovenského predsedníctva v Rade EÚ sa uskutočnil aj Pamätný deň zahraničných Slovákov v Bratislave 5. júla 2016, minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky pán Miroslav Lajčák prevzal tohto roku záštitu nad 43. ročníkom krajanských slávností v Detve a aj 55. ročníkom Slovenských národných slávností vo vojvodinskom Báčskom Petrovci v Srbskej republike, či 39. ročníkom festivalu Slovenského kultúrneho dedičstva v americkom New Jersey, aby som menoval aspoň niektoré. Slováci v zahraničí sa tak podieľajú na prezentovaní Slovenska a jeho úspechov a dokumentujú, že dýchajú a žijú aj s radosťami i starosťami svojej materskej krajiny.

Na úvod chcem tiež ešte raz **zablahoželať oceneným krajanom** za ich záslužnú prácu pri udržiavaní a prezentovaní slovenskosti v domovských krajinách i v širšom okolí. Toto symbolické uznanie predstavuje morálne ocenenie vašej práce, ktorú ste vykonali a iste ešte vykonáte v prospech našich krajanov, pričom verím, že zoznam ocenených bude narastať úmerne aktivitám krajanov pri zveľadňovaní našej slovenskosti.

A teraz k meritu konferencie. V rámci vymedzených tém - **desať rokov fungovania úradu a prípadná novela zákona č. 474/2005 Z.z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí** - sa vo svojom vystúpení chcem venovať hlavne problémom a výzvam, ktoré nás všetkých v rovine

vzťahov Slovensko-krajanská komunita tešia i sužujú a možnostiam na ich kultivovanie a zveľaďovanie. Desaťročné pôsobenie úradu korení z právnych základov éry samostatnej Slovenskej republiky po rozdelení Českej a Slovenskej federatívnej republiky. Prirodzené puto, ktoré spája Slovensko a Slovákov žijúcich v zahraničí, sa právne premietlo do zákona NR SR č. 241/1993 Z.z. z 20. októbra 1993 o štátnych sviatkoch, dňoch pracovného pokoja a pamätných dňoch. Týmto zákonom bol 5. júl, deň štátneho sviatku „svätého Cyrila a svätého Metoda“, vyhlásený za pamätný deň Slovenskej republiky, ako „Deň zahraničných Slovákov“. Materské Slovensko si ním pripomína svojich rodákov a krajanov, ktorí majú po svete svoje dočasné alebo trvalé domovy. 23. februára 2001 bol prijatý ústavný zákon č. 90, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., ktorého článok 7a zakotvil: „Slovenská republika podporuje národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou.“.

Na napĺňanie tohto cieľa bol následne vypracovaný a prijatý **zákon č. 474/2005 Z.z. z 23. septembra 2005** o Slovákoch žijúcich v zahraničí. Tento definuje kategóriu krajana žijúceho v zahraničí (*osoba, ktorá nemá trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a je štátnym občanom Slovenskej republiky alebo nie je štátnym občanom, ale si uchováva národné povedomie ,a on alebo jeho predok v priamom rade má slovenskú národnosť*), národné povedomie (*aktívne prejavy hlásenia sa k slovenskému národu a k hodnotám, ktoré reprezentujú slovenský jazyk, slovenské kultúrne dedičstvo a tradície*) a štátnu podporu Slovákov žijúcich v zahraničí (*oblasť vzdelávania, vedy a výskumu, kultúry, informačnú a médií*). Zákon vymedzuje aj pôsobnosť ÚSZZ a zaväzuje ministerstvá a ostatné orgány štátnej správy, aby sa v rozsahu svojej pôsobnosti podieľali na tvorbe a výkone štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí a na realizácii štátnej podpory. Dovoľte mi, aby som pri príležitosti 10. výročia vzniku ÚSZZ poďakoval mojim predchodcom i spolupracovníkom na úrade za prácu vykonanú pri uplatňovaní tohto zákona. Prvej predsedníčke a kolegyni Vilme Privarovej, Milanovi Vetrákovi i môjmu predchodcovi Igorovi Furdíkovi. Úrad nadväzuje na pozitívne výsledky ich aktivít a keď usudzujete, že sa dosiahol určitý posun vpred, určite je to zásluhou všetkých zainteresovaných v zahraničí i na Slovensku.

Vo väzbe na platnú právnu úpravu sa objavujú názory, aby **v rámci tretej ústavnej dimenzie** (*väzba na materské Slovensko*) boli zahrnuté aj otázky spojené s účasťou občanov Slovenskej republiky žijúcich v zahraničí na voľbách na Slovensku, zriadenie Komisie pre krajanské otázky v (*Zahraničnom výbore*) NR SR, navýšenie finančných prostriedkov do dotačného systému, vybudovanie krajanského pamätníka alebo múzea krajanského vystaňovalectva na Slovensku a pod. Ide o dlhodobejšie prezentované návrhy, ktoré je potrebné vnútropolitický komplexne posúdiť, keďže majú buď legislatívny kontext alebo si vyžadujú značné investície. Verím, že aj k takýmto podnetom zaujme stanovisko novozriadená Rada vlády Slovenskej republiky pre krajanské otázky v súlade s aktuálnym programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky.

Vo všeobecnosti však možno povedať, že hoci nepochybne každý právny rámec môže byť vždy zdokonaľovaný, a to sa týka aj krajanskej agendy, aktuálna **zákonná úprava nepredstavuje zásadnú prekážku** pri realizácii cieľov zakotvených v Ústave Slovenskej republiky. Snáď táto právna úprava by mala zreteľnejšie reagovať na potreby súčasnej generácie občanov Slovenska, ktorí - pri vedomom zachovaní trvalého pobytu na území Slovenskej republiky - pôsobia dlhodobejšie (*pracujú, študujú, prebývajú*) v krajinách EÚ a usilujú sa udržať a prezentovať slovenský jazyk a kultúru vo svojich (*predpokladane*) dočasných domovských krajinách. Vzniká teda otázka, ako uspokojovať (*v súlade s platnou právnou úpravou*) oprávnené požiadavky, najmä aktívnych vzdelávacích a kultúrnych víkendových centier. Tieto, mimo svojej materskej krajiny, naplňajú duch platnej legislatívy -

udržiavajú, prezentujú a rozvíjajú slovenský jazyk a kultúru. Desiatky tisíc občanov Slovenska v krajinách západnej Európy, ale tiež inde vo svete, najmä však ich deti, si vyžadujú pri výučbe slovenčiny a slovenských reálií podporu zo strany Slovenska nielen v oblasti logistiky (*náklady za prenájom priestorov*), ale aj v oblasti pedagogickej vrátane riešenia otázky výsledkov ich snaženia (*uznávanie na Slovensku*). Rozhodujúcim faktorom musí byť, že rodičia majú záujem, aby sa ich deti v zahraničí učili slovenčinu a o Slovensku.

Inak, zákon č. 474/2005 Z.z. poskytuje ÚŠZZ **dva nástroje na realizáciu štátnej politiky** vo vzťahu ku krajanom. Je to vydávanie osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí a dotačný systém. Pochopiteľne, vychádzajúc z dikcie zákona, ďalšie dôležité nástroje má vo svojej pôsobnosti MŠVVaŠ SR a MK SR a o akejsi úlohe patróna krajanskej agendy zo strany MZVaEZ SR a jeho diplomatických a konzulárnych zložiek v zahraničí som sa zmienil. Počas mojich diplomatických pôsobení v zahraničí som bol nielen svedkom, ale aj účastníkom plnenia tohto poslanca.

Čo sa týka osvedčení Slováka v zahraničí, jednoznačne najvyšší záujem a stále stúpajúci nárast o ne prejavujú vojvodinskí Slováci zo Srbska a tiež krajanovia z Ukrajiny. Do 30. septembra 2016 bolo podaných 2.076 žiadostí o osvedčenie a vydaných bolo 1.762, pričom na porovnanie možno uviesť, že za celý rok 2013 bolo vydaných 568 osvedčení, v roku 2014 ich bolo 941 a v roku 2015 to už bolo 1444. Ak vychádzame z toho, že obdržané osvedčenia využívajú krajanovia z Vojvodiny a zakarpatskej Ukrajiny na zákonom umožnený prechodný pobyt na území Slovenskej republiky a tiež na možnosť pracovať u nás bez administratívnych povolení, potom nemožno nevidieť, že ich sťahovanie k nám má dopad aj na krajanské komunity v týchto štátoch a na ich aktivity. Ide o komplexný problém so sociálno-ekonomickým pozadím, nad ktorým sa treba prinajmenšom zamýšľať, najmä z toho hľadiska, aby sa nám Vojvodina i zakarpatská Ukrajina úplne „neodslovenčinili“.

Pokiaľ ide o dotačný systém, to je kapitola sama osebe s tým, že chápem jeho význam pre podporu krajanských aktivít i komunít vo všetkých štátoch sveta bez výnimky. Ich prerozdelenie zostane vždy subjektívne a bude polarizovať až antagonizovať vzťahy medzi tými, ktorí dostali podporu a tými druhými bez ohľadu na to, aký objem prostriedkov by Slovensko vyčlenilo pre krajanov. Ak je podaných takmer 1.000 žiadostí o podporu projektov (*ako to bolo v roku 2015*) v sume 4 milióny eur a k dispozícii je zhruba milión eur, potom aj v jednoduchých počtoch prevažujú nespokojní alebo aspoň neuspokojení žiadatelia.

V každom prípade však treba zdôrazniť, že **žiadna koruna ani cent**, ktoré boli poskytnuté počas desiatich rokov platnosti zákona na dotácie, nevyšli navnivoč a prechodne alebo dlhodobo naplnili alebo naplňajú svoj účel. Druhá otázka je, či nemohli byť zemepisne a žánrovo (*vzdelávanie, kultúra, informovanosť a média*) prerozdelené inakšie. Hoci prevažná väčšina z vás oceňuje poskytnutie podpory projektom, treba tento nástroj na podporu krajanských aktivít naďalej zdokonaľovať od fázy vymedzovania priorít v jednotlivých štátoch i žánroch, podávania žiadostí, ich triedenia, procesu rozhodovania, až po kontrolu ich efektívneho využívania. Vecne treba ustáliť proporciu delenia dotácií podľa Dobšinského trojgrošovej triády medzi splácaním groša predkom, zužitkovaním druhého na sebarealizáciu a investovaním tretieho do budúcnosti. ÚŠZZ má ustálený proces rozhodovania o žiadostiach o dotácie, na ktorých sa zúčastňujú externí experti. Snažíme sa tiež, aby krajanské komunity a slovenské diplomatické a konzulárne misie vstupovali do tohto procesu a podieľali sa na vymedzení priorít v domovských krajinách. Podpora nákupu učebníc a učebných pomôcok do škôl a vzdelávacích centier, krytie nákladov aktivít kultúrne a náboženské, výdavky na publikácie a média a medzitým individuálne žiadosti o propagáciu Slovenska a Slovákov a popri tom aj žiadosti o investície do nákupu, rekonštrukcie, či najímania nehnuteľností, vytvárajú zmesku, ktorá si žiada vyvíjať úsilie na dosiahnutie konsenzu o prioritách.

Vidím tu **priestor pre SZSZ**, aby s podporou ÚŠZZ a za pomoci krajanských expertov s proporcionálnym zemepisným a žánrovým zastúpením, vymedzovali priority v

štyroch dimenziách platného zákona s dôrazom na posilňovanie národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov žijúcich vo svete a s prihliadnutím na reálne očakávania a potreby krajanov a možnosti ich realizácie. Na spôsob školskej komisie bude dobre zvážiť vytvorenie reprezentatívnych komisií aj v oblasti kultúry, informovanosti a médií, aby profesionálne posúdili problémy a výzvy v interakcii troch skupín našich krajanov a ponúkli víziu prístupu k nim s dôrazom na ľudský, materiálny a finančný potenciál krajanských spolkov a inštitúcií v zahraničí - životaschopné, trvalo udržateľné a efektívne projekty iste získajú podporu aj Slovenskej republiky.

A teraz k stavu našej krajanskej únie, čiže slovenskej komunity vo svete. Podľa toho, ako si nastavíme kritériá, môžeme konštatovať, že situácia nie je taká zlá, aby nemohla byť ešte horšia, alebo že by to mohlo byť aj lepšie. Treba sa však pozrieť do zrkadla a vidieť veci v reálnom svete a svetle, aby sme sa neocitli na dne krajanskej beznádeje a dôstojne posúvali odkaz našich predkov nasledujúcim generáciám. Základné údaje o štátnej politike Slovenskej republiky voči krajanom od ostatnej konferencie obsahujú správy úradu pre NR SR za rok 2014 a tiež 2015, ako aj v Koncepcii štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016-2020.

Všeobecné hodnotenie krajanských komunít vo svete

V hodnotení prezentujem subjektívny pohľad, ktorý som si vytvoril počas stretnutí s vami, v ktorom je implicitne alebo výslovne vyjadrený obdiv k vašej práci a aktivitám bez ohľadu na to, že možno niektoré fakty vidím trochu inak ako vy. To neznižuje význam a váhu práce, ktorú v špecifických podmienkach vykonávate, ale treba si byť vedomý nižšie uvedených špecifíčnosti. Situáciu v rámci 1,5 miliónovej slovenskej komunity vo svete je rozdielna - podľa počtu Slovákov aktívne či pasívne sa podieľajúcich na udržiavaní a prezentovaní slovenskosti a podmienok ich fungovania - prinajmenšom do troch kategórií. Stále **najživšími komunitami**, kde v slovenských prostrediach môžete hovoriť po slovensky nielen s činiteľmi spolkov a združení, ale aj s relatívne početnou komunitou, sú tradične bašty na Dolnej zemi, v Srbsku, Maďarsku a Rumunsku, ku ktorým možno priradiť aj Českú republiku. Počet krajanov, ktorí sa angažujú v rôznych inštitúciách (*školy, cirkev, médiá*), spolkoch (*kultúrno-umeleckej povahy*) a v niektorých prípadoch aj v štruktúrach orgánov domovského štátu (*minimálne na miestnej úrovni*) sa stále pohybuje v stovkách a tisíckach, čo kladie zvýšené nároky na organizáciu a rozmanitosť krajanského života. Akýsi medzistupeň tvoria krajanovia v Poľsku, na Ukrajine a v Chorvátsku, kde v školách je slovenčina voliteľná a spolky sú tu aktívne najmä v spojení s náboženskými sviatkami alebo s inými spoločenskými udalosťami. Počet angažovane sa hlásiacich krajanov k slovenskému národnému povedomiu možno v týchto krajinách rátať skôr na stovky, ako na tisícky, napriek iným údajom z oficiálnych i neoficiálnych štatistík.

Druhú skupinu tvoria krajanovia v zámorí (*najmä USA, Kanada, Argentína, Austrália*), kde je ich matematicky najviac, ale tých aktívne či pasívne sa zúčastňujúcich na krajanských podujatiach, angažujúcich sa v krajanskom živote, možno rátať skôr na desiatky, či stovky, a len výnimočne na tisícky. Prostredníctvom slovenských vzdelávacích centier a s pomocou náboženských obcí alebo iných inštitúcií sa snažia samostatne alebo niekde aj v rámci československých spolkov jazykovo a kultúrne podchytiť globalizáciou nasiaknutú migrujúcu mladú slovenskú generáciu. Potešiteľné je, že k skúsenej generácii organizátorov krajanského života sa dnes pripája stredná a mladšia generácia.

Tretiu skupinu tvoria naši občania, ktorí využívajú výhody členstva Slovenskej republiky v Európskej únii a zvolili si za miesto svojho života (*trvalého alebo prechodného*) jednu z krajín EÚ. Prebývajú najmä v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska, Írsku, ale aj v Belgicku, Nemecku, Francúzsku, Rakúsku, či Taliansku a v menšom

rozsahu Švédsko a Španielsko, ku ktorým možno priradiť aj Švajčiarsko a Nórsko. Občania sa zapájajú do krajauských aktivít (*vzdelávacie, náboženské, kultúrno-spoločenské podujatia*) spontánne, resp. keď sú (*najmä jazykovo*) v núdzi.

Na druhej strane, vďaka úsiliu a obetavosti jednotlivcov z radov strednej a mladšej generácie, sú zriaďované slovenské vzdelávacie a kultúrne centrá, v ktorých sa deti cez víkendy učia slovenčinu a o Slovensku vrátane príprav vystúpení pre rôzne príležitosti. V tomto kontexte treba pozitívne hodnotiť činnosť Slovenských katolíckych misií a slovenských farností v krajinách, v ktorých pôsobia. Napriek tomu však počet „praktizujúcich Slovákov“ v týchto štátoch sa tu dá rátať skôr na desiatky, ako na stovky a tým sa približujú k situácii v zámorí. Existenčným problémom aktívnych spolkov v tejto skupine je najmä pokrývanie výdavkov na prenájom budov a honorovanie učiteľov.

Znižovanie počtu aktívnych a pasívnych Slovákov žijúcich v zahraničí.

To je problém, nad ktorým sme lamentovali, meditovali a hľadali východiská s krajauskými predstaviteľmi počas môjho diplomatického pôsobenia v Srbsku. **Ťažko nájsť recept na udržiavanie záhrad slovenskosti** pred cunami prirodzenej asimilácie v prostrediach väčšinových národov a do rodín prenikajúcej angličtiny, ako prostriedku komunikácie a dorozumievania, najmä v zmiešaných rodinách. Navyše, hektický kolobeh života ešte urýchľovaný šprintujúcou informačnou technológiou, nie je veľmi žičlivý pre pestovanie tradičných foriem spolupatričnosti, ktoré boli charakteristické v minulosti v oblasti školstva, kultúry i médií, keďže kladie zvýšené nároky na harmonizovanie osobného, rodinného a pracovného života. Nemožno sa diviť, že každý jednotlivec sa v prvom rade usiluje zabezpečiť svoju existenciu a rodinu a aj keď v ňom pulzuje slovenské vlastenectvo, po únavnom pracovnom dni hľadá jednoduchý spôsob relaxu. Maximálne, pokiaľ mu niekto dá impulz, aby sa zúčastnil na víkendových spoločenských podujatiach alebo náboženských obradoch. To je diagnóza súčasného stavu v krajauských komunitách v zásade po celom svete a v niektorých krajinách je to ešte znásobené zložitejšími sociálno-ekonomickými podmienkami z hľadiska živobytia.

Je nepochybné, že akákoľvek by bola pomoc zo strany Slovenskej republiky, túto **diagnózu súčasného stavu v krajauských komunitách nemožno zakrývať** a už vôbec nie ignorovať. Je otázka, aký druh liečby zvoliť a ako nákladné lieky treba použiť, aby sa dali do pohybu slovenské motory, ktoré by prebudili 1,5 miliónovú slovenskú komunitu vo svete. Situácia naozaj nie je dobrá z hľadiska udržania pri živote ambiciózných cieľov Ústavy Slovenskej republiky pri podpore národného povedomia. Možno mnohých vás sklamem, ale určite nie je to cestou dopingov finančnej alebo materiálnej povahy, ktoré síce môžu byť podporné, ale nie primárne a rozhodujúce, keďže rýchle vyprchajú.

Čo môže Slovenská republika urobiť alebo zlepšiť vo vzťahoch ku krajanom

Necítim sa kompetentný ani povolaný hovoriť o tom, čo môžu krajauské komunity a ich predstavitelia urobiť vo svojej pôsobnosti, aby sa zachovalo dedičstvo našich predkov vo vašich domovských krajinách. Myslím, že vy na mieste lepšie poznáte podmienky, v ktorých pôsobíte. **Obmedzím sa teda na kroky, ktoré zo strany Slovenska považujem za dôležité** v súvislosti s podporou vášho úsilia na zachovanie a prezentovanie slovenskosti pri naplňovaní slovenských ústavných a zákonných ustanovení. Niektoré z nich spomenul vo svojom vystúpení už aj štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky pán Lukáš Parížek a ďalší rečníci v prvej časti tejto konferencie.

Pozitívnym východiskom je, že koalíčná vláda má vo svojom **Programovom vyhlásení** zakotvené, že „posilní starostlivosť o zahraničných Slovákov. Bude moderným dynamickým spôsobom podporovať ich inštitúcie a vzťahy so Slovenskou republikou v súlade s prijatou Koncepciou štátnej politiky na roky 2016-2020. Pripraví nový model

poskytovania vládnych štipendií pre Slovákov žijúcich v zahraničí.“. ÚSŽZ ráta s tým, že už spomínaná zriadená Rada vlády Slovenskej republiky pre krajanské otázky bude nápomocná pri zabezpečovaní plnenia vyhlásenia vlády a strategicky usmerňovať činnosť ÚSŽZ v oblasti vzdelávania, kultúry, informovanosti a médií. Pevne verím, že tento orgán napomôže aj pri zabezpečovaní účasti slovenských predstaviteľov na vašich podujatiach doma i v zahraničí - za vyvíjané úsilie si to zaslúžite.

Ako som vyššie spomenul, bol by som rád, keby sa v rámci SZSZ a s podporou ÚSŽZ vytvorili **odborné komisie**, ktoré by - podobne ako je to v prípade Školskej komisie - diskutovali a vypracovali ciele a priority z pohľadu krajanských komunít, ktoré budú aj s podporou ÚSŽZ reagovať na súčasné výzvy v oblasti vzdelávania, duchovnej a svetskej kultúry, informovanosti (*edičnej činnosti*) a médií. V tomto smere je dôležitá komunikácia a spolupráca medzi jednotlivými skupinami krajanov, aby sme nielen naplnili literu ústavy o spolupatričnosti krajanov, ale hlavne aby dochádzalo k posilňovaniu jednoty medzi krajanmi v domovských štátoch i vo svete. To je aj zásadný dôvod na podpísanie memoranda ÚSŽZ so Svetovým združením Slovákov v zahraničí v októbri minulého roku. Pokiaľ sa nám to podarí, bude to na osoh domovskej krajiny, na pýchu materského štátu, ale hlavne v prospech krajanov a ich aktivít v domovskej krajine.

Programové vyhlásenie vlády zakotvuje aj záväzok pripraviť nový model poskytovania vládnych štipendií pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Chcem veriť, že v spolupráci s krajanskými reprezentatívnymi zložkami sa bude dariť systematickejšie využívať **štipendiá**, ktoré poskytuje Slovenská republika krajanským študentom, aby naplňali svoj cieľ návratu tejto investície do krajanského prostredia v domovskej krajine. Hoci ani tento slovenský vklad do krajanského prostredia nevychádza navnivoč bez ohľadu na zemepisné miesto realizácie absolventov, lepšie by bolo, keby sa absolventi vracali domov a tu šíрили slovenskosť. Do pôsobnosti MŠVVaŠ SR patrí aj vysielanie učiteľov do základných škôl a lektorov na vysoké školy, ktorí v súčinnosti s domovskými pedagógmi vnášajú slovenskosť do výchovno-vzdelávacieho procesu. V krajinách, kde pôsobia vykonávajú záslužnú činnosť. Už dlhodobo rezonuje aj otázka vysielania študentov slovenských pedagogických vysokých škôl na prax medzi krajanské komunity, čo by tiež bolo dobré doviesť do nejakej koncovky.

ÚSŽZ je v kontakte so **Štátnym pedagogickým ústavom MŠVVaŠ SR**, ktorý môže byť nápomocný pri podpore škôl, vzdelávacích centier a knižníc z hľadiska učebných pomôcok. Som rád, že riaditeľ ústavu pán Ľudovít Hajduk prijal pozvanie na konferenciu a vyjadril pripravenosť ústavu spolupracovať pri vypomáhaní učebnicami pre našich krajanov. V príslušných komisiách ústavu bude posúdené aj začlenenie do stredoškolských učebníc otázok týkajúcich krajanov.

Aj v oblasti vedy a výskumu bude potrebný nejaký impulz, ktorý by sa mal (*možno v tejto etape*) tak trochu egoisticky zamerať na hľadanie východísk z existujúceho stavu v slovenskej krajanskej komunite v jednotlivých krajinách a celkove vo svete. Úprimne oceňujem všetky aktivity, ktoré vedú k zachytávaniu minulých období kvitnúcej slovenskosti v jednotlivých obciach, mestách a regiónoch v tlačenej alebo elektronickej podobe. Treba však myslieť na to, že budú mať význam len vtedy, keď budú mať ešte čitateľov v čím ďalej tým intenzívnejšie sa znižujúceho počtu krajanov vo svete. Nevieť prečo mi napadol titulok z komediálneho seriálu v srbskej televízii „Selo gori a baba se češlja“. V našej praxi to v premietnutej podobe znamená, že celkom správne „kultivujeme“ našu minulosť z rôznych uhlov pohľadu, ale ide aj o to, aby sme sa zahľadeli do seba raz nezobudili v situácii, keď výsledky takýchto vedecko-výskumných aktivít už nebudú mať svojich krajanských čitateľov. Verím tiež, že je tu priestor aj pre spoluprácu so SAV a slovenskými vysokými školami.

Myslím, že sa tiež zhodneme na tom, že treba investovať do našej najmladšej generácie, ktorá preberie štafetu po nás doma i v zahraničí. Súčasne ide o pestovanie vzťahov

detí, žiakov a študentov k materskej krajine. ÚŠZZ bude naďalej podporovať letné **detské a mládežnícke tábory**, ktoré vytvárajú priestor na spoznávanie sa detí, komunikáciu medzi nimi v slovenskom jazyku a v spoznávaní slovenských regiónov. Výsledkom je spokojnosť detí, žiakov, pedagogického dozoru a rodičov z táborov, ktoré sa realizujú na odbornej úrovni s partnerskými agentúrami z UMB v B. Bystrici, Univerzity Komenského v Bratislave, Akadémie vzdelávania v Martine a naposledy aj z Matice slovenskej. To sa týka aj škôl v prírode a tiež exkurzií krajanských detí na Slovensko. Ide o to, aby sa na Slovensko v predstredoškolskom veku dostali krajanské deti, ktoré si to za svoje úsilie učiť sa slovenčinu v zahraničí zaslúžia. Usilujeme sa tiež, aby sa do týchto táborov dostali tiež talentované deti, ktoré boli úspešné pri vyvíjaní aj mimo vyučovacích aktivít v umeleckej alebo iných oblastiach, ktoré ich budú spájať s materským Slovenskom. Raz to možno budú práve oni, ktorí budú prirodzenými apoštolmi Slovenska vo svete.

Som taktiež veľmi rád, že krajanští žiaci a študenti sa majú možnosť zapájať do spoločenských aktivít, ktoré organizujú mestá alebo inštitúcie hlavne pre školákov zo Slovenskej republiky. Účasť krajanov na **kultúrno-spoločenských podujatiach**, ako je divadelná „Palarikova Rakova“, „Južnoslovenské detské a mládežnícke folklórne slávnosti“ v Dulovciach, literárna súťaž „Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko“ v Nových Zámkoch alebo „Bienále fantázie“ v Turčianskej galérii v Martine umožňuje nielen demonštrovať svoje umenie v materskej krajine, ale aj dotýkať sa pulzu jej života a tým zároveň prispievať do spoločnej slovenskej kultúrnej truhlice. Z tohto miesta chcem poďakovať starostovi obce Dulovce Štefanovi Caletkovi a riaditeľovi Turčianskej galérie Ľubomírovi Kráľovanskému za spoluprácu.

Verím, že veľký potenciál je ešte skrytý vo využívaní **spolupráce medzi partnerskými regiónmi**, mestami, obcami alebo spolkami zo Slovenska a vašimi domovskými štátmi. Stále si spomínam na partnerskú spoluprácu medzi vojvodinskou obcou Chrtkovce a slovenskou obcou Ratka, ktoré začalo v oblasti folklóru a vyústilo do investície na výstavbu fotovoltickej elektrárne v Srbsku. Podobne ako napríklad aj návšteva folklórneho súboru Ostroha z Írska v Kanade na pozvanie slovenských krajanov z kanadského západného pobrežia, čo sú len ilustrácie. V niektorých prípadoch si myslím, že by sme si mohli aj takýmto spôsobom autonómne napomáhať pri realizácii slovenskosti v prostrediach nášho pôsobenia.

Oblasť kultúry má svoje dva rozmery - duchovný a svetský. Kultúra je našou prítomnosťou, ktorá premostňuje slovenskosť medzi skôr narodenou a mladou generáciou. Kostoly, školy, krčmy a kultúrne strediská tvorili logistiku slovenskosti v slovenskom prostredí, kde sa formovala viera, vzdelanie, získavali sa všeobecné informácie lokálnej a globálnej povahy a kde sa ľudia stretávali pri rôznych príležitostiach. Tieto inštitúcie tak vstupovali do našich duší v kolobehu každodenného života bez toho, aby sme si to uvedomovali. Stávali sa našimi spoločníkmi, ktorí nás obkolesili pri rodinných a spoločenských udalostiach spojených s narodením, vzdelávaním, rôznymi druhmi zábav až po pohreby. V takýchto prostrediach sme dostávali prvé vitamíny vlastenectva a nevdojak aj duchovné prepojenie, ktoré ústi do slovenského príbuzenstva. Cyrilo-metodejská viera a kresťanské tradície i zvyky, slovenský jazyk, slovenské divadlo, folklór, či umenie akéhokoľvek druhu, majú perspektívu aj v krajskom prostredí vtedy, keď bude existovať táto infraštruktúra. Na druhej strane samotná infraštruktúra nestačí, lebo kostol bez veriacich a škola bez žiakov je ako telo bez duše. Úrad preto bude v rámci svojich možností naďalej podporovať aktivity krajanov v oblasti duchovnej a svetskej kultúry na uspokojenie tela i duše v súlade s koncepciou štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu ku krajanom na roky 2016-2020.

Oblasť **informovanosti** v slovenskom jazyku predstavuje ďalšiu kategóriu, ktorá tvorí pilier národného povedomia. V zásade tu možno zaradiť edičnú činnosť, ktorá tvorí akýsi

komunikačný most v priestore a čase. Odovzdávanie informácií z miesta diania širokej verejnosti a ich posúvanie z generácie na generáciu zanecháva odkazy súčasníkom a zároveň aj budúcim generáciám. Dnes uvádzame do krajanského obehu Svetový slovenský kalendár na rok 2017, ktorý spracovalo Slovenské vydavateľské centrum v Báčskom Petrovci a želám mu veľa čitateľov. Verím, že kalendár by sa mohol v budúcnosti stať akýmsi majákom, ku ktorému budú krajanovia upriamovať pozornosť. Po úvodnom predstavení našich krajanských spolkov a združení by nás mal v ďalších rokoch informovať o dôležitých krajanských aktivitách a navádzať na možnosť účasti na podujatiach v jednotlivých krajinách. Som si plne vedomý toho, že edičná činnosť v sebe zahŕňa aj vydávanie slovenskej beletrie, poézie či iných foriem literárnych prejavov v tlačovej alebo elektronickej podobe, v ktorých sa vieme pochváliť našimi historickými osobnosťami alebo aktuálnymi slovenskými autormi. Som si tiež vedomý toho, že to patrí do slovenského kultúrneho bohatstva. ÚSZZ bude v rámci svojich možností podporovať edičnú činnosť vo väzbe na iné priority. K všeobecnej informačnej činnosti ÚSZZ som viackrát povedal, že existujú rôzne a početné nástroje na šírenie informácií a sme nimi zaplienení tak, že už sa v nich len s námahou orientujeme. Chcem zdôrazniť, že ÚSZZ sa usiluje poskytnúť krajanskému prostrediu potrebné, užitočné a komplexné informácie o svojich aktivitách na webovej stránke. V prípade potreby sa môžete vždy obrátiť na úrad, resp. jeho zamestnancov e-mailom alebo telefonicky.

Napokon dôležitú a na to nadväzujúcu kategóriu tvoria **médiá**. ÚSZZ organizuje v dvojročných intervaloch stretnutie krajanských novinárov, aby si navzájom vymenili poznatky zo svojej práce. Vždy ma poteší, keď si môžem prečítať, vypočuť či pozrieť reportáž z oblasti aktivít krajanov a ešte som radšej, keď sú tieto správy pozitívne. Som tiež rád, keď sa krajanské médiá v jednotlivých krajinách stále „držia nad vodou“, hoci je to čím ďalej tým zložitejšie. Aj tu by bolo dobre dať krajanské mediálne hlavy dokopy a vytvoriť systém komunikácie, ktorý bude napomáhať pri posilňovaní jednoty a národného povedomia krajanov. Moderná a rýchle sa zdokonaľujúca informačná technológia je realitou a nepomôže nám sťažovať sa na to, že má dopady aj na klasické médiá. Ako udržať v harmonickom vzťahu podporu k médiám so storočnou tradíciou vo vzťahu k elektronickým médiám, ktoré vznikli (*povedzme*) predvčerom. Je potrebné nájsť odpoveď na túto otázku a to nielen z hľadiska podpory médií, ale hlavne účinnosti ich pôsobenia na posilňovanie národného povedomia. Tohto roku úrad podpísal dohodu s verejnoprávnou televíziou RTVS o spolupráci z hľadiska propagácie krajanských aktivít. V tejto súvislosti by som chcel oceniť prácu redaktorky RTVS/RSI pani Ingrid Slaninkovej, ktorá systematickým spôsobom informuje o aktivitách našich krajanov v zahraničí a prispieva k propagácii vašej práce na Slovensku. Pochopiteľne, poďakovanie patrí všetkým redaktorom a pracovníkom krajanských médií, ktorí svojou každodennou prácou prispievajú k prezentovaniu aktivít krajanov v akčnom rádiu ich pôsobnosti a tým aj k posilňovaniu národného povedomia.

Z našich domácich podujatí treba ešte zmieniť **Krajanskú nedeľu a Krajanský dvor** v Detve, na ktorých sa prezentujú krajanské folklórne súbory, gastronómia i tradičné remesla krajanov. Podujatie v Detve sa teší pozornosti nielen Detvanov, ale aj širšieho okolia a bol som rád, že tohto roku si cestu k nemu našli aj bývalý prezident Slovenskej republiky Ivan Gašparovič, poslankyňa Erika Jurinová i štátny tajomník MZVaEZ SR Lukáš Parížek. Dúfam, že tí, ktorí sa mali možnosť zúčastniť tohtoročných Podpolianskych folklórnych slávností v Detve mi dajú za pravdu, že krajanské súbory v pásme „Ako išiel tatko do sveta...“ v režijnom podaní Vlastimila Fabišíka očarili publikum, ktoré si tiež mohlo pochutiť na špecialitách krajanských kuchýň na krajanskom dvore. Chcel by som poďakovať a oceniť spoluprácu s primátorom mesta Detva pánom Jánom Šufliarskym, ktorý spolu s kolektívom svojich spolupracovníkov vytvára podmienky na všeobecne prospešné prezentovanie krajanov slovenskej verejnosti vrátane na tieto účely budovaného tzv. krajanského dvora. Verím, že folklórne témy Krajanskej nedele, ktoré budú indikované dopredu vytvoria príležitosť na to,

aby sa na Slovensku mohlo časom prezentovať čo najväčšie množstvo krajanských folklórnych súborov zo sveta.

Na záver ešte **podĎakovanie mojim kolegom z úradu** a zástupcom jednotlivých rezortov a inštitúcií za spoluprácu pri naplňovaní štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu ku krajanom. ÚSZZ bude naďalej usilovať o to, aby sa tieto vzťahy ešte viac spevňovali a podporovali sa krajanské združenia a spolky s cieľom posilňovať komunikáciu, solidaritu a jednotu krajanov vo svete. Budem rád, keď kritické hodnotenie spoločnej práce pôjde ruka v ruku s reálne načrtnutými návrhmi o komplexnej vízii krajanskej perspektívy pri posilňovaní národného povedomia a jednoty Slovákov žijúcich v zahraničí v prostredí súčasných globálnych výziev a nástrah. Ešte raz vám želim príjemný pobyt doma teším sa na vaše vystúpenia a námety ohľadne skvalitnenia naše spoločnej práce.

Ďakujem za pozornosť.

Príspevky účastníkov

Vladimír SKALSKÝ

Svetové združenie Slovákov v zahraničí

Návrhy Svetového združenia Slovákov v zahraničí a ich napĺňanie

Motto: Roztratení, ale nestratení

Za efektívnu spoluprácu Slovenskej republiky a Slovákov v zahraničí

Ústava Slovenskej republiky pokladá Slovákov žijúcich v zahraničí za integrálnu súčasť slovenského národa. Kultúrne dedičstvo Slovákov v zahraničí je trvalou súčasťou spoločného národného bohatstva. Svetové združenie víta, že mnohostranné a plodné vzťahy medzi Slovenskou republikou a krajským svetom sa dostali medzi priority novej vládnej koalície.

Už pred voľbami bolo podpísané i Memorandum o spolupráci medzi Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Svetovým združením Slovákov v zahraničí, reflektujúce obojstranne pociťovanú potrebu ďalšieho prehĺbenia úzkej a dobrej spolupráce. Napriek pozitívnym prvkom a odstráneniu niektorých deformácií pociťuje krajský svet i určité deficity a nové výzvy pre spoluprácu. Preto sa Svetové združenie Slovákov v zahraničí (SZSZ) obrátilo na slovenskú politickú scénu so svojimi otázkami a podnetmi. Veríme, že aj pozitívne odozvy na tieto otázky sú príslubom, že štátne orgány Slovenskej republiky si budú v plnej miere uvedomovať skutočnosť, že v zahraničí žije trvalo vyše dvoch miliónov Slovákov, ktorí sú duchovne a kultúrne v stálom a intenzívnom kontakte s domovskou krajinou svojich predkov. Niektorí žijú odtrhnutí od materského územia slovenského národa dlhé stáročia a svoj jazyk a identitu si udržali i v cudzojazyčnom prostredí. Ďalšie státisíce Slovákov žijúcich v zahraničí sú i občanmi Slovenskej republiky a desaťtisíce z nich prejavili svoj záujem o dianie na Slovensku aj vo voľbách, či už sa na nich zúčastnili poštou alebo pricestovali na územie Slovenska. Početnú komunitu Slovákov v zahraničí je nutné považovať za významný faktor aj pri realizácii cieľov zahraničnej politiky Slovenskej republiky, vrátane ekonomickej diplomacie.

Spoluprácou so strešnou organizáciou krajanov, Svetovým združením Slovákov v zahraničí (SZSZ), bude potrebné jednotlivé kroky vlády cieľavedomo zamerať na také opatrenia, aby vplyv a významné postavenie Slovákov v zahraničí boli plne akceptované a aby bol tento potenciál - v súlade s medzinárodnými právnymi normami a legislatívou Slovenskej republiky - využívaný ku prospechu Slovenska.

Dúfame, že vláda SR bude napomáhať Slovákom v zahraničí pri ich emancipačných, kultúrno-spoločenských snaženiach, ich vitalizácii a revitalizácii v oblasti duchovnej (vrátane podpory cirkevných komunít), pri udržiavaní jazykového povedomia a osobitej kultúry, napojenej na bohaté pramene tradičných aj moderných slovenských kultúrnych hodnôt.

Svetové združenie Slovákov v zahraničí, nadväzujúce na desaťky rokov trvajúcu prácu svojich predchodcov a završujúce 15 rokov úspešnej práce v prospech Slovenska a slovenského zahraničia, je pripravené k aktívnej a účinnej spolupráci s vládou Slovenskej republiky a Národnou radou SR.

Slovenský svet by bol vďačný najmä za pokroky v týchto oblastiach:

- navýšenie objemu grantových prostriedkov späť na úroveň, garantovanú v minulosti koncepciou štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí, teda 1,33 mil. eur (v ďalších rokoch v rozpočte, v tomto roku rozpočtovým opatrením vlády);

každoročne klesajúca úroveň podpory totiž nezodpovedá významu a početnosti Slovákov žijúcich v zahraničí, je neporovnateľná aj s okolitými krajinami;

- podpora zriadenia Centra slovenského zahraničia v Bratislave, ktoré SZSZ s ďalšími partnermi pripravuje, ako viditeľného symbolu novej úrovne spolupráce; toto centrum má ambíciu prezentovať históriu slovenských menšín a komunít v zahraničí, ale aj trvalo prezentovať súčasnú kultúru krajanov v hlavnom meste Slovenska;
- obnovenie komisie pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri Zahraničnom výbore Národnej rady SR so zastúpením krajanov;
- zvýšenie komfortu volieb zo zahraničia ;
- novelizácia zákona o Slovákoch žijúcich v zahraničí tak, aby reagoval na novú situáciu v slovenských menšinách a komunitách vo svete;
- rozšírenie systematickej podpory slovenského národnostného školstva, v krajinách kde jestvuje, a vzdelávacích aktivít a centier v ostatných krajinách, vrátane zvýšenia kompetencií akreditovaných slovenských vzdelávacích centier pri prestupových skúškach detí – občanov SR; vytvorenie dlhodobej stratégie na podporu vzdelávania v slovenskom jazyku v zahraničí;
- efektívna spolupráca v oblasti rozhlasového a televízneho vysielania pre Slovákov žijúcich v zahraničí a o nich bez nereálnych finančných požiadaviek, opierajúcu sa prioritne o výmenu programov s krajaňskými vysielaniami v rôznych krajinách, o možnosti internetu a sieť slovenských žurnalistov po celom svete.

Veríme, že v súlade s prísľubmi i s prioritám vládnej koalície sa v nadchádzajúcom funkčnom období vlády významne zvýši dôraz na spoluprácu Slovenskej republiky a Slovákov žijúcich v zahraničí. Svetové združenie Slovákov v zahraničí už na začiatku funkčného obdobia predchádzajúcej vlády adresovalo kabinetu memorandum, ktoré prinieslo určité pozitívne impulzy – teraz na tento postup nadväzujeme. Je to ponúknutá ruka Slovákov v zahraničí pre vzájomne prospešnú spoluprácu v oblasti zahraničnej politiky, tvorby a šírenia kultúry a informácií, vzdelávania a propagácie Slovenska. Generácie Slovákov v zahraničí pracujú v prospech našich spoločných záujmov, spoločného osudu – zväčša podľa slov básnika Rudolfa Dilonga „zadarmo, nie však nadarmo“.

Želáme novému parlamentu i novej vláde SR veľa spoločných úspechov v slovensko-slovenských vzťahoch.

Memorandum schválil Výkonný výbor Svetového združenia Slovákov v zahraničí 4. apríla 2016.

Treba rekapitulovať, čo sa podarilo zrealizovať. Vláda má problematiku Slovákov žijúcich v zahraničí medzi prioritami, konkrétne nové výsledky však zatiaľ v dostatočnej miere nevidíme. Krajanovia začínajú byť netrpezliví, aj keď chápajú, že vláda i parlament majú teraz mimoriadne náročné obdobie činnosti i v súvislosti s predsedníctvom SR v Rade Európskej únie a ďalšími úlohami.

Hoci Svetové združenie Slovákov v zahraničí vyzdvihuje úsilie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý spadá pod Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, podľa neho táto inštitúcia sama zmeniť situáciu nemôže. Je to vec politického rozhodnutia, či už v rozpočtovej, legislatívnej alebo organizačnej oblasti.

**Skúsenosť Slovákov žijúcich v Argentíne z pohľadu zákona 474/2005 z. z.
o Slovákoch žijúcich v zahraničí**

Stručný opis komunity Slovákov žijúcich v Argentíne

V Argentíne žije okolo 30.000 ľudí, ktorí majú právo povedať, že sú slovenského pôvodu. Ako sám povedal pán prezident Slovenskej republiky pri nedávnej návšteve Argentíny, komunita Slovákov, respektíve komunita slovenských krajanov žijúca v Argentíne, je najväčšia komunita Slovákov v Južnej Amerike. Prví Slováci prišli do Argentíny na začiatku dvadsiateho storočia, ale najväčšie prísťahovalecké vlny Slovákov sa uskutočnili medzi svetovými vojnami a tesne po druhej svetovej vojne. Niekoľko Slovákov prišlo do Argentíny po nežnej revolúcii, teda po roku 1990.

Väčšina Slovákov prišla do Argentíny keď neexistovali masmédiá, ani internetové komunikácie, ani sociálne siete. Cestovať loďou alebo lietadlom bolo veľmi drahé. Európske vojny a politické režimy Československa tiež hrali svoju negatívnu rolu, aby vzťah medzi Slovenskom a Argentínou nebol práve najlepší. Preto, už pred takmer sto rokmi Slováci žijúci v Argentíne cítili potrebu založiť si svoje vlastné inštitúcie. V nich našli to, čo každý slovenský prisťahovalec potreboval po príchode do Argentíny: pomoc od krajanov, miesto kde zachovávať jazyk, zvyky, hodnoty, kde sa môže cítiť ako doma.

Slováci sú roztrúsení po celej Argentíne, ale najviac ich nájdeme v Buenos Aires – Slovenský kultúrny spolok v Argentíne, v Berisse - 60 kilometrov od Buenos Aires je Slovensko-argentínsky klub a v provincii Chaco - 1300 kilometrov od Buenos Aires, kde Slováci sú členmi slovenských a československých inštitúcií. Niektoré krajské komunity majú svoje sídla vo vlastných budovách (napr. Buenos Aires, Berisso, Čechoslováci v Roque Saenz Peña, v Chacu). V Buenos Aires a v Berisse sa v sídlach vyučuje taktiež slovenský jazyk.

Všeobecný stav slovenských komunít v Argentíne môžeme zhrnúť takto:

- takmer všetky boli založené v čase vrcholu európskeho prisťahovalectva do Argentíny;
- majú svoje vlastné, no staré budovy, ktoré sú centrami ich kultúrnych a spoločenských činností;
- hoci už úplne asimilovaní, Argentínčania slovenského pôvodu sa ešte snažia udržiavať a šíriť hodnoty a kultúru svojich slovenských predkov.

Po chodbách slovenských klubov už chodí tretia generácia Argentínčanov slovenského pôvodu. Slovensko už nie je ich rodnou zemou. Slovenčina už nie je ich materinským jazykom. Úloha slovenských krajských inštitúcií sa zmenila a nemá jasný smer. Argentínčania slovenského pôvodu majú svoj domov v Argentíne. Už nepotrebujú pomoc od ostatných krajanov v Argentíne. Ale stále je u nich spoločná snaha udržiavať a prenášať kultúru ich predkov, tých Slovákov, ktorí s veľkou odvahou a obetavosťou nechali všetko doma, aby si založili nový život v Argentíne. Stále sú tam ľudia, ktorí hľadajú svoje slovenské korene. Stále je tam ten ľudský potenciál a mimoriadny záujem.

V súčasnosti a po opakovaných hospodárskych krízach Argentína sa stala „exportérom emigrantov“. Kým imigrácia z okolitých krajín je stále prítomná, nie málo Argentínčanov európskeho pôvodu vidia zem svojich predkov ako destináciu, kde môžu nájsť lepšie životné

podmienky. V tejto súvislosti by bolo vhodné si pripomenúť zákon 474 o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov z 23. septembra 2005.

Praktické skúsenosti komunity Slovákov žijúci v Argentíne z pohľadu zákona 474/2005 **Z. z.**

V druhom paragrafe zákon hovorí: „Na účely tohto zákona sa rozumie:

a) Slovákom žijúcim v zahraničí je osoba, ktorá nemá trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a:

1. je štátnym občanom Slovenskej republiky alebo
 2. nie je štátnym občanom Slovenskej republiky, ale uchováva si národné povedomie a on alebo jeho predok v priamom rade má slovenskú národnosť,
- b) národným povedomím sa aktívne hlási k slovenskému národu a k hodnotám, ktoré reprezentujú slovenský jazyk, slovenské kultúrne dedičstvo a tradície,
- c) štátnou podporou Slovákov žijúcich v zahraničí je systém opatrení Slovenskej republiky zameraných na podporu národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí, na podporu ich inštitúcií zriadených na dosiahnutie tohto účelu a na podporu vzťahov medzi Slovenskou republikou a Slovákami žijúcimi v zahraničí.

V siedmom paragrafe zákon hovorí: „(1) Postavenie Slováka žijúceho v zahraničí sa na účely uplatnenia si práv alebo výhod ustanovených osobitnými zákonmi pre Slovákov žijúcich v zahraničí preukazuje osvedčením, ktoré vydáva úrad. (2) Osvedčenie možno vydať na základe písomnej žiadosti osobe, ktorá a) spĺňa podmienky podľa § 2 písm. a) prvého bodu alebo druhého bodu, b) nebola právoplatne odsúdená za úmyselný trestný čin alebo za čin, ktorý je podľa zákonov Slovenskej republiky úmyselným trestným činom, c) nevykonáva činnosť poškodzujúcu záujmy Slovenskej republiky. (3) Slovenská národnosť sa preukazuje úradným dokladom potvrdzujúcim túto skutočnosť, ktorým je najmä rodný list alebo krstný list, výpis z matriky, osvedčenie o štátnom občianstve alebo osvedčenie o trvalom pobyte žiadateľa, ak obsahuje zápis o národnosti podľa práva štátu, ktorého orgán osvedčenie vydal. (4) Národné povedomie sa preukazuje vyhlásením žiadateľa o výsledkoch jeho verejnej činnosti, ktoré preukazujú jeho národné povedomie, alebo písomným svedectvom krajskej organizácie pôsobiacej v mieste jeho pobytu, a ak taká nie je, písomným svedectvom aspoň dvoch Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorí majú pobyt v tom istom štáte ako žiadateľ.”

Z vyššie uvedeného vyplýva:

- osoba, ktorá nemá trvalý pobyt na Slovensku, môže ale nemusí mať slovenské občianstvo, aby mala status Slováka žijúceho v zahraničí;
- krajské organizácie hrajú - hoci nie výsadnú - ale veľmi dôležitú úlohu ako tvorcovia, udržiavateľa národného povedomia. Tiež vydávajú osvedčenia o krajskej aktivite.

Ako sme už povedali, v súčasnosti Argentína je “exportérom” migrantov, hlavne do Európy a do Severnej Ameriky. Preto byť štátnym občanom Slovenskej republiky a na základe toho obdržať slovenský cestovný pas - teda cestovný pas Európskej únie - je kľúčovou vecou pre potomkov Slovákov.

Pre Argentínčanov - potomkov slovenských prisťahovalcov, dostať slovenský pas je niekedy jednoduchšie ako dostať osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí. Stačí doložiť doklady, že daná osoba má predkov, ktorí sú alebo boli slovenskými občanmi. A je to veľmi užitočná vec. Osoba odchádza z Argentíny ako Argentínčan, ale prichádza do Európy alebo do Severnej Ameriky ako Európan. Dostať osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí si vyžaduje predložiť k žiadosti napr. aj písomné svedectvo krajanov alebo krajských

organizácií, čo je tiež niekedy veľmi komplikované, lebo veľa Argentínčanov – potomkov Slovákov nežije v blízkosti krajských spolkov a ani nemá kontakt na tieto slovenské komunity či spolky v Argentíne. Navyše, osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí je užitočná vec len na Slovensku. Mimo Slovenska sú Argentínčania slovenského pôvodu aj naďalej Argentínčanmi. Osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí nemá preto v ponímaní argentínskych Slovákov žiadny použiteľný význam, pokiaľ nechcú žiť len na Slovensku. Dôsledkom toho sa vzťah medzi krajanmi a Slovenskom stal osobitnou vecou. Krajské komunity, ktoré sa usilujú udržiavať slovenské povedomie nie sú pre nich potrebné. Krajské komunity tvrdo a kreatívne pracujú, aby mohli pokračovať so svojou misiou, teda byť strediskami kultúrnych aktivít Slovákov žijúcich v Argentíne, ale nie sú všeobecne vnímané ako prirodzené väzby medzi krajanmi a Slovenskom.

Z toho vyplýva, že :

- argentínčania slovenského pôvodu môžu ale nemusia byť Slovákmi v zahraničí, aby dostali slovenské občianstvo;
- krajské organizácie v Argentíne nehrajú veľmi dôležitú úlohu ako tvorcovia národného povedomia, hoci sú to jediné organizácie, ktoré sú pripravené a majú skúsenosti s prácou smerujúcou k udržiavaniu slovenského národného povedomia.

Odporúčania a námety

Samozrejme zákon o Slovákoch žijúci v zahraničí nemôže robiť rozdiely medzi Slovákmi žijúcimi v rôznych krajinách. Ale tiež s úprimnosťou treba priznať, že zahraničný Slováč žijúci vo Viedni, respektíve v Európe a zahraničný Slováč žijúci v Južnej Amerike alebo v Austrálii, nemá rovnaké možnosti. Slováci žijúci v Argentíne sú ďaleko, tým pádom je cesta dlhá a drahá a ešte k tomu žijú v opačnom ročnom období. U nás je zima keď v Európe je leto. Geografická vzdialenosť a vyššie ekonomické náklady zohrávajú svoju negatívnu úlohu pri kontaktoch argentínskych Slovákov s vlast'ou ich predkov.

Krajské inštitúcie v Argentíne sú vďačné za to, že Slovensko ich podporuje s dotáciami. Akákoľvek suma je nápomocná. Pomoc ale nemusí byť len finančná. Potrebujeme, aby Slovensko, teda vlast' našich predkov, nám pomohla svojou praxou a kultúrnou ponukou. Keďže nie je jednoduché, aby Slováci v Argentíne išli na Slovensko, bolo by jednoduchšie, ak by Slovensko prišlo k nám. Opakujem, dotácie sú vítané a sme za to vďační, ale potrebujeme, aby Slováci zo Slovenska prišli do Argentíny učiť nás slovenský jazyk, tancovať, spievať a vyvíjať aktivity s cieľom prenášať ich na našu kultúru. Potrebujeme kontakty, možnosti, a hlavne plynulú, stálu a pravidelnú komunikáciu so Slovenskom. Úrad pre Slovákov žijúci v zahraničí má s tým skúsenosť a prostriedky. Uvítali by sme, aby pri tvorbe politiky a aktivít bola situácia Slovákov žijúcich v ďalekých krajinách zohľadnená. Tí, ktorí sme ďaleko od Slovenska, potrebujeme vaše časté návštevy.

Úzka spolupráca medzi Úradom a krajskými inštitúciami Slovákov v zahraničí umožňuje:

- posilniť rolu krajských komunít ako strediska udržiavania slovenského národného povedomia;
- vytvoriť motiváciu, aby jednotliví Slováci žijúci v zahraničí sa zbližili s krajskými organizáciami a stotožnili sa s nimi;
- vytvoriť priestor, aby jednotlivé krajské organizácie spolupracovali a neboli izolované;
- vytvoriť sieť kontaktov pod dohľadom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a takto sa vyhnúť činnosti jednotlivcov, ktorí s ochotnou, no s neorganizovanou prácou nie vždy prispievajú k jasnému, úprimnému a dobrému vzťahu medzi Slovenskou republikou a Slovákmi žijúcimi v zahraničí;

- podchytiť mladú generáciu potomkov Slovákov, aby sa zaujímalí o aktivity svojej vlastnej krajskej komunity v zahraničí.

Za to Slováci z celého sveta nájdu v Argentíne schopných, vzdelaných, pracovitých a ochotných krajanov, ktorí radi sledujú stopu svojich predkov a tešia sa na spoluprácu s bratmi zo Slovenska.

Nina HOLÁ

Slovenská liga v Amerike

Slovenská diaspóra a zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí

ÚVOD

Slovenská republika patrí medzi štáty s percentuálne najvyššou emigráciou. Tá sa začala už v polovici 19. storočia, pôvodne z ekonomických dôvodov, keď v biede žijúce obyvateľstvo slovenských dedín, hlavne vo východných regiónoch, hľadalo možnosť lepšieho života v hospodársky vyspelejších krajinách, a najmä v Amerike.

V ďalších desaťročiach, keď sa národné povedomie stalo významným faktorom v spolunažívaní národov a štátov, k ekonomicky orientovaným emigrantom pribudli aj politickí exulanti. A tak na prelome 19. a 20. storočia emigrácia zo Slovenska dosiahla masové rozmery. Chudobné a v priebehu takmer dvoch storočí hospodársky, národnostne a politicky utláčané Slovensko postupne stratilo približne tretinu svojho obyvateľstva. Najviac ich emigrovalo do Ameriky („za tú veľkú mláku“, „do zemi Kolumbovej“), ktorá v tom čase prežívala hospodársky boom a industriálnu revolúciu. Vystáhovalecť bolo pre Slovensko veľkou biologickou a hospodárskou stratou. Veď emigrovali tí najzdatnejší, najodvážnejší.

Z iného pohľadu možno však zaznamenať aj pozitívnu stránku emigrácie. Vystáhovanci posielali časť svojich zárobkov domov, „do starého kraja“. Navyše v Amerike, Argentíne, Kanade a vo viacerých štátoch Európy si vytvorili svoje enklávy a postupne aj národne orientované spolky, farnosti a spoločenské a kultúrne inštitúcie.

Najlepšie boli zorganizovaní slovenskí emigranti v Amerike, kde ich bolo najviac a kde neboli v politickom systéme nijaké obmedzenia pre národnostné prejavy a vytvárania spolkov. Takto organizovaní Slováci v Amerike si už v posledných dvoch dekádach 19. storočia založili svojpomocné spolky, ktoré postupne vyrástli na veľké fraternalistické poisťovne so stámiliónovými majetkami. Najväčšia Prvá katolícka slovenská ženská jednota disponuje dnes majetkom vyše 900 miliónov dolárov.

Okrem toho slovenskí vystáhovanci do Ameriky vybudovali v nasledujúcich desaťročiach vyše 290 katolíckych kostolov a vyše 100 evanjelických a gréckokatolíckych. Ďalšia pozitívna stránka slovenskej emigrácie je aj v tom, že zo svojich zárobkov pomáhali nielen svojim rodinám, ale povzniesli aj hospodárske aktivity na Slovensku. Navyše z mnohých zbierok v Amerike išla pomoc aj rodinám väznených národovcov na podporu časopisov, pre Maticu slovenskú, atď.

Slovenskí vystáhovanci, dnes vhodnejšie menovaní ako Slováci žijúci v zahraničí, alebo populárnejšie zahraniční Slováci, pomohli svojej rodnej vlasti výdatne hlavne v politickej oblasti: bojom proti maďarizácii, bojom za vytvorenie štátu s Čechmi, Clevelandskou a Pittsburskou dohodou, bojom za autonómiu, bojom proti komunistickému teroru, tiež politickými aktivitami pred vznikom druhej Slovenskej republiky. A nakoniec aj lobovaním za prijatie Slovenskej republiky do NATO. A možno dodať, že aj súčasné generácie Slovákov v Amerike a Slovákov žijúcich aj v iných krajinách, storakým spôsobom pomáhajú svojej rodnej vlasti.

Slovenská republika ocenila tieto prínosy slovenského zahraničia do národnej histórie a existencie. Aj v minulosti rôzne slovenské národné, a po vzniku Česko-Slovenska a hlavne v posledných 50 – 60 rokoch aj vládne inštitúcie, udržovali styky so Slovákami v zahraničí a podporovali ich aktivity či prostredníctvom Matice slovenskej alebo zriadenými orgánmi financovanými štátom. Posledným a výkonnostne najúspešnejším štátnym orgánom pre styky a spoluprácu so Slovákami v zahraničí je Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí a jeho uzákonenie v Národnej rade SR bolo v tejto oblasti prelomovým činom.

Zákon č. 474/2005 Z.z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí

Tento zákon upravuje pôsobnosť štátnych orgánov Slovenskej republiky vo vzťahu k slovenskému zahraničiu a vytvára centrálnu inštitúciu pre vzťahy a rôznu problematiku spojenú so slovenskou diaspórou. Touto inštitúciou je Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ďalej ÚŠZZ). Zákon tiež vytvára finančný fond na podporu významnejších národne orientovaných podujatí a programov v slovenskej diaspóre. Upravuje aj pojem „Slováka v zahraničí“ a dáva mu aj právny status v domovskej krajine v Slovenskej republike, a tiež určité výhody. A čo je azda najdôležitejšie, koncentruje oficiálne styky a spoluprácu so Slovákami žijúcimi v zahraničí „pod jednou strechou“, čím sa celá problematika stykov a spolupráce so slovenským zahraničím dostala na vyššiu a profesionálnejšiu úroveň.

Zákon 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí odhlasoval slovenský parlament pred 11 rokmi. Po 11-ročných skúsenostiach možno objektívne povedať, že tento zákon našiel pozitívny ohlas v slovenskej diaspóre a že zvýšil a skvalitnil vzťahy so slovenskými komunitami v rôznych krajinách sveta a tým spomalil asimiláciu slovenského etnika v zahraničí. Po 11 rokoch niektorí slovenskí aktivisti v zahraničí navrhujú isté legislatívne doplnky, zmeny niektorých paragrafov alebo zvýšenie grantov. Táto Stála konferencia bude o týchto návrhoch uvažovať.

Autorka tohto príspevku a viacerí poprední činitelia v Amerike sme uvažovali o tejto téme a sme presvedčení, že zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí dobre plní svoje poslanie a bol pozitívnym prínosom do života slovenských komunít vo svete. Nevidíme dôvod na väčšie zmeny. Avšak vidíme potrebu zákonne doplniť alebo administratívne zvýšiť činnosť ÚŠZZ v nasledujúcich oblastiach:

1. Zvýšiť angažovanosť a materiálnu podporu slovenským školám a víkendovým kurzom.
2. Administratívne zjednodušiť možnosť hlasovania vo voľbách na Slovensku pre zahraničných Slovákov s dvojitém občianstvom.
3. Zriadiť jednoduchý administratívny postup pre navrátenie slovenského občianstva tým Slovákom v zahraničí, ktorí ho stratili v dôsledku zákona, reagujúceho na maďarský zákon udeľujúci štátne občianstvo etnickým Maďarom v zahraničí.
4. Zriadenie letného tábora pre mladých Slovákov v zahraničí, spojeného s vyučovaním slovenčiny, s čiastočným financovaním ich cesty a pobytu. Štát Izrael takýmito tábormi veľmi úspešne udržuje záujem a znalosť jazyka a kultúry u mladých generácií v zahraničí.

ZÁVER

Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí je prejavom uznania a vďaka Slovenskej republiky slovenskej diaspóre za jej lojalitu a prínos do národného života Slovákov v ich historickej vlasti. Na druhej strane slovenská diaspóra mnohokrátmi spôsobmi prejavuje vernosť a vďaka Slovenskej republike a jej obyvateľom za záujem, starostlivosť a finančnú pomoc pri národne orientovaných aktivitách. Ostáva verná našim spoločným hodnotám a záujmom.

Marián Mark STOLÁRIK

Kanadská slovenská liga

Príspevok na Stálu konferenciu „Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2016“

Zákon 474/2005 a zriadenie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí významne prispeli k revitalizácii slovenských komunít v zahraničí vrátane tých v Kanade. Taktiež umožnili slovenským komunitám v zahraničí efektívnejšie podporovať iniciatívy vlády SR, orgánov a inštitúcií na Slovensku.

Praktické skúsenosti Kanadskej slovenskej ligy

Podpora a aktivita ÚSZZ významne prispeli k rozšíreniu rozsahu činností, ktoré Kanadská slovenská liga (KSL) a iné organizácie môžu vykonávať v slovenských komunitách, ako aj v širšej verejnosti. Finančná podpora umožnila pokračujúce vydávanie novín a periodík (Kanadský Slovák, Slovo z Britskej Kolumbie). Vďaka tejto podpore môžu naďalej vysielat' aj slovenské televízne programy v Ottawe a v Toronte. Tak isto zriadenie novej Slovenskej školy v Calgary, udržiavanie etablovaných folklórnych tanečných súborov, zbierok Slovenského múzea a mnoho iných sa mohlo uskutočniť za pomoci ÚSZZ.

Finančná podpora zo SR je veľmi dôležitá na realizovanie projektov, ktoré buď vyžadujú vyššie počiatkové finančné výdavky, alebo ktoré ďaleko presahujú možnosti miestnej komunity. Tanečné skupiny, napríklad, nevystupujú len na miestnych slovenských podujatiach, ale sú aj jednými z článkov kanadskej kultúry. Takto možno zjednodušene vykresliť slovenský prínos do mnoho kultúrnosti našej adoptívnej krajiny. Mnohí bežní Kanadania keď počujú o Slovensku, povedia: „I love Slovakia“. Za to, že ich ohlas je taký pozitívny, vďačíme, mimo iného, aj slovenským publikáciám, slovenským televíznym programom a slovenským internetovým stránkam v Kanade, ktoré môžu byť čiastočne alebo aj celkovo po anglicky alebo francúzsky. Okrem našincov tieto majú sledovateľov, čitateľov v radách tisícov Kanadánov, ktorí nie sú slovenského pôvodu. Nemôžeme vynechať slovenské školy, bez ktorých by sa počet ľudí v zahraničí, ktorí sa hlásia k slovenskému pôvodu, ešte viac znižoval. Pretože akákoľvek znalosť materinskej reči je tým najdôležitejším spojítkom s tradíciami, kultúrou a národnou hrdosťou k svojmu pôvodu.

Zhodnotenie

Jednou z najdôležitejších podmienok pre účinnú činnosť slovenských komunít v zahraničí je dobrá spolupráca komunít s veľvyslanectvom SR v danej krajine. V Kanade je táto spolupráca už dlhodobo na vynikajúcej úrovni. Terajší veľvyslanec, J.E. Andrej Droba, tak ako jeho predchodca Milan Kollár a všetci doterajší veľvyslanci SR v Kanade, úzko spolupracuje a komunikuje s krajanskými organizáciami v Kanade. Za to im patrí srdečná vďaka. Naše slovenské komunity a organizácie podporujú a pomáhajú pri realizácii a propagácii iniciatív veľvyslanectva SR, napr. pri organizovaní Konzulárnych dní, výstav, ale aj v odbornom styku, zaangažovaním špičkových odborníkov slovenského pôvodu, ktorí môžu byť nápomocní pre rozširovanie stykov medzi Kanadou a Slovenskou republikou v mnohých oblastiach.

Dobré uznanie kanadských Slovákov v širšej kanadskej verejnosti vrcholilo aj v politickej sfére zriadením Parlamentnej skupiny priateľov Slovenska na pôde kanadského parlamentu, ktorá zahrňuje 22 členov oboch komôr kanadského parlamentu zastupujúcich všetky hlavné politické strany v Kanade. Predsedkyňou Parlamentnej skupiny je Michelle Rempel, poslankyňa a bývalá ministerka federálnej vlády, ktorá má slovenský pôvod a je členkou Kanadskej slovenskej ligy. Takéto vplyvné zoskupenia sú a budú mimoriadne

dôležité a prospešné pre rozširovanie nielen bilaterálnych stykov medzi Slovenskou republikou a Kanadou, ale aj pri získavaní podpory zo strany Kanady v záujmoch vlády SR na medzinárodnej úrovni a v globálnych iniciatívach.

Ďalšou významnou podmienkou pre dobré a obojstranne osožné vzťahy medzi Slovenskom a zahraničnými Slovákami je, aby boli občania Slovenskej republiky dobre oboznámení o existencii, činnosti, záujmoch, úspechoch ale aj problémoch slovenských komunít v zahraničí. V tejto oblasti musíme poďakovať ÚSŽZ aj MZVaEZ za propagovanie našich komunít a ich mimoriadne prínosy. Napríklad ocenenie našich najúspešnejších členov ohodnotením „Vyslanec dobrej vôle“ je pocta, ktorú si mimoriadne vážime.

Komunikácia medzi Slovenskom a zahraničnými Slovákami sa neodohráva iba na formálnej úrovni. Publikácia Kanadský Slovák, ale najmä jeho internetová stránka www.kanadskyslovak.ca, dostáva veľa príspevkov, odoziev, ale aj žiadostí od ľudí zo Slovenska, napr. v oblasti hľadania príbuzných a priateľov, majetkového vysporiadania, otázok o živote v zahraničí a záujme o vysťahovanie. Tento komunikačný most poskytuje aktuálnu odozvu, ktorá pomáha, aby občania SR mohli realisticky zhodnotiť svoje možnosti. Prípadne to môže aj odradiť takých, ktorí by mohli poškodiť dobré meno Slovákov v zahraničí. Aj preto, je dôležité podporovať a pomáhať udržiavať komunikačné prostriedky, ktoré si Slováci v zahraničí vybudovali.

Slovenské školy v zahraničí tiež potrebujú lepšiu možnosť a podporu získať učebnice a iné učebné pomôcky. Veľmi by pomohlo našim snahám, ak by SR vytvárala internetové videá a iné pomôcky pre výučbu slovenčiny, ktoré by boli prístupné všetkým študentom, ktorí majú o náš rodný jazyk a kultúru záujem. Inštitúcie akou je napr. Katedra slovenskej histórie a kultúry na Ottawskej univerzite zase posúvajú slovakistické akademické štúdium na špičkovú medzinárodnú úroveň a sú dobrým dôkazom toho najlepšieho, čo sa podarilo kanadským Slovákom vytvoriť. Preto je podpora škôl jedna z najdôležitejších o ktoré, by sa mala slovenská verejnosť na Slovensku ale aj v zahraničí zaujímať.

Vždy nás teší, keď môžeme v Kanade privítať hostí zo Slovenska. Jednou z takých bola návšteva predsedu ÚSŽZ JUDr. Jána Varša a dúfame, že bude možné v budúcnosti, častejšie a pravidelne vítať predstaviteľov Slovenskej republiky na kanadskej pôde.

Odporúčania, návrhy, možnosti

Mal by sa doplniť zákon o sformalizovanie lepšej spolupráce a koordinácie medzi rôznymi ministerstvami vlády Slovenskej republiky, ktoré plánujú podujatia a hľadajú podporu v krajinách, kde žijú zahraniční Slováci. Napríklad, pri organizovaní turné špičkových tanečných, divadelných a hudobných telies, umelcov, hudobných skupín, a organizovaní výstav, Ministerstvo kultúry by malo častejšie angažovať slovenské organizácie existujúce v danej krajine. Tieto by mohli včasne informovať, komunikovať s krajskou komunitou alebo pomôcť s propagáciou, dobrovoľnou službou atď. Žiadna krajská organizácia si nemôže dovoliť pozvať a zaplatiť náklady na zahraničné vystúpenia špičkových telies ako napr. Lúčnice, SND, Slovenskej filharmónie, a pod. Avšak ak sa takéto turné organizuje v rámci medzištátnych iniciatív, môže ešte viac obohatiť kultúrne povedomie medzi Slovákami v zahraničí, ak sa do organizovania a propagácie včas zapoja aj samotní zahraniční Slováci. Podobne by sa mohla zlepšiť koordinácia pod vedením ÚSŽZ pre zmaximalizovanie podpory účasti SR na špičkových športových podujatiach, participácii SR na investičných, technologických konferenciách, veľtrhoch a iných fórach, vrátane tých, ktoré podporujú rozvoj turistického ruchu.

Nedávne zriadenie Rady vlády SR pre krajské otázky určite pomôže, aby sa takáto koordinácia uskutočňovala vo všetkých skôr spomenutých oblastiach. Navrhujeme však, aby sa tiež vytvorila možnosť, aby sa krajskí občania mohli zapájať a aktívne pripomienkovať návrhy alebo pripravované legislatívne zmeny, ktoré môžu priamo ovplyvniť aj samotných

zahraničných Slovákov. Kanadská slovenská liga ponúka akúkoľvek spoluprácu pri zriadení takého mechanizmu.

Odporúčame, aby sa zjednodušila možnosť občanov SR žijúcich v zahraničí zúčastňovať sa volieb do NR SR, a to možnosťou voliť cez internet, a aby, toto bolo rozšírené aj na voľby prezidenta SR. Slováci žijúci v zahraničí, ktorí si udržiavajú a spĺňajú podmienky občianstva Slovenskej republiky, sú plnohodnotnou a dnes už aj integrálnou súčasťou SR. Preto si myslíme, že by mali mať rovnaké možnosti zapájať sa do volieb, bez ohľadu na to, kde žijú.

Ďalej odporúčame prehodnotenie zákona o strate slovenského štátneho občianstva pri nadobudnutí štátneho občianstva inej krajiny. Ani nariadenie ministerstva vnútra z roku 2015 úplne nerieši situáciu Slovákov v zahraničí. Tento zákon považujeme za diskriminačný, pretože tí, ktorí nadobudli druhé občianstvo pred uplatnením tohto zákona, majú právo si ponechať všetky občianstva, ale tí, ktorí prijali štátne občianstvo inej krajiny po uplatnení v roku 2010, sa musia svojho slovenského občianstva zrieknuť. SR prichádza o svojich občanov, ktorí by mohli svoje poznatky, skúsenosti zo zahraničia neskôr zhodnotiť na pôde SR. Zvyčajne sú to mladí ľudia, ktorí majú obrovský potenciál k rozvoju Slovenska, ale štát sa ich takýmto spôsobom zbavuje. Je preukázateľné, že pôvodný zámer dotyčného zákona sa minul účinku a v súčasnosti sa javí obnovenie dvojitého občianstva ako jediná správna cesta.

Jedno z našich odporúčaní, ako by slovenské úrady, ministerstvá alebo samotní diplomati SR v Kanade, mohli pomôcť Slovákom prichádzajúcim do Kanady, alebo zotrvávajúcim v Kanade dlhšie ako 60 dní, je uľahčenie procesu získania kanadského vodičského oprávnenia. Obyvatelia štátov ako Belgicko, Francúzsko, Nemecko, Rakúsko, Švajčiarsko, Veľká Británia a ďalšie, majú možnosť výmeny vodičského preukazu na základe výmennej dohody s Kanadou. Určite by pomohlo Slovákom, keby sa zjednodušil proces výmeny, namiesto toho aby museli podstúpiť celú procedúru od samého začiatku. Kanadské dopravné predpisy sa veľmi nelíšia od slovenských. Už len fakt, napríklad, že jazda dopravným prostriedkom vo Veľkej Británii je v ľavom jazdnom pruhu a držiteľia vodičského oprávnenia tejto krajiny si môžu zjednodušene vymeniť svoj vodičský preukaz za kanadský, je dôkaz dobrej vôle Kanady uzatvárať takéto typy dohôd s inými krajinami. Veríme, že Slováci v zahraničí by uvítali a ocenili, takéto uľahčenie pri vybavovaní kanadského vodičského oprávnenia.

Pre slovenské komunity v zahraničí je veľmi dôležité, aby sa prestal znižovať rozpočet na dotácie od ÚŠZZ. Proces schvaľovania dotácií a ich konečného vyhodnotenia dostatočne zaručuje, aby sa finančne podporili tie najkvalitnejšie projekty, ktoré najviac obojstranne pomôžu prioritám, nielen našich komunít ale aj Slovenskej republike. Ako by mohlo fungovať hociktoré ministerstvo Slovenskej republiky, keby by sa jeho finančný rozpočet tak drasticky znížil, ako v prípade rozpočtu pre dotácie?

Kanadská slovenská liga a drvivá väčšina zahraničných Slovákov oceňuje prístup, podporu a spoluprácu ktorú vláda SR, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí, ÚŠZZ, veľvyslanectvá SR, Matica slovenská a iné inštitúcie vykonávajú pre spoluprácu a udržiavanie vitality Slovákov v zahraničí. Úprimne si želáme, aby ste vedeli, že neočakávame len to, aby ste tu boli vy pre nás, ale že my sme tu takisto pre vás. Takto spolu môžeme dokázať, že Slovensko, aj keď malá krajina, sa môže stať príkladom a veľmocou v spolupráci a v zlepšovaní medziľudských vzťahov.

Ďakujeme za Vašu pozornosť.

Kornélia JOHANSSON

Švédsko-slovenský spolok

Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí: praktické skúsenosti a zhodnotenie

Desať rokov zákona zrejme splňa svoje poslanie, ale zákon vnímajú krajanovia rôzne. Iste je veľmi účinný v krajinách Dolnej zeme a v Poľsku, alebo v Česku, či na Ukrajine. Podmienky pre „sebazáchovu“ sú úplne iné. Spomenuté krajiny majú podporu z domovských štátov plus zo Slovenska. Na Západe téměř niet podpory finančnej a školstvo alebo kultúrne činnosti nie je jednoduché zabezpečiť pre tak malé skupiny ako Slováci. V našom prípade sú krajanovia po celej krajine veľmi roztrúsení, podmienky vytvoriť triedu pre deti sú o to ťažšie. Žiaľ, nielen dospelí, ale najviac deti sa rýchle dokážu asimilovať. Preto je zrejme ťažšie pracovať na uchovaní slovenskosti v týchto krajinách, než tam, kde majú 250 ročnú tradíciu v udržiavaní slovenskosti, nehovoriac o geografickej vzdialenosti k Slovensku!

Mladí ľudia, ktorí prichádzajú ako nová vlna za prácou, štúdiom alebo praxou sú zrejme typickí ako aj v iných častiach Európy alebo sveta. Záujem je podstatne nižší o združovanie sa než v staršej generácii.

Odporúčanie, námety, možnosti:

Ak sa ÚSZZ chce viac venovať aj iným skupinám krajanov než sme spomenuli, treba mať bližšie kontakty. Kontakty vo forme prednášok o živote na Slovensku. Politika, zákony, kultúra, jazyk (50 rokov v zahraničí zmení reč aj najlepšieho Slováka). Ako príklad. Aj pri dnešnej modernej dobe elektroniky a IT, ľudské vzťahy sa nahradiť nedajú. Ide hlavne aj o určité reorganizácie. U krajanov, ale aj pre ÚSZZ.

ÚSZZ patrí do rezortu Ministerstva zahraničných vecí. Na zastupiteľských úradoch sú už dnes osoby, čo majú funkciu pre kontakt s krajanmi. Navrhujeme, aby ÚSZZ a tieto osoby boli priamo v kontakte. Napríklad ÚSZZ by informoval cez ne o všetkých udalostiach, o svojej činnosti a programoch, o ktorých by pomocou mailu rozposielali informácie krajanom. (Už dnes máme takúto spoluprácu medzi spolkom a veľvyslanectvom, za čo sme vďační, lebo to funguje veľmi dobre.) Tak by sa nemohlo stať, aby sme niektoré dôležité informácie prehliadli.

Ďalšia téma je dôležitá zrejme pre všetkých krajanov, ale hlavne tých, ktorí nemajú „štáby“, pre administráciu, špeciálne vedomosti v IT, alebo podobné „prekážky“, pri žiadaní grantov. Malo by to byť čo najjednoduchšie, rýchle spracovanie zo strany ÚSZZ (čo by aj urýchlilo ich prácu), bez veľkých komentárov.

ÚSZZ by mal pôsobiť na zmenu volebného zákona - možnosť voliť zo zahraničia.

Byť nápomocný pre vytvorenie Centra slovenského zahraničia v Bratislave.

Ľubomír BZDUŠEK

Švédsko-slovenský spolok

Na úvod dovoľte stručnú prezentáciu slovenskej komunity žijúcej vo Švédsku.

Kedže neexistuje presná oficiálna štatistika počtu Slovákov žijúcich vo Švédsku, odhaduje sa ich počet medzi 3 až 5000. Drvivá väčšina Slovákov emigrovala do Švédska v súvislosti s okupáciou vtedajšieho Československa vojskami Varšavskej zmluvy v roku 1968 a krátko po tom. V tom čase tu už existovala menšia komunita Slovákov, ktorí sem prišli počas

a krátko po skončení druhej svetovej vojny a v súvislosti s prevratom v roku 1948, kedy sa Československo zaradilo medzi štáty sovietskeho bloku. V posledných rokoch vďaka vstupu Slovenska do Európskej únie, ktorá umožňuje svojim členom voľný pohyb za prácou, sem tiež prišli najmä mladí, väčšinou vzdelaní ľudia a presadzujú sa úspešne na pracovnom poli. To isté platilo aj o predchádzajúcej generácii roku 1968, ktorá bola vo Švédsku považovaná ako najúspešnejšia migračná skupina vôbec medzi švédskymi prisťahovalcami.

Veľa Slovákov, ktorí prišli do Švédska okolo roku 1968 sa usadilo v mestách ako Štokholm, Göteborg, Malmö, ale časť zakotvila aj v menších mestách a mestečkách Švédska, kde našli prácu, čo komplikuje náš spolkový život, keď fyzicky organizujeme spoločné stretnutia. Treba si uvedomiť, že plocha Švédska je 10 krát väčšia ako Slovensko a dĺžka Švédska je nad 2000 km.

Medzi rokmi 1968 a 1989 neexistoval slovenský spolkový život najmä z politických príčin zo strany vtedajších čsl. úradov, kedy sme my boli definovaní ako utečenci, renegáti, a odsúdení na tresty medzi 1 až 2 rokov za ilegálne sa zdržovanie v cudzine. Možnosť návštev starej vlasti bola na dlhé roky vylúčená, a, samozrejme, žiaden záujem okrem registračného zo strany vtedajších úradov o naše osudy neexistoval. Jediné krajanské stretávanie sa boli spontánne, medzi známymi kamarátmi, ktorí si navzájom dôverovali, či už pri futbale alebo pri zábave organizovanej pánom farárom Zemanom.

Zmena nastala po páde totalitného režimu v roku 1989 a najmä po vzniku samostatného Slovenska v roku 1993. Slováci tu vo Švédsku cítili potrebu zviditeľnenia Slovenska a Slovákov vo Švédsku. Radoví obyvatelia Švédska vedeli a ešte stále vedia dosť málo o Slovensku a Slovákoch a prakticky až po páde Československa a vytvorením Slovenska si začali byť postupne vedomí, že existuje aj slovenský národ. Predtým sa jednoznačne hovorilo len o Čechoch, čo pre nich bola skratka pre Čechoslovákov. Napr. najväčší švédsky denník Dagens Nyheter (Dnešné zprávy) svojho času napísal, že na hokejový zápas v Bratislave medzi Švédskom a vtedajším Československom prišlo desaťtisíc Čechov. My Slováci vo Švédsku sme to nemali ľahké s našou identitou, ale to isté platilo aj pre iné exotické štáty. Nespočítateľné sú tie situácie, kedy sme museli tuzozemcom vysvetlovať, že áno, vo vnútri Československa existujú dva rovnoprávne národy Česi a Slováci, ktorí rozprávajú vlastnými jazykmi, a nie československy, a že napriek tomu si rozumejú, že dokonca aj štátna hymna pozostáva z dvoch častí, z prvej pomalšej českej a z druhej divokejšej a krajšej slovenskej.

V roku 1993 sa vo Švédsku aj datuje založenie prvého slovenského spolku - Švédsko-slovenský spolok. Že v našom názve zahrňujeme Švédsko je preto, že časť našich členov boli a sú rodení Švédi - buď manželia, manželky alebo priatelia Slovenska a Slovákov.

Zároveň iniciatívou tu prítomného pána Dušana Daučíka sa datuje aj založenie nášho spolkového časopisu SSI - Svensk Slovak Info, alebo po slovensky Švédsko - slovenské informácie. Časopis vychádza v 4 až 6 číslach ročne a vychádzal aj v čase, keď nášmu spolku bola odmietnutá dotácia slovenskými úradmi počas vedenia úradu pánom Vetrákom. Niektorí z nás, členov, vtedy prispeli finančne na tlačenie novín. Ako som už spomínal, geograficky sme roztrúsení takmer po celom Švédsku a náš spolkový časopis je to, čo nás združuje a drží dohromady. Každý člen spolku je nabádaný a vítaný prispieť do časopisu svojimi názormi a príspevkami. Náš spolok je podľa stanov nepolitický. Organizuje stretnutia, prednášky, posedenia pri slovenskom jedle a jednu väčšiu zábavu - Katarínsku zábavu. Na budúci rok sa strojíme organizovať Dni Slovákov v zahraničí v spolupráci s pánom V. Skalským, predsedom SZSZ.

Pár slov o prostredí v ktorom existujeme: štýl života domácich Švédov je dosť podobný slovenskému. Oba národy možno charakterizovať ako pracovité, usilovné, rodinne založené (napriek veľa rozvodom najmä v mestách), milujúce prírodu, venujúce sa záhradníctvu, aj v mestách, praktizujúce rozličné športy ako futbal, hokej, hádzanú. Švédsko

má štátne náboženstvo protestanské, vnútené v 16. storočí vtedajším kráľom Gustavom Vasom. Celoročne vykúrené kostoly sú navštevované len počas hlavných sviatkov ako Vianoce, Veľká noc, pri sobášoch, krstoch a pohreboch. Švédsko je známe ako prisťahovalecká krajina už stáročia, kedy sem prichádzali Škóti, Valóni, Nemci, neskôr Fíni, Židia, po vojne Taliani, Gréci, Juhoslovania, Maďari, Česi, Slováci, znova Bosniaci, Iránci, a ďalší. Minulý rok Švédi prijali okolo 165000 migrantov, čo je najviac na svete na počet obyvateľov. Švédi prispievajú jedným percentom hrubého dôchodku rozvojovým štátom.

Nakoniec pár slov na margo zákona 474/2005 Z.z., o čom je vlastne dnešné stretnutie.

Na začiatok chcem povedať, a som presvedčený že hovorím za väčšinu z nás tu prítomných, že my, Slováci žijúci v zahraničí, sme hrdí na svoj pôvod, nehanbíme sa k nemu hlásiť a napriek nedostatkom, o ktorých sa cez rozličné médiá dočítame a na ktoré máme aj kritické názory, veľmi si ceníme to, čo Slovensko počas svojej relatívne krátkej existencie už dosiahlo na úsekoch hospodárskych, kultúrnych, politických a športových.

Taktiež si ceníme starostlivosť a záujem Slovenska o nás, zahraničných Slovákov. Vzhľadom Slovenska voči nám je právne zakotvený v zákone 474/2005 Z.z. Švédski Slováci sú si vedomí, že finančné prostriedky sú limitované a náš spolok dostáva príspevok na krajský časopis.

Reagujeme však na nadmerne komplikovanú procedúru pri žiadaní grantov. Samá žiadosť, ktorá začala platiť príchodom pána Vetráka na úrad, sa stala tak zložitou, že vtedajšie vedenie muselo organizovať kurzy po celom svete s cieľom výučby vyplňovania veľkých množstiev tlačív. Tu by sme chceli, aby úrad revidoval nadmernú byrokráciu a zjednodušil procedúry. Bolo by to gesto zvlášť voči malým spolkom, ako je napr. náš s amatérskym vedením, bez akejkoľvek profesionálnej skúsenosti, bez vlastných spolkových priestorov.

Tiež by sa mala znovuobnoviť suma grantov, ktorá bola zo začiatku stanovená a ktorá sa každým nasledujúcim rokom zmenšovala.

Veľvyslanectvá, ak to už nie je realita, by mali mať vydeleného zamestnanca špeciálne na kontakty s krajanmi. Naš spolok konkrétne má veľmi dobré kontakty a spoluprácu s miestnou diplomatickou misiou.

Úrad by mal urgovať na MZVaEZ, aby sa zjednodušili procedúry pri hlasovaní tých Slovákov, ktorí sú občanmi Slovenska. Napr. umožniť hlasovanie na zastupiteľských úradoch.

Úrad by tiež mal brať viac ohľadu na špecifiká rozličných komunít - napr. tých, ktoré sú geograficky viacej vzdialené od Slovenska a kde sú komunity relatívne novo etablované.

Cenila by sa aj snaha dosadiť na exotickéjšie miesta hostujúcich profesorov alebo doktorandov na miestne university ako v jazykovej tak i historickej disciplíne, čo by vytvorilo záujem aj objektívnejší pohľad na Slovensko.

Veľmi by sa tiež cenila možnosť vystúpení buď divadelných alebo hudobných ľudových telies za podpory úradov, najmä do štátov, kde podobné aktivity neexistujú.

Pri štátnych návštevách slovenských oficiálnych predstaviteľov do zahraničia sa vždy oceňuje, keď sa návšteva venuje aj krajským komunitám.

Jaromír SLUŠNÝ

Obec Slovákov v Českej republike

Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí a súčasný stav v Českej republike

Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí je už viac ako desať rokov starý, ale mladosť a životnosť zákonov má iné rozmery ako životy ľudí. Ak sa obzrieme dozadu na tieto

uplynulé roky, môžeme povedať, že sa osvedčil. Prirodzene, k tomu musíme prirátat' aj ďalšie právne a organizačné kroky, ktoré boli od tých čias podniknuté. Najdôležitejším z nich bolo začlenenie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí do organizačnej štruktúry Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky. Tento krok nielenže do čela tohto úradu postavil skutočných a nestranných odborníkov, ktorí počas svojej diplomatickej kariéry nazbierali dostatok skúsenosti v práci s organizáciami národnostnej menšiny v krajine, v ktorej pôsobili, ale súčasne postavil celú túto inštitúciu pod rovnako profesionálnu kontrolu. Skončilo obdobie škandálov, kormidlovania sprava doľava a naopak. Úrad získal jasný cieľ i smer svojej činnosti.

Dnes ide o to, aby tento pozitívny trend nabrali aj tie organizácie slovenskej menšiny v niektorých krajinách, ktoré žijú sami pre seba, dokonca len pre granty a dotácie, ktoré sa im darí získavať, ale o skutočnú prácu so skutočnou slovenskou menšinou nič spoločného nemajú.

Nebudeme pred týmto auditóriom zastierať: generácia zakladateľov väčšiny slovenských organizácií, ktoré vznikali bezprostredne po rozdelení ČSFR rýchlo starne. Viacerí otcovia-zakladatelia, ak ich máme takto nazvať, už dnes nie sú medzi nami a zostali po nich len milé spomienky a hrdosť na prácu, ktorú pre slovenskú menšinu v Česku vykonali. Mnohí z ich nasledovníkov sa k tejto nebezpečnej hranici blížia a na viacerých dnes vidíme, že im zjavne ubúdajú sily.

Snáď podobná situácia je aj v iných krajinách, kde sa inštitualizovala v podstate politická emigrácia. Od roku 1938 už ubehlo 78 rokov, od roku 1945 71 rokov, od roku 1948 68 rokov, od roku 1969 47 rokov. Ak mal emigrant po tomto poslednom dátume 20 rokov, dnes ich má už 67 a dosť rýchlo sa blíži k hranici svojich síl. My v Česku máme aspoň tú výhodu, že od roku 1992, kedy vznikla samostatná Slovenská a samostatná Česká republika ubehlo omnoho kratších 24 rokov, tak by niektorí z nás mohli aj vydržať. Ale aj vtedajšia stredná generácia je už dnes na hranici „využitelnosti“.

Východisko poznáme všetci a vidíme ho v činnosti organizácií slovenskej menšiny v Maďarsku, Srbsku, Chorvátsku, Rumunsku atď. Tu sa vďaka špecifickým podmienkam určitého národnostného obkľúčenia darí udržiavať v koľajniciach slovenskosti svoju mládež. Sú tu nielen slovenské školy, kostoly, ale je tu už desiatky rokov budovaný pocit slovenskej spolunáležitosti a jednoty. To, o čo my v Česku usilujeme, je tu dávno bežné. Či i tento, kedysi doslova betónový blok, dnes dostáva trhliny, by nám mali povedať naši kolegovia z týchto krajín.

Boj o mladú generáciu, o to tu ide

A to by mal viac zdôrazniť Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí. My vieme, že bol tvorený v trochu inej situácii, ktorá sa dnes ale mení. Je treba viac brať do úvahy skutočnosť, že pojem „Slovák v Česku“, je dnes možné rozprestrieť do omnoho viac rovín, ako tomu bolo pred dvadsiatimi či desiatimi rokmi.

Prvá skupina, o ktorú musíme viac oprieť svoj záujem, sú slovenskí študenti v Česku. Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí striktne vymedzuje tento pojem ako Slováka, ktorý nie je občanom Slovenskej republiky. Ale mnohí naši študenti, ktorí žijú v Česku, si slovenské občianstvo ponecháva. Pritom vždy nemieria v perspektíve len k návratu na Slovensko, stabilizácie v Česku, či k ďalšej migrácii do ďalších krajín Západnej Európy, USA a Kanady. Ale to je perspektíva, nad ktorou si niekedy študenti zatiaľ hlavu nelámu. „Čo bolo, to bolo, terazky žijem v Česku“, mohli by sme ich filozofiu parafrázovať podľa postavy majora Terazkyho, z románu Miloslava Švandrlíka Čierni baróni.

Problémom je, že sú často ku slovenskosti indiferentní. Uvedomujú si svoj pôvod, hovoria po slovensky, ale do slovenského spolku sa im nechce. Je to o to zarážajúcejšie, že skutočnými zakladateľmi Obce Slovákov v ČR boli predovšetkým študenti. Tí dnešní snáď po

vzniku samostatnej Slovenskej republiky už necítia ten pražský nátlak, ktorý pociťovala aj naša generácia i generácia týchto študentov a nevytvoril sa v ich dušiach ten obranný syndróm, ktorý nás do organizácie slovenskej menšiny kedysi priviedol.

Pomerne dobré výsledky aspoň s mladými umelcami dosahuje Slovensko-český klub a isto mu v tom pomáha časopis Dotyky, dotovaný ako z pozície MK ČR tak aj ÚSZZ. Nám sa tejto podpory zo strany MK ČR nedostáva, čo je neustále zdrojom nášho prekvapenia.

Nám sa totiž darí získavať inú časť mladej generácie a to v menších mestách a regiónoch. Viacerým našim regionálnym obciam sa darí získavať mladých ľudí, ale čo je zaujímavé, nie ani tak študentov, ako mladých rodičov, ktorí by radi svoje deti vychovávali vo viac slovenskom prostredí. Tu, v regiónoch sa nám práca s mládežou darí a je nádejným pohľadom do budúcnosti. Ale na druhej strane je pravda taká, že práve sem smeruje najmenšia časť centrálnych grantov a dotácií. V Česku v tomto smere Praha jednoznačne dominuje. To my pokladáme za chybu.

Regióny sú presne tou oblasťou, na ktoré sa najčastejšie zabúda. Myslíme si teda, že by bolo potrebné trochu rozšíriť § 5 Oblasť štátnej podpory, čl. 2, písm. 3, zásada špecifického prístupu, ktorý je tu chápaný ako „Prihliadanie na špecifické potreby Slovákov žijúcich v zahraničí v jednotlivých štátoch a rozvíjania slovenskej identity“. Podľa nášho názoru by mala táto formulácia znieť: „Prihliadanie na špecifické potreby Slovákov žijúcich v zahraničí v jednotlivých štátoch a ich regiónoch a rozvíjania slovenskej identity“.

Nie je to požiadavka prehnaná. Veď v prípadoch Chorvátska, Srbska, alebo Maďarska sa táto zásada dodržiava. Tu nie je mysliteľné, že by 2/3 všetkých dotácií, šli do Budapešti, Záhrebu alebo Belehradu, zatiaľ čo na ostatné regióny by šiel len ten zvyšok.

Je treba strategické myslenie, ktoré velí stanoviť priority v podpore aktivít organizácií slovenskej menšiny v Česku. Chceme pomáhať celej menšine alebo len tej v Prahe: Chceme udržať slovenskú menšinu v regiónoch? Oplatí sa nám to? Sme toho názoru, že Ministerstvo kultúry ČR si už vybralo a to Prahu. Napriek tomu, že ročne po celom území ČR organizujeme okolo 180 akcií, podpora Obce Slovákov zo strany tohto ministerstva je zanedbateľná. Myslím, že to je dôležitý námet pre rokovanie oboch ministrov kultúry alebo zahraničných vecí SR a ČR. Najstarší slovenský časopis Korene, ktorý ako prvý dotáciu od českého MK dostával, si o nej môže už päť rokov iba nechať snívať. Vychádza len vďaka podpore zo strany Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý ale v podstate v tomto smere len supluje úlohu MK ČR a rovnako tak vďaka aktivite a obetavosti svojej redakcie a prispievateľov. Dotáciu máme len na tlač 4 čísiel do roka, na honoráre, odmeny, služobné cesty atď. nemáme ani korunu. Mnohé sme si mohli dovoliť, keď sme ešte boli zamestnaní, ale dá sa to takto donekonečna ťahať z dôchodku.

Bez časopisu ale slovenskú menšinu v regiónoch v dlhšej perspektíve neudržíme. Nie je len zdrojom inšpirácie, pochvalou za uskutočnenú prácu, ale vždy bol aj vlakom, ktorý k nám nových členov, najmä tých mladších, dovážal. Slovenská menšina v regiónoch ČR potrebuje pomoc ako zo Slovenska tak aj Česka, ak sa má udržať.

Treba sa rozhodnúť, či sa granty a dotácie budú dávať na rozvoj a udržanie celej slovenskej menšiny, alebo sa budú podporovať len malé, často 2-3 členné úzko špecializované skupinky príjemcov grantov, ktorí viac myslia na seba a svoj biznis, ako na skutočnú slovenskú menšinu. Je veľmi reálna perspektíva, že ak slovenská menšina v regiónoch vymrie, budú tieto skupinky tzv. slovenské akcie vyrábať „na kľúč“, ale navštevované už budú skoro výlučne českým obyvateľstvom, nostalgicky týmto spomínajúcim na idealizovaný spoločný štát.

My sa musíme hrdiť celou slovenskou menšinou a nie len do seba zahľadenými ale vplyvnými skupinkami ľudí. Nám sa nepáči prístup majiteľa stáda, ktorý dáva nažerať len tej svojej najkrajšej krave, ktorú potom vodí po všetkých výstavách, zatiaľ čo mu ostatné stádo

dochne od hladu. A najhoršie je, ak si to táto krava dokáže egoisticky vydupať a osud ostatného stáda ju nezaujíma.

Možno som vo svojich záveroch pesimistický, ale vedie ma k tomu skoro až každodenná skúsenosť. Čo potom, až zmenia názor, keď miestnej organizácie už nebude.

Peter LIPTÁK

Obec Slovákov v Českej republike

I. Legislatívne ukotvenie Slovenskej menšiny v Českej republike – stav a skúsenosti

II. Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí – poznámky k obsahu predpokladanej novelizácie

ad.I.

Legislatívne ukotvenie Slovenskej menšiny v Českej republike – stav a skúsenosti

Obsah bodu I.:

1. Stručný úvod do problematiky
2. Dokumenty EÚ a legislatíva ČR k danej problematike
3. Aplikačné procesy v praxi
4. Závery

1) Na úvod k danej problematike treba uviesť, že možnosť príslušníkov národnostných menšín participovať na riešení spoločenských záležitostí, zvlášť tých ktoré sa ich týkajú, považujem za **jeden zo štyroch základných pilierov** európskeho systému ochrany práv národnostných menšín. **Za ďalšie tri považujem právo na používanie vlastného jazyka vrátane vzdelávania v ňom, možnosť mediálnej prezentácie kultúry menšín a antidiskriminačné opatrenia štátu** na ochranu menšín, ktoré majú spravidla širšiu účinnosť a nedotýkajú sa iba národnostných menšín.

Česká republika má vybudovaný základný systém, poskytujúci možnosti participácie národnostných menšín na verejnom živote. Jeho účinnosť je však v niektorých momentoch nedostatočná o čom podám informácie v ďalšom obsahu môjho referátu.

2) Dokumenty EÚ a legislatíva ČR k danej problematike

Dne 1. února 1995 byla ve Štrasburku přijata Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin. Jménem České republiky byla Úmluva podepsána ve Štrasburku dne 28. dubna 1995. S Úmluvou vyslovil souhlas Parlament České republiky a schválil ji podle článku 39 odst. 4 Ústavy České republiky jako mezinárodní smlouvu o lidských právech a základních svobodách ve smyslu článku 10 Ústavy České republiky. Prezident republiky Úmluvu ratifikoval. Ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka Rady Evropy, depozitáře Úmluvy, dne 18. prosince 1997. Úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 28 odst. 1 dnem 1. února 1998 a pro Českou republiku podle odstavce 2 téhož článku vstoupila v platnost dnem 1. dubna 1998.

RÁMCOVÁ ÚMLUVA o ochraně národnostních menšin

Členské státy Rady Evropy a ostatní státy, které podepsaly tuto rámcovou Úmluvu, majíce na zřeteli, že cílem Rady Evropy je dosažení větší jednoty mezi jejími členy za účelem zachování a uskutečňování ideálu a zásad, jež jsou jejich společným dědictvím; majíce na zřeteli, že jednou z metod, jimiž má být tohoto cíle dosaženo, je zachování a další naplňování lidských práv a základních svobod; přejíce si nadále se řídit Deklarací hlav států a vlád členských států Rady Evropy, přijatou dne 9. října 1993 ve Vídni; rozhodnuty chránit na svých územích existenci národnostních menšin; majíce na zřeteli, že převratné události v historii Evropy ukázaly, že ochrana národnostních menšin má základní význam pro stabilitu, demokratickou bezpečnost a mír na tomto kontinente; majíce na zřeteli, že pluralitní a skutečně demokratická společnost by měla nejen respektovat etnickou, kulturní, jazykovou a náboženskou identitu každého příslušníka národnostní menšiny, ale zároveň i vytvářet vhodné podmínky umožňující tuto identitu vyjadřovat, zachovávat a rozvíjet; majíce na zřeteli, že vytvoření ovzduší tolerance a dialogu je nezbytné k tomu, aby kulturní rozmanitost byla pro každou společnost zdrojem a faktorem nikoliv dělení, ale obohacení; majíce na zřeteli, že vytvoření tolerantní a prosperující Evropy nezávisí jen na spolupráci mezi státy, ale že rovněž vyžaduje přeshraniční spolupráci mezi místními a regionálními institucemi, aniž by to bylo na újmu ústave a územní celistvosti každého státu; majíce na paměti Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokoly k ní; majíce na paměti závazky, týkající se ochrany národnostních menšin, obsažené v úmluvách a deklaracích Spojených národů a v dokumentech Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, zejména v Kodaňském dokumentu z 29. června 1990; rozhodnuty definovat zásady, jež mají být respektovány, a závazky z nich plynoucí tak, aby byla v členských státech a dalších státech, které se mohou stát stranami tohoto instrumentu, zajištěna účinná ochrana národnostních menšin a práv a svobod příslušníků těchto menšin, a to v rámci právního státu, respektující územní celistvost a národní suverenitu státu; odhodlány uplatňovat zásady stanovené touto rámcovou Úmluvou prostřednictvím vnitrostátního zákonodárství a příslušné vládní politiky, dohodly se na následujícím:

Článek 15

Strany vytvářejí podmínky nezbytné pro účinnou účast příslušníku národnostních menšin v kulturním, společenském a hospodářském životě a ve veřejných záležitostech, zvláště pak v těch, jež se jich týkají.

Niekoľko poznámok k aplikácii:

Česká republika prevzala do svojho právneho systému Rámcový dohovor Rady Európy a jeho aplikácia našla svoj odraz v ďalších zákonných normách: Hlavným nástrojom ochrany a naplňovania práv národnostných menšín je platná legislatíva. Okrem Ústavy ČR a Listiny základných práv a slobôd je akýmsi "základným zákonom" v tejto oblasti "Zákon o právach národnostných menšín a zmene niektorých zákonov," č. 273/2001 Zb.

Zákon o právach národnostných menšín upravuje postavenie a práva menšín v podstate len rámcovo, s tým, že odkazuje na 29 iných zákonov. Pozitívne je však to, že definuje národnostnú menšinu a definuje úlohy a postavenie Rady vlády pre národnostné menšiny (RVPNM). Reálny vplyv tejto rady na činnosť vlády však nie je dosť účinný. Váha jej záverov a doporučení je v rozhodovacích procesoch vlády často iba okrajová.. Viaceré (podľa mňa potrebné a racionálne) závery a odporúčenia tejto rady vláda do úvahy nevzala. Prejavuje sa to napríklad v nesúlade rastúceho počtu ("uznaných") menšín a stagnujúcej výšky dotácií na rozvoj ich kultúry a vydávania vlastných informačných periodík. Zákon

(podľa môjho názoru) nestanovuje dostatočne demokratický a účinný postup pre vytváranie účasti národnostných menšín na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú, v súlade s článkom 15. Rámcového dohovoru. Svedčí o tom napríklad aj to, že od doby jeho platnosti do súčasnosti vzniklo v obciach ČR 64 výborov pre národnostné menšiny. Celkom je v ČR 241 obcí s počtom príslušníkov NM vyšším ako 10%. Z toho ich 172 má viac ako 200 obyvateľov. To znamená, že toto zákonné ustanovenie rešpektuje iba 26.56% obcí Českej republiky. V časti z nich nie sú predstavitelia národnostných menšín priamo zastúpení. Kompetencie a obsah činnosti týchto výborov a komisií nie sú jednoznačne vymedzené a ujasnené. To ani nie je možné, pretože je to výlučne záležitosť miestnych samospráv. Ich povinnosti stanovujú podľa zákona príslušné zastupiteľstvá. Metodická pomoc zo strany vlády (či RVPNM) je vnímaná ako zasahovanie do kompetencií samospráv, preto sa realizuje iba minimálne. Sekretariát RVPNM vydal v závere roka 2009 „Informační a metodický průvodce“ akýsi stručný „manuál“ určený týmto výborom alebo komisiám. Je to prvý pokus ponúknuť samosprávnym orgánom z úrovne vlády akýsi metodický návod ako by bolo možné v týchto otázkach postupovať. Skúsenosti s realizáciou a praktickým naplňovaním zákonných ustanovení vyplývajúcich zo zákona č.273/2001 Zb. „O právach národnostných menšín“ treba (podľa môjho názoru aj názoru viacerých iných predstaviteľov národnostných menšín) v súčasnosti komplexne analyzovať a zaoberať sa jeho prípadnou novelizáciou.

Zákon č. 128/2000 Sb., ze dne 12. dubna 2000, o obcích (obecní zřízení)

§ 117

(3) Obec, v jejímž územním obvodu žije podle posledního sčítání lidu alespoň 10 % občanů hlásících se k národnosti jiné než české, zřizuje výbor pro národnostní menšiny. Členy tohoto výboru jsou i zástupci národnostních menšin, pokud je deleguje svaz utvořený podle zvláštního zákona; ³⁶⁾ vždy však příslušníci národnostních menšin musí tvořit nejméně polovinu všech členů výboru.

36) Zákon č. 83/1990 Sb. , o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů.

Návrh novelizace zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších úprav

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších úprav se mění takto:

Nové znění návrhu:

§ 117 (3) Obec, v jejímž územním obvodu žije podle posledního sčítání lidu alespoň 10 % občanů hlásících se k národnosti jiné než české, zřizuje výbor pro národnostní menšiny, **pokud o to písemně požádá občanské sdružení zastupující zájmy národnostní menšiny. 1** Členy tohoto výboru jsou i zástupci národnostních menšin. Příslušníci národnostních menšin tvoří vždy nejméně polovinu všech členů výboru.

Zákon č. 129/2000 Sb., ze dne 12. dubna 2000, o krajích (krajské zřízení)

§ 78

(2) Kraj, v jehož územním obvodu žije podle posledního sčítání lidu alespoň 5 % občanů hlásících se k národnosti jiné než české, zřizuje výbor pro národnostní menšiny. Členy tohoto výboru jsou i zástupci národnostních menšin, pokud je deleguje svaz utvořený podle

zvláštního zákona; ¹¹⁾ vždy však příslušníci národnostních menšin musí tvořit nejméně polovinu všech členů výboru.

11) Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 131/2000 Sb., ze dne 13. dubna 2000, o hlavním městě Praze

§ 78

2) Pokud v územním obvodu hlavního města Prahy žije podle posledního sčítání lidu alespoň 5 % občanů hlásících se k národnosti jiné než české, zřizuje zastupitelstvo hlavního města Prahy výbor pro národnostní menšiny. Členy tohoto výboru jsou i zástupci národnostních menšin, pokud je deleguje svaz utvořený podle zvláštního právního předpisu; ²⁰⁾ vždy však příslušníci národnostních menšin musí tvořit nejméně polovinu všech členů výboru.

20) Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů.

Rada vlády pro národnostní menšiny

Rada pro národnosti vlády ČR byla původně formálně zřízena v souvislosti s přijetím ústavního zákona č. 144/1968 Sb., o postavení národností v Československé socialistické republice. Ten v čl. 5 stanovil, že zákony národních rad též stanoví, při kterých zastupitelských sborech a výkonných orgánech se zřizují orgány, které budou zabezpečovat uskutečňování práv národností (účinnost této zákonné normy zrušil ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvádí Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky).

Po listopadu 1989, v podmínkách tehdejší československé federace, schválila vláda ČR usnesením ze dne 13. března 1991 č. 72, k návrhu Statutu Rady pro národnosti vlády České republiky, nový Statut Rady. Jeho platnost zrušilo usnesení vlády ze dne 11. května 1994 č. 259, o schválení Statutu Rady pro národnosti vlády České republiky. Platnost tohoto Statutu Rady zanikla usnesením vlády ČR ze dne 10. října 2001 č. 1034, o zřízení Rady vlády pro národnostní menšiny.

Rada je poradním a iniciativním orgánem vlády pro otázky týkající se národnostních menšin a jejich příslušníků. Současná Rada je zřízena ve smyslu § 6 zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Aktuálně platný Statut Rady schválila vláda usnesením ze dne 15. června 2005 č. 746. V čele Rady stojí člen vlády, kterého na návrh předsedy vlády jmenuje vláda. Rada má dva místopředsedy (jeden za veřejnou správu a druhý za národnostní menšiny). Celkem má Rada 30 členů, které jmenuje vláda usnesením, jsou jimi zástupci následujících orgánů a organizací:

- zástupci ministerstev na úrovni náměstka ministra (Ministerstvo financí, Ministerstvo kultury, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo zahraničních věcí),
- zástupce Kanceláře prezidenta republiky, zástupce kanceláře Veřejného ochránce práv a zmocněnec vlády pro lidská práva;
- zástupci dvanácti národnostních menšin - bulharské, chorvatské, maďarské, německé, polské, romské, rusínské, ruské, řecké, slovenské, srbské a ukrajinské (jednotlivé menšiny mají v Radě jednoho až tři zástupce).

3) Aplikačné procesy v praxi

Celá konštrukcia s percentami (v uvedených zákonoch) sa ukázala ako nie veľmi šťastná. Výsledok je známy. Pri rokovaní Výboru pre spoluprácu so samosprávou Rady vlády pre národnosti som po siahodlhých diskusiách predložil návrh: zrušiť „podmienku o percentách na ustanovenie výboru“ a dať do zákonov ustanovenie, ktoré bude ukladať samospráve zriadiť výbor pre NM v prípade, že ich predstavitelia o to (v zhode a písomne) vyjadria záujem. Čiže predstavujem si to tak, že napríklad v obci s 1000 občanmi, kde bude 30 aktívnych príslušníkov NM bude výbor, pretože oni o to požiadajú (a prinášajú napríklad v oblasti kultúry niečo aj pre tú obec!) a tam kde ich bude 300 a sú pasívni, nie je tam žiadny „národnostný spolok“, tak tá povinnosť na zriadenie "orgánu" nebude. Čiže nutnosť zriadiť výbor, komisiu nestávať na počtoch a percentách, ale na deklarovanej vôli občanov, príslušníkov národnostnej menšiny alebo menšín.

4. Závery

Podiel príslušníkov národnostných menšín v ČR na riešení spoločenských záležitostí, zvlášť tých, ktoré sa ich týkajú nie je uspokojujúci, hoci zákonné ustanovenia k tomu dávajú pomerne dosť možností.

- a) zákony neodrážajú dostatočne súčasnú realitu a jej potreby;
- b) menšiny, vrátane slovenskej (a ich reprezentanti) nie sú primerane emancipované a v podstate pasívne a svojho práva v týchto záležitostiach sa nedomáhajú+
- c) je spoločnou úlohou štátu, miestnych a krajských samospráv a národnostno-menšinovej reprezentácie (ktorá je málo početná), aby sa spoločne hľadali cesty k účinnejšiemu uplatneniu národnostných menšín na spoločenskom a kultúrnom živote krajov, miest a obcí v ČR, ku prospechu minorít, ale aj k obohateniu majority.

Literatúra:

Periodické „Správy vlády ČR o situácii národnostných menšín“

Materiály Sekretariátu Rady vlády pre národnostné menšiny.

Implementované zákonné normy EÚ

Zákony Českej republiky

Vlastné analýzy OS v ČR

ad II.

Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí – poznámky k obsahu predpokladanej novelizácie.

Úvodná poznámka:

Uchovanie a pretrvávajúce národnej identity ako aj národná, kultúrna a spoločenská emancipácia Slovákov v zahraničí bola (a aj v súčasnosti je z veľkej časti) limitovaná najmä existenciou štyroch základných pilierov:

- a) slovenskej kresťanskej farnosti (kostola, kňaza)**
- b) slovenskej školy (slovenských učebníc a učiteľov)**
- c) slovenských (krajanských) spolkov rôznych typov a zamerania**
- d) vydávanými slovenskými tlačovinami (noviny, časopisy, knihy, kalendáre)**

To ja osobne považujem za 4 nohy „slovenského krajanského stola,“ na ktorých tento už 300 rokov stojí. Kde jedna či dve nohy chýbajú, tam asimilácia postupuje rýchlejšie! Musí to byť stôl pevný, urobený z kvalitného a trvácneho dreva.

Poznámky k vybraným častiam platného zákona a návrhy na úpravy:

Zákon 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov z 23. septembra 2005

Národná rada Slovenskej republiky sa uzniesla na tomto zákone:

Čl. I

§ 1

Predmet úpravy

Tento zákon upravuje pôsobnosť orgánov štátnej správy vo veciach týkajúcich sa vzťahov Slovenskej republiky a Slovákov žijúcich v zahraničí a štátnu podporu Slovákov žijúcich v zahraničí. Zákon určuje politické, ekonomické a kultúrno - spoločenské priority obojstranného vzťahu SR a Slovákov žijúcich v zahraničí, zásady a spôsoby ich budovania a využívania ku prospech oboch strán.

§ 2

Vymedzenie pojmov

Na účely tohto zákona sa rozumie

a) Slovákom žijúcim v zahraničí osoba, ktorá nemá trvalý pobyt¹⁾ na území Slovenskej republiky a

1. je štátnym občanom Slovenskej republiky,²⁾ alebo

2. nie je štátnym občanom Slovenskej republiky, ale uchováva si národné povedomie, a on alebo jeho predok v priamom rade³⁾ má slovenskú národnosť;

b) národným povedomím aktívne prejavý hlásenia sa k slovenskému národu a k hodnotám, ktoré reprezentujú slovenský jazyk, slovenské kultúrne dedičstvo a tradície;

c) štátnou podporou Slovákov žijúcich v zahraničí systém opatrení Slovenskej republiky zameraných na podporu národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí, na podporu ich inštitúcií zriadených na dosiahnutie tohto účelu a na podporu vzťahov medzi Slovenskou republikou a Slovákami žijúcimi v zahraničí.

§ 3

Vláda Slovenskej republiky

(3) Ministerstvá a ostatné orgány štátnej správy sa v rozsahu svojej pôsobnosti podieľajú na tvorbe a výkone štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí a na realizácii štátnej podpory. **To je vážne! Všeobecné, nezáväzná.**

§ 4

Zriadenie a pôsobnosť Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

(1) Zriaďuje sa Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ďalej len „úrad“).

(2) Úrad je orgánom štátnej správy so sídlom v Bratislave. Úrad je rozpočtovou organizáciou,⁵⁾ ktorá je napojená na rozpočet Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky. **Treba, aby USZZ mal samostatný rozpočet!**

b) v spolupráci s inými orgánmi verejnej moci, fyzickými osobami alebo právnickými osobami zabezpečuje realizáciu opatrení zameraných na podporu Slovákov žijúcich v zahraničí, **Aký je rozdiel medzi orgánom verejnej moci a orgánom štátnej správy?**

c) v spolupráci s ostatnými orgánmi štátnej správy vypracúva návrhy koncepcií na podporu Slovákov žijúcich v zahraničí a predkladá ich na rokovanie vlády,

d) koordinuje a zabezpečuje v rámci štátneho informačného systému⁶⁾ dokumentačnú činnosť o Slovákoch žijúcich v zahraničí, podporuje a spolupracuje (**riadi!**) pri zhromažďovaní, ochrane, vedeckom a odbornom zhodnocovaní hmotných a duchovných dokumentov so zameraním na Slovákov žijúcich v zahraničí a zabezpečuje sprostredkovanie informácií o dianí na Slovensku pre Slovákov žijúcich v zahraničí. **USZZ by mal mať právo rozhodovať o tom kde a za akých podmienok sa budú archivovať dokumenty krajských spolkov a pod.!**

§ 5

Oblasti štátnej podpory

(1) Štátna podpora Slovákov žijúcich v zahraničí je zameraná na oblasť

- a) vzdelávania, vedy a výskumu;
- b) kultúry;
- c) informačnú;
- d) médií.

(2) Základnými zásadami štátnej podpory sú: **Priorita podpory slovenskej menšiny spočíva na krajine, kde táto menšina žije! Ako to SR dosiahne? Presadzovaním reciprocity SR a daného štátu vo vzťahu k „jeho“ menšine! Napríklad Slováci v Česku a Česi na Slovensku.**

a) zásada rovnakého zaobchádzania, ktorou sa rozumie zákaz diskriminácie pri poskytovaní štátnej podpory z dôvodu pohlavia, rasy, farby pleti, jazyka, viery a náboženstva, politického či iného zmýšľania, sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia;

b) zásada teritoriality, ktorou sa rozumie rešpektovanie územnej zvrchovanosti a celistvosti štátu, ktorého je Slovák žijúci v zahraničí občanom alebo na území ktorého má Slovák žijúci v zahraničí pobyt;

c) zásada špecifického prístupu, ktorou sa rozumie prihliadanie na špecifické potreby Slovákov žijúcich v zahraničí v jednotlivých štátoch s cieľom zachovania a rozvíjania slovenskej identity, kultúry, jazyka a kultúrneho dedičstva v týchto štátoch. **bod a) a bod c) si odporujú!**

(3) Ak ide o právnickú osobu, zásadou rovnakého zaobchádzania sa rozumie zákaz diskriminácie tejto právnickej osoby pri poskytovaní štátnej podpory z dôvodov podľa odseku 2 písm. a), ak ide o jej členov, spoločníkov, akcionárov, členov jej orgánov, jej zamestnancov, osôb konajúcich v jej mene alebo osôb, v mene ktorých koná táto právnická osoba.

§ 6

Poskytovanie dotácie

(1) Ako súčasť štátnej podpory Slovákov žijúcich v zahraničí môže úrad poskytnúť dotáciu⁷⁾ na účely financovania aktivít zameraných na podporu Slovákov žijúcich v zahraničí v oblastiach podľa § 5 ods. 1. Na poskytnutie dotácie nie je právny nárok.

(2) Dotácia sa poskytuje na základe písomnej žiadosti, ktorá obsahuje najmä

a) osobné údaje o žiadateľovi v rozsahu;

1. ak ide o fyzickú osobu, meno a priezvisko, dátum narodenia, štátna príslušnosť, adresa pobytu;

2. ak ide o právnickú osobu, názov, sídlo a údaje o štatutárnom orgáne v rozsahu podľa prvého bodu;

b) účel použitia požadovanej dotácie;

c) názov a popis aktivity, na ktorú sa dotácia žiada;

d) výšku požadovanej dotácie a spôsob jej využitia;

e) celkový položkový rozpočet a návrh finančného zabezpečenia aktivity, na ktorú sa požaduje dotácia. **§ 6 sa dá v zákone výrazne celé skrátiť, ÚSZZ vydal podrobné pokyny k žiadostiam o dotácie, na tie sa odvolať!**

Jozef RYDLO

Únia slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska

Ctené panie, ctení páni, vážené panie, vážení páni.

Keď v roku 2005 Národná rada Slovenskej republiky prijala zákon č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí, viacerých z nás to potešilo a prijali sme tento fakt ako pozitívum, veď to bol nový legislatívny akt zákonodarného zboru týkajúci sa slovenskej diaspóry, ktorý zriadil Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ alebo Úrad). Zákon má 5 článkov, 14 paragrafov a príslušný počet odsekov a pododsekov, teda činí zadosť povestným zákonom profesora Cyrila Northcota Parkinsona, nie som však presvedčený o tom, že spĺňa očakávania tak Slovákov v zahraničí, ako aj zahraničných Slovákov. Dnes, po viac ako desaťročí, mám z realizácie tohto zákona veľmi zmiešané až negatívne pocity. Nie som právnik, ale stačí si prečítať dôvodovú správu, ktorá sprevádzala prijatie tohto zákona a ako niekdajšiemu zákonodarcovi je mi zrejmé, že predkladateľovi nebolo príliš jasné, čo chce vlastne dosiahnuť.

Môj postoj k Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí je všeobecne známy: už roky nesúhlasím ani s jeho byrokratickou politikou, ani s jeho personálnym obsadením. Počas svojho poslancovania som chcel, aby došlo k novelizácii zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí, podnet si osvojila i vtedajšia efemérna subkomisia Zahraničného výboru NR SR pre Slovákov v zahraničí, ale počas prvej vlády Róberta Fica sa proti novelizácii postavil jej vtedajší podpredseda Dušan Čaplovič. Potom sa mocenské pomery zvrhli jednak za vlády premiérky Ivety Radičovej, jednak za druhej vlády Róberta Fica, ktorá – ako mi to povedal a zopakoval jeden mienkotvorný novinár – „tento Úrad znormalizovala tak, že spravila z neho naftalínovú čakáreň nadsluhujúcich diplomatov, ktorí sú povestní tým, že nevedia ani len piť a pletú si Mikuláša s Dedom Mrázom, nehovoriac o tom, že o problematike zahraničných Slovákov nemajú ani len potuchy...“

Moje výhrady sa opierajú o systematickú a prehľbujúcu sa byrokratizáciu tohto Úradu, ktorá sa začala zmenou v jeho riadiacej funkcii po odchode Vilmy Prívarovej. Jej nástupcovia Milan Vetrák, Igor Furdík či Ján Varšo ju znásobili natoľko, že Úrad prakticky nemá svoje dôstojné a najmä stále sídlo a postupne stráca *raison d'être*, teda dôvod svojej existencie. Nie som ani prokurátor, ani úradník Najvyššieho kontrolného úradu, nehodnotím, neodsudzujem, len konštatujem, som len pasívny, pochopiteľne, subjektívny pozorovateľ...

Pýtate sa ma, čo odporúčam? Odporúčam dve zásadné zmeny.

Prvá zmena – spočíva v tom, aby slovenský zákonodarca pretvoril Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí na ústredný orgán štátnej správy v oblasti slovenského zahraničia. Túto formálnu zmenu umožňuje právny poriadok Slovenskej republiky. Takto sa ÚSZZ vymaní z kráčov rozličných podvojných záujmov, ktoré v existencii tohto Úradu sú viac ako zjavné, získa späť svoju vážnosť, nadobudne relatívnu autonómiu, o. i. mu vyplynie nárok na vlastnú kapitolu v štátnom rozpočte a stane sa tak mocensko-politicky zaujímavejším.

Druhá zmena – je imperatívne potrebné zásadne premyslieť koncepciu ÚSZZ a novelizáciu zákona orientovať tak, aby sa činnosti ÚSZZ rozšírili o dokumentačnú, zbierkotvornú a vedeckovýskumnú činnosť. Toto rozšírenie je potrebné:

– jednak preto, lebo od prvej svetovej vojny sme dnes v takej situácii, že mapovaniu slovenskej diaspóry sa nikto nevenuje, ani úradne, ani súkromne, nerobia to ani cirkvi, ani univerzity, ba ani len Matica slovenská poriadne nie – sme na tom horšie ako za minulého režimu! Je trápne konštatovať, že ak slovenská exekutíva potrebuje presné informácie, tak jej ich nemá kto poskytnúť: presnejšiu evidenciu o Slovákoch v Maďarsku má vláda v Budapešti než vláda v Bratislave. To isté platí o Slovákoch v Poľsku, Rumunsku, Srbsku či Chorvátsku;

– jednak preto, lebo pre ustanovizne ako Slovenská národná knižnica (SNK) v Martine či Slovenský národný archív (SNA), Ústav pamäti národa (ÚPN) alebo Historický ústav Slovenskej akadémie vied (HÚ SAV) v Bratislave slovenská diaspóra, ak aj nie je viac *terra prohibita*, zostáva *terra incognita* a predovšetkým *terra ignorata*.

Problematika je veľmi široká, v uplynulom desaťročí som o nej hovoril i písal na parlamentnej pôde i mimo nej, časopriestor môjho diskusného príspevku je vymedzený. Nemôžem však nepripomenúť, že potreby Slovákov v zahraničí a zahraničných Slovákov nie sú identické. Považujem preto za veľmi dôležité, aby sa skoncovalo s nemúdrrou ideou, že ÚSZZ má byť výlučne len prenosnou pákou slovenskej zahraničnej politiky, ergo podporovať len tých, čo nám konvenujú, a nestarať sa o konkrétne potreby tej-ktorej slovenskej enklávy či spolku *sine ira et studio*, teda bez hnevu a zaujatosti. Tento zvrátený názor nie je nijaké novum: Československý ústav zahraniční v Prahe túto politiku praktizoval tak za prvej Československej republiky, ako aj v rokoch červenej totality. Sapienti sat!

Vďačím sa Vám za pozornosť, ktorú ste venovali týmto mojim slovám – čo sa Vám páčilo, povedzte, prosím, iným, čo sa Vám nepáčilo, povedzte, prosím, mne.

Eudomír MOLITORIS

Spolok Slovákov v Poľsku

Vývoj politiky Slovenskej republiky voči zahraničným krajanom – regres alebo progres?

Ako dlhodobý činiteľ Spolku Slovákov v Poľsku s veľkou pozornosťou sledujem dianie okolo Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorého poslaním je realizácia štátnej

politiky starostlivosti o zahraničných Slovákov. Vzhľadom na fakt, že nastolená téma konferencie: *Zákon č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a potreba jeho novelizácie v kontexte doterajších skúseností a novej Koncepcie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016-2020 a Desiat rokov Zákona 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí a pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí: podpora a uchovávanie národného povedomia, jazykovej a kultúrnej identity krajanov v slovenskom svete vo svetle doterajších skúseností Slovákov žijúcich v zahraničí* – je koncipovaná pomerne rozsiahlo, dotknem sa len niektorých otázok, ktoré priamo súvisia s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, a vlastne jestvujúcej praxe, v menšom rozsahu samotného zákona. Dôvodom je to, že aj ten najlepší zákon nevyrieši problémy, ak nie je politická vôľa. Mám pocit, že tak sa stalo v poslednom období. Stretávame sa s jej absolútnou absenciou. S veľkou nádejou sme preto prijali zaradenie do základných priorít vznikajúcej vlády Slovenskej republiky bodu *Posilnenie starostlivosti štátu o zahraničných Slovákov*, ktorý bol pojatý medzi štyri hlavné úlohy novej vlády v oblasti zahraničnej a európskej politiky. Prijali sme to ako nádej, s ktorou prišla staro-nová politická sila – Slovenská národná strana, ktorá nadväzujúc na národné tradície, konečne, ako jediná si všimla zhoršujúci sa stav a negatívne tendencie v oblasti starostlivosti o zahraničných Slovákov, najmä tých, ktorí sa v dôsledku historických udalostí nesvojvoľne ocitli mimo národného celku.

Zlom v starostlivosti o zahraničných Slovákov nastal po vymenovaní 10. 2. 2012 do funkcie predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí JUDr. Milana Vetráka, PhD. vládou Slovenskej republiky za predsedníčky Ivety Radičovej, ktorý v oblasti starostlivosti o zahraničných Slovákov nemal žiadne skúsenosti a jeho jedinou prioritou bol fakt, že ovládal anglický jazyk. Jeho jediné skúsenosti pochádzali z kontaktov, aké so zahraničnými Slovákami získal počas pôsobenia v Európskej banke v Štrasburgu. Predmetné rozhodnutie vyvolalo nielen obrovské rozpory v krajanskom svete, ale aj v samotnom úrade. Z úradu bola prepustená hľadám najviac zaslúžilá osoba, ktorá vlastne tento úrad vybudovala, PhDr. Vilma Privarová a úrad začal postupne strácať svoju odbornosť a apolitickosť. So zármutkom pritom musíme konštatovať, že sa to prejavilo taktiež v oblasti hospodárenia, čoho príkladom bola podpora nezmyselných projektov (napr. nákup reklamy na jachte), predraženého webového portálu a nezmyselných prekladov textov do angličtiny, ktoré mali byť využívané na tomto portáli a ktoré navyše, nikdy neboli využité a nikým prečítané... Bolo to obdobie, keď viaceré slovenské zahraničné združenia sa nielen ocitli mimo záujmu tohto úradu, ale úrad začal s nimi dokonca bojovať, čo bolo priam neuveriteľné.

Nová vláda, aká vznikla po predčasných parlamentných voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky 10. marca 2012, riešila túto situáciu preradením problematiky zahraničných Slovákov z gescie Úradu vlády Slovenskej republiky do kompetencie Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, čo sa udialo novelizáciou kompetenčného zákona 287/2012 Z. z. z 11. septembra 2012, odvolaním JUDr. Milana Vetráka, PhD. z funkcie predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a vymenovaním 11. 5. 2012 do funkcie predsedu Dr. Igora Furdíka, bývalého veľvyslanca SR v Moskve a Belehrade, ktorý toho času nezastával žiaden diplomatický post a ktorý mal úrad konsolidovať. Stalo sa však, čo sa aj dalo predpokladať, že nový predseda neukončil svoje funkčné obdobie a po trojročnom pôsobení, pri prvej príležitosti aká sa mu naskytla, sa funkcie vzdal a 31. septembra 2015 odišiel na ďaleko lepšie odmeňované pracovisko, akým je funkcia generálneho konzula SR v Békešskej Čabe. Obdobie jeho činnosti, roky 2012-2015, neprinieslo očakávané zmeny a bolo charakteristické postupným obmedzovaním činnosti Úradu a najmä obmedzovaním podpory slovenskosti a kultúrnych aktivít zahraničných Slovákov. Paradoxné je pritom, že drastické znižovanie podpory inštitúcií a kultúry zahraničných Slovákov pokračovalo napriek deklaráciám, aké plynuli z najvyššej politickej

reprezentácie, čo pozostávalo v zjavnom rozpore s uznesením vlády Slovenskej republiky č. 625 zo 17. septembra 2008. Jednoznačným príkladom tohto protirečenia boli slová, ktoré na predchádzajúcej Stálej konferencii Slováci žijúci v zahraničí a Slovenska republika v 2014 predniesol minister zahraničných vecí a zároveň podpredseda vlády SR Miroslav Lajčák, ktorý dokonca deklaroval, že zníženie výšky finančných prostriedkov, ktoré boli zverené do správy Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, má len... *prechodný charakter...*, že je to podmienené ... *dopadmi finančnej krízy...*, že ... *určite sa netreba báť nejakého katastrofického scenára...* a že znížovanie podpory nie je riešením vnútorných problémov na úkor zahraničných Slovákov. Ukázalo sa však, že jedno sú deklarácie, a niečo úplne iné je prax, ktorá s predmetnými deklaráciami nekorešponduje. Kríza pominula, Slovensko má najvyšší rast HDP v Európe, no nepominulo znížovanie podpory na udržiavanie slovenskosti vo svete. Po štyroch rokoch od prechodu tejto problematiky pod gesciu MZVaEZ bol rozpočet určený na podporu slovenskosti vo svete znížený o viac než polovicu a na budúci rok úrad už ani nezverejnil výšku čiastky, aká bude na tento cieľ venovaná, lebo nevie.

Obdobne je to v otázkach politickej podpory zo strany MZVaEZ, ktoré nevypracovalo žiadnu smernicu ako hájiť ľudské a občianske práva slovenských autochtónnych spoločenstiev v blízkom okolí a tvári sa, že všetko je v poriadku. Potvrdil mi to jednoznačne počas Dní zahraničných Slovákov v Českej republike slovenský veľvyslanec v Prahe Peter Weiss, ktorý v priamom rozhovore priznal, že vec starostlivosti o zahraničných Slovákov je osobnou záležitosťou veľvyslanca. Nechápeme to, že napriek koncepciám, ktoré sa počas Stálych konferencií vypracovávajú, nejestvuje v tejto oblasti žiadna premyslená politika.

Ďalším vážnym problémom je fakt, že v tomto roku Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí prišiel opäť o budovu, čo je priam paradoxné, lebo od svojho zriadenia v januári 2006 bol už štyrikrát sťahovaný. Pôvodne sídlil v Piszatoryho paláci na ul. Štefánikova 24, kde mal vynikajúce podmienky pre vyššie uvedenú činnosť vrátane kancelárskych, kinosálových, muzeálnych a výstavných priestorov. Po dvoch rokoch bolo sídlo prenesené na ul. Radlinského 13, v roku 2010 na ul. Štefánikovu 2 a po polroku sa z nepochopiteľných dôvodoch úrad presťahoval späť do priestorov na ul. Radlinského č. 13. Od 1. januára 2016 sa zas presťahoval na Palisády 29/A, kde sídli v súčasnosti, pričom na rok 2017 je avizované ďalšie sťahovanie... V súčasnosti sa nachádzajú kancelárie ÚSZZ v dvoch budovách a predmetný úrad nemá ani len zasadačku, čo dostatočne poukazuje na jeho aktuálny úbohý stav, nehovoriac o absolútne žiadnej inštitucionálnej pamäti a o nemalých nákladoch vynaložených na sťahovanie.

Zdá sa, že Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, pre nás, slovenské autochtónne spoločenstvá žijúce v zahraničí je už takmer nepotrebný. Vnímame to ako prejav znižovania významu slovenských národnostných menšín a slovenských komunít v zahraničí pre samotné Slovensko.

Veľmi akútnou otázkou je taktiež zmena zákona č. 474/2005 z 23. septembra 2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí, lebo jeho aktuálne znenie úplne nezohľadňuje problematiku vedecko-výskumnej a dokumentačnej činnosti v oblasti Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorí sú predsa súčasťou slovenského národného korpusu, a tým aj jeho národnej kultúry. V dôsledku tohto Slovensko, s historicky hádam najväčším pomerom počtu vystažovalcov k počtu členov národa žijúcich na území Slovenska, sa zásadne odlišuje od okolitých štátov. Veľmi žiaducou vecou je preto, aby aj táto činnosť bola do kompetencií ÚSZZ neodkladne obsiahnutá.

Navrhujeme preto nasledovné: novelizáciu zákona č 474/2005 z 23. septembra 2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí, § 5 bod (2) pozmeniť nasledovne: **(2) Úrad je ústredným orgánom štátnej správy so sídlom v Bratislave.** Alebo, ak by to bolo neprechodné, navrhujeme nasledovnú zmenu: **(2) Úrad je orgánom štátnej správy so sídlom v Bratislave. Úrad je rozpočtovou organizáciou, ktorá je napojená na rozpočet Národnej rady**

Slovenskej republiky. Pozícia predsedu NR SR, bude dostatočnou garanciou uchovania nezávislosti ÚSZZ, ktorý v súčasnosti podlieha viacerým neželateľným tendenciám, ktoré sú úplne vzdialené národne orientovaným zahraničným Slovákom (obdobne je vec riešená v Poľsku).

Navrhujeme prideliť ÚSZZ stále sídlo, ktoré by zodpovedalo potrebám realizácie základných úloh vyplývajúcich zo zákona č. 474/2005 z 23. septembra 2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí, možnému rozšíreniu činností úradu, ktoré vykonával v rokoch 2006 – 2011, bolo by dostatočne prestížne a umožňovalo by prezentáciu kultúry, umenia, ako aj nerušenú realizáciu vedeckej a inej činnosti v prospech zahraničných Slovákov.

Dôležitou otázkou je taktiež v súlade s uznesením vlády Slovenskej republiky č. 625 zo 17. septembra 2008, ktorým sa vláda SR zaviazala od roku 2009 vyčleniť na podporu aktivít Slovákov žijúcich v zahraničí v rámci grantového systému ÚSZZ sumu v celkovej hodnote 40 mil. Sk, po prechode na európsku menu 1 327 756 EUR. V súčasnosti opatreniami MZVaEZ SR bola predmetná čiastka postupne znižovaná a výška finančných prostriedkov určených na priamu podporu aktivít Slovákov žijúcich v zahraničí v rámci grantového systému úradu je v tomto roku znížená takmer o polovicu (<http://www.uszz.sk/sk/dotacie-2016>). Uznesenie vlády SR č. 625 zo 17. septembra 2008 nebolo a nie je naplňované. Je preto veľmi naliehavou vecou navýšenie predmetnej čiastky na úroveň 2 mil. EUR ročne, čo bude formou istej náhrady za roky finančného podhodnotenia.

Záverom by som chcel konštatovať, že Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý je mimoriadne potrebný pre posilnenie slovenskosti vo svete, najlepšie naplňoval svoje poslanie v rokoch 2006 až 11 a vtedy bol vnímaný veľmi pozitívne. Žiaľ od roku 2012 nastali opačné trendy, nastal jeho postupný regres, čo prijímam so sklamaním a čo nie je najlepším prejavom politiky Slovenskej republiky voči zahraničným krajanom.

Juraj ČERVENÁK

Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

Krajská politika, hodnotenie predchádzajúceho volebného obdobia (okrem iného o objeme podpory projektov Slovákov v zahraničí)

Teraz, keď sa začalo ďalšie volebné obdobie slovenskej vlády, pozrime sa na výsledky obdobia predchádzajúceho – áno, treba sa zamyslieť nad vývojom v oblasti slovenskej štátnej politiky voči krajanom.

Samozrejme sú konštatovania, že politika sa významne zlepšila oproti ťažko uveriteľným excesom z obdobia, keď sa pod bývalým vedením snažil Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí najrelevantnejšie krajské organizácie zlikvidovať, pretože sa mu nezdali dokonalo lojálne a pretože „zbytočne“ odčerpávali financie spriatelovým spolkom a poradcom. Rovnako samozrejme je, že potreby dvoch miliónov Slovákov v zahraničí, teda tretiny slovenského národa by si zaslúžili celkom inú akcentáciu, a to aj v porovnaní s niektorými susednými krajinami.

Skúsme byť však omnoho konkrétnejší. Vezmime si ako pomôcku, ako akýsi etalón Memorandum Svetového združenia Slovákov v zahraničí novej vláde Slovenskej republiky po parlamentných voľbách 2012. Čo z neho sa splnilo a čo nie? A čo je najväčšia bolesť?

SZSZ žiadalo „na prvom mieste nápravu vážnych pochybení vo fungovaní Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ), vyvodenie osobnej zodpovednosti za klientelizmus pri zadávaní zákaziek, diskriminačný prístup ku krajanom, poškodenie povesti úradu a

škandalóznou personálnu politiku“ a súčasne „zaradenie problematiky Slovákov žijúcich v zahraničí do kompetencie niektorého člena vlády, čo v predchádzajúcej vláde absentovalo“.

Obe požiadavky sa zrealizovali prakticky okamžite po zverejnení a doručení memoranda. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí bol zaradený do pôsobnosti Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a na jeho čelo prišli skúsení diplomati. Spolupráca s podpredsedom vlády a ministrom Miroslavom Lajčákom, ako aj s úradom a jeho predsedom Igorom Furdíkom je naozaj konštruktívna a úspešná. Z tejto podskupiny požiadaviek zostáva obnoviť dohodu o spolupráci medzi úradom a SZSZ.

Novelizoval sa tiež zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí, pričom sa odstránili najväčšie problémy s aplikáciou osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí a v pobytovom režime. V súlade s memorandom sa pripravuje aj nová koncepcia štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí, ku ktorej sa môžu krajanovia reálne vyjadriť a artikulovať svoje potreby. Požiadavka na vytvorenie realistického modelu dokumentácie a prezentácie histórie a kultúry Slovákov v zahraničí na území Slovenskej republiky sa tiež postupne plní, zlepšenie je dlhý rad.

Pokiaľ ide o efektívnu spoluprácu v oblasti rozhlasového a televízneho vysielania pre Slovákov žijúcich v zahraničí a o nich, podarilo sa to veľmi výrazne v oblasti rozhlasového vysielania, kde krajanovia konečne prenikli výrazne na celoštátny okruh, nielen na vlny Radia Slovakia International. Na výsledky v oblasti televízneho vysielania zatiaľ čakáme, samotné Svetové združenie Slovákov v zahraničí pripravuje aj vlastný projekt, už podporený Audiovizuálnym fondom SR.

Na druhej strane, neobnovila sa komisia pre Slovákov žijúcich v zahraničí v Národnej rade SR, ktorá by bola užitočnou platformou pre komunikáciu s celým politickým spektrom a nedošlo dosiaľ ani k zjednodušeniu volieb zo zahraničia, ak už nie prostredníctvom internetu, tak aspoň na zastupiteľských úradoch.

Došlo aj na redukovanie nezmyselnej byrokratickej záťaže v grantovom programe ÚSZZ, ktorý ho za bývalého vedenia prakticky znefunkčnil a znovunastavenie efektívneho modelu. Čo sa však nerealizovalo, to je navýšenie objemu grantových prostriedkov späť na úroveň, garantovanú platnou Koncepciou štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015. A to je pre krajanov iste najbolestivejšie miesto.

Napriek pozitívnemu úsiliu vedenia Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, klesajúci objem grantovej podpory z rozpočtu tejto inštitúcie ohrozuje samotnú existenciu celého radu dôležitých krajaňských aktivít. Nedarí sa tak naplňať ani jasne formulovaný záväzok, obsiahnutý vo vládou schválenej Koncepcii štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015. Podľa nej sa má „zabezpečiť“ v rozpočtovej kapitole Úradu vlády SR výhľadovo každoročne účelové finančné prostriedky určené na podporu aktivít Slovákov žijúcich v zahraničí v celkovej výške 40 mil. Sk vychádzajúc tak z požiadaviek slovenských spolkov, organizácií a jednotlivcov v záujme zachovania ich národnej, kultúrnej a jazykovej identity“, pričom dnes ide pochopiteľne o ekvivalentný objem v eurách. Prepad je rok od roku v desiatkach percent, aj keď sa ho Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí snaží všemožne zmierňovať, vrátane presmerovávania úspor vo vlastných prevádzkových nákladoch do grantového programu. Svetové združenie Slovákov v zahraničí sa rozhodlo túto tému pri príležitosti tohtoročného Dňa zahraničných Slovákov nastoliť ako kľúčový, alarmujúci problém.

Nemožno nezmieniť, že opakovane sa objavuje aj myšlienka, či by Svetové združenie Slovákov v zahraničí ako strešná organizácia a stabilizačný prvok slovenského zahraničia, napomáhajúca realizácii štátnej politiky nemala byť podporená malou symbolickou sumou priamo z rozpočtu, aby sa zabránilo každoročnej neistote a nezmerným problémom pri zabezpečení fungovania základného chodu tejto organizácie a osobitne Sekretariátu SZSZ

v Bratislave. Podobne je zabezpečené financovanie celého radu strešných organizácií európskych diaspór, združených v organizácii Europeans Throughout The World.

Navýšenie grantového okruhu pre všetkých je však absolútnou prioritou! Aj preto, aby sa aj v budúcnosti dalo podporiť vždy v inej krajine nejaký dôležitý strategický projekt a súčasne stovky menších, avšak zásadne dôležitých projektov v oblastiach ako umenie, vzdelávanie, médiá.

To treba urobiť dnes, v tejto chvíli, aby sme tu boli aj zajtra.

Katarína MELEGOVÁ MELICHOVÁ

Matica slovenská v Srbsku

Quo vadimus

Pretože je vzdelávanie tým fundamentom, na ktorom stojí náš národnostný život, úvodom príspevku sa zameriam akurát na túto oblasť. Osobitnou stat'ou v spolupráci Slovákov v Srbsku a Slovenskej republiky, konkrétne Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu sú štipendiá pre vysokoškolské štúdium pre našich študentov na univerzitách v materskej krajine. Slováci v Srbsku musia byť nesmierne vďační Slovensku, lebo takto aj ďalej patríme počtom medzi najvzdelanejšie národnostné spoločenstvá, ktoré v multinacionálnom Srbsku žijú. V posledných rokoch z tých mladých ľudí, ktorí odišli na štúdium do Slovenskej republiky, sa ich z generácie vrátil domov iba symbolicky počet. Nie preto, že by nechceli, ale preto, že by si doma nenašli adekvátne alebo žiadne zamestnanie. Nepatrím medzi tých, ktorí sa dožadujú, aby Slovenská republika zaviazala mladých ľudí, ktorí poberali štipendium, po skončení štúdia vrátiť sa domov. Chcem skôr orodovať o to, aby Slovenská republika o štipendiách rozhodovala samostatne. Totiž vzhľadom na to, že v Srbsku je ťažká ekonomická situácia, 90 percent našich študentov, keby nedostali štipendium, študovať v Slovenskej republike by nemohli. Značný počet z nich by si to z ekonomických dôvodov nemohol dovoliť ani doma. Pretože ide o prostriedky daňových poplatníkov Slovenskej republiky, pretože ide pre niektoré rodiny o priam životne dôležitú otázku, som názoru, že by komisie či komisia vymenovaná Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu mala rozhodovať nezávisle od krajanských organizácií. Záujemcov je u nás každoročne najmenej trikrát toľko ako je štipendií, nie div preto, že zverejnenie výsledkov každoročne vyvoláva búrku. Tak by sme sa vyhli nesvárom, obvineniam a pocitom, že vedome niekto niekomu ubližuje a iných preferuje a mnohí mladí ľudia už na štarte do sveta dospelákov zažívajú traumy a pocit krivdy, či nespravodlivosti.

Treba vyzdvihnúť v oblasti školstva podporu jednak odborným seminárom pre pedagogických pracovníkov, ktoré sa organizujú v materskej krajine, jednak pobytom detí v rôznych táboroch, či v škole v prírode, čo realizujeme s podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí; zabezpečenie pobytu na Slovensku pre najlepších mladých literátov v literárnej súťaži Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko, či pre najlepších mladých recitátorov alebo malých hercov na Mikulášskych trhoch v Bratislave. Všetky tie aktivity, ktoré sa bazírujú na slove, už či v písanej alebo hovorenej forme, treba podnecovať, tých najlepších odmieňať, lebo len zachovaním materinského slovenského jazyka zostaneme tvorivými príslušníkmi slovenského národa a obstaneme v končinách, kde sa naša slovenčina udomácnila ešte pred takmer troma storočiami.

Osobitnú vďaku Matica slovenská v Srbsku vyjadruje ÚSŽZ za podporu projektu, ktorý predchádzajúce dva roky financoval kabinet predsedu Vlády SR Róberta Fica a v tomto roku sme prostriedky na kúpu školských batohov, príboru na písanie a kreslenie, zošitov pre

prvákov, ktorí sa zapísali do slovenských tried, získali z ÚŠZZ. To je nielen obrovská pomoc rodinám tých prvákov, ale je to priama podpora zachovania slovenskosti v týchto končinách.

Prečo som tento môj príhovor pomenovala akurát takto? Nuž preto, že sa toto treba opytovať každodenne a hlasno. U nás v Srbsku, ale aj tu, na pôde materskej krajiny. A hľadať odpovede, ktoré nie sú také jednoduché, aké sa nám niekedy zdajú, alebo aké nám ich chcú vsugerovať.

Quo vadimus, Slováci v Srbsku?

Od polovice minulého storočia až do rokov deväťdesiatych legislatívne a v praxi príslušníci menšinových spoločenstiev mali v Juhoslávii práva, ktoré považovali za samozrejmú a nie všetky si ich ani využívali. Prišli roky deväťdesiate, obdobie bujnenia nacionalizmov rôznych farieb, vojnových konfliktov, obdobie vo svete nezaznamenananej inflácie, keď sme všetci boli miliardármi a vskutku sme mali 1,5 až dve nemecké marky vo vrecku. Ale ani tie a také hrôzami presiaknuté roky nás nerozviali zo Srbska tak, ako roky posledné. Totiž od roku 1991 do roku 2001 nás ubudlo 7.777, čiže 11.64 percenta, v ďalšom desaťročí sa Slováci v Srbsku dostali roku 2011 na počet 52.750, čiže ubudlo nás o 6271 alebo o 10.63 percenta. Ďalšie sčítanie obyvateľstva bude o päť rokov. Nám Slovákom v Srbsku netreba však úradná štatistika, aby sme so smútkom a obavami čakali rok 2021 a ďalšie sčítanie obyvateľstva. Lebo taký úbytok obyvateľstva nebol zaevidovaný aký teraz prebieha odkedy sa Slováci prisťahovali do týchto končín roku 1745. Ak od začiatku roka do konca augusta požiadalo o osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí viac ako 2680 Slovákov zo Srbska a medzi nimi je nepatrná čiastka žiakov a študentov, je jasné, že uchádzači o osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí sú ľudia, ktorí idú do materskej krajiny za prácou, za živobytím. Nemusíme sa však iba domnievať, že je tomu tak. O tom nás presvedčia údaje o vypísaných žiakoch zo škôl, o tom nás presvedčia prázdne domy v uliciach, o tom nás presvedčia oznamy priklinčované na ohrade alebo pri ceste v znení „Kuća na prodaju“ (Dom na predaj). V srbčine preto, lebo drvivá väčšina záujemcov o kúpu domov je Neslovákov. Je to len preto, že je v Srbsku slabá ekonomika a málo pracovných príležitostí? Alebo je to aj preto, že čím ďalej tým menej sa nám od štátu dostáva finančnej podpory pre naše vydavateľstvo, pre naše kultúrne podujatia, pre naše spolky a združenia, alebo je to aj preto, že pri štarte nášho jediného sviatku Slovákov v Srbsku v tomto roku chce politika mať hlavné slovo, či možno preto, že v pokrajinskom verejnom servise, v Novosadskom rozhlase, stále existuje snaha okliešťovať slovenský program, alebo či je to možno preto, že čoraz väčšie problémy máme s výučbou slovenčiny ako materinského jazyka s prvkami národnej kultúry, ktorú by mohlo navštevovať až 1079 detí, ktoré sú v prostrediach, kde nie je výučba po slovensky, ale zmenou zákona v tejto oblasti je to tak regulované, že by väčšina rodičov museli svoje deti kilometrami prepravovať, aby mohli navštevovať tieto hodiny a ak je to iba fakultatívna výučba slovenčiny, v tom prípade štát neplatí ani učiteľa, alebo či je to možno aj preto...

Tie „možno“ sa rôznia, ich počet zo dňa na deň narastá. Slováci v Srbsku vo svojich dejinách ešte nikdy neboli takto roztriešení. Máme päť politických strán a hoci sa všetky zadúšajú, že im osud Slovákov leží na srdci, čím viac máme deklarovaných ochrancov slovenskosti, tým sme na tom horšie. Nielenže nám politické strany nepriniesli žiadne pozitívum ako spoločenstvu, naopak podarilo sa im rozhádať Slovákov a dostať politiku aj tam, kde jej nikdy nebolo. Ukázalo sa však, že väčšina z nich je iba odnožou dákej politickej strany a každý pokus o dialóg alebo, nedajbože, ich kritiku sa kvalifikuje ako nepriateľský čin, dokonca aj protištátne konanie.

Ani v parlamente Vojvodiny, ani v parlamente Srbska podľa platnej volebnej legislatívy my Slováci – ako aj ostatné menšiny – nemáme zaručeného poslanca ako v susedných krajinách. Dlho sme nemali svoju politickú stranu a v súčasnosti ich máme až

päť. Obávam sa, že to je priveľa na to, aby niečo na voľbách zmohli. Ak sa pravda medzi sebou nezhodnú na spoločných programových cieľoch. Ale to skôr vidím ako utópiu než ako reálnu možnosť.

Pravda, nie všetko závisí od nás samých. Či vo väčšinovom slovenskom prostredí bude za nejakým okienkom sedieť úradník, ktorý ovláda aj slovenský jazyk, či kádrové obsadenie polície aspoň približne zodpovedá nacionálnemu zloženiu obyvateľstva, či vám na pošte budú vedieť zaslať telegram, ktorého text ste napísali po slovensky, či v lokálnych samosprávach a miestnych spoločenstvách, kde je úradným jazykom aj slovenčina, sú nadpisy a oznámenia aj v slovenčine, to všetko už od nás nezávisí. Ale... ak toto iba konštatujeme, ak sa nebudeme domáhať toho, na čo máme právo, samozrejme, že k náprave nedôjde. Ak sa toho nebudeme dožadovať my, nikto iný to za nás neurobí.

Slovenská republika bola veľkorysá a zriekla sa vymáhania dlhu Srbska v prospech nás, Slovákov v Srbsku. Nie pesimisti, ale ľudia so životnou a politickou skúsenosťou hneď vtedy keď padla táto dohoda, vyjadrili k tomu nedôveru, že z toho asi nič nebude. Ono je to ešte horšie. Prakticky v tomto roku sa Slovákom nedostali prostriedky ani na tej úrovni z predchádzajúcich rokov hoci nás stále ubezpečujú, že sme na tom oveľa lepšie ako predtým. Preto by bolo oveľa účelnejšie nech si Slovensko splatenie dlhu od Srbska vymôže a potom nech ich usmerní na potreby Slovákov v Srbsku. V tom prípade by sme z tých pohľadávok niečo v dohľadnej dobe aj uzreli. Vzhľadom na to, že ide o ani nie tak zanedbateľnú sumu tá by sa dala investovať do prostredí, kde ešte žijú Slováci, aby títo nemuseli opúšťať svoju postáť, ale aby si mohli dôstojné živobytie zabezpečiť aj doma. Ľudia si ani predstaviť nevedia s akými pocitmi ľudia opúšťajú svoje domovy, svojich predkov na cintorínoch. Oni nie sú poberateľmi sociálnych dávok, sú to ľudia pracovití a jedinou túžbou im je zabezpečiť sebe a svojim deťom človeka dôstojný a pokojný život.

Každý kto prežil v Srbsku deväťdesiate roky, roky vojen, nevraživosti veľmi citlivo vníma každú snahu o utrnutie nejakého práva, nenáležité správanie sa lokálnej samosprávy, lebo byť menšinou je aj byť do určitej miery apatridom, a to nie je pocit, s ktorým by sa ľahko žilo.

Keď ide o Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí, niektoré veci by sa dali v ňom zjednodušiť: napr. získanie Osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí. Dokonca, mienim, že by Slovenská republika mohla každoročne udeliť občianstvo napr. desiatim Slovákom žijúcim v zahraničí na odporúčanie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Mienim, že v slovenskom zahraničnom svete sú jednotlivci, ktorí sa ešte ako zaslúžili o dobré meno Slovákov a Slovenska v zahraničí.

Pravdaže každá minca má aj druhú stranu, tak aj táto naša. Asimilácia je prirodzený proces, ale niekedy jej tempu pomáhame aj my samy. Darmo totiž budeme šermovať neviem akými cieľmi a parolami, ak si dieťa neosvojí slovenské povedomie v rodine, alebo keď ho dá rodič do srbskej triedy, to je koniec. Nikto už v ňom, alebo len vo veľmi zriedkavých prípadoch sa stane, že sa v ňom prebudí povedomie a bude sa hlásiť k Slovákom v staršom veku. Preto je veľmi dôležité, ako si svoje deti vychovávame, čo im vštepujeme... Veľmi dôležité je aj to, aby sme sa dôrazne dožadovali uplatnenia zákonov v oblasti národnostných práv a používania jazykov a písem, aby sa do legislatívy dostali riešenia, ktoré zabezpečia uplatnenia práv v oblasti vzdelávania, komunikácie, lokálnych samospráv.

Na učiteľoch je, aby lásku k materinskej reči, ktorú sme našim deťom vštepili, starostlivo pestovali. Ak však samotní slovenskí učitelia, dokonca aj takí, ktorí vyučujú slovenčinu, si vlastné deti zapíšu do srbskej triedy, akým to slúžia vzorom? Mimoriadne je dôležité, aby tí, ktorým je zachovanie slovenskosti každodenným chlebičkom slúžili príkladom, lebo ich slová o potrebe zachovávať a rozvíjať naše tradície, reč, kultúru, v opačnom prípade vyznievajú prázdno a falošne. Nápravu v tomto ohľade vidím jednak vo voľbe a v činorodom pôsobení popredných našich osobností a funkcionárov, aby sme boli ako

Slováci súdržnejší, sebavedomejší, vo svojom pôsobení cieľavedomejší, aby naše deti boli aj v rodinách, ale aj v škole vychovávané a vedené k národnej hrdosti a sebaúcte. K tomuto vo významnejšej miere majú prispieť aj naše médiá. Ich úloha je v tom nezameniteľná tak v poukazovaní na pozitívne, ale aj na negatívne javy v tejto oblasti.

Naši rodičia voľakedy ani nechýrovali, že možno rozhutovať o tom, či si dať dieťa do slovenskej triedy alebo nie a so zdôvodnením, aby mu „bolo ľahšie“ zapísať ho do triedy srbskej. Pritom v tom čase keď naši rodičia (našťastie) o nás rozhodovali, patrili sme v tom 23-miliónovom štáte, medzi najvzdelanejšie komunity.

Trochu porovnávacej štatistiky: pred 75 rokmi v školskom roku napr. 1938/1939 v 136 triedach bolo 7519 žiakov. Vtedy Slovákov bolo viac ako 72.000.

V školskom roku 2014/2015 sme mali výučbu v slovenčine na 17 školách a navštevovalo ju 3.163 žiakov a pestovanie slovenčiny s prvkami národnej kultúry navštevovalo na 40 školách 680 žiakov.

Keď sa porovnajú tieto číselné ukazovatele prichádzame k znepokojujúcim výsledkom. Slovákov je menej v priebehu pozorovaných 75-tich rokov o 28,8% a detí v slovenských triedach je menej o 48,9%. Nejaké to percento pritom možno pripísať menšej natalite, ale určite nie až taký úbytok.

V priebehu storočí sme vytvorili na dne Panónskeho mora majestátne chrámy ducha a vzdelanosti, trvalé kultúrne a duchovné hodnoty. Súčasťou toho duchovna je aj naša slovenskosť. Odkazy a dedičstvo našich predkov, to je nielen cit a vnem, ale stav našej duše, každodenný postoj pre každého bytostne dôležitý, nemenný a neodňateľný. V tom má prameniť aj naša hrdosť, naša sebaúcta, naša slovenskosť. Tak tomu bolo v našich dejinách, tak tomu má byť aj v budúcnosti.

Ak sa však trend prítomný s vyst'ahovaním nezastaví, stanú sa z týchto hodnôt iba pamätihodnosti, ktoré budú navštevovať turisti a naši potomkovia, ktorým zabudnúť srdce nedovolí.

Pred 170-timi rokmi veľký Ľudovít Štúr v Slovenských národných novinách v texte Ňeopúšťajme sa! píše: „Nič veľkého, nič pekného, nič šľachetného sa nevytvorilo bez obete, len slaboch sa k obetiam naučiť nemôže, ale duša vznešená horí po nich, lebo práve v obetiach svoju silu, svoje panstvo duch ukazuje.“ Pre nás, Slovákov v zahraničí, nič väčšieho, nič krajšieho a nič šľachetnejšieho nie je, ako sa snažiť žiť a konať v duchu tohto odkazu veľkého Štúra.

Alžbeta HOLLEROVÁ RAČKOVÁ

Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku

„Pupočná šnúra“ – alebo spolupráca inštitúcií Slovákov v Maďarsku s orgánmi a inštitúciami na Slovensku

Predmetom môjho príspevku nie je dotačný systém, prostredníctvom ktorého Slovenská republika poskytuje finančnú podporu na projekty Slovákov v Maďarsku. Mojim zámerom je načrtnúť, aká je spolupráca medzi inštitúciami Celoštátnej samosprávy v Maďarsku a orgánmi a inštitúciami na Slovensku. Chcela by som predstaviť, do akej miery je kultúra slovenskej národnosti v Maďarsku organickou súčasťou univerzálnej slovenskej kultúry v praxi.

Slovenskú komunitu v Maďarsku so slovenským národom a Slovenskou republikou spája spoločný jazyk a spoločná tradičná kultúra ako pomyselná pupočná šnúra. Slováci

v Maďarsku sa pred vyše 300 rokmi dostali do svojich terajších lokalít v rámci vnútroštátnej migrácie. Naši predkovia boli počas celej našej histórie občanmi Uhorska, neskôr Maďarska. V súčasnosti okrem spolkov disponujeme aj slovenskými volenými zbormi – národnostnými samosprávami na miestnej, regionálnej a celoštátnej úrovni, ktoré majú právo zakladať a prevádzkovať inštitúcie.

Celoštátna slovenská samospráva počas svojej vyše 20-ročnej existencie založila resp. prevzala do svojej prevádzky niekoľko školských a kultúrnych inštitúcií, ktoré počas svojej činnosti zohľadňujú špecifiká a potreby slovenskej národnosti v Maďarsku. Finančné prostriedky pre ich základné fungovanie zabezpečuje štát zo štátneho rozpočtu. Tieto inštitúcie možno zaradiť do dvoch veľkých kategórií: školské a kultúrne inštitúcie.

Legislatíva

Naše vzťahy so Slovenskou republikou upravujú viaceré právne normy a dokumenty

- počnúc Ústavou SR - Hlava I., čl. 7a. "Slovenská republika podporuje národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou“;
- cez zákon 474/2005 Z.z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí;
- Koncepciu štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016-2020;
- až po odporúčania Slovenko-maďarskej zmiešanej komisie pre záležitosti menšín.

Školstvo

Slovenské národnostné školstvo je súčasťou školského systému v Maďarsku. Podpora zo strany Slovenskej republiky pre slovenské školy v Maďarsku sa realizuje prostredníctvom Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu. Ministerstvo vysiela host'ujúcich učiteľov na školy prevádzkované Celoštátnou slovenskou samosprávou v Maďarsku. Po jednom vyslanom učiteľovi pôsobí v Békešskej Čabe, v Slovenskom Komlóši, Budapešti a v Novom Meste pod Šiatrom. Dvaja vyslaní učitelia zo Slovenska sú v Sarvaši – jeden na nižšom a jeden na vyššom stupni.

Ďalšími formami pomoci sú: zabezpečovanie učebníc, učebných pomôcok, knižných darov a detských časopisov pre školy, zabezpečovanie doškoľovaní pre slovenských pedagógov, organizovanie detských táborov, účasti na Slovenských Vianociach a iné aktivity.

S radosťou môžeme konštatovať, že spolupráca s Ministerstvom a s vyššie uvedenými inštitúciami je čoraz lepšia, navzájom sa počúvame a spoločne hľadáme nové formy odbornej podpory slovenského národnostného školstva v Maďarsku. V minulom roku bola návšteva delegácie MŠVVaŠ SR na CSSM spojená aj s návštevou Slovenskej školy v Budapešti. V tomto roku delegácia ministerstva zavítala do Békešskej Čaby na slávnostné otvorenie štvrtej skupiny materskej školy, ktoré bolo spojené s odovzdávaním pedagogickej ceny Samuela Tešedíka a seminárom Dolnozemských slovenských učiteľov.

Naši odborníci sa zúčastňujú práce Sekcie pre strednú, južnú a východnú Európu Komisie pre školstvo a vzdelávanie ÚSZZ.

Všetky naše školy sa snažia o korektnú spoluprácu s rôznymi inštitúciami na Slovensku. Táto spolupráca sa však viaže vždy k nejakej konkrétnej aktivite a je sporadická. Ide napr. o vyplňanie rôznych dotazníkov, formálnu účasť na euro projektoch vysokoškolských inštitúcií, ale spätná väzba už často neexistuje. Aktívnejšie kontakty so školami na Slovensku brzdí nedostatok finančných prostriedkov. Čabianska škola v poslednom čase nadviazala kontakty so slovenskou nadáciou Fénix. V priebehu poldruha roka už tri krát boli naši gymnazisti na

Slovensku na rôznych aktivitách tejto nadácie, kde sa stretli s mladými ľuďmi z okolitých štátov. Na tieto aktivity žiaci finančne prispievajú a zúčastňujú sa ich dobrovoľne.

Kultúra, veda, médiá

Jedinou našou inštitúciou, ktorá má systematickú a pravidelnú spoluprácu s partnerskými ústavmi na Slovensku je **Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku (VÚSM)** so sídlom v Békešskej Čabe. Krátko po vzniku ústavu pri príležitosti kolektívneho národopisného výskumu v Maďarsku v roku 2001 bola uzatvorená Dohoda o spolupráci s Ústavom etnológie SAV. Okrem samotného výskumu prínosom spolupráce je aj publikovanie výsledkov výskumov, propagácia a popularizácia vedeckej a edičnej činnosti nášho ústavu na Slovensku. Prvým kolektívnym ocenením VÚSM bola Cena Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV v roku 2004 za dlhoročné organizovanie multidisciplinárnych výskumných táborov. V roku 2016 bol Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku zastúpený aj na laudačnom dni k 70. výročiu založenia Etnologického ústavu.

Od roku 2001 pribudli dohody o spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra v Bratislave, s Historickým ústavom a Ústavom slovenskej literatúry SAV v Bratislave a so Spoločenskovedným ústavom SAV v Košiciach. V rámci bilaterálnej dohody medzi SAV a VÚSM sa realizujú výskumné pobyty. V roku 2016 využili výskumníci zo Slovenska možnosť spolupracovať s VÚSM, s Jazykovedným ústavom a s Ústavom slovenskej literatúry SAV. Traja výskumníci boli na výskumnom pobyte v Békešskej Čabe a v Budapešti. Riaditeľka nášho ústavu Anna Kováčová absolvovala študijné pobyty na Slovensku. Náklady na ubytovanie a na diéty hradí krajina, v ktorej sa výskum uskutoční.

Náš výskumný ústav poštou alebo cez výskumníkov zo Slovenska posiela do Slovenskej národnej knižnice svoje najnovšie publikácie. Pracovníci knižnice vychádzajú našim výskumníkom v ústrety.

Knižnica a dokumentačné centrum Slovákov v Maďarsku nemá oficiálne podpísanú zmluvu o spolupráci s odbornými inštitúciami SR (podľa medzinárodných odborných protokolov nie sú rovnocenné inštitúcie). Podľa svojho štatútu partnerskou inštitúciou našej knižnice je Slovenská národná knižnica. Po odbornej stránke spolupracuje so Slovenskou národnou knižnicou formou výmeny dokumentov. Ďalej napomáhala pobytu a práci pracovníčiek bibliografického pracoviska SNK. Na výstave Bibliotéka sme ich informovali o nových prírastkoch našej vydavateľskej produkcie a doplnili sme im chýbajúce knižničné jednotky.

Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku má dve oddelenia: Oddelenie osvetu a Oddelenie kultúrneho dedičstva. Podľa náplne činnosti jeho prirodzenými partnermi na Slovensku sú Národné osvetové centrum a Národné múzeum. Náš ústav kultúry nemá podpísanú dohodu o spolupráci a systematickú odbornú spoluprácu s inštitúciami na Slovensku.

Spolupráca s Národným osvetovým centrom v Bratislave spočíva v účasti na podujatiach napr. na konferenciách „Kultúrne dedičstvo v digitálnom svete“, "Folklorizmus a kultúrne dedičstvo", na Etnodieli na Kokave a v táboroch, akými sú Tvorivá dielňa primášikov a Šaffova ostroha - celoštátna súťažná prehliadka sólistov tanečníkov v ľudovom tanci s medzinárodnou účasťou.

Výstava Naša budúcnosť v našej minulosti bola prezentovaná v Etnografickom múzeu v Martine, v Kysuckom múzeu v Čadci a Hradnom múzeu vo Fiľakove. Naši odborníci sa zúčastnili aj na konferencii Regionálneho osvetového strediska v Leviciach s názvom „Ľudový tanec, ako súčasť systému tradičnej ľudovej kultúry – problematika pedagogiky

ľudového tanca vo folklórnom hnutí“- I. medzinárodná konferencia o súčasnom stave problematiky pedagogiky tradičného ľudového tanca, hľadanie východiskovej cesty.

Slovenské divadlo Vertigo spolupracuje so Slovenským filmovým ústavom pri organizovaní svojho tradičného Filmového seminára. Keď hovoríme o pravidelnej "výmene" predstavení zo Slovenska je to najmä Commedia Poprad. Divadlo Vertigo má dobré kontakty s Novohradským osvetovým strediskom, ktoré ho pravidelne volá vystupovať na Jesenné divadelné dni.

Týždenník Ľudové noviny v súčasnosti nemá odborné kontakty na Slovensku.

Návrhy

Aj v súlade s odporúčaniami Slovensko-maďarskej zmiešanej komisie pre záležitosti menšín navrhujeme venovať zvýšenú pozornosť budovaniu kontaktov medzi krajanskými inštitúciami a národnými kultúrnymi inštitúciami. Tiež navrhujeme, aby sa to nedialo na úkor dotačného rámca ÚSZZ, ale aby tieto úlohy figurovali v základných dokumentoch daných inštitúcií a ich finančné krytie bolo súčasťou ich rozpočtu. Iba v tomto prípade totiž budeme môcť hovoriť o tom, že milióny Slovákov vo svete sú súčasťou slovenského národa a nie chudobnými príbuznými, ktorých treba podporovať „na úkor“ Slovákov žijúcich na Slovensku. Kultúra, ktorú máme vo svojich krajinách, totiž okrem prostredí, kde žijeme obohacuje aj vlast' našich predkov.

Ďakujem za pozornosť.

Marta DEMJÉNOVÁ

Slovenská samospráva v Mlynkoch

Zágon č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a potreba jeho novelizácie v kontexte doterajších skúseností a novej Konceptie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016-2020

Úvod

Život a životné podmienky Slovákov žijúcich v zahraničí sú v jednotlivých krajinách rôzne. Slovenské komunity majú odlišnú históriu, iné možnosti, iný je prístup k menšinám štátu, kde žijú. Práve preto nie je jednoduché vytvoriť všeobecnú koncepciu, ako podporovať Slovákov žijúcich v zahraničí.

Ja žijem v Maďarsku. Poznám život, problémy a možnosti slovenskej menšiny v Maďarsku. V tejto práci môžem písať o zákone a koncepcii štátnej podpory len z hľadiska Slovákov žijúcich v Maďarsku.

Slováci žijúci v Maďarsku sa prisťahovali na územie Maďarska približne pred 300 rokmi. Ich počet oficiálne je okolo 30.000, ale toto číslo závisí aj od toho, že komisári, ktorí sa podieľali na sčítaní ľudu, boli akého pôvodu. Tak sa mohlo stať napríklad, že počet Slovákov v našej dedine, v Mlynkoch za 10 rokov oficiálne klesol na polovicu. V skutočnosti sa však stalo len to, že kým sme mali slovenského starostu, on dbal o to, aby na sčítanie ľudu chodili k ľuďom komisári rodení v Mlynkoch, aby sa ľudia nebáli priznať svoj slovenský pôvod, a pri poslednom sčítaní ľudu túto úlohu dostali väčšinou prisťahovalci maďarského pôvodu...

Slováci, ktorí sa usadili na území Maďarska, odvtedy si udržiavajú svoje slovenské tradície a zachovávajú si slovenskú kultúru. Nie je však taká dobrá situácia, čo sa týka slovenského materinského jazyka. Staršie generácie ešte ovládajú slovenčinu. Niekedy síce miešajú aj s maďarskými výrazmi, ale aj tak v každodennom živote sa rozprávajú ešte tou starou slovenčinou, ktorú priniesli so sebou ich rodičia a starý rodičia. Mladšie generácie už majú ťažkosti so slovenčinou, a čím sú mladšie, majú tým väčšie problémy. V dedine máme stále viac prisťahovalcov a miešaných rodín, preto - kým v minulosti sa deti základy slovenčiny naučili ešte doma od rodičov a starých rodičov, a tak nastúpili do školy – teraz aj rodičia a starý rodičia v každodennej komunikácii prejdú do maďarčiny, aby ich každý člen rodiny rozumel. Tak v jazykovej a národnostnej výchove detí oveľa väčšiu úlohu a zodpovednosť majú slovenské národnostné školy a slovenské civilné organizácie, ktoré museli prevziať niektoré úlohy rodín. Bohužiaľ však máme veľké nedostatky v jazykových znalostiach a motivácii učiteľov slovenského jazyka a tieto nedostatky sa odrážajú aj na deťoch.

V takomto prostredí a medzi takýmito podmienkami musíme pracovať na tom, aby sme si zachovali našu slovenskú národnosť, tradície a hlavne jazyk. V tejto práci nám môže pomôcť štátna podpora SR.

Hlavný cieľ

„Slovenská republika podporuje národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou“ - píše sa v Koncepcii štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016-2020. Podľa wikipédie je národné povedomie vedomý pocit spolupatričnosti príslušníkov národa. Otázka je však, že akým spôsobom sa dá najefektívnejšie vytvoriť a rozvíjať pocit spolupatričnosti? Od čoho budú cítiť ľudia, a hlavne deti a mladí, ktorí sa narodili mimo Slovenska, že patria k slovenskému národu? Je veľmi dôležité, že národné povedomie, národnostnú identitu nestačí iba zachovať u tých generácií, u ktorých sa už vytvorilo, ale až chceme mať budúcnosť v rodnom štáte, túto identitu musíme vytvoriť a zosilniť aj v mladšej generácii - a to za podmienok, ktoré nám vôbec neuľahčia túto prácu. V tejto práci nám vie pomôcť štátna podpora SR.

Jazyk ako základ národného povedomia

V Maďarsku a možno aj v iných krajinách sú diskusie o tom, či ovládanie jazyka je podmienkou toho, aby sa niekto mohol cítiť príslušníkom niektorého národa. Sú také názory, že človek nemusí hovoriť po slovensky, aby sa cítil Slovákom. Stačia slovenské korene, stačí mať rád slovenské piesne, tance. Stačí poznať slovenskú kultúru. Stačí jednoducho len cítiť v srdci, že patrí k slovenskému národu.

Mala som jednu učiteľku, ktorá raz povedala, že kto nevie spievať po slovensky, nie je ani Slovákom. Bohužiaľ, v Maďarsku to vidíme aj v praxi. Naše deti krásne spievajú, tancujú a recitujú po slovensky. V školách niekedy kladú väčší dôraz na to, aby sa naučili pesničky a básničky, ako na to, aby sa deti naučili rozprávať po slovensky. Samozrejme je to oveľa jednoduchšie, rýchlejšie a atraktívnejšie. Dieťaťko krásne zaspieva, zarecituje, obecenstvo zatlieska, má úspech, vyhráva súťaže, učiteľky sú hrdé, a pritom dieťa ani nevie o čom spievalo. Áno, deti potrebujú aj takéto zážitky, ale nie namiesto toho, aby sa naučili po slovensky, lebo takto o niekoľko rokov budeme len ako tancujúca-spievajúca kultúrna atrakcia v Maďarsku v pekných krojoch.

Podľa mňa základom pocitu spolupatričnosti príslušníkov národa je ovládanie jazyka. Preto najväčší dôraz sa musí klásť na podporu osvojenia slovenského jazyka. Táto úloha však

neznamená jednoduchú finančnú podporu. Znamená to predovšetkým vypracovať systém, ako zdokonaľiť učiteľky, čo sa týka ich jazykových znalostí. V mnohých slovenských školách slovenčinu vyučujú také učiteľky, ktoré ani na základnom stupni nie sú schopné komunikovať po slovensky.

Riešením pre učiteľov by mohli byť jazykové kurzy, ďalšie vzdelávanie na Slovensku, ako aj viac hostujúcich učiteľov zo Slovenska. Deti môžeme naučiť po slovensky len vtedy, ak už aj učitelia ovládajú jazyk.

Samozrejme niektoré dediny a školy sú v lepšej situácii z hľadiska učiteľov, predsa skúsenosť je taká, že darmo majú deti päť hodín slovenčiny do týždňa, darmo sa učia 8 až 12 rokov po slovensky, po skončení základnej školy nevedia ani tie základné vety. Príčinou neúspechu sú dve hlavné veci - nesprávne metódy a nedostatok motivácie.

V riešení by mohla pomôcť **zmena priorít** štátnej podpory.

1. Z hľadiska ovládania slovenského jazyka by bolo oveľa užitočnejšie podporovať jazykové kurzy alebo komunikačné súťaže, ako spevácke a recitačné súťaže.

2. Deti chodia do slovenských táborov, ktoré organizujú vlastné školy, ale v tých táboroch pokračuje ten istý systém, ako v škole – aj deti aj učitelia väčšinou komunikujú po maďarsky. Efektívnejšie by bolo podporovať účasť detí z Maďarska v táboroch, ktoré organizujú slovenské organizácie na Slovensku, kde by sa deti dostali medzi slovenské deti a boli by viac motivované, aby komunikovali po slovensky.

3. Vytvoriť možnosť, aby naše deti mohli navštevovať slovenské školy na Slovensku, zúčastniť sa na hodinách. Zase by bola väčšia motivácia. Vytvorili by sa priateľstvá, ktoré by znamenali motiváciu aj na dlhšiu dobu. Vytvoriť možnosť, aby počas ich pobytu na Slovensku mohli bývať v slovenských rodinách, aby boli nútené komunikovať po slovensky.

4. Podporovať výlety na Slovensko, dať možnosť zúčastniť sa na kultúrnych, športových a iných podujatiach, na ktorých by sa deti a mládež mali možnosť stretnúť so svojimi rovesníkmi.

Kultúra ako motivačný prostriedok

Po ovládaní jazyka je asi najväčším motivačným prostriedkom kultúra. Ako som sledovala podporu kultúrnych podujatí v predošliých rokoch, prevažnú časť podpory dostali folklórne podujatia. Je to veľmi dôležité, aby sa zachovali ľudové tradície, ale pritom nesmieme si nevšimnúť, že svet sa mení, sú aj iné oblasti kultúry, s podporou ktorých by sme mohli získať veľa mladých. Okrem ľudovej hudby existuje aj moderná hudba, ale naši mladí vôbec nepoznajú slovenskú modernú hudbu. Na slovenských akciách v Maďarsku je vždy problém, ako privábiť mladú generáciu na podujatie. Pri podpore kultúrnych akcií, by sa mal klásť väčší dôraz na modernejšie veci.

Pre mňa bolo šokujúcim zážitkom, keď mi deti povedali, že sa preto nechcú učiť po slovensky, lebo pre nich slovenčina, slovenské národnosť znamená ľudové tradície, starodávne zvyky, ľudové piesne a tance, takže slovenská kultúra je pre nich starodávna, niečo zaostalé, nemoderné a takmer sa hanbili za svoj slovenský pôvod. Musíme im ukázať, že slovenská kultúra má aj iné oblasti, ktoré sú moderné, ktoré sú úspešné, na ktoré môžu byť hrdí.

Tu by som spomenula aj šport ako motivačný prostriedok. Pravidelne organizujeme napr. splav po Dunaji spolu so slovenskými športovcami. Na takejto akcii sa za tri dni mladí naučia viac po slovensky ako za mesiac v škole. Podobné podujatia môžu byť aj turistika, cyklistika alebo iné športové disciplíny. Stretnutie s úspešnými športovcami by mohlo byť ďalšou motiváciou.

Spätná väzba

Pri podpore všetkých oblastí by mala byť veľmi dôležitá spätná väzba. Mali by sa určiť nejaké ukazovatele, na základe ktorých sa dá určiť, do akej miery bola podpora úspešná. Z dokumentácií by malo vysvitnúť, koľko ľudí sa zúčastnilo danej akcie. Neraz som sa zúčastnila na takom podujatí, na ktorom sa zúčastnilo 15-20 ľudí a dostalo viac podpory ako akcia, kde bolo viac sto alebo viac tisíc návštevníkov.

Sú akcie, ktoré sú na papieri pekne ideologizované, a pritom na konkrétnom podujatí nepočuť ani jedno slovenské slovo.

Táto spätná väzba by mala fungovať aj v oblastiach médií, tlače a vedy, aby vznikli také práce, ktoré sú užitočné pre celú slovenskú komunitu, lebo diela vytvorené pre šuflík nemajú význam a škoda do nich investovať.

Zhrnutie

So štátnou podporou slovenských komunít slovenský štát vie veľa pomôcť Slovákom žijúcim v zahraničí a sme za to veľmi vďační. Pri novelizácii zákona sa musia brať viacej do ohľadu dve veci: nové priority na základe spoločenských zmien a efektívnosť podpory.

Anna KOVÁČOVÁ

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku

Niekoľko poznámok k podpore výskumu a činnosti Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku z grantového systému Slovenskej republiky

Na úvod o ústave

(VÚSM) je prvým národnostne orientovaným vedeckým ústavom v Maďarsku. Ústav so sídlom v Békešskej Čabe vznikol v roku 1990. Na smerovaní vedeckého ústavu sa podieľali a čiastočne dodnes podieľajú viacerí významní vedeckí pracovníci, špecialisti na minoritný výskum v stredoeurópskom priestore. Spomeniem aspoň prvú riaditeľku inštitúcie prof. Annu Divičanovú, Dr. hab., externú výskumníčku Dr. M. Žilákovú, predsedu Vedeckej rady VÚSM Mateja Šipického a nedávno zosnulého etnografa PhDr. Ondreja Krupu, CSc.

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku 2. októbra 2015 oslavoval 25. výročie svojho založenia. Počas dvadsaťpäťročného pôsobenia sa stal významným interdisciplinárnym centrom výskumu minulosti, ako aj súčasnosti slovenskej minority v Maďarsku.

Za uplynulé štvrtstoročie sa na pôde ústavu uskutočnili viaceré projekty, na ktoré sme získavali financie na základe žiadostí adresovaných fondom. Tieto projekty boli zamerané medziiným na používanie jazyka v kruhu slovenskej inteligencie v Békešskej Čabe, na výskum dejín a na výskum spoločenského a kultúrneho života slovenskej society v Uhorsku, v Maďarsku, ako aj na zmapovanie a prezentáciu významných osobností slovenského pôvodu pôsobiacich v Budapešti resp. na Dolnej zemi. V centre pozornosti stoja i ďalej otázky sledujúce používanie slovenského jazyka v prostredí slovenského etnika, jazyková situáciu slovenskej vysokoškolskej mládeže v Maďarsku, konfesionalita a etnicita, a pokračujeme v skúmaní pôvodu priezvisk. Dalšími hlavnými oblasťami výskumu sú: slovensko - maďarské vzťahy a dejiny slovenskej národnej spoločnosti v 19. a 20. storočí, národné a regionálne dejiny, kultúrne dejiny Slovákov v Uhorsku/Maďarsku. Z výskumov sa zrodili rôzne monografie a zborníky (<http://vusm.slovaci.hu>.)

Ak by som chcela zhrnúť čo všetko robíme v ústave, tak by sa dalo povedať, že kľúčovými oblasťami činnosti ústavu sú predovšetkým vedeckovýskumné projekty, špecifické aktivity, organizovanie interdisciplinárneho terénneho výskumu, konferencie a sympóziá, výchovno-vzdelávacia činnosť, vydateľská, prezentačná a publikačná činnosť. Samozrejme spolupráca a pracovné kontakty s vedeckými a kultúrnymi inštitúciami za hranicami, ako aj s miestnymi slovenskými samosprávami a školami je tiež veľmi dôležitá.

Pripomienky ku grantovému systému

Podnetom výberu témy môjho príspevku je predovšetkým zamietnutie žiadosti VÚSM k dotácii projektu: *Interdisciplinárny výskum v Slováckmi obývanej obci Dunaed'ház* v r. 2015 a odmietnutie dotácie tohoročnej vedeckej konferencie na tému: *Etnokonfesionalita na Dolnej zemi*, ako aj vydanie dvoch publikácií: *Slovenské písomníctvo v Maďarsku a Slovenský jazyk v univerzitnom bilingválnom prostredí*. Knihy sú vlastne výsledkami najnovších sociolingvistických výskumov dvoch kolegyň.

Na začiatku by som úprimne zdôraznila, že sme samozrejme nesmierne vďační, že vďaka grantovému systému Slovenskej republiky a ÚSZZ uskutočňujeme naše dlhodobé prioritné činnosti dlhé roky úspešne a bez väčších ťažkostí.

Dobre vieme, nie sme jediný ústav, jediná organizácia, ktorej danú žiadosť o dotáciu vedenie ÚSZZ bolo nútené zamietnuť pre nedostatok finančných prostriedkov. Predsa by som chcela konštatovať, že rapídne klesajúca finančná podpora ÚSZZ v posledných rokoch, drastické zníženie prostriedkov na podporu inštitúcií a aktivít autochtónnych spoločenstiev nepriaznivo vplyva na jednotlivé oblasti výskumu a činnosti, na udržiavanie slovenskosti v Maďarsku. Tie aktivity, ktoré opätovne organizujeme, ako napríklad vedecké konferencie, súťaž mládeže, výskum v teréne figurujú medzi prioritnými cieľmi a úlohami nášho ústavu. Z ročného rozpočtu ústav chýbajúcu potrebnú sumu na jednotlivé položky iba ťažko vie doplniť. Totiž okrem historických, jazykovedných, etnologických výskumov treba hrať výskumný pobyt výskumníkov zo Slovenska v rámci bilaterálnej dohody medzi SAV a VÚSM (platná od roku 2007), treba financovať i menšie výdavky súvisiace s publikáciami a inými stálymi alebo nečakanými aktivitami: napr. odborné lektorovania, preklady, populárno-vedecké prednášky, prezentácie, zasadnutia Vedeckej rady ročne dvakrát a pod.

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí tento rok podporoval iba dva naše projekty: súťaž mládeže a zborník prednášok z pamätného dňa L. Štúra v SIB-e: *L. Štúr v zrkadle maďarskej historiografie* vo výške 1500 eur.

ÚSZZ určil samozrejme cieľ poskytovania dotácií v roku 2016 ako aj základné kritériá posúdenia. V tomto roku vo výzve na predkladanie žiadostí o dotáciu figuroval nasledujúci cieľ: „*Hlavným cieľom poskytovania dotácií, ako súčastí štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí, bude aj v roku 2016 podpora aktivít zameraných na oblasť posilňovania národného povedomia, kultúrnej a jazykovej identity Slovákov žijúcich v zahraničí, podpora ich inštitúcií zriadených na dosiahnutie tohto účelu a podpora vzťahov medzi Slovenskou republikou a Slováckmi žijúcimi v zahraničí.* Týmto požiadavkám sme aj v rámci terénneho výskumu a jesennej konferencie na 100% vyhovel (www.uszz.sk/sk/dotacia-2016).

Samozrejme rešpektujeme tohoročný cieľ udelenia dotácií, a tiež tú skutočnosť, že výška finančných prostriedkov, o ktoré sa žiadatelia uchádzajú, niekoľkonásobne prekračuje finančné možnosti ÚSZZ. Sme si vedomí aj toho, že mi všetci, ktorí sa dnes zúčastníme konferencie, ale aj také inštitúcie a spolky, ktorých vedúci dnes nemôžu byť prítomní, nemôžeme dostať na každý projekt dotácie, alebo nie v dostatočnej výške. Predsa si myslím, že podľa možnosti pri rozhodnutí, pred odmietnutím jednotlivých žiadostí, by mohla komisia rešpektovať aj účel a zámer zriadenia jednotlivých organizácií a inštitúcií. Sú také aktivity, ktoré už dlhé roky majú dobré ohlasy, ktoré sú úspešné

a užitočné, ktoré smerujú k zachovaniu slovenských spoločenstiev, k poznávaniu vlastnej histórie a duchovnej kultúry a v neposlednom rade k posilneniu identity slovenskej society v Maďarsku.

Po odmietnutí takýchto projektov si človek potom začne hlavu lámať, že podľa čoho rozhodujú komisie pri ÚSŽZ, ktoré sú ich priority, čo považujú za zaujímavé alebo osožné. Robí nám tiež veľký problém zníženie výšky finančnej dotácie jednotlivých projektov. Vieme však, že neexistuje ideálny model poskytovania podpory a z vyhradenej štátnej podpory každému, alebo na každý projekt sa neujde. Predsa si myslím, že dobre by bolo, keby komisia pri rozhodovaní brala do úvahy, akým cieľom bola založená istá organizácia, istá inštitúcia a ktoré sú jej priority.

Dobre by bolo vedieť, ktoré projekty majú prioritu, ktoré akceptuje ÚSŽZ, a ktoré nemajú šancu získať podporu. Ale keďže každá inštitúcia, organizácia, každý spolok má zadefinované svoje priority a úlohy, má svoj dobre premyslený program k uskutočneniu svojich krátko - či dlhodobých cieľov, usiluje sa čo najefektívnejšie skoncipovať a potom podať žiadosti.

Náš spoločenskovedný ústav už vyše 25 rokov prispieva k poznávaniu minulosti a prítomnosti Slovákov žijúcich v Maďarsku, pričínal sa o obohacovanie domácej slovenskej kultúry. Ústav je zameraný na posilňovanie národného povedomia a na zveľaďovanie slovenskej kultúry, na výskum histórie, jazyka, národopisu a kultúrnej antropológie. Monitoruje činnosť kultúrnych ustanovizní, organizácií a združení Slovákov v Maďarsku a pátra po významných osobnostiach slovenského národnostného života. Vychádzajúc z tejto úlohy, z tejto povinnosti a skutočnosti, z našej strany nebolo by prijateľné také projekty podať, ktoré však nepatria do našej kompetencie.

Ďalšou prioritou ústavu je aj vydavateľská činnosť. Od roku 2015 VÚSM cez edíciu Koridor knihy ústav prezentuje výsledky slovenského historického výskumu, poskytuje priestor pre štúdie k spoločným slovensko-maďarským dejinám. Začali sme uverejňovať vedecké publikácie, najdôležitejšie slovenské historicko-odborné knihy v maďarčine a pripravujeme sériu maďarských kníh v slovenčine, ako aj doposiaľ nepublikované pramene. Prvá kniha vyšla v maďarčine s názvom *Cena dvojitej identity*. Je to kniha o čabianskom cirkevnom hodnostárovi G. Adolfovi Szeberényim. Autorom knihy je vedecký pracovník ústavu, mladý maďarský historik J. Demmel.

Vďaka dobrým kontaktom s domácimi a slovenskými historikmi a po zabezpečení finančných predpokladov sa podarilo realizovať vydávanie ďalších vedeckých kníh v slovenčine alebo v maďarčine. V prvom polroku tohto roka vyšlo osem titulov a koncom roka uverejníme deviatu publikáciu o L. Haanovi, ktorý bol jedným z najvýznamnejších dolnozemskejších historikov a pôsobil vyše 35 rokov ako evanjelický farár v Békešskej Čabe.

Prínos etnologického projektu

Jednou z dôležitých oblastí etnograficky orientovaných projektov ústavu sú medzinárodné národopisné výskumné tábory. Organizovanie interdisciplinárnych kolektívnych výskumov v lokalitách či obciach obývaných Slovákami v Maďarsku nerozlučne patrí k dlhoročnej tradícii spoločenskovedného ústavu. Pred štyridsiatimi rokmi sa v prostredí etnických minorít v Maďarsku sformovala myšlienka poznávania a zachovávanania vlastnej tradičnej kultúry a špecifických historických tradícií, a zároveň sa vytvorili možnosti organizovania terénnych výskumov.

Prvý kolektívny výskum sa uskutočnil v roku 1977 v Novohradskej župe. Od tej doby pravidelne prebiehajú národopisné výskumy. Organizátorom výskumov v teréne v rokoch 1977 - 1991 bol *Demokratický zväz Slovákov v Maďarsku*, a od roku 1991 už VÚSM. Výskum napríklad v roku 2001 pokračoval v Dabaši - Šáre, v roku 2013 vo Veňarci a v roku 2015 sa tábor uskutočnil v Dunaed'háze. Osvedčilo sa, že jednotlivé osady poskytujú dobré

základne pre výskum rôznych tém a odborníkom sa darí obohatiť súčasné poznatky o nové zistenia a fakty.

Výskumným ústavom organizované terénne výskumy sa konajú v záujme vedeckého spracovania a zachovania slovenského kultúrneho dedičstva v Maďarsku. Je to jedna z ciest posilňovania národného povedomia, poznávania a zachovávanía vlastnej tradičnej kultúry a špecifických historických tradícií.

Cieľom terénnych výskumov organizovaných v dvojročných intervaloch je na jednej strane činnosť vedecká (t. j. zber materiálu v teréne, a potom jeho spracovanie a vedecké interpretovanie vo forme štúdií) a na druhej strane môže prítomnosť výskumníkov v lokalite pozitívne vplyvať na posilňovanie etnického povedomia obyvateľov a na oživovanie duchovnej kultúry, tradícií danej lokality. Výskumy, usporiadané vo vybraných lokalitách, v značnej miere prispievajú k poznaniu jednotlivých lokalít jazykových ostrovov, minulosti a súčasnosti, tradícií a kultúry skúmanej lokality, špecifickosti etnokultúrneho vývoja oblasti. Práca v teréne slúži i na nadviazanie odborných a priateľských vzťahov. Kolektívne alebo individuálne bádania v národopisnom tábore sa konajú v záujme vedeckého spracovania a zachovania slovenského kultúrneho dedičstva v Maďarsku. Nemenej dôležitý je fakt, že pracovným jazykom v táboroch sa stala výlučne slovenčina (zo strany výskumníkov aj informátorov).

Etnografka Ivana Šusteková vo svojom jednom príspevku *Výskumné tábory a ich význam pre poznanie etnokultúrneho vývinu slovenskej minority v Maďarsku* konštatovala, že „Používanie vlastného nárečia umožňuje uvedomiť si jeho hodnotu a význam pre prežitie slovenskej národnosti v Maďarsku“ (In. Nitra, 2011, 151-157).

Výskumny ústav Slovákov v Maďarsku v období 1977 až 2016 organizoval 34 zberateľských výskumných táborov. Na kolektívnych národopisných výskumoch sa zúčastňujú výskumníci z rôznych vedných odborov. Okrem etnológov sa do výskumu začali zapájať predovšetkým jazykovedci, sociológovia, kultúrológovia, geografi, sociolingvisti, etnomuzikológovia a humánno-geografi. Sú to predstavitelia z maďarských a slovenských akademických aj vysokoškolských pracovísk. Interdisciplinárne výskumy v Slováckmi obývaných obciach sa osvedčili ako ideálny prístup pri vedeckom bádani Slovákov v Maďarsku.

Spektrum skúmaných tém je veľmi široký. Odborníci skúmajú tradičné formy slovenskej ľudovej kultúry, spôsob života, používanie slovenčiny, spoločenský život, obyčajové tradície, údaje k ľudovému liečeniu a iné osobitosti danej obce. Zbierajú slovenské ľudové piesne pozorujú rurálnu, resp. urbánnu charakteristiku prostredia, národnostné povedomie, účinkovanie spolkov a samospráv, následky reemigrácie Slovákov z Maďarska, pôsobenie významných osobností v lokalite, konfesijné zloženie, históriu školstva alebo dokumentujú charakteristické črty nárečia. Skúmajú ďalej kolektívnu pamäť, živé pomenovania slovenského obyvateľstva, zvláštnosti spoločenského a kultúrneho života, medzilokálne kontakty, alebo zemepisné názvy. Odborníci sa snažia rešpektovať fakty, že v posledných desaťročiach sa v značnej miere posilňuje lokálne povedomie minority a uchováva sa miestne tradície. So zreteľom na tieto fakty a zmeny, zameriavajú svoje výskumy predovšetkým na súčasný stav, pomôcť interpretovať súčasnú etnokultúrnu situáciu Slovákov v Maďarsku, vidieť vývoj ľudovej kultúry v historickom čase a v procese premien. Popri vedeckom zámere terénny výskum plní aj osvetovú funkciu vo vzťahu k hodnotám menšinového kultúrneho dedičstva.

Nepochybné práca v teréne poskytuje množstvo konkrétnych príkladov pre ďalšie etnografické a kultúrohistorické výskumy, ako aj pre výučbu. Vďaka národopisným bádaniam v teréne účastníci z Maďarska a zo slovenského zahraničia majú možnosť spoznávať a spracovať špecifické zložky a hodnoty tradičnej slovenskej kultúry v Maďarsku už v 50 osadách Maďarska.

Výskumné tábory sú zároveň aj veľmi dobrou príležitosťou pre spoznávanie jednotlivých lokalít jazykových ostrovov a slúžia k nadviazaniu odborných a priateľských kontaktov. Prínos výskumných táborov pre poznávanie etnokultúrneho vývinu slovenskej minority v Maďarsku, jej kultúry a spôsobu života je nesporný.

Vytvorili sa možnosti publikovať výsledky jednotlivých výskumov v teréne. Predovšetkým prostredníctvom odborného časopisu *Národopis Slovákov v Maďarsku*, ale aj na medzinárodných konferenciách organizovaných VÚSM (napr. Kultúra, jazyk a história Slovákov v Maďarsku, Budapešť 2008; Slovenčina v menšinovom prostredí, 1 a 2, Békešská Čaba 2003 a 2008; Duchovná a sociálna kultúra menšín v majoritnom prostredí, Békešská Čaba 2015). Dôležitou snahou kolektívu výskumnej inštitúcie je prezentovať skúmané témy. V roku 2008 ústav uverejnil pamätný zborník: *30 rokov vo výskumných táboroch*, ktoré prezentujú výsledky bádateľskej činnosti výskumníkov a skúsenosti z výskumných táborov. V ďalšom roku vyšiel prvý zborník, dokumentujúci výsledky národopisného tábora v Šári: *Materiálové príspevky ku kultúre a spôsobu života v Dabaši-Šáre*. Prvá elektronická kniha inštitúcie, ktorá obsahuje 11 štúdií, 6 výskumných správ, ako aj bibliografiu k dejinám obce Senváclav, vyšla v roku 2009. Materiály, poznatky a skúsenosti z výskumného tábora bezpochyby prispievajú k celistvejšiemu obrazu tradičnej kultúry, materiálnej a duchovnej kultúry slovenskej národnosti v Maďarsku.

Národopisné tábory sú príležitosťou aj na opätovné stretnutia s ich účastníkmi-výskumníkmi, a popri nadväzovaní neformálnych vzťahov prehľbujú a umožňujú vzájomnú spoluprácu. Tábory tiež vytvárajú priestor na vzájomné diskusie, konfrontácie získaných poznatkov a odborné konzultácie. Vymieňali sa postrehy o vzťahu jazyka a identity, o koexistencii a vzájomnom ovplyvňovaní sa väčšinovej a menšinovej komunity (Šusteková : 154). Renomovaná etnografka zo Slovenska vyzdvihla, že v niektorých obciach sa zintenzívnila resp. obnovila činnosť jednotlivých skupín a vďaka výskumom došlo aj k zvýšeniu záujmu o používanie menšinového jazyka (Krekovičová, 2008 : 52). Už vyše troch desaťročí sa dokázala a potvrdila životaschopnosť výskumu v teréne, jej špecifičnosť pre kolektívny charakter štruktúrnej práce a pre priame kontakty s kolektívom obyvateľstva danej osady. Súčasťou táborov sa stali prednášky o histórii a súčasnosti obce, spoločenské večery spojené s vystúpeniami miestnych speváckych skupín, alebo aj prezentácia knižných publikácií ústavu.

Inšpiračné prostredie prítomnosti a bádateľov viacerých vedných disciplín a viacerých generácií rovnako ako otvorenosť a prívetivosť miestnych respondentov je garanciou získania bohatého materiálu, ktorý je nezastupiteľným zdrojom k dokompletizovaniu celostného obrazu o tradičnej kultúre Slovákov v Maďarsku, zároveň prispeje k sebaidentifikačným procesom danej spoločnosti.

Michal SPEVÁK ml.

Čiernohorsko-slovenské priateľstvo

Krajanania si zaslúžia ozajstné partnerstvo?

Zákon 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí je samozrejme dôležitý pre krajanov, ale ja by som diskusiu rozšíril aj na udelenie štátneho občianstva Slovenskej republiky, ktoré upravuje zákon NR SR č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve SR v znení zákona NR SR č. 70/1997 Z. z., zákona NR SR č. 515/2003 Z. z., zákona NR SR č. 36/2005 Z. z., zákona NR SR č. 265/2005 Z. z., zákona NR SR č. 344/2007 Z. z. a zákona NR SR č.

445/2008 Z. z.. Navrhol by som, aby zo Stálej konferencie 2016 vyšli signály smerujúce aj k tomuto zákonu aj v rámci Koncepcie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016-2020.

Ak máme na zreteli úpadok slovenských komunit (počtový, ustarosťujúce) a ak chceme tento trend zvrátiť, bolo by treba novelizovať túto oblasť. Krajanovia si zaslúžia diagnózu a tá znie, že máme pokles počtu krajanov všade vo svete. Ak chceme túto skutočnosť zmeniť, treba na túto diagnózu dať liek - odporúčania.

Podľa §7 ods. 1 citovaného zákona možno udeliť štátne občianstvo Slovenskej republiky žiadateľovi, ktorý nie je štátnym občianom Slovenskej republiky a

- a. má nepretržitý trvalý pobyt na území Slovenskej republiky aspoň osem rokov bezprostredne predchádzajúcich podaniu žiadosti o udelenie štátneho občianstva Slovenskej republiky;
- b. je bezúhonný; za bezúhonného sa na účely tohto zákona nepovažuje ten,
 1. kto bol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin a od zahľadania odsúdenia neuplynulo päť rokov,
 2. koho trestné stíhanie za úmyselný trestný čin bolo právoplatne podmiennečne zastavené a od uplynutia skúšobnej doby neuplynulo päť rokov,
 3. koho trestné stíhanie za úmyselný trestný čin bolo zastavené rozhodnutím súdu o schválení zmieru alebo rozhodnutím prokurátora o schválení zmieru a od právoplatnosti tohto rozhodnutia neuplynulo päť rokov;
- c. ktorému nebol súdom uložený trest vyhostenia;
- d. proti ktorému nie je vedené trestné stíhanie;
- e. proti ktorému nie je vedené vydávacie konanie ani konanie o vykonaní európskeho zatýkacieho rozkazu;
- f. proti ktorému nie je vedené konanie o administratívnom vyhostení;
- g. proti ktorému nie je vedené konanie o odňatie azylu a
- h. preukázal ovládanie slovenského jazyka slovom aj písmom a všeobecných znalostí o Slovenskej republike podľa §8 ods. 5 až 8; to neplatí pre žiadateľa podľa §7 ods. 2 písm. b) a i), odsekov 4 až 6 a pre žiadateľa, ktorý v čase podania žiadosti nedovršil 14 rokov;
- i. plní si povinnosti vyplývajúce z ustanovení právnych predpisov upravujúcich pobyt cudzincov na území Slovenskej republiky, verejné zdravotné poistenie, sociálne poistenie, starobné dôchodkové sporenie, dane, odvody, poplatky, zamestnávanie cudzincov a ďalšie povinnosti vyplývajúce pre cudzincov z právneho poriadku Slovenskej republiky.

Pozitívnu prax v zákonoch o občianstve som bral z príkladu ako to napríklad urobila Chorvátska republika (od 28.10.2011), keď v ich zákone o občianstve je stanovené, že občianstvo sa môže získať:

- na základe pobytu v krajine;
- na základe narodenia v krajine;
- na základe manželstva s občianom;
- na základe záujmu pre krajinu;
- na základe príslušnosti národu.

Mojim konkrétnym návrhom je do zákona v Slovenskej republike zakomponovať mechanizmus „záujem krajiny“, ktorým by Vláda Slovenskej republiky mohla udeľovať

zaslúžilým krajanom občianstvo a tiež aj výnimku na základe samozrejme „príslušnosti národu“. S týmito novinkami by sa vytvoril predpoklad, aby elita krajanov, ale aj ostatní krajania, mali nárok na udelenie občianstva akousi skratkou na základe „záujmu pre krajinu“. Záujem o krajanov netreba deklarovať, ale treba konať. Ostatní krajania by mohli žiadať o občianstvo na základe príslušnosti národu. A aj im Slovenská republika môže uľahčiť cestu. Tým by sme mali win-win (všetci spokojný, všetci vyhrali) situáciu, keďže SR by bola bohatšia o mnohých nových občanov a krajania by boli hrdí na to, že môžu získať občianstvo krajiny svojich predkov.

Mám ešte jeden dôležitý postreh. V poslednej dobe v diplomacii v mnohých krajinách sa stretávam s praxou, že do služieb Veľvyslanectva Maďarska sú zamestnaní zahraniční Maďari, a vraj nemajú s tým problém. Dokonca nie len diplomatov ale aj veľvyslancov majú z radov krajanov. Na Zastupiteľskom úrade Maďarska v Podgorici veľvyslanec je pôvodom z Vojvodiny, z Banátu. Budapešti to nevadí, tvrdia naopak, že také ťahy sú pre diplomaciu vraj veľký prínos. Podobné kroky nasledujú aj Chorváti. Uvediem iba jeden príklad, že na konzuláte v meste Kotor pôsobí diplomat, ktorý je práve z toho mesta. Zdôvodnili to tým, že vraj lokálny najlepšie poznajú pomery v danom teritóriu. Svojich príslušníkov národa žijúcich v zahraničí využívajú v prospech krajiny a nikomu to nevadí. Niekedy stačí odkukať príklady dobrej praxe. Netreba hodinami dumať a vymýšľať. Pozerajúc sa na výsledky sčítania v mnohých krajinách nemáme veľa času. Zachrániť treba ešte to čo sa reálne zachrániť dá.

Niekedy stačí vychádzať z dobrej praxe susedov. Susedia deklarujú, že sa im veľmi osvedčila politika s udelením občianstva a so zapájaním ľudských zdrojov krajanov do diplomacie. Tieto dva ťahy veľmi upevnili väzbu medzi krajinou a krajanmi.

Pôvodná diagnóza o problematike krajanov bola tu dávno postavená. Znovu sme zopakovali už viac menej známe fakty. To zrkadlo sme sa snažili nastaviť tak, aby Slovenská republika mala reálny obraz o situácii o nás, ale aj o trendoch v regióne. Aj odporúčania sme dali, liek sme predpísali. Teraz sme prehodili loptičku do dvora Bratislavy. Čas ukáže či kompetentní budú počuť náš krik prebolestný. My neprosíme, my navrhujeme. Navrhujeme partnerstvo v prospech Slovenska a Slovákov. Dlhodobým riešením záchranu Slovákov žijúcich v zahraničí bude, aby sa krajania najprv stabilizovali (právny rámec, čítaj: občianstvo) a následne stali ozajstným partnerom Slovenskej republiky (čítaj diplomacia, ale aj hospodárstvo).

A namiesto záveru - poznám jedno židovské príslovie: *If there is a will, there is a way*. V preklade: *Kde je vôľa, tam je cesta!*

Ivan LATKO

Užhorodský spolok Slovákov

Slováci na Ukrajine a Zákon o zahraničných Slovákoch

Vážení rodáci, keď vymedzujeme pojem zahraničný Slovák citujúc zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí: „sú to osoby, ktoré nie sú štátnymi občanmi Slovenskej republiky, ale uchovávajú si národné povedomie a ich predkovia mali pôvodne slovenskú národnosť“.

Každý z nás má svoje dejiny a cenné tradície, ktoré si uchováva vo svojej vlasti. My zahraniční Slováci z Ukrajiny si vážime všetkého, čo pre nás robí Slovenská republika v oblasti vzdelania a kultúry, podporuje a rozumie špecifickým potrebám Slovákov žijúcich

nielen na Ukrajine, ale aj v zahraničí, ktorí si v diaľke od svojej otčiny zachovávajú a rozvíjajú slovenskú identitu, kultúru a jazyk.

Nosíme vo svojom srdci kúsok svojho domova, zeme, ktorá je rodiskom a kolískou jednoty všetkých Slovákov na celom svete.

Slovenská republika nám umožnila hlásiť sa ku slovenskej národnosti úradným dokladom, ktorým je Osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí. Tento doklad nám umožňuje chrániť si svoje národné povedomie.

Na Ukrajine žije oficiálne 7 až 8 tisíc Slovákov a my, slovenské spolky, považujeme, že Slovákov v tomto štáte je 12 až 14 tisíc. Najviac Slovákov žije v Zakarpatskej oblasti.

V poslednej dobe je veľký záujem o osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí. Je to preto, že na Ukrajine je zlá politická a ekonomická situácia. No a potom zahraničný Slovák, keď dostane osvedčenie môže si zabezpečiť prechodný pobyt na Slovensku, ktorý dáva možnosť pracovať alebo dokonca žiť v zemi svojich predkov, voľne cestovať po európskych štátoch.

Užhorodský spolok Slovákov pomáha svojim členom - Slovákom zistiť svoje korene. Využívame Národný archív SR a Štátny archív v Prahe. Prakticky za posledné 2 roky 90 až 95% našich Slovákov majú potvrdenie presne z týchto inštitúcií, že predkovia sú slovenskej národnosti... Ale potom sa začínajú problémy... K týmto dokumentom Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí vyžaduje alebo archívne potvrdenie, to dávajú ukrajinské štátne orgány, alebo rodný list zo Slovenska. Prakticky v 90% prípadov tento žiadateľ dostane potvrdenie o narodení predka, ale dátum a rok narodenia nie sú také, aké sú uverejnené v hárkoch zo spomínaných archívov. Je zrejmé, že predkovia sú Slováci, ale úrad začína pochybovať, že je to tak. Takže v týchto prípadoch sa má dačo robiť (pozitívne), aby naši Slováci boli uznaní ako Slováci a dostali osvedčenie. Po poslednej návšteve predstaviteľov Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí dúfame, že tento problém už nebude.

Dnešná doba je preplnená informačnými novinkami rôznymi technológiami ale našou úlohou pokolenia mladých je neskrývať sa za chrbtom našich rodičov ale samostatne si chrániť svoje dedičstvo.

Na svet prišla generácia, ktorej sú ukradnuté tradičné oslavy Vianoc, Veľkej noci, vymenili sme koledy za zahraničné piesne a len málokteré deti si vychutnajú čaro koledy. Vymierajú tradície veľkonočného šibania, málo kto z mladých vie zaspievať a zatancovať tradičné slovenské piesne a tance.

Keď sa pozrieme na naše spoločné dedičstvo, tak uvidíme veľa spoločného. Všetky naše tradície majú jeden spoločný koreň a hlavne nemajú právo na zabudnutie. Naučme naše deti tomu, čo je cenné, aby sa nestratili v tomto veľkom svete, aby si uvedomili, že domov sú tradície, zvyky, krásne piesne, tance a hlavne prekrásna reč, ktorú musia odovzdať budúcim generáciám po nás.

Ako pomôžeme novému pokoleniu, umožníme im uvidieť zem našich praotcov, otčinu, ktorá sa líši od ich domova, naučíme ich jazyk, a hlavne ako im dáme možnosť byť Slovákmí?

Prišla nová doba, lákajú nás nové kultúry, učíme sa všetkému novému. Je otázkou, či sa nestratíme v oceáne sveta, či si zachováme svoju identitu. Aby sme mali čo odovzdať budúcemu pokoleniu, musíme sa vrátiť späť do svojej minulosti.

Musíme si uvedomiť, aké krásne je byť súčasťou jednej spoločnej Vlasti.

Každý z nás potrebuje nadýchnuť sa jazykom svojich predkov, má právo počuť krásnu slovenskú reč, spoznať kultúru svojich praotcov, a preto Vás prosíme, aby ste nás aj naďalej motivovali svojim príkladom. Ukážte nám, že Slovensko je krásna zem, ktorá je milujúcou matkou pre všetky svoje deti.

Nová generácia Slovákov žijúcich v zahraničí na Ukrajine chce priblížiť Slovensko svojim deťom, aby sa právom stalo ich druhým domovom, aby našli nádej a stabilitu, pokoj a múdrosť predkov.

Pred 10 rokmi sme dostali šancu uchovať si svoje národné povedomie, jazykovú kultúru a možnosť byť spolu dedičný jedného malého ale duchom silného národa – umožnil nám to Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí. My zahraniční Slováci žijúci na Ukrajine, pociťujeme podporu Slovenskej republiky, ktorá nám umožňuje stotožňovať sa vo svete so Slovákami z iných krajín. Osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí dáva možnosť aj potomkom vycítiť, že sú jednotní spolu so svojimi rodákmi. Sú im blízke kultúrne hodnoty jedného spoločného národa.

Po desať rokov nás podporuje Slovensko a dáva nám možnosť byť bližšie, dáva možnosť našim deťom poznávať Slovensko. Vzdeláva naše deti, ktoré majú možnosť vypočuť si krásnu slovenčinu a nadviazať kontakty zo Slovákami z iných krajín.

Krajanské spolky na Ukrajine aj napriek rôznym názorom snažia sa podporovať svojich členov, pomáhajú staršej generácii a v mladých sa snažíme vychovávať pocit identity so svojím národom.

Ernest HORVAT

Spolok slovenskej inteligencie v Zakarpatsku

Podpora a uchovávanie národného povedomia vo svetle proeurópskeho smerovania Ukrajiny

Ukrajina sa pre Európu stáva čoraz dôležitejším obchodným partnerom a je v záujme Slovenska, aby jej občania mohli na územie Európskej únie cestovať bez zbytočných prekážok. Zavedenie bezvízového styku najviac pomôže rozvoju pohraničných regiónov vrátane východného Slovenska. Rastie záujem o užšiu spoluprácu ukrajinských a slovenských firiem a univerzít. Rozvoju pohraničných regiónov pomôže i cezhraničná migrácia pracovných síl.

Na Slovensku je podľa PAS veľa voľných pracovných miest, no státisíce ľudí radšej odchádzajú za prácou do zahraničia, pričom najvýznamnejším dôvodom sú nízke platy na Slovensku v porovnaní s inými krajinami najmä v západnej Európe. Počet občanov Slovenska, ktorí krátkodobo alebo dlhodobo pracujú v inej krajine, je v súčasnosti trisťtisíc, ďalších tridsaťtisíc v zahraničí študuje. Zavedenie pracovných víz alebo povolení je komplikované. Slováci za schengenskou hranicou, teda najmä tí na Ukrajine a v Srbsku, majú problémy s byrokraciou okolo víz a osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí, ktoré je aktuálne pre cezhraničnú migráciu pracovných síl. Preto aj záujem o osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí je od ľudí žijúcich na Ukrajine väčší. V prvom polroku tohto roku Úrad pre Slovákov v žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ) prijal od ľudí z Ukrajiny 147 žiadostí, v rovnakom období vlaňajška ich bolo 90. Vydanie preukazu zahraničného Slováka so sebou prináša viaceré výhody, jeho držiteľ môže na Slovensku študovať, pracovať či dokonca podnikáť. Požiadať oň môžu tí, ktorí žijú v zahraničí, nemajú slovenské občianstvo, sú občanmi inej krajiny alebo občianstvo nemajú. ÚSŽZ vydáva osvedčenia na základe písomnej žiadosti tým ľuďom, ktorí preukážu slovenskú národnosť, národné povedomie a bezúhonnosť. Osobitné zákony priznávajú držiteľom osvedčenia viaceré práva a výhody. Osvedčenia sú zároveň príležitosťou, ako nadobudnúť prechodný pobyt na Slovensku a zároveň sú vstupenkou k skoršiemu nadobudnutiu štátneho občianstva. Pre slovenskú menšinu na Ukrajine je to

výhoda nadobudnúť prechodný pobyt najmä pre dlhodobé pracovné cesty s úmyslom zarobiť a vrátiť sa.

Je veľkým paradoxom, že zo všetkých Slovákov, ktorý žijú mimo Slovenska, sa do nedávna veľmi málo vedelo o tých, ktorí žijú v jeho tesnej blízkosti na území Zakarpatskej oblasti Ukrajiny, pôvodne Podkarpatskej Rusi. Ako celý juh Zakarpatska aj mesto Užhorod sa v roku 1938 stali na základe Viedenskej arbitráže opäť súčasťou Maďarska. Pritom zahraničnými Slovákami sa stali zo všetkých slovenských menšín v zahraničí najneskôr až začiatkom roka 1946 - bez toho, že by opustili svoje domovy. Stalo sa tak československým odstúpením Podkarpatskej Rusi Zväzu sovietskych socialistických republík a jej začlenením do Ukrajinskej sovietskej socialistickej republiky.

Materská krajina - Slovenská republika vo svojich základných dokumentoch nazerá na zahraničných Slovákov nasledovne: „*Koncepcia štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015*“ bola spracovaná v zmysle článku 7a Ústavy Slovenskej republiky, v ktorom sa Slovenská republika zaväzuje „*podporovať národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporovať ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou*“, v súlade s Programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky 2006, kde sa v kapitole 9 uvádza, že „*podpora krajanov bude jednou z priorít zahraničnej politiky SR. Vláda SR bude vytvárať podmienky na podporu krajských komunít s cieľom zachovať jazykovú, kultúrnu a náboženskú identitu Slovákov žijúcich v zahraničí*“ a v súlade s Deklaráciou Národnej rady SR z r. 1999, v ktorej sa uvádza: „*Slovenská republika vždy považovala a považuje Slovákov v zahraničí za integrálnu národnú súčasť, ich život a dejiny za súčasť slovenských národných dejín a ich kultúru za súčasť národného kultúrneho dedičstva*“. Slováci v zahraničí sú si všetci rovní! Ani slovo zmienky o rozdielnosti pôvodu našich komunít „*žijúcich v zahraničí*“. Medzi tým posledné dva režimy prirodzenú asimiláciu Slovákov na území Zakarpatskej oblasti zrýchľovali, archívne dokumenty ničili či falšovali. Za Sovietskeho zväzu na Ukrajine žiadni Slováci neexistovali. Teda oficiálne. Dokonca Slováci na Ukrajine nemali možnosť hlásiť sa k svojmu pôvodu. O to pozoruhodnejšie je, že po roku 1989 sa slovenská menšina na Zakarpatsku prebudila s veľkou energiou. Je možno zo všetkých tou slovenskou komunitou vo svete, ktorá za ostatných dvadsať rokov urobila najväčší pokrok. Na Slovensku sa však o tom vie málo. Slovenský život v regióne sa začal rozbiehať za prvej republiky. Pôsobila tam Matica slovenská, rôzne ďalšie spolky vrátane náboženských a divadelných, fungovali školy. Napríklad v roku 1923 tam bolo 14 československých škôl, dve slovenské materské školy, jedna slovenská občianska škola v Užhorode. To však bol iba začiatok – v roku 1938 to už bolo 96 materských, 188 obecných, jedna stredná škola, jeden učiteľský inštitút, jedna dievčenská škola, 10 živnostenských pokračovacích škôl “s vyučovacím jazykom československým”. Renesancia skončila v roku 1939 – prišla maďarizácia, po nej sovietskizácia a ukrainizácia. Školy boli zrušené, spolky rozpustené, kostoly sa postupne stávali skladmi.

Pre zaujímavosť uvediem, že v roku 1921 na Podkarpatskej Rusi žilo 604 522 obyvateľov, z ktorých bolo 373 000 Rusínov a Rusov, 19 000 Čechov a Slovákov. O desať rokov neskôr tu žilo celkom 725 357 ľudí, z toho sa prihlásilo k ruskej národnosti 446 916, k českej národnosti 20 719, slovenskej 13 242. V tom istom čase bolo podľa vierovyznania 359 166 gréckokatolíkov, 112 034 pravoslávnych, 102 542 izraelitov, 70 833 reformovaných, 69 262 rímskych katolíkov, 2 218 českobratských, 1 592 evanjelikov a.v., 1 009 neuvedených a 4 953 bez vyznania.

Slovenské etnikum na území dnešnej Zakarpatskej Ukrajiny bolo prítomné už v rannom stredoveku, o čom svedčia zachované toponymá slovenskej proveniencie. Prítomnosť Slovákov na tomto území je jednak výsledkom prirodzeného predĺženia slovenského etnického územia, jednak sociálnych pohybov Slovákov. Ak sa nechceme púšťať do zložitej diskusie o Rusínoch (Ukrajina existenciu tejto národnosti neuznáva), Slováci sú po

Maďaroch, Rumunoch a Rómovch štvrtou najväčšou národnostnou minoritou na Zakarpatsku. Paradoxne, Slováci na Zakarpatsku žijúci do vojny v spoločnom štáte s Čechmi a Slovákmi a dnes doslova pár kilometrov za slovenskou hranicou, patria medzi najmenej známe tváre slovenského sveta. Pritom je to tvár veľmi zaujímavá a príťažlivá.

Samozrejme, štátna koncepcia tak celkom nezabúda na „susedných“ Slovákov. Posledná veta oficiálneho názoru na slovenské menšiny v „okolitých“ štátoch znie: „*V súvislosti s aktuálnymi procesmi v slovenských komunitách v krajinách strednej a juhovýchodnej Európy (asimilácia a migrácia za prácou) môžeme v budúcnosti očakávať postupné znižovanie počtu osôb hlásiacich sa k slovenskej národnosti*“. Záver je to viac ako pravdepodobný, ale nemôžeme zostať pri konštatovaní! Práve zmiernenie alebo aj zastavenie postupného znižovania počtu osôb hlásiacich sa k slovenskej menšine je našou povinnosťou! A je to o to dôležitejšie, ba priam historicky nevyhnutné, v prípade „*osôb hlásiacich sa k slovenskej národnosti*“, ktoré nemali to šťastie, aby sa ich dom nachádzal na tej správne zemepisnej šírke či dĺžke. A tu sa vrátime k podpore a uchovávaniu národného povedomia vo svetle proeurópskeho smerovania Ukrajiny.

Čo robí Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

„Kompetencie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ) sú presne určené v Štatúte ÚSŽZ. Podľa nich úrad koordinuje a vykonáva proces tvorby štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí a zabezpečuje výkon štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí. V spolupráci s inými orgánmi verejnej moci, fyzickými osobami alebo právnickými osobami, zabezpečuje realizáciu opatrení zameraných na podporu Slovákov žijúcich v zahraničí. Ďalej v spolupráci s ústrednými a ostatnými orgánmi štátnej správy a inými organizáciami a inštitúciami vypracováva návrhy koncepcií na podporu Slovákov žijúcich v zahraničí a predkladá ich na rokovanie vlády Slovenskej republiky“.

Pomocnú ruku v zastavení postupného znižovania počtu osôb hlásiacich sa k slovenskej menšine a zachovaní identity Slovákov v zahraničí podáva (alebo nepodáva) aj materská krajina, dnes je to Slovenská republika. Udržiavanie slovenskej identity je problematické aj v súvislosti s byrokraciou okolo osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí. Existuje názor, že Ukrajinci, ktorí majú slovenský pôvod, sa pokúšajú získať osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí, a to aj za cenu pozmeňovania či falšovania úradných dokladov. Za Sovietskeho zväzu na Ukrajine žiadni Slováci neexistovali, oficiálne. Dokonca Slováci na Ukrajine nemali možnosť hlásiť sa k svojmu pôvodu. Niektorí sa potom paradoxne na Zakarpatsku hlásia radšej za Maďarov, pretože potom je to omnoho jednoduchšie získať maďarský pas a v Užhorode hovorí každý aspoň štyrmi jazykmi. Pritom od postoja materskej krajiny je pretrvávajúce a udržiavanie identity zahraničných Slovákov významne závislé.

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí má konkrétne ciele v legislatívnej oblasti:

- komplexná novela zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí. Bude okrem iného riešiť tieto okruhy otázok: vymedzenie a spresnenie pojmu Slováka žijúceho v zahraničí, riešenie problematiky vydávania osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí osobám so slovenským štátnym občianstvom, odoberanie osvedčení po udelení štátneho občianstva Slovenskej republiky, predkladanie dokladov potrebných pri podávaní žiadostí o vydanie osvedčenia, kompletného doplnenia časti týkajúcej sa konania o vydanie osvedčenia, zmenu termínu predkladania správy a programu na rokovanie vlády a parlamentu a pod.;
- navrhnuť do najbližšej novely zákona č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení doplnenie ustanovenia o možnosti dobrovoľného zdravotného poistenia aj pre fyzické osoby, ktoré sú držiteľmi osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí;

- navrhnúť do najbližšej novely zákona č. 333/2004 o voľbách do Národnej rady SR zjednotenie mechanizmu hlasovania slovenských občanov zo zahraničia a vytvorenie predpokladov na možnosť voliť elektronickou formou. Je potrebné zdôrazniť, že významným krokom smerom k občanom SR žijúcim v zahraničí bola možnosť v ostatných voľbách do NR SR prvýkrát využiť volebné právo prostredníctvom pošty.

Slovenské etnikum na území dnešnej Zakarpatskej Ukrajiny bolo prítomné už v rannom stredoveku, o čom svedčia zachované toponymá slovenskej proveniencie. Prítomnosť Slovákov na tomto území je jednak výsledkom prirodzeného predĺženia slovenského etnického územia.

Toto územie patrilo k Veľkej Morave a nie Kyjevskej Rusi, preto aj veľká časť rusínov majú slovenský pôvod. V roku 1939 územie okupovalo horthyovské Maďarsko a režim zaviedol tvrdú maďarizáciu. Od roku 1944 okupovala územie sovietska moc a režim zaviedol tvrdú sovietyzáciu. Preto väčšina ľudí žijúcich na Ukrajine preukázu slovenské národné povedomie a bezúhonnosť ale nie slovenskú národnosť. Preto musíme navrhnúť riešenie problematiky vydávania osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí tým osobám podľa vierovyznania rímskych katolíkov alebo archívneho dokladu s národnosťou Rusín, aby nebolo pozmeňovania či falšovania úradných dokladov.

Dušan TÓTH

Kanadská základina pre kultúru a divadlo

Na úvod bude zaujímavé načrtnúť do spomienok a sprítomniť vám obdobie tesne po nežnej revolúcii v roku 1990. Bol som vtedy generálnym tajomníkom Svetového kongresu Slovákov (SKS) a pripravoval som Generálne zhromaždenie na máj roku 1990.

Slovensko po nežnej revolúcii ponúkalo nové vízie, čo dosť zásadne ovplyvnilo situáciu v SKS. Jedna časť Slovákov združených v SKS sa tešila zo skutočnosti, že ambície “vidieť Slovensko slobodné” sa naplnili a bola ochotná starostlivosť o Slovákov žijúcich v zahraničí odovzdať novej demokraticky zvolenej vláde. Druhá časť zostala verná princípom, že SKS musí vybojovať aj samostatnosť pre Slovensko. Pravda, tá prvá skupina tvrdila, že toto privilégium patri národu doma a nie nám, Slovákom, ktorí žijeme v zahraničí.

Na jarnom zasadnutí Predsedníctva SKS v apríli 1990 bolo rozhodnuté, aby na GZ SKS boli pozvaní aj predstavitelia Vlády SR a SNR SR. 44 členná delegácia prišla do Toronta na čele s predsedom Česko-Slovenského národného zhromaždenia Alexandrom Dubčekom, predsedom vlády Milanom Čičom a predsedom SNR Rudolfom Schusterom. Naším cieľom bolo požiadať predstaviteľov slobodného Slovenska, aby prevzali zodpovednosť o starostlivosť o nás, Slovákov, ktorí žijeme v zahraničí. Pomoc bola prisľúbená. Všetci traja čelní predstavitelia nás uistili o pomoci a úzkej spolupráci.

Roky sa nič nedialo. So značným odstupom času vznikol Dom pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Vláda vymenovala Splnomocnenca vlády pre zahraničných Slovákov a až konečne v roku 2005, 15 rokov od sľubu, bol schválený zákon 474/2005.

Ak si chceme mapovať cestu našej cieľovej stanice, musíme vedieť, kde teraz sme. Keď nevieme, kde sme, nikdy k cieľu neprídeme.

Nuž kde sme? Takmer niet rodiny na Slovensku, ktorá by nemala niekoho v zahraničí. Do roku 1948 existoval kult zahraničných Slovákov. Básnici, spisovatelia od Hviezdoslava, Sládkoviča cez Kukučína, Žarnova, Dilonga, až po Okáľa, hnaní žitia nevôľou vypsievali túžbu po vlasti, ktorú dobrovoľne či nedobrovoľne načas alebo naveky opustili. V pamäti národa zostala vďaka tým, ktorí mysleli na národ a všemožne mu pomáhali.

Počas tvrdého komunizmu sme sa stali nepriateľmi režimu a to len preto, že sme nastavovali zrkadlo nezmyselnej politiky, ktorá porušovala ľudské a občianske práva. Od pádu komunizmu je viac ako štvrt' storočie a doteraz nielen že sa nik neospravedlnil za krivdy páchané na Slovákoch, ktorí žili v zahraničí a nedobrovoľne museli opustiť vlast' ako aj ja, ktorý sa postavil na odpor proti okupácii, ale Slováci v zahraničí sa stali príťažou aj súčasnej politickej garnitúry, ktorá prehliada hlavne politických utečencov. Prečo? Lebo aj dnes vo vedení krajiny sú prevažne bývalí komunisti premaskovaní za demokratov.

Aj tento úrad vedú síce ľudia, skúsení diplomati, ale poznajú emigráciu len čiastočne, lokálne, lebo ich pôsobnosť bola viac na európskom kontinente ako na severoamerickom, kde je najväčšia koncentrácia Slovákov žijúcich v Spojených štátoch a Kanade. Len človek, ktorý pozná problematiku emigrácie, len ten vie, čo zahraniční Slováci potrebujú.

Zahranční Slováci sú akoby horúcim zemiakom, ktorý ide z ruky do ruky a nik nevie čo s nim. Dostali sme sa na perifériu záujmov krajiny, ktorej sme dedičmi a legislatívny tvorcovia uprednostňujú viac občiansky ako národný charakter. Pretože nemôžeme byť občanmi krajiny, v ktorej sme sa narodili, vlastne neexistujeme. Pri súčasnom trende je len otázka času, kedy "nebudeme". A predsa na tomto mieste sa chcem podeliť so zážitkom, ktorý som si odniesol z návštevy rodiny v USA. Mojej sesternici synova vnučka, 5. generácia, písala ročníkovú prácu pod názvom: "Moje slovenské dedičstvo" (My Slovak Heritage). Už len ten názov 8 ročného dievčatka, ktorej už ani starý otec nevie po slovensky, je mnohohravný a niekto ma chce presvedčať, že Slováci v USA už vymreli. Alebo nám chce niekto nahovoriť, že ide o akýsi pátos, prejav naivity? Raz sa ma redaktor TELE Prior z Košíc spýtal: "Z web stránky Torontského slovenského divadla vyžaruje pátos, s akým sa už na súčasnom Slovensku veľmi nestretávame." Pátos sa tu chápe - hlavne medzi intelektuálmi - ako prejav naivity alebo neúprimnosti. Myslím, že v americkej optike sa veci javia trochu inak - aspoň podľa mojej skúsenosti: tam je pátos súčasťou prirodzenej sebaúcty a sebavedomia, ale aj viery v niečo, čo je nad týmto pozemským svetom. Je zdrojom pozitívnej energie, ktorá pomáha zvládať každodennú tvrdosť života. V Európe bola táto pozitívna energia mnohokrát zneužitá na mocenské ciele, preto akákoľvek forma pátosu tu vyvoláva nedôveru. Nezabavujeme sa však tým významného zdroja duchovnej sily?

Zbavujeme. V umeleckom prednese pátos je čosi neprirodzené, umelé, hoci pátos v slovníku cudzích slov znamená vzrušenie, oduševnenie. Oxfordský slovník vysvetľuje pátos ako kvalitu prejavu, vzrušenia alebo hlbokého smútku. V pejoratívnej forme pátos dostal patinu čohosi nabubralého, čo sa už dávno nenosí. Náš pátos je nadšenie, preniesť to bohatstvo slovenskej slovesnosti do života a ukázať ho našim priateľom: kto sme a odkiaľ prichádzame. Na druhej strane zdrojom duchovnej sily je práve to úžasné bohatstvo viery, ktorá má silné korene na Slovensku, viery, ktorá nás udržala pri živote ako národ. Vždy som veril a verím v génia slovenského národa, ktorý sa prejavoval v duchovne silnom jedincovi. Vždy ma fascinovali ľudia, ktorí mali moc, „najmocnejší tohto sveta“. Bohatí, slávni, majúci status, moc a ako rýchlo zo slávnych a mocných sa stali bedári. Vždy som si kládol otázku, či oni boli mocní preto, že mali moc, bohatstvo, um alebo boli duchovne silní. Pre mňa bez duchovnej sily niet mocných. Pretože sila vychádza z podstaty jedinca, kto je a čím chce byť, sila ktorá vychádza z ich činov. Keď vidíme takúto silu a moc, ktorá sa zaskvie v pravde, istote a v nákazlivej inšpirácii čohosi trvalého, večného. Dejiny nášho národa jasne dokumentujú ako národ rástol a znásoboval silu svojej životaschopnosti. Aká škoda, že mocní 21. storočia zabudli na svoje korene. Tajomstvo nášho, ak chcete pátosu, je v postupnosti: keď vieš s istotou, kto si a že si v kurze, že vykonávaš, čo máš konať, naplňuje záujmy svojho duchovna, túžby svojho srdca, keď tvoj život má cieľ, stávaš sa veľmi silným. Môžeš sa poklznúť v živote,

no nikdy nemôžeš padnúť. Každá výzva dáva možnosť životnému rastu, k obohateniu života a každá výzva ťa môže spraviť silnejším.

Konečne, tak ako tu sedíme, sme si úplne rovní. Žiaden z nás nie je nadradený tomu druhému. Sme jedineční a ako takí prinášame hodnoty národu z ktorého sme vyšli. Národovci dvíhali národ k duchovným hodnotám. A aj my, kdekoľvek žijeme, želáme si, aby náš národ stal vysoko v rodine národov sveta. To je, kde sme.

A teraz: Kde chceme vidieť Slovensko, jeho budúcnosť a ako chceme vidieť nás ako súčasť národnej mozaiky.

Napriek všetkému sa zdá, že slovenská spoločnosť dozrieva a po zvládnutí všetkých „veľkých úloh“ /vznik SR, vstup do NATO a EÚ, reformy, prijatie EURA atd./ je pripravená začať diskutovať o veciach morálky a hodnotovej orientácie v nových ekonomicko-politických pomeroch. Úprimne sa teším, že aj Slováci žijúci v zahraničí lobovali cez svojich poslancov, aby sa Slovensko dostalo do svetových štruktúr tak politických ako aj ekonomických. Stojí pred Slovenskom obrovská úloha pripraviť „Koncepciu jednotnej prezentácie Slovenska v zahraničí“ a seriózne začať tvoriť „Koncepciu morálnej a hodnotovej orientácie v nových podmienkach“. Tu sa bude žiadať nielen diskusia vo všetkých vrstvách obyvateľstva, ale aj vstúpiť si do svedomia a zamyslieť sa nad sklzmi, ktorých sa Slovensko dopustilo počas fašizmu a komunizmu a verejne vyhodnotiť a, ak treba, aj žiadať o odpustenie, prozreteľnosť u ľudí, ktorých sa to osobne dotýkalo.

Odhliadnuc od nedostatkov Slovensko sa zaskvelo v Európskej únii, keď predsedá od júla tomuto legislatívnemu telesu. Pri ťažkých podmienkach, aké mu pripravil zub času, koná si svoju úlohu poctivo a statočne. Teraz ale čaká na Slovensko väčšia úloha.

“Seriózne sa zamyslieť nad diasporou”, ako využiť úžasný potenciál Slovákov žijúcich v zahraničí, ako ich bližšie pritiahnuť, aby sa stali integrálnou časťou budovania pluralistickej spoločnosti. Zákon z 23. septembra 2005 je potrebné v tomto duchu prepracovať, novelizovať. Veď je hriechom tento potenciál v Slovákoch žijúcich mimo územia svojej vlasti nevyužiť.

Dovoľte ešte dodatok: Pavol Országh Hviezdoslav, keď prišiel na letné prázdniny z kežmarského lýcea, zažil katarziu svojho národného prebudenia, keď povedal:

Mňa kedys' zvädzal svet, mi hovoriac:
Reč, ktorú z domu vieš, o jak je lichá!
Jak biedny nástroj ona pre snem prac,
Čo žitím srdca sú a duchu pýcha....

A pokračoval po prázdninách, kedy zažil proces národného prebudenia, v ktorom zvíťazilo rodinné a slovenské cítenie, ktoré splynuli...

O, mojej matky reč je krásota,
Je milota, je rozkoš, láska svätá!
Ja vidím, cítim, celok života!
Môj pokrm dobrý, moja čaša zlata,
A môj odev, ktorej neviem ceny...
Buď požehnaný, kto to pochopil
V tom so mnou, trvá pri tom nepremenný!
Buď kliatí, kto sa zaprel, odrodil...

Ten, kto opustí svoju rodnú vlasť, musí mať veľmi vážny dôvod k odchodu, ak nejde o dobrodruha. V každom prípade dobrovoľný či nedobrovoľný odchod z rodiska znamená

prispôsobenie sa novému prostrediu, menu a všetkému, čo s tým súvisí. Reč, kultúra, spôsob života, tradícia sa menia a človek prijímaním nových javov vzdáva sa zaužívaných a tradičných.

Doma sme si vytvorili malé Slovensko. Na pôde nášho domu sa hovorí po slovensky, varí sa po slovensky, svätia sa všetky sviatky v slovenskej tradícii.

Pravda, na severoamerickom kontinente sa asimilujeme. V kostoloch, v rodinách s priateľmi ešte hovoríme po slovensky, ale dokedy? Ozaj neviem. Vie to iba Boh a On nám to zatiaľ neprezradil. Viem ale, že slovenský duch bude žiť aj po nás v našich deťoch a detných deťoch! Ďakujem za pozornosť.

Zuzana PAVELCOVÁ

Krajanské múzeum Matice slovenskej

Matica slovenská a jej kompetencie v oblasti krajankej problematiky

Zákon o Matici slovenskej č. 68/1997 vymedzuje tejto ustanovizni základné úlohy, medzi ktoré patria aj také priority, akými sú: upevňovanie slovenského vlastenectva, robenie základného slovakistického výskumu, podporenie propagácie Slovenskej republiky aj vlastnými informačnými a kultúrnymi strediskami utvorenými v zahraničí, rozvíjanie stykov s európskymi a svetovými organizáciami pre otázky kultúry, národnej identity, duchovného života a ochrany ľudských hodnôt, zakladanie nadácií a fondov na podporu národného a kultúrneho života Slovákov a na najvýznamnejších tvorcov z vymedzených oblastí tvorivej činnosti, spolupráca so štátnymi orgánmi a s orgánmi územnej samosprávy pri rozvoji kultúry a spoločenského života.

Teda činnosť MS je primárne orientovaná na Slovákov žijúcich na území Slovenskej republiky. Starostlivosť o potreby krajanov Zákon o MS určuje iba okrajovo. Na zabezpečovanie týchto úloh je zriadené ústredné pracovisko pre styk a spoluprácu so zahraničnými Slovákmi – Krajanské múzeum. Podľa Stanov MS je cieľom jeho činnosti udržiavanie a rozvíjanie národnej identity a vzťahov krajanov k Slovenskej republike. Jeho činnosť je orientovaná aj na budovanie dokumentácie, vedeckovýskumnú a prezentačnú činnosť, ktorá sa týka slovenského zahraničia. Spolupracuje s príbuznými inštitúciami, osobitne s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí vznikol osobitným štatútom na pokrytie ostatných potrieb krajanov (v oblasti štátnej politiky, grantovej podpory, či legislatívy) a prebral agendu, ktorú dlhoročne zabezpečovala Matica slovenská.

Požiadavky, ktoré krajanovia počas roka Matici slovenskej adresujú, majú rozličný charakter: bádateľské a výpožičné služby, zabezpečovanie pobytu krajanov na Slovensku, výlety, tábory, kontakt s domácimi folklórnymi, divadelnými a kultúrnymi zoskupeniami, projektová spolupráca, ale aj finančná, či hmotná podpora aktivít krajanov. Matica slovenská sa snaží plniť všetky požiadavky krajanov, okrem priamej finančnej podpory. Je potrebné vysvetliť, že Matica slovenská finančne podporuje vlastné, riadne registrované miestne odbory, cez osobitý program regionálna kultúra. Cez tento program MS o financie žiadajú slovenské MO MS. Momentálne má MS iba jeden miestny odbor v zahraničí – MO MS Rijeka, ktorý v roku 2015 prvý krát požiadal o finančnú podporu na dva projekty a oba projekty MS finančne podporila. Postup, ako založiť miestny odbor MS, ale aj jeho povinnosti a práva nájdete na stránke www.matica.sk – pod lištou Členské ústredie MS. Momentálne je to jediný spôsob, akým MS finančne podporuje krajanov.

V roku 2015 Matica slovenská obnovila činnosť Rady pre Slovákov žijúcich v zahraničí – najvyššieho poradného orgánu MS v oblasti krajanskej problematiky. Na spoločnom zasadnutí bolo prijatých 11 záverov, ktoré sa MS snažila počas roka plniť. Jedným z bodov, ktorý sa na zasadnutí prijal, bol, aby MS vyvinula snahy smerom k vládnym inštitúciám na zvýšenie grantovej podpory krajanov. MS v tomto zmysle adresovala list ministrovi ZHaEZ, p. Lajčákovi. Tieto závery vedenie MS berie ako určujúce pre jej aktivity počas jedného roka smerom ku matičnej pomoci smerom ku krajanom.

MS však navrhuje, aby objem financií určený na projektové aktivity, ktoré majú rok čo rok klesajúcu tendenciu, bol garantovaný zákonom a aby sa jeho objem vrátil minimálne na sumu, ktorá bola pred krízou krajanom prisľúbená. V oblasti podpory krajanov si môžeme brať príklady zo štátnych politík iných európskych štátov, ktoré do svojich krajanov za hranicami investujú nemalé finančné prostriedky.

Krajanskú komunitu sa Matica snaží podporovať aj iným spôsobom. Okrem plnenia záverov RSŽZ pri MS (odpis je dostupný v Krajanskom múzeu MS) sa MS snažila plniť najrozličnejšie požiadavky tak jednotlivcov, ako aj inštitúcií žijúcich mimo územia SR. Prvý raz v tomto roku došlo k výraznej spolupráci medzi MS a ÚSŽZ a spoločne pre krajanské deti sa zorganizoval 25. ročník Medzinárodného letného tábora MS pre viac ako 80 krajanských detí v Tatranskej Lesnej. Počas roka krajanom zasielame informácie z matičného diania, vyzývame ich k rozličnej spolupráci a zodpovedáme im na otázky. Vybraným spolkom zasielame SNN, časopis Slovensko a zborník Slováci v zahraničí.

Tiež sme boli úspešní vo vybavovaní sponzorských kníh a didaktických materiálov pre slovenskú školu v kanadskom Calgary, pre knižnicu v Novej Belej (Poľsko) a pre Slovákov v Rumunsku, Maďarsku a na Ukrajine. Pre slovenské školy na Ukrajine odišlo takmer 400 kníh a učebníc, ktoré im boli darované v novembri 2015. Dom Matice slovenskej Michalove každoročne podporuje Slovákov na Ukrajine sumou 200 eur (na prenájom priestorov pri podujatí). Pri rokovaní RSŽZ pri MS Matica venovala pracovné listy venované J. C. Hronskému Spolku francúzsko-slovenskému. Tiež sme výber pracovných listov z produkcie MS zaslali organizácii Petit Slavik vo Francúzsku. Do chorvátskych Lipovľan sme darovali Národný kalendár na rok 2016 a stolový kalendár L. Štúra. Slováci na Ukrajine dostali nástenné kalendáre, 20 rozprávkových kníh a 20 kníh beletrie. Slováci v Rumunsku a Maďarsku dostali dokopy približne 400 kníh slovenskej a svetovej beletrie v slovenskom jazyku. MS podporila aj podujatie Slovenského domu v Prahe – 11. ročník súťaže Jána Kollára a zaslala oceneným knižné a upomienkové dary.

Je potrebné zdôrazniť, že MS aj napriek veľmi obmedzenej možnosti pomáhať krajanom finančne, je pripravená a otvorená riešiť akúkoľvek požiadavku i potrebu krajanov, s ktorou sa na ňu obrátia.

Zhodnotenie, odporúčania, námety: Matica slovenská vo svojej kompetencii už niekoľko desaťročí nemá finančnú podporu krajanov. Túto úlohu prebral svojim vznikom ÚSŽZ. Je však potrebné, aby MS krajanov i naďalej hmotne podporovala – avšak podľa svojich momentálnych možností. Jej prvotnou úlohou je podporovať najmä svoje – matičné subjekty na Slovensku, ako aj v zahraničí. MS každoročne prijíma závery zo zasadania RSŽZ pri MS. Tieto závery určujú jej činnosť zameranú na podporu krajanského života na obdobie jedného roka. Je preto nanajvýš potrebné, aby krajanovia svoje požiadavky adresovali delegátom, ktorí ich na zasadnutí RSŽZ zastupujú, resp. zvolili priamu cestu a obrátili sa na Maticu slovenskú osobne. MS ďalej tieto závery podporuje a adresne ich presadzuje. MS navrhuje i odporúča, aby sa zákonne definovala celková výška objemu dotácií pre činnosť krajanov.

Legislatíva Slovenskej republiky a slovenská diaspóra

Slovenská republika v krátkom čase po svojom konštituovaní ako slobodného a suverénneho štátu sa začala zaoberať problematikou svojej zahraničnej diaspóry. Vláda Slovenskej republiky prerokovala už 28. septembra 1993 a svojim uznesením č. 678/1993 prijala správu o postavení zahraničných Slovákov a koncepciu spolupráce s nimi. V súčasnosti vzťah medzi Slovenskou republikou a slovenskými menšinami a komunitami určuje Ústava Slovenskej republiky (č. 460/1992 Zb.), ktorá je hierarchicky najvyššie postaveným právnym predpisom platným v Slovenskej republike. V prvom oddieli prvej hlavy je upravený základný charakter štátu (*Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.*) a tiež vzťah medzi občanmi a štátnou mocou. Sú tu tiež vymedzené základné princípy týkajúce sa štátneho územia, štátneho občianstva, štátneho jazyka, či medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky. Ústavný zákon z 23. februára 2001 je dosiaľ najvýznamnejšou novelou Ústavy Slovenskej republiky. Jedným z dôvodov jeho prijatia bol fakt, že Slovenská republika sa v tom období usilovala získať členstvo v Európskej únii. Vtedy bol do prvej hlavy, prvom oddieli v časti Základné ustanovenia vložený a prijatý článok 7a v znení: „*Slovenská republika podporuje národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou*“.

Prvým formálnym zákonom, ktorý špecifikoval tieto vzájomné vzťahy, upravoval postavenie, práva a povinnosti zahraničného Slováka pri pobyte na území Slovenskej republiky sa stal zákon č.70/1997 Z. z. zo 14. februára 1997 o zahraničných Slovákoch a o zmene doplnení niektorých zákonov. Ďalej upravoval postup pri priznávaní postavenia zahraničného Slováka a pôsobnosť ústredných orgánov štátnej správy i mimovládnych organizácii vo vzťahu k zahraničným Slovákom. Časová verzia predpisu sa stala symbolicky účinná od 5. júla 1997 t. j. na štátny sviatok svätého Cyrila a Metoda a súčasne pamätný deň Slovenskej republiky - Deň zahraničných Slovákov. Vznik Generálneho sekretariátu pre zahraničných Slovákov pri Úrade vlády Slovenskej republiky riadeného Splnomocnencom vlády pre zahraničných Slovákov ako hlavného koordinátora tvorby a výkonu politiky štátu v krajanskej oblasti, vyvolal novelu zákona č. 438 z 24. apríla 2002.

Formálny zákon na Slovensku je všeobecne záväzný právny predpis prijatý Národnou radou Slovenskej republiky. Z hľadiska právnej sily sa zákon nachádza pod ústavou Slovenskej republiky a niektorými medzinárodnými zmluvami, ale nad podzákonnými predpismi ako sú napr. nariadenia vlády alebo vyhláška. Zákonodarca je pri tvorbe zákona obmedzený len ústavou a medzinárodnými zmluvami so silou vyššou ako zákon, s ktorými sa nemôže dostať do rozporu, inak môže zákonom upraviť akúkoľvek oblasť spoločenských vzťahov. Na základe Ústavy Slovenskej republiky platí, že povinnosti možno fyzickým a právnickým osobám ukladať len zákonom. Podzákonným predpisom možno ukladať povinnosti len na základe zmocnenia zákona, ale takýmto spôsobom napr. nemožno obmedziť základné ľudské práva.

Vecný a legislatívny tvorcovia zákona o zahraničných Slovákoch využili pri jeho príprave získané poznatky z legislatívnej úpravy štátov Európskej únie, ako aj skúsenosti ďalších štátov uplatňujúcich starostlivosť a spoluprácu so svojimi zahraničnými krajanmi. Išlo vtedy o Belgicko, Bulharsko, Česko, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Chorvátsko, Maďarsko, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko, Rusko, Slovinsko, Švédsko, Španielsko, Ukrajinu, Kanadu a USA. V legislatívnom procese prípravy prvého zákona sa

objavovali v domácej i zahraničnej tlači rozličné podporné, ale aj nežičlivé články, neraz skresľujúce informácie. Hlavnou zásadou pri tvorbe zákona sa stal národný princíp pri určovaní postavenia zahraničného Slováka, na rozdiel od ojedinelého názoru, aby sa uplatnil občiansky princíp, ktorý sa realizoval len v praxi tých štátov, ktoré nepriznávali existenciu a postavenie národnostných menšín a uplatňovali len kategóriu občan alebo cudzinec. Analýza zákona vypracovaná Ministerstvom zahraničných vecí Slovenskej republiky (10.12.2001) konštatovala, že obsah zákona je v súlade so Správou a Závermi Európskej komisie pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia) o preferenčnom zaobchádzaní s národnostnými menšinami príbuzenskými štátmi. Ďalej ministerstvo odporúčalo v súvislosti s integračnými snahami Slovenskej republiky do Európskej únie, zvážiť možnosť úpravy zákona tak, aby bol v súlade s legislatívou Európskej únie, prípadne možnosť jeho zneplatnenia ku dňu vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie.

Treba povedať, že aj keď sa v tom čase objektívne nedali naplniť všetky predstavy a želania zo strany zahraničných Slovákov a bolo potrebné bojovať s mnohými predsudkami, prekážkami i úzkymi rezortnými záujmami, vláda Slovenskej republiky i Národná rada Slovenskej republiky zákon o zahraničných Slovákoch schválili a prijali. Tak sa stal prvou normou svojho druhu v histórii slovenskej legislatívy, na ktorú v nasledujúcom období už mohli nadviazať ďalšie právne normy a úpravy.

Prvá právna norma týkajúca sa Slovákov v zahraničí zákon č. 70/1997 Z. z. o zahraničných Slovákoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 403/2002 Z. z. sa stala časom prekonaná a v praxi málo účinná. V rámci prístupového procesu do Európskej únie v tabuľke záväzkov Slovenskej republiky pre oblasť spravodlivosti a vnútra, ktorá obsahovala záväzky Slovenskej republiky v priebehu negociačného procesu pre vstup do Európskej únie, bola v časti *migrácia* stanovená aj podmienka prijať nový zákon týkajúci sa expatriovaných Slovákov a plného zosúladenia s *acquis communautaire*. Pripomienky Európskej komisie k zákonu o zahraničných Slovákoch, vznesené v rámci negociácie, sa týkali najmä ustanovení zákona o zahraničných Slovákoch, ktoré boli v rozpore s princípmi nediskriminácie (článok 12 ods. 1 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva). Následne vláda Slovenskej republiky uložila splnomocnencovi vlády pre zahraničných Slovákov, aby v spolupráci so zainteresovanými rezortmi pripravil návrh nového zákona o Slovákoch žijúcich v zahraničí. Bola vytvorená medzirezortná expertná pracovná skupina (Ministerstvo zahraničných vecí, Ministerstvo vnútra vrátane Úradu hraničnej a cudzineckej polície, Ministerstvo kultúry, Ministerstvo školstva, Ministerstvo spravodlivosti, Ministerstvo dopravy, pôšt a telekomunikácií, Úrad vlády Slovenskej republiky (vrátane Generálneho sekretariátu pre zahraničných Slovákov), ktorá pripravila pracovnú podobu návrhu zákona a tá bola predložená na medzirezortné pripomienkové konanie. Vládny návrh zákona v Národnej rade Slovenskej republiky uvádzal podpredseda vlády a minister spravodlivosti, ktorý okrem iného zdôraznil, že zásadnou zmenou nového zákona je upustenie od systému preukazov a formuloval to nasledovne: „*navrhujeme tiež upustiť od systému preukazov. Zákon by mal ustanoviť, ktoré osoby sú ex lege považované za Slovákov žijúcich v zahraničí bez toho, aby bolo potrebné tento status následne potvrdzovať vydaním preukazov*“ (parlamentná tlač 1195). V tomto zmysle bol nový zákon č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov prijatý uznesením Národnej rady Slovenskej republiky č. 1827 z 23. septembra 2005 s účinnosťou od 1. januára 2006.

Návrh zákona predpokladal presun všetkých už jestvujúcich finančných, ľudských a materiálnych zdrojov, ktoré boli v tom čase dislokované po jednotlivých rezortoch a inštitúciách, do jedného orgánu. Cieľom malo byť zlepšenie koordinácie činností, ktoré boli v tejto oblasti zabezpečované viacerými subjektami a tiež dosiahnutie väčšej efektivity pomoci Slovákom žijúcim v zahraničí. Na základe uvedeného zákona bol zriadený Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí ako koordinačný a výkonný štátny orgán, ktorý má

zabezpečovať proces tvorby a výkonu štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí. Okrem iného mal vydávať aj osvedčenia pre Slovákov žijúcich v zahraničí za účelom uplatnenia si práv alebo výhod ustanovených osobitnými zákonmi. Vydávaním osvedčení na konkrétny účel sa malo zároveň predísť podozreniam a pokusom smerujúcim k zneužívaniu, manipulácii a korupcii pri vydávaní týchto dokladov. Do konca roku 2005 Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky vydalo 10.772 preukazov zahraničného Slováka. Prijatím nového zákona ostalo viac ako 80 tisíc tlačív a bezpečnostných fólií preukazov zahraničného Slováka v hodnote viac ako 66 400 eur znehodnotených na Ministerstve zahraničných vecí SR. Od roku 2006 táto kompetencia prešla na tento úrad. Predkladaný návrh zákona reagoval na zmeny vyplývajúce z členstva Slovenskej republiky v Európskej únii. Hlavným cieľom predkladaného zákona bol aktívny prístup Slovenskej republiky k tvorbe takejto politiky a snaha o vypracovanie nekonfliktného modelu praxe uplatňovanej v rámci národnej politiky jednotlivých štátov vo vzťahu k príbuzenským menšinám. Návrh zákona rešpektoval odporúčania obsiahnuté v Správe o preferenčnom zaobchádzaní s národnostnými menšinami príbuzenskými štátmi, prijatou Európskou komisiou pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia) Rady Európy v roku 2001. Nahradzoval zákon č. 70/1997 Z. z. o zahraničných Slovákoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 403/2002 Z. z., bol jeho transformáciou, ktorá vychádza z poznatkov a komparácie obdobných právnych noriem iných štátov vo vzťahu k ich príbuzenským menšinám a komunitám v zahraničí (Kolokvium k správe Benátskej komisie o kin-minorities. Atény, 2002). V súlade s názorom Benátskej komisie, podľa ktorého *„je vhodnejšie, aby príslušná vnútroštátna legislatíva uvádzala presné kritériá, ktoré treba použiť pri posudzovaní národnostného pôvodu“* boli v návrhu zákona vymedzené kľúčové pojmy a to aj v súlade s terminológiou článku 7a Ústavy Slovenskej republiky. Na rozdiel od doterajšej právnej úpravy sa postavenie Slováka v zahraničí neviazalo na vydanie preukazu. Slovákom v zahraničí je každá osoba, ktorá nemá trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a je buď štátnym občanom SR, alebo má (on alebo jeho predok v priamom rade) slovenskú národnosť a uchováva si národné povedomie.

Štátna podpora Slovákov v zahraničí bola definovaná ako súčasť štátnej politiky starostlivosti o Slovákov v zahraničí. Štátna politika bola definovaná ako širší pojem a mala predstavovať ucelenú koncepciu a stratégiu vzťahov Slovenskej republiky k Slovákom v zahraničí. Štátna podpora mala predstavovať už konkrétne opatrenia prijímané v súlade s vládou určenou štátnou politikou. V osobitnom ustanovení sa ukladala vláde povinnosť predkladať každoročne do 1. septembra správu Národnej rade Slovenskej republiky o štátnej politike a štátnej podpore Slovákov v zahraničí spolu s návrhmi smerovania a opatrení štátnej politiky na ďalší rok s predpokladaným finančným zabezpečením jej realizácie. Ani tento zákon sa neobišiel bez zmien a doplnení. Úrad prešiel z rozpočtovej kapitoly Úradu vlády na rozpočtovú kapitolu Ministerstva zahraničných a európskych záležitostí, stratil postavenie koordinačného a výkonného orgánu, ktorý zabezpečuje proces tvorby štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí. V súčasnosti jestvuje základný legislatívny chaotický rozpor, keď podľa § 12 preukaz zahraničného Slováka vydaný podľa doterajšieho zákona sa považuje za osvedčenie vydané podľa tohto zákona. Takže zákon č.70/1997, podľa ktorého bol vydávaný preukaz zahraničného Slováka, bol zrušený, ale preukaz platí. Okrem iného tak vznikol terminologický chaos, lebo súčasne platia dve definície „Zahraničný Slováka“ a „Slovák žijúci v zahraničí“ a dva dokumenty „preukaz zahraničného Slováka“ a „osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí“. Takáto prax je nezlučiteľná s legislatívnymi pravidlami tvorby zákonov vydanými Národnou radou Slovenskej republiky (č.19/1997 Z. z. v znení neskorších zmien a doplnkov) ako i s legislatívnymi pravidlami vlády SR (uznesenie vlády SR zo 6. decembra 2012 č. 680). Pripravované legislatívne zmeny by mali odstrániť doterajšie nedostatky a nanovo formulovať

niektoré základné princípy a filozofiu tejto právnej normy, pričom rozhodujúce môže byť aj to, či to bude formou novely zákona, alebo pôjde o nový zákon. Zásady pri ich tvorbe by mala určovať predovšetkým vysoká odbornosť a zosúladenie s právom Európskych spoločenstiev. Kľúčovým pre určovanie postavenia (statusu) by mal byť národný princíp a nie národnostný či občiansky, vzťah medzi diaspórou a Slovenskou republikou by nemal byť určený len jednostrannými výhodami, ale vzájomnou prospešnosťou, úrad by mal mať osobitné, nezávislé a nepolitické postavenie, pracovníci by mali byť predovšetkým z radov odborníkov a menej úradníkov, predsedu by mal navrhovať a odvolávať parlament. Štátna politika a podpora slovenských menšín a komunít v zahraničí musí byť koncipovaná a realizovaná ako kapitálový vklad s dlhodobou ale permanentnou návratnosťou. V tomto smere treba vypracovať jasné čitateľné kontúry slovensko – slovenskej spolupráce a hľadať nové možnosti a formy strategickú spoluprácu. Treba hľadať nové, lepšie formy spolupatričnosti medzi Slovákmi na Slovensku a Slovákmi v zahraničí a vytvoriť účinnejší systém kontaktov medzi Slovenskou republikou a slovenským zahraničím, pričom špecifickú pozornosť treba venovať súčasným migračným pohybom a občanom Slovenskej republiky žijúcim v zahraničí.

Na dotácie bolo v roku 2016 vyčlenených 650 000 eur, hoci pôvodne vládou schválená suma bola 40 mil. SKK t.j. 1 327 756,75 eur. Pre porovnanie podľa Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM) Slováci zo zahraničia posielajú domov asi 1 miliardu eur ročne, čo predstavuje 2% HDP. Na prvý pohľad je jasný rozdiel medzi dal a dostal. Synonymá ako exodus, migrácia, sťahovanie, vystaľovalectvo, emigrácia, vystaľovalci, emigranti, exulanti, krajanovia, zahraniční Slováci, Slováci žijúci v zahraničí, slovenské zahraničné menšiny, slovenské komunity v zahraničí sú celkovým odrazom migrácie príslušníkov slovenského národa od 17. storočia až po súčasnosť a jej výsledkom je existencia viac ako miliónovej slovenskej diaspóry. Slovenská diaspóra a jej potenciál by sa mal stať trvalou a efektívnou súčasťou dlhodobých cieľov a legitímnych záujmov Slovenskej republiky.

Záverečné návrhy a odporúčania:

- prekonaný zákon č.474/2005, ktorý po viacerých jeho novelách stratil svoj pôvodný význam zrušiť, vypracovať a prijať nový zákon (možno o slovenskej diaspóre, alebo o štátnej politike);
- v nadväznosti na kreovanie Rady vlády pre krajské otázky, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí pretransformovať do podoby ústredného orgánu štátnej správy, alebo ho zaradiť ako odbor do organizačnej štruktúry Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí (porov. príklad v Maďarsku);
- s priamou účasťou zahraničných Slovákov vypracovať a schváliť dlhodobý chýbajúci Štatút Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci v zahraničí;
- v zmysle čl. 7a Ústavy Slovenskej republiky vytvoriť Fond na podporu národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí ako nezávislej verejnoprávnej inštitúcie (porov. už existujúci Fond na podporu umenia, alebo pripravovaný Fond na podporu kultúry národnostných menšín);
- vo vzťahu ku všetkým zahraničným krajanom, komunitám a menšinám dôsledne a bez rozdielov uplatňovať princíp férovosti t.j. *equity* nie *equality*, teda nie rovnaký ale rovnocenný, spolu s princípom „rovňý s rovným (*Arms lenght principle*)“ teda, že všetky krajské organizácie sú nezávislé, v rovnakom postavení a prísne dodržiavať zásady nediskriminácie;
- v legislatívnej oblasti a koncepcii štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí venovať osobitnú pozornosť súčasným migračným procesom, odchodom

mladých do zahraničia, ich rodinám a oprávneným potrebám novej i budúcej emigrácie;

- v nadväznosti na koncepciu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí, vypracovať podrobné a odborné analýzy súčasného stavu krajských menšín a komunít v jednotlivých krajinách kde žijú, spolu s dlhodobým, neformálnym a reálnym programom vzájomnej spolupráce a podpory ich oprávnených potrieb a požiadaviek;
- vypracovať a zabezpečiť plnenie i finančné krytie celoživotného vzdelávania a osobitného dlhodobého štátneho Programu vzdelávania krajských detí a mládeže tak, aby zohľadňoval špecifiká podmienok a potrieb jednotlivých menšín a komunít.
- upraviť volebný zákon tak, aby mali občania Slovenskej republiky v zahraničí, maximálnu možnosť aktívnej účasti;
- zjednodušiť možnosti obnovy straty a získavania štátneho občianstva Slovenskej republiky;
- identifikačný preukaz, či osvedčenie, aproximovať v súlade s právnymi aktami Európskej únie a odporúčaniami Benátskej komisie poradného orgánu Rady Európy;
- v rámci Slovenského národného múzea vytvoriť Múzeum kultúry zahraničných Slovákov ako ústredného metodického, odborného, poradenského, koordinačného, štatistického a vzdelávacieho pracoviska sústavy múzeí pre oblasť základných odborných činností v Slovenskej republike. Jednou z jeho hlavných úloh by malo byť vybudovanie centrálnej databázy informácií o histórii, kultúre a spôsobe života Slovákov žijúcich v zahraničí;
- vybudovať Pamätník slovenského vyst'ahovalectva – pamätník migrácie, ako budúcu Národnú kultúrnu pamiatku Slovenskej republiky.

Jozef SCHWARZ

sociológ

Koncipovať duálnosť štátnej politiky voči Slovákom žijúcim v zahraničí

1. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí vypísal základné témy na „Stálu konferenciu...“ v roku 2016: *Zákon č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a potreba jeho novelizácie v kontexte doterajších skúseností a novej Koncepcie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016-2020 a desať rokov zákona 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí a pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí: podpora a uchovávanie národného povedomia, jazykovej a kultúrnej identity krajanov v slovenskom svete vo svetle doterajších skúseností Slovákov žijúcich v zahraničí.*

Ako „dobrovoľník“ na poli spolupráce so Slovákami v zahraničí dospel som k niektorým poznatkom a návrhom k témam tohoročnej Stálej konferencie. Moje skúsenosti vychádzajú z voľakedajšieho aktívneho posudzovania činnosti ÚSZZ z pohľadu Zboru poradcov premiéra (počas prvej vlády R. Fica) a vlastnej už viac ako desaťročnej práce predovšetkým s krajanmi v Maďarsku. Spolupracoval som a spolupracujem so Zväzom Slovákov v Maďarsku i Celoštátnou slovenskou samosprávou ako aj s týždenníkom Ľudové noviny (mediálne, analyticky, publicisticky i aktívnymi drobnými prácami pri zvyšovaní ich slovenského národného povedomia. Podieľal som sa aj na príprave a vydaní viacerých kníh, ktoré kompletne zabezpečil Rudo Fraňo, pilířsky Slovákom, o čom svedčia aj pridelené či nepridelené dotácie ÚSZZ. Podobne sa zaujímam o činnosť a spoluprácu s niektorými

zahraničnými Slovákmi zo Srbska, Chorvátska či Rumunska a Poľska. Toľko k mojej „kvalifikovanosti“ vyjadrovať sa na Stálej konferencii.

2. Považujem za primerané ako Slovenská republika zákonom vymedzila svoje úlohy v práci so Slovákmi v zahraničí: upravila pôsobnosť orgánov štátnej správy vo veciach týkajúcich sa vzťahov Slovenskej republiky a Slovákov žijúcich v zahraničí a systém štátnej podpory Slovákom žijúcim v zahraničí. Za štátnu podporu sa považuje systém opatrení Slovenskej republiky zameraných na podporu národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí, na podporu ich inštitúcií zriadených na dosiahnutie tohto účelu a na podporu vzťahov medzi Slovenskou republikou a Slovákmi žijúcimi v zahraničí. Spomínaný zákon tiež definuje základné pojmy:

- čo je Slovenská republika je viacmenej známe a v prípade tohto zákona ju reprezentuje, resp. koordinuje jej činnosť Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí;

- Slovákom v zahraničí je osoba, ktorá nemá trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a je štátnym občanom Slovenskej republiky, alebo nie je štátnym občanom Slovenskej republiky, ale uchováva si národné povedomie, a on alebo jeho predok v priamom rade má slovenskú národnosť;

- národným povedomím sú aktívne prejavy hlásenia sa k slovenskému národu a k hodnotám, ktoré reprezentujú slovenský jazyk, slovenské kultúrne dedičstvo a tradície. Dodávam, že v časti zákona týkajúcej sa štátnej podpory sa však už dopĺňa národné povedomie (okrem spomenutých kritérií ako je slovenský jazyk, slovenské kultúrne dedičstvo a tradície) o pojem kultúrna identita Slovákov. Tieto podpojmy nie sú už ďalej definované. Azda nový alebo nevelizovaný zákon by to mal napraviť.

3. Pristavím sa práve pri pojme národné povedomie. Uchovanie národného povedomia je zmyslom štátnej podpory a následne štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákovi v zahraničí. Je základným kritériom prístupu, analýzy, zamerania práce i hodnotenia jej úspešnosti. Národné povedomie je subjektívne presvedčenie, ktoré dávame verejne najavo. Slovenská republika podporuje národné povedomie Slovákov v zahraničí spôsobmi a nástrojmi, ktoré mu ukladá zákon v podobe nielen systému opatrení štátnej podpory. V pravidelných intervaloch koncipuje ucelenú štátnu politiku na podporu národného povedomia. A predkladá o tom správy. Samozrejme voči všetkým Slovákovi žijúcim v zahraničí. Jednotný globálne orientovaný systém podpory národného povedomia Slovákov v zahraničí a z toho vyplývajúci jednotný, rovný postup je však z hľadiska jeho efektivity, kvality a účinnosti nedostatočný.

4. Ako konštatuje *Úrad pre starostlivosť o Slovákov v zahraničí* „pri plnení zámerov štátnej politiky spolupracuje s organizáciami, predstaviteľmi a osobnosťami slovenských komunít v západnej Európe a v zámorí, s národnostnými menšinami v strednej a východnej Európe a so Svetovým združením Slovákov v zahraničí. Keď odhliadnem od spolupráce so Svetovým združením Slovákov v zahraničí, tak možno pozorovať, že Slovenská republika rozlišuje „dva typy“ zahraničných Slovákov. Prvým sú: slovenské komunity, druhým slovenské národnostné menšiny. Práve toto členenie a závery z neho považujem za kľúčové pre nasledujúce obdobie práce so Slovákmi v zahraničí. Slovenská republika (ÚSZZ a iní) si uvedomuje rozdiel medzi slovenskými komunitami a slovenskými menšinami a tento rozdiel treba premietnuť aj do politiky SR voči Slovákovi žijúcim v zahraničí.

5. Všetka Slovač sa roztratila po svete migráciou. Slovenské komunity v západnej Európe, v Amerike či Austrálii vznikli a vznikajú emigráciou jednotlivcov. Ale slovenské národnostné menšiny vznikli „migráciou hraníc“, rozpadom Uhorska v roku 1918. Z toho

vyplýva (mala by) diferencovaná podpora udržiavania národného povedomia. Emigranti-vystaľovalci odchádzali zo Slovenska zväčša (a ti čo zostali určite) so snahou riešiť svoje ekonomické a politické problémy. Ak si chcú zachovať slovenské národné povedomie, je to pre Slovensko pridaná hodnota a treba ju všestranne podporovať. Ale objektívne povedané je to na ich dobrovoľnosti a prevažne by malo byť aj v ich réžii. Dnes dokonca pri otvorených hraniciach majú možnosť dopĺňať svoje rady aj „novou krvou“.

Autochtónne slovenské národnostné menšiny v Maďarsku, Chorvátsku, Srbsku, Rumunsku, Poľsku, po druhej svetovej vojne na Ukrajine a od roku 1993 v Česku nevznikli emigráciou, vznikli zmenou štátnych hraníc. Tu otázka podpory slovenského národného povedomia je otázka bytostná. Musí byť systémom všestrannej pomoci Slovenskej republiky, vzájomne prepojeným komplexom opatrení. Nadnesene a expresívne povedané – musia zostať Slovákmí aj napriek svojej subjektívnej neochote. Samozrejme za spolupráce jednotlivých štátnych orgánov uvedených krajín.

6. Pokiaľ naše postuhorské národnostné menšiny v Chorvátsku, Srbsku, Rumunsku a na Ukrajine sa ostatné takmer storočie rozvíjajú primerane a majú skôr väčšiu ako menšiu podporu aj svojich územných vlád, toto sa nedá povedať o Slovákoch v Maďarsku a Poľsku. Tieto krajiny aktívne podporujú výraznú asimiláciu našej národnostnej menšiny. Je to mäkký eufemizmus, ale pravdivý. V prípade rovnostárskeho prístupu k uvedeným slovenským národnostným menšinám podobne ako ku slovenským komunitám v ostatnom svete je zánik slovenského národného povedomia neodvratný. A to v priebehu jednej – dvoch generácií. Preto aj konštatovanie ÚSZZ: *Slovenské menšiny v strednej a východnej Európe (Srbsko, Chorvátsko, Rumunsko, Česko, Maďarsko a čiastočne Ukrajina) a krajanové komunity v západnej Európe a v zámorí disponujú primeraným rozhlasovým a televíznym vysielaním, ako aj tvorbou, ktorá s tým súvisí*, treba kriticky doplniť - ale slovenské národnostné menšiny nedisponujú verejným prístupom k mediálnemu vysielaní v slovenčine materskej krajiny prostredníctvom domácich káblových a iných rozvodových sietí. Ponechať to na trh (ako to odporúčajú aj naši slovenskí predstavitelia) je nesprávne a likvidačné pre udržanie aktívnej slovenčiny.

7. Už pred dvomi rokmi som v tejto súvislosti navrhol *uskutočniť audit miery slovenskosti (zachovanie a rozvoj slovenskej menšiny) vo väzbe na politiku štátov voči svojim menšinám a najmä voči slovenskej menšine. A to konkrétne v týchto štátoch, abecedne zoradených: Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Srbsko a Ukrajina. Na základe auditu (analýzy, identifikácie problému) určiť priority štátnej politiky SR a konkrétne postupy*. Otázku opakujem a pýtam sa – uskutočnilo sa niečo také v súvislosti s navrhnutou koncepciou štátnej politiky o Slovákov v zahraničí na roky 2016 – 2020? Vieme aké je skutočné národné povedomie a aká je znalosť slovenčiny a najmä aký je trend? Nemôžeme sa uspokojiť s konštatovaním, že asimilácia je prirodzená vec. Maďari dokazujú, že udržať národné povedomie je možné aj dnes.

8. Vítam porovnávaciu analýzu, ktorú ÚSZZ uskutočnil pri príprave „štátnej koncepcie“. Práve tie štáty, kde slovenská menšina „nemá na ružiach ustlané“, majú relatívne účinnú politiku starostlivosti o svojich krajanov. *Poľsko - činnosť podobnú nášmu úradu vykonáva poľské spoločenstvo Polonia, riadené senátom parlamentu. Politika vo vzťahu ku krajanom sa riadi vládnu koncepciou starostlivosti o krajanov. Jej plnenie kontrolujú výbory parlamentu, premiér a jeho medzirezortná komisia pre krajanov. Osobitná pozornosť je venovaná poľskej menšine v susedných krajinách. Osobitný prístup ku krajanom má Maďarsko, ktorého koncepcia je vo veľkej miere ovplyvnená existenciou bývalého Uhorska. Ústava zaväzuje štát zodpovednosťou za ochranu Maďarov za hranicami, s čím korešponduje*

aj zákon o Maďaroch žijúcich v susedných štátoch. Zriadený je 94-členný koordinačný a výkonný orgán vlády – Úrad pre Maďarov za hranicami. Spolupráca štátu prebieha priamo po politickej línii s etnickými politickými stranami Maďarov v susedných krajinách. Priame kontakty sú aj medzi politickými stranami etnických Maďarov a stranami v Maďarsku. Maďarsko udeľuje štipendiá na stredné a vysoké školy v Maďarsku, ale aj v štáte, v ktorom Maďari žijú. Podporujú výstavbu školských internátov, financujú motivačné balíčky a poskytujú peniaze pri nástupe do škôl s maďarským vyučovacím jazykom v zahraničí. Maďarskú koncepciu (bez šovinistického nádychu) odporúčam do pozornosti Slovenskej republike.

9. Poznámka k školstvu. Vyberám z koncepcie: *Slovenské národnostné menšiny v strednej a východnej Európe disponujú štátnym systémom školských vzdelávacích inštitúcií, katedrami na univerzitách, pedagogickým akademickým zborom, vedeckým výskumom, stavovskými organizáciami. Úrad finančne, odborne a politicky podporoval školstvo a vzdelávanie v slovenskom jazyku, (učebnice, pomôcky, technické prostriedky, školenia pedagógov, konferencie, výskum, odbornú literatúru a investície).* Suché konštatovanie a nič nehovoriace o kvalite. Alebo sa niečo pohlo vpred? Pred dvomi rokmi ÚSZZ pri slovenských národnostných menšinách konštatoval: *„Ojedinele majú vlastnú štruktúru samosprávy a viac či menej rozvinutý systém slovenského národnostného školstva“.* Predtým ojedinele - dnes disponujú štátnym systémom! Ale je to pravda? V Poľsku už si pripomínajú azda dvadsať rokov od zákazu slovenských bohoslužieb, v Maďarsku sa Slováci pýšia štátnym školským systémom bez jednej jedinej slovenskej školy! Všimnite si starostlivosť maďarského štátu o školstvo v maďarskom jazyku v predchádzajúcom bode.

10. Nemôžeme nechať všetku starostlivosť o Slovákov v zahraničí na štát. Opakujem svoje dlhoročné návrhy. Podobne treba pristupovať k pôvodným slovenským menšinám aj prostredníctvom neštátnych a iných organizácií. Predovšetkým je tu Matica slovenská. V platnom zákone o MS sa okrem iného hovorí o týchto úlohách, ktoré sú podľa mňa vo všeobecnosti platné aj na zahraničných Slovákov. Napríklad: upevňovať slovenské vlastenectvo, prehľbovať vzťah občanov k slovenskej štátnosti, združovať tvorcov a priaznivcov slovenskej kultúry a vedy vo svete, podporovať propagáciu Slovenskej republiky aj vlastnými informačnými a kultúrnymi strediskami utvorenými v zahraničí. Veľmi podnetná je možnosť „zakladať doma i v zahraničí nadácie a fondy na podporu národného a kultúrneho života Slovákov“. Taký fond či nadáciu by Slováci v Maďarsku veľmi potrebovali. V zákone sa tiež hovorí: Krajanské múzeum Matice slovenskej pôsobí ako jej ústredné pracovisko pre styk a spoluprácu so Slovákami žijúcimi mimo územia Slovenskej republiky a na udržiavanie a rozvíjanie ich národnej identity a vzťahov k Slovenskej republike. Úlohou dnešnej MS musí byť prednostná podpora Slovákom v susedných krajinách. Dôvodom nech je zoznam zakladajúcich členov a členov iných spred 150 rokov. O Maticu slovenskú sa zaslúžili aj predchodcovia dnešných Slovákov v Maďarsku, Srbsku, Chorvátsku, Rumunsku, Poľsku či na Ukrajine. Majú právo na splatenie dlhu. Samozrejme MS musí zmeniť kvalitu svojej činnosti nielen voči zahraničným Slovákom. Podľa mňa je najvyšší čas pripraviť a prijať nový Zákon o Matici slovenskej a nielen pre oblasť práce s krajanmi.

11. Pri cieľoch štátnej politiky vypracovaná koncepcia okrem iného hovorí: *Základným strategickým cieľom je vytvárať podmienky pre priaznivú spoluprácu s krajauskými komunitami a slovenskými menšinami, zachovať a rozvíjať ich jazykovú, kultúrnu a národnú identitu.* Nie celkom rozumiem formulácii – aký je rozdiel medzi jazykovou, kultúrnou a národnou identitou. Nie sú všetky „tri identity“ súčasťou v zákone spomínaného národného povedomia? Cieľom musí byť podpora slovenského národného povedomia.

Následne sa spomína: *Súbežne je potrebné dbať na ochranu príbuzenských menšín a krajauských komunit ...* Čo má znamenať pojem príbuzenská menšina? Moja dcéra s rodinou, žijúca v Česku? Vo vzťahu k Slovákom v okolitých krajinách využívame aj podporný mechanizmus.

Zo zásadných cieľov štátnej politiky dominantné miesto musí podľa môjho názoru patriť týmto:

- vytvárať podmienky pre synergiu všetkých subjektov aktívne pôsobiacich v oblasti krajauskej problematiky;
- podporovať kontinuitu historickej, kultúrnej a duchovnej identity slovenského národa;
- venovať osobitnú pozornosť výchove a vzdelávaniu krajanov v slovenskom jazyku v súlade s reálnymi potrebami slovenských národnostných menšín a komunit;
- monitorovať, analyzovať a hodnotiť stav a vývoj krajauských komunit a slovenských menšinových spoločenstiev, ich potreby, podmienky, záujmy, demografické zmeny a spracovávať odborné analýzy, expertízne výstupy a hodnotiace správy.

12. Záver: Odporúčam rozpracovať koncepciu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí duálne: koncepcia podpory rozvoja slovenských národnostných menšín žijúcich v zahraničí a koncepcia podpory slovenských komunit žijúcich v zahraničí.

Mária ANDRÁŠIKOVÁ

Asociácia slovenských pedagógov

JEDEN Z MOŽNÝCH PODNETOV NA UPEVNÖVANIE A ROZVÍJANIE JAZYKOVÉHO A NÁRODNÉHO POVEDOMIA SLOVENSKÝCH ŽIAKOV VO VOJVODINE

**„Najvýznamnejším umením učiteľa je prebúdzat' v deťoch
radosť tvoriť a poznávať...“**

Albert Einstein

Pre zachovanie národnej a jazykovej identity jednej menšiny najdôležitejšie je práve školstvo v materinskej reči. V Srbsku slovenské vojvodinské menšinové školstvo má bohatú tradíciu a je na vysokej úrovni, o čom nasvedčuje fakt, že vojvodinskí Slováci zachovávajú svoju identitu už 270 rokov.

Slovenské menšinové školstvo vo Vojvodine umožňuje vzdelávanie v slovenskej reči, a to cez rôzne úrovne, od predškolskej po najvyššiu, pričom všetky úrovne navzájom súvisia a sú pre vojvodinských Slovákov rovnako dôležité. V predškolskom veku slovenské deti majú so spisovnou slovenčinou ohraničený kontakt. V rodinnom kruhu a s okolím komunikujú v nárečí alebo v srbštine. Hoci sme si vedomí, že materská škola má byť miestom, kde sa začínajú klásť základy jazykovej výchovy, v Srbsku resp. vo Vojvodine iba menšia časť slovenských detí má predškolskú výchovu v slovenčine.

Predmet slovenský jazyk ako materinský jazyk sa v osemročných základných školách vo Vojvodine vyučuje v zhode s demografickým rozmiestnením príslušníkov slovenskej menšiny. Existujú čisto slovenské základné školy, väčšinovo-slovenské a sú aj školy, kde existujú triedy od prvej po ôsmu, ale na 2. stupni sa iba polovica predmetov, a niekedy ani toľko, vyučuje po slovensky. Taktiež sú školy, v ktorých sú slovenské buď samostatné alebo

kombinované triedy na 1. stupni a žiaci na 2. stupni majú slovenčinu buď vo forme materinského jazyka alebo ako voliteľný predmet. Tento voliteľný predmet *pestovanie materinského jazyka – slovenský jazyk s prvkami národnej kultúry* v celom cykle vzdelávania má nepravdivé postavenie (neznámkuje sa a nie je záväzný pre celý cyklus vzdelávania), predsa pre naše menšinové vzdelávanie má dôležitú úlohu. Totiž v multietnických prostrediach vďaka tomuto predmetu žiaci (základoškoláci či stredoškoláci) sú spojivom v šírení kultúry v slovenskom jazyku. Na stredných školách (hoci v súčasnosti je zjavné aj na základných školách s vyučovacou rečou slovenskou) z roka na rok počet slovenských žiakov rýchlo klesá, čo je zapríčinené tak demografickým poklesom, ako aj zrýchleným asimilačným procesom. Iba 15 percent stredoškolákov sa vyučuje v slovenskej reči a to prevažne na gymnáziu v Petrovci, v Kovačici a posledné štyri roky aj v Strednej zdravotníckej škole v Novom Sade. Na úrovni vysokého vzdelávania vo Vojvodine už vyše päťdesiat rokov pôsobí Oddelenie pre slovenský jazyk na Filozofickej fakulte v Novom Sade a štúdium slovenčiny pre Neslovákov na Filologickej fakulte v Belehrade. S väčšími prestávkami pôsobí vysunuté slovenské oddelenie somborskej Učiteľskej fakulty v Petrovci. Kádre pre materské školy zabezpečuje Vysoká škola odborných štúdií pre vychovávateľky v Novom Sade, na ktorej študenti slovenčinu majú, žiaľ, iba ako osobitný predmet.

Dnešné generácie žiakov (ako aj v iných krajinách, kde jestvuje slovenské menšinové školstvo) sú bilingvistami, v ich živote obidva jazyky majú dôležitú úlohu, dokonca srbský jazyk až s tendenciou priority. Je už samozrejmosťou, že slovenskí žiaci bilingvisti majú alarmujúci oslabený komunikáciu v slovenčine. Taktiež treba mať na zreteli, že vyučovanie slovenského pravopisu je v konkurenčnom vzťahu so srbským pravopisom. Kvôli tomu žiaci vnímajú srbčinu ako ľahší a jednoduchejší jazyk na učenie. A nielen to! U žiakov sa prejavuje ľahostajnosť až odmietavý vzťah k slovenčine. Slovenčinu začínajú vnímať ako záťaž, zvlášť, keď si väčšia časť slovenských žiakov uvedomuje, že bude pokračovať školenie v srbčine a že v živote možno nebude používať slovenský jazyk. Práve preto sa vo vojvodinských slovenských školách musí pestovať slovenské jazykové povedomie, ale aj povedomie o našej dvojjazyčnosti. Svoj bilingvizmus žiaci musia vnímať ako svoju výhodu a nie ako záťaž.

Ľahostajnosť a odmietavý vzťah k slovenčine u našich žiakov spôsobené je aj rozkolísaným jazykovým povedomím našich učiteľov. V skutočnosti dnešné generácie mladých učiteľov vyjadrovanie v spisovnej slovenčine považujú za nepotrebné. Takýto postoj učiteľov k spisovnému slovenskému jazyku negatívne vplýva na jazykové povedomie žiakov. Taktiež na našich školách už rokmi sa cíti nedostatok slovenských učiteľov pre jednotlivé odbory a taktiež už rokmi v školách s vyučovacím jazykom slovenským vyučujú učitelia Neslováci so slabou, alebo až s nijakou znalosťou spisovnej slovenčiny. Jazykové prejavy týchto učiteľov sú príkladom jazykového miešania (slovenčina a srbčina), čo u žiakov podporuje ľahostajný vzťah k slovenčine. To je naša nedbanlivosť, ľahostajnosť, možno aj jeden z možných spôsobov urýchlenej asimilácie!

Ako udržať a skvalitňovať slovenský jazyk

Pôsobenie učiteľa slovenčinára v menšinovom školstve má nenahraditeľné miesto. Jeho základnou úlohou a povinnosťou je upevňovať jazykové povedomie žiakov, ako aj znalosť spisovnej slovenčiny, pestovať lásku a úctu k materčine. On je ochrancom národnostnej, jazykovej a kultúrnej identity.

V súčasnosti slovenskí vojvodinskí učitelia zápasia s náhlým úpadkom počtu žiakov v triedach so slovenskou vyučovacou rečou, so slabým odoberaním slovenských časopisov, novín, s nezaujmom o slovenské knihy, všeobecne o slovenskú literatúru. Netreba zabudnúť aj na súčasné médium – internet, ktorý sa podieľa na ľahostajnosti a na odmietavom vzťahu

mladých generácií k spisovnej slovenčine. Teda ako zlepšiť situáciu, kde dominuje srbčina, ako posilniť jazykové povedomie našich žiakov?!

S ohľadom na našu špecifickú jazykovú situáciu bude treba vypracovať predovšetkým novú koncepciu vyučovania nielen slovenčiny, ale aj srbčiny a podľa toho koncipovať aj učebnice. Totiž v školskej praxi vyučovanie materinského jazyka by malo byť koncipované ako vyučovanie rovnako slovenčiny ako materinského jazyka, ale aj srbčiny ako paralelného dorozumievacieho prostriedku. Taktiež, nie menej dôležité, v školskej praxi prestať u žiakov vytvárať predstavu o slovenčine ako „veľmi ťažkom“ jazyku. Práve naopak: viesť žiakov k odhaleniu kvalít slovenského jazyka, k odhaľovaniu tajov materčiny. Viesť žiakov k poznaniu, že mi našu slovenčinu vnímame ako európsky jazyk, za ktorý sa netreba hanbiť, cítiť sa podradene kvôli nemu, ale naopak, pestovať u žiakov sebavedomie a hrdosť, že patríme k slovenskému národu.

Žiacke semináre na upevňovanie a rozvíjanie jazykového a národného povedomia a kultúrnej identity slovenských žiakov vo Vojvodine

Škola okrem vzdelávacích aktivít má zabezpečiť aj doplnkové vzdelávacie aktivity, mimoškolské vyučovanie, čiže mimovyučovací čas v krúžkoch alebo v iných tvaroch. Jeden z takých jedinečných tvarov vyučovania v slovenskom menšinovom školstve vo Vojvodine sú žiacke semináre. Žiacke semináre sú zmysluplné projekty. Stavajú sa na kamarátení slovenských vojvodinských žiakov a predovšetkým na upevňovaní a rozvíjaní ich národného a jazykového povedomia a kultúrnej identity. Osem ročníkov žiackych seminárov splnili svoje poslanie – u slovenských vojvodinských žiakov budujú zdravé sebavedomie, hrdosť na seba samého, na svoj pôvod, na svoju minulosť. Mladé generácie vedú k úcte k našim národným tradíciám, k uchovaniu slovenskej svojbytnosti.

Ďalšie a ďalšie odhaľovanie tajov materčiny

Vďaka svojím projektom (finančné prostriedky sú predovšetkým zo Slovenska z ÚSZZ, z Pokrajinského sekretariátu pre vzdelávanie, správu a národnostné spoločenstvá a z Výboru pre vzdelávanie NRSNM) učitelia slovenčinári ponúkajú žiakom z rôznych vojvodinských škôl s vyučovacou rečou slovenskou novú kvalitu vzdelávania, v ktorej bude encyklopedické vzdelávanie nahradené vzdelávaním pre život. To znamená u žiakov rozvíjať prirodzenú komunikatívnosť, tvorivosť, flexibilitu, zdravé sebavedomie, zodpovednosť, trpezlivosť, svedomitosť, tolerantnosť, schopnosť narábať s informáciami. Úlohou učiteľov slovenčinárov, ktorí sú tiež priamymi účastníkmi v týchto seminároch, je skvalitniť túto záujmovú mimoškolskú činnosť a sprístupniť ju všetkým žiakom. Tieto semináre sú aj prostriedkom rozvoja osobnosti, ako žiaka tak aj učiteľa, v podstate je to dobrovoľná aktivita zameraná na uspokojenie a rozvoj individuálnych potrieb, záujmov, sklonov. Významná je pre odhaľovanie a rozvoj talentu, pre formovanie zručností a uplatňovanie vedomostí, poznatkov a pre celkový rozvoj žiakovej osobnosti.

Názov prvého dvojdnového žiackeho seminára *Interaktivita a interdisciplína v modernizácii učiva o vybraných slovách* možno vytváral dojem niečoho cudzieho, nepochopiteľného, ale v skutku išlo o utvorenie a prezentáciu rozprávočiek s použitím čím viac vybraných slov, a to spoločnými silami – interaktivitou – členov päťčlenného tímu (žiaci 7. a 8. ročníka), spájaním viac disciplín: slovenského jazyka, výtvarnej kultúry a informatického vzdelávania. Zúčastnili sa ho žiaci a učitelia zo základných škôl z Kovačice, Starej Pazovy, Pivnice, Selenče a Petrovca.

Účastníci prvého žiackeho seminára absolvovali tri tvorivé dielne. V prvej dielni SLOH – ROZPRÁVOČKA Z VYBRANÝCH zahrnutá bola obsahová, kompozičná a

jazyková stránka. Učiteľky slovenčinárky koordinovali prácu v skupinách, dávali žiakom pokyny, pomáhali im zostaviť osnovu, kompozičnú schému a pritom si overovali, či žiaci poznajú správny význam vybraných slov, pravopis vybraných slov, aké majú štylizračné schopnosti a slovnú zásobu. Tvorivosť, fantázia, ale aj vedomosti získané na vyučovacích hodinách z jazyka a slohu sa prejavovali v zaujímavých rozprávkach: Neobyčajná korytnačka (autormi bola skupina Ryba), Prázdniny so strýcom Rafaelom (autorom je skupina Býk), Rodina Sýkorovcov (Sýkorka), Hladná myš (Korytnačka) a Návšteva zoologickej záhrady (Výr).

Tieto žiacke výtvary ako východiskové texty mali motivačnú hodnotu posilňujúcu medzipredmetové vzťahy. V učebni pre výtvarnú kultúru rôznymi technikami v texte ilustrovali vybrané slová a v učebni informatiky pomocou moderných didaktických pomôcok (PC, skener, internet ...) uzavreli druhý deň seminára. Nakoniec na videóbíme skupiny premietli a komentovali svoje rozprávky. Žiacke prezentácie sledovali nielen ich vrstovníci, ale aj štvorčlenná komisia, ktorá po zhodnotení uzavrela, že všetky prezentované rozprávky boli povšimnutiahodné, ocenila originálne nápady, výstižné ilustrácie vybraných slov a spracovanie rozprávky v počítači. Zo seminára si žiaci odniesli nové skúsenosti, podnet na ďalšie zdolávanie tajomstiev materinskej reči a predovšetkým i nové priateľstvá.

V poradí druhý seminár pre žiakov - členov redakcií školských časopisov pod názvom **Komparáciou k lepšiemu výsledku** absolvovali žiaci a učitelia slovenčinári z jedenástich vojvodinských základných škôl s vyučovacím jazykom slovenským (základné školy z Aradáča, Erdevika, Kovačice, Starej Pazovy, Pivnice, Selenče, Kysáča, Kulpína, Hložian a z Báčskeho Petrovca). Seminár sa začal prezentáciami a zhodnotením kvality školských časopisov účinkujúcich škôl. Učiteľky slovenčinárky resp. vedúci novinárskych krúžkov, zmapovali školské časopisy (petrovské Okienko, hložianske Sedmokrásy, kulpínske dvojrečové Ozveny-Odjeci, kysácke Naše perličky, pivnický časopis Naša škola, selenčská Halúзка, kovačické Okienko, erdevické Ďačko pero, v ktorom je iba jedna strana po slovensky, padinský časopis Mladosť, v Starej Pazove sa edukujú Poučkami zo slovenčiny a v Aradáči žiacky časopis zanikol v roku 1996), ktoré pravidelne alebo občas vychádzajú v školách. Skonštatované je, že tieto školské časopisy vychovávajú a poučajú, vedú žiakov ku tvorivosti, k rozvíjaniu vlastných predstáv a u žiakov pestujú lásku k materinskej reči.

Redaktori týždenníka Hlasu ľudu Anna Francistyová a Jaroslav Čiep pre 34 účinkujúcich žiakov zorganizovali tvorivú dielňu, v ktorej zostavili koncepciu ukážkového spoločného časopisu, ktorý pomenovali **Čaroslov**. Formovali redakčnú radu, rozdelili si úlohy a spolu určili slovnú a grafickú podobu časopisu. „Novinári“ v teréne navštívili petrovské gymnázium a internát, písali, ilustrovali, fotografovali a tvorili hádanky, krížovky. Nakoniec všetko to dali do elektronickej podoby a potom nasledovalo tlačenie, kopírovanie zhotoveného časopisu a jeho umiestnenie na webovú stránku petrovskej základnej školy. Mladí „novinári“ na seminári priamo získali informácie o žurnalistike, dostali možnosť na sebarealizáciu, na nové nápady, na neformálne učenie, na skvelú zábavu a na nadviazanie nových priateľstiev. Spolu strávili príjemné chvíle a zo seminára si domov odniesli dobrý pocit z dobre vykonanej práce.

O rok neskôršie v roku 2010, vďaka finančnej podpory ÚSZZ, vznikla internetová online verzia www.caroslov.rs – **Čaroslov - spoločný časopis žiakov slovenských škôl vo Vojvodine**. Odvtedy internetový Čaroslov poskytoval žiakom z rozličných vojvodinských škôl s vyučovacím jazykom slovenským miesto na sebarealizáciu a prezentáciu vlastnej tvorby. Päť rokov slovenskí žiaci vo Vojvodine spoločne vytvárali zaujímavý a aktuálny internetový obsah a odovzdávali ho širšej verejnosti. Čaroslov predovšetkým zviditeľňoval školské časopisy a zjednocoval základné a stredné školy s vyučovacím jazykom slovenským vo Vojvodine. Tiež udržiaval a rozvíjal národné a jazykové povedomie nielen žiakov, ale všeobecne Slovákov žijúcich v zahraničí. Žiaľ, tentoraz vystala finančná podpora projektu.

Vďaka projektom, ktoré finančne podporil ÚSZZ, vyšlo 8 čísel Čaroslovu. Zostáva nám iba nádej, že o rok čaroslováci sa znovu budú môcť tešiť na ďalšie nové číslo spoločného časopisu žiakov slovenských škôl vo Vojvodine.

Jednodňový seminár pre žiakov pod názvom *Tvorba v znamení priateľstva – III. seminár pre žiakov* prebiehal v roku 2011. Seminára sa zúčastnilo vyše 40 žiakov a 15 učiteľov slovenčinárov z rozličných vojvodinských základných škôl s vyučovacou rečou slovenskou (základné školy z Padiny, Kovačice, Aradáča, Starej Pazovy, Pivnice, Selenče, Kulpína, Hložian, Kysáča a z Petrovca). Program seminára pozostával z prác troch tvorivých dielní: literárnej, dramatickej a hudobnej. Vedúce dielní žiakov usmernili, ponúkli im témy na umelecké prejavovanie a potom sa pracovalo v dielnach. Výsledkom tretieho žiackeho seminára bol úspešný kultúrno-umelecký program všetkých účastníkov seminára, kde odzneli slohové práce, recitácie, scény, hudobné čísla. Vyvrcholením programu bola báseň, ktorá vznikla v literárnej dielni, v hudobnej dielni bola zhudobnená a v záverečnom programe zahraná a odspievaná. Záverečný kultúrno-umelecký program sa nahrával a bol napálený na DVD, aby si ho mohla pozrieť aj širšia verejnosť.

Vzťah dvoch vyučovacích predmetov – slovenského jazyka a dejepisu zjednotil žiakov a učiteľov na štvrtom žiackom seminári pod názvom **Rozprávali mi... zlomky spomienok z pera žiakov**. Seminár prebiehal v petrovskej škole za účasti žiakov z desiatich škôl: Kysáča, Selenče, Hložian, Pivnice, Kovačice, Padiny, Starej Pazovy, Aradáča, Kulpína a Petrovca. Program seminára pozostával zo žiackych prezentácií (žiaci prezentovali a analyzovali vopred prichystaný materiál). V podobe príhod, zapísaných rozprávok, žiaci sa kochali v bohatstve nášho kultúrneho dedičstva. Spoločne spoznávali seba, pátrali po svojej minulosti, po svojich koreňoch. Vedúce dielní žiakov usmerňovali aj na analyzovanie prezentovaných prác z jazykového hľadiska. Na seminári si žiaci upevňovali význam materinského jazyka a jeho nárečovej podoby. Po obedňajšej prestávke účastníci seminára sa prepravili do Kulpína, kde si pozreli všetky priestory tamojšieho kaštieľa a navštívili aj Poľnohospodárske múzeum. Po návrate do Petrovca navštívili etnografickú výstavu Spolku petrovských žien, Galériu Zuzky Medvedovej, najstarší dom v Petrovci (polovica 19. storočia) a Dom Matice slovenskej v Srbsku Ľudovíta Mišika. Výsledkom štvrtého žiackeho seminára bolo zoskupenie prezentovaného materiálu a jeho umiestnenie na webovú stránku www.caroslov.rs. Prezentované žiacke práce a fotografie zo seminára boli napálené na DVD, ktoré si žiaci odniesli do svojich škôl. Štvrtý jednodňový žiacky seminár umožnil žiakom netradičné poznávanie dejín Slovákov žijúcich v zahraničí, nadvezovanie priateľstva a získavanie pocitu spolupatričnosti k jednej komunite.

Po štyroch žiackych seminároch v roku 2012 v petrovskej škole sa uskutočnil prvý seminár pre žiakov základných škôl zameraný na hudobnú kultúru pod názvom **Môžem byť tým, čím chcem** v organizácii hudobného kabinetu petrovskej základnej školy. Projekt bol zameraný na rozvíjanie hudobného talentu a informovanie žiakov o možnostiach profesionálnej orientácie v oblasti hudby, pestovanie záujmov o slovenskú ľudovú pieseň a interpretáciu detských slovenských piesní. Seminára sa zúčastnili tridsiati žiaci od 5. po 8. ročník základných škôl s vyučovacou rečou slovenskou z Pivnice, Kysáča, Hložian, Kulpína a Báčkeho Petrovca a prebiehal v podobe štyroch dielní, v ktorých sa zúčastnili mladí speváci, hudobníci, skladatelia a hudobní novinári. V pokračovní seminára žiaci navštívili chrám Slovenskej evanjelickej a.v. cirkvi v Petrovci a v ňom i organistu a kantora, ako i súkromné hudobné štúdio. Seminár uzavreli spoločným programom, kde boli zhrnuté získané poznatky z tohoto seminára.

Projekt *Vychutnajme si filmárske remeslo – V. seminár pre žiakov základných škôl* bol piatym ročníkom výchovno-vzdelávacieho projektu, koncipovaného ako seminár pre žiakov vojvodinských základných škôl s vyučovacím jazykom slovenským. Realizoval sa v roku 2013 v petrovskej škole za finančnej podpory Pokrajinského sekretariátu pre

vzdelávanie, správu a národnostné spoločenstvá a Výboru pre vzdelávanie NRSNM. Projekt sa realizoval v dielňach z oblasti žurnalistiky a slovenského jazyka a fotograficko-filmovej oblasti. Na základe scenára žiaci pripravili a skompletovali vlastný krátky film, ktorý bol 23. novembra 2013 predložený širšej verejnosti na oslavách nedožitého okrúhleho životného jubilea 150. narodenín Jána Čajaka. Bol to prvý film slovenských žiakov z rôznych vojvodinských škôl s vyučovacou rečou slovenskou.

Počas tohoto jednodňového seminára žiaci v sprievode svojich učiteliek navštívili a zoznámili sa s prácou TV Petrovec, Obecnej TV a Mládežníckej obecnej TV (návšteva audiovizuálneho štúdia, kde sa zoznámili s jednotlivými oddeleniami – nahrávacie štúdio, strižňa, postprodukcia). Celý priebeh seminára žiaci odsledovali fotografiami.

Šiesty ročník žiackeho seminára pod názvom **Po literárnych stopách vojvodinských Slovákov** bol jedinečným, pretože prebiehal v znamení prvého atraktívneho vedomostného kvíza. Tento žiacky seminár bol nielen zdrojom zábavy, ale obnovoval a upevňoval vo vedomí žiakov učivo, ktoré preberali na hodinách literatúry, seminár, ktorý vzbudil záujem žiakov o naše literárne osobnosti a o ich tvorbu. Do súťažného programu bolo zapojených vyše 30 žiakov z desiatich škôl (Kovačica, Padina, Aradáč, Stará Pazova, Erdevik, Pivnica, Selenča, Hložany, Kulpín a žiaci z hostiteľskej školy). Podstatou seminára bol kvíz, v ktorom účinkovalo 6 päťčlenných tímov zložených z náhodne zvolených predstaviteľov všetkých desať škôl. Tento súťažno-zábavný kvíz viedol spisovateľ a pesničkár Ladislav Čáni. Siedmici a ôsmaci v modrom, červenom, bordovom, oranžovom, žltom a zelenom tíme riešili úlohy zo štyroch skupín, a vecné ceny v spoznávaní tajomnej osoby a zadaných známych slovenských piesní súťažili ich vrstovníci. Cieľom tohoto kvízu bola snaha prilákať žiakov k čítaniu kníh, ale išlo tu aj o precvičovanie ústneho vyjadrovania žiakov. Po súťažnej časti žiaci navštívili Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom. Týmto šiestym žiackym seminárom, slovenskí žiaci z rôznych vojvodinských prostredí, spoločne si uctili mnohé literárne osobnosti slovenskej vojvodinskej literatúry. Seminár bol finančne zabezpečený prostredníctvom projektu a peňazí z ÚSZZ, Pokrajinského sekretariátu pre vzdelávanie, správu a národnostné spoločenstvá, Výboru pre vzdelávanie NRSNM a ZŠ Jána Čajaka.

V nadväznosti na predchádzajúce semináre pre žiakov v petrovskej škole prebiehal siedmy seminar pod názvom **Etnicita a viacjazyčná výchova**. Tento jednodňový seminár bol finančne zabezpečený ÚSZZ, Pokrajinským sekretariátom pre vzdelávanie, správu a národnostné spoločenstvá a Výborom pre vzdelávanie NRSNM. Zúčastnili sa ho žiaci od 5. po 8. ročník zo základných škôl z Kovačice, Aradáča, Starej Pazovy, Pivnice, Hložian, Kulpína a z hostiteľskej školy. Dokopy ich bolo zo 70. Projekt sa realizoval vo vzdelávacích dielňach, v oblasti viacjazyčnej výchovy. V dielňach so žiakmi pracovali učiteľky slovenčinárky a učiteľky, ktoré na školách vyučujú srbský jazyk, anglický a nemecký jazyk a rumunský jazyk. Žiaci najprv dostali úlohy a v sprievode svojich učiteliek navštívili dôležité vzdelávacie a kultúrne inštitúcie vojvodinských Slovákov, kde dostali adekvátne výklady. Po návrate do školy pracovali vo viacjazyčných dielňach a zo zozbieraného materiálu skompletovali viacjazyčný materiál, ktorý sa stal obsahom 8. čísla spoločného internetového časopisu Čaroslov. Cieľ projektu pozostával v upevňovaní a zlepšovaní jazykovej zručnosti našich žiakov, predovšetkým v slovenskom jazyku, potom v srbskom jazyku a v cudzích jazykoch, ako aj v jazykoch národnostných menšín vo Vojvodine.

Vďaka finančnej podpory ÚSZZ, v novembri tohoto roku sa uskutoční projekt **Vyčarené čaro ľudových rozprávok**, ktorý bude ôsmym ročníkom výchovno-vzdelávacieho projektu, koncipovaného ako seminár pre žiakov vojvodinských základných škôl s vyučovacím jazykom slovenským. Zámerom tohoto projektu je motivovať slovenských žiakov tak, aby intenzívnejšie získali slovnú zásobu zo slovenského jazyka, vylepšovali si svoje vyjadrovacie schopnosti a získali kladný vzťah k literature, predovšetkým k ľudovej slovesnosti.

Nuž, ako sa to vlastne začalo? Najprv sa slovenskí vojvodinskí žiaci hrali s vybranými slovami, potom boli novinári, ktorí spoločnými silami vdýchli život Čaroslovu - jedinečnému časopisu žiakov slovenských škôl vo Vojvodine. Dnes Čaroslov má internetovú verziu a za sebou 5. ročník a 8 čísel. Potom boli spisovatelia, hudobníci, skladatelia, recitátori a divadelníci, ktorí spoločne pre verejnosť pripravili zaujímavý kultúrno-umelecký program. Neskoršie v podobe príhod, zapísaných rozprávok ich rodičov, starých rodičov zviditeľňovali tajomstvá z minulosti, spoznávali seba, pátrali po minulosti, po svojich koreňoch. Neskoršie súťažili v prvom atraktívnom vedomostnom kvíze a vydali sa po literárnych stopách vojvodinských Slovákov. Nasledovalo upevňovanie a zlepšovanie jazykovej zručnosti našich žiakov, predovšetkým v materinskom jazyku, potom v srbskom jazyku a v cudzích jazykoch ako aj v jazykoch národnostných menšín. Spoločne vytvorili viacjazyčný Čaroslov v znamení slovenského porekadla: *"Koľko jazykov vieš, toľkokrát si človekom."* Onedlho (pozn. 8. žiacky seminár bude prebiehať v novembri 2016) svojou aktívnou účasťou v tvorivých dielnach, žiaci sa premiestnia do sveta fantázie a rozprávok. Spoločnými silami budú oživovať rozprávkové bytosti dotváraním maľbou, dramatizáciou a improvizáciou ako herci a tvorbou jednoduchých moderných rozprávok ako spisovatelia. A potom nasleduje zasa ďalšie a ďalšie odhaľovanie tajov materčiny.

Z týchto vojvodinských žiackych seminárov žiaci si odnášajú nové skúsenosti, podnety na ďalšie zdolávanie tajomstiev materinskej reči a tiež, čo je veľmi dôležité, nové priateľstvá, ktoré pretrvávajú dodnes. Ináč dôležitou súčasťou žiackych seminárov sú návštevy petrovského gymnázia a internátu, Ústredne Matice slovenskej v Srbsku, obecnej knižnice, Galérie Zuzky Medvedovej, kde dostanú výklad o týchto vzdelávacích a kultúrnych inštitúciách dôležitých pre vojvodinských Slovákov. Treba mať na zreteli, že niektorí účastníci seminára sú prvýkrát v Petrovci, väčšina z nich prvýkrát navštevuje petrovské gymnázium. A keďže ide najčastejšie o žiakov 7. a 8. ročníkov týmito návštevami petrovské gymnázium si môže získať budúcich stredoškolákov. Čo sa už stalo! Tieto výchovno-vzdelávacie projekty koncipované ako semináre pre žiakov vojvodinských základných škôl s vyučovacím jazykom slovenským sú nepriamymi aktérmi na náboře žiakov pre vzdelávanie v slovenskom jazyku na petrovskom gymnáziu.

Dnes môžeme s radosťou konštatovať, že tieto žiacke semináre vo Vojvodine sú jedinečné a veľmi osožné. Zatiaľ sa učiteľom slovenčinárom darí v zámere prekonať viackilometrovú vzdialenosť a zhromaždiť žiakov základných škôl z rozličných vojvodinských prostredí na ich radosť, lebo nie je to len o vedomostiach, kreativite, ale aj o zoznamovaní, kamarátení. Najpodstatnejšie na žiackych seminároch je to, že sú jedným z možných podnetov na upevňovanie a rozvíjanie jazykového a národného povedomia a kultúrnej identity slovenských žiakov vo Vojvodine.

Všetky doterajšie ročníky žiackych seminárov zorganizovala Asociácia slovenských pedagógov (ASP) v spolupráci so ZŠ Jána Čajaka v Báčskom Petrovci. Nositeľkou projektov je ASP.

Na záver dovoľte mi poďakovať sa ÚSZZ, ktorý finančne zabezpečuje žiacke semináre vo Vojvodine a tým sa nepriamo podieľa nielen na zvyšovaní kvality slovenského vojvodinského školstva, ale predovšetkým v posilňovaní vplyvu škôl pri uchovávaní slovenskej svojbytnosti. Podpora, zvlášť finančná podpora ÚSZZ učiteľom slovenčinárom, dáva pocit istoty a omnoho väčší význam všetkému, čo robia.

Svetlana ZOLŇANOVÁ

Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

Budú deti v Srbsku aj ďalej hovoriť po slovensky?

Vážené krajanke, krajanovia,

po desiatich rokoch uplatnenia zákona 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí a pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku, ako strešná organizácia Slovákov v tomto štáte, eviduje dobrú spoluprácu so svojou domovskou krajinou. Podporou ÚSZZ si Slováci v Srbsku zachovávajú národné povedomie a jazykovú a kultúrnu identitu.

V oblasti vzdelávania Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí podporuje vybavenie škôl učebnými pomôckami, edukácie našich slovenských učiteľov prostredníctvom akreditovaných programov, ktoré sa realizujú v Srbsku v organizácii Národnostnej rady alebo Asociácie slovenských pedagógov, alebo v realizácii Univerzity Komenského z Bratislavy a Univerzity Mateja Bela z Banskej Bystrice.

Veľký dôraz sa dáva na projekty zamerané na upevnenie národného povedomia a jazykových kompetencií u detí cez podporu na školy v prírode, letné kempy, tábory, zabezpečenie učebníc a beletrie do školských knižníc, na podporu vydávania školských časopisov. Podporuje sa kúpa didaktických pomôcok a CD, DVD, ako aj odborná literatúra pre učiteľov.

Cez projekty národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny sa vyškolili učitelia z 15 prostredí, kde sa na školách oživila divadelnícka tvorba, a tak sme na prehliadke detských divadelných predstavení v Starej Pazove kvitovali pokrok. Pred piatimi rokmi súťažilo 1 divadelné predstavenie, v roku 2016 ich bolo 19. Z vlastných prostriedkov Národnostná rada potom podporuje postprodukciiu, návštevu divadelných predstavení v jednotlivých prostrediach.

Za cieľom podpory zápisu detí do slovenských škôl sa robí nábor žiakov a podpora školám cez projekt Chcem byť žiakom v slovenskej triede a pre žiakov, ktorí si volia slovenčinu s prvkami národnej kultúry ako voliteľný predmet s vyučovaním dvakrát týždenne, sa zabezpečujú učebnice a návštevy slovenských kultúrnych inštitúcií prostredníctvom projektu Aj my sa učíme po slovensky.

Poznať svoju slovenskú minulosť a upevniť si národnú identitu sa snažíme aj cez kvíz vedomostí Poznaj svoju minulosť a cez súťaž vo vypracovaní svojho rodokmeňu v projekte Moji slovenskí predkovia. Podpora na tieto projekty z úradu, žiaľ, bola v tomto roku minimálna alebo nijaká.

Novinkou vo vzdelávaní je snaha Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny uviesť vyučovanie slovenčiny v predškolských ustanovizniach. Tak sa v roku 2016 podarilo v škôlke *Radosno detinjstvo* v Novom Sade otvoriť vekovo zmiešanú skupinu 20 detí, ktorí sledujú vyučovacii proces po slovensky. Slovenčina sa potom ponúka v škôlke v Novom Sade aj v iných objektoch ako alternatívny program s dvomi hodinami týždenne. Alternatívny program vyučovania slovenčiny je aktuálny už niekoľko rokov aj v Bielom Blate a od toho roku aj pre deti v Báčskej Palanke, Čelareve, Erdevíku, Vojlovici. Národnostná rada a Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí podporujú program didaktickými pomôckami, detskými knihami a finančnou podporou pre vychovávateľky.

Napriek početným uvedeným a neuvedeným aktivitám kvitujeme v Srbsku čoraz menší počet žiakov na slovenských základných školách. Tak sa v roku 2015 do prvej triedy so slovenskou vyučovacou rečou zapísalo 324 a v roku 2016 len 298 žiakov. Len v Padine, v najväčšej slovenskej škole, v roku 2015 očakávali 75 prvákov (toľko ich bolo narodených), no

na zápis prišlo iba 58. 17 detí sa so svojimi rodinami len z jednej generácie odsťahovalo, čím slovenská menšina zostáva ochudobnená o svoju mládež a o celé rodiny.

Nemôžem nespomenúť, že žiadosť o štipendium Vlády Slovenskej republiky zo Srbska podá každoročne priemerne 120 študentov, z čoho sa po ukončení štúdia vracia len zanedbateľne malý počet študentov.

Ďalším problémom je nepravdivé postavenie slovenčiny ako voliteľného predmetu, kde Ministerstvo osvet, vedy a technologického rozvoja v Srbsku žiada, aby sa na tento predmet prihlásilo najmenej 15 žiakov v škole. V opačnom prípade sa školy zlučujú, žiaci by mali cestovať na výučbu svojho materinského jazyka do inej školy alebo aj do inej dediny. Potom už žiakom a rodičom zostávajú len letné a zimné školy, kde sa slovenčina bude učiť jeden týždeň počas roka, a tak sa mieni zachovávať národná identita menšín v Srbsku. Aj napriek snahám národnostných rád národnostných menšín v Srbsku sa Ministerstvo stavia racionálne a peniaze sa šetria na menšinách a na ich zdedených právach.

Z uvedených dôvodov je nevyhnutná pomoc Slovenskej republiky pre Slovákov v Srbsku na zabezpečenie podpory pre učiteľov slovenčiny, čím si sami dokážeme zachovať výučbu materinského jazyka pre svoje deti, aby nezvädla najzelenšia vetva Slovákov vo Vojvodine.

Edita PEČEŇOVÁ

Slovenské gymnázium, základná škola, materská škola a kolégium Békešská Čaba

Slovenské regionálne reálie a ich postavenie v slovenskej národnostnej škole v Maďarsku

Ako učiteľka slovenčiny v dolnozemskej regióne, v súčasnosti riaditeľka békeščabianskej školy, ktorá má za sebou takmer tridsaťročnú prax, by som sa na tejto konferencii chcela s vami podeliť so svojimi postrehmi a získanými skúsenosťami. Nechcem pred vami zatajiť nezodpovedané otázky či ťažkosti, ktoré sa počas tejto práce vynorili.

Vo svojej prednáške by som chcela poukázať na niekoľko dôležitých súvislostí medzi jazykom a kultúrou, konkrétnejšie medzi vyučovaním slovenského jazyka a regionálnou kultúrou, ktoré som nadobudla na základe skúseností a poznatkov z praxe.

Za charakteristický znak vyhranenej postoja k danej menšine sa v našom regióne považuje osobná väzba k jazyku a kultúre, čo sa premietajú aj do života: spoločenstvo vytvárame s tými, s ktorými máme spoločný jazyk a delíme sa s nimi o rovnaké kultúrne dedičstvo, alebo ho spoločne zdieľame. Jazyková identifikácia je nositeľkou kultúrneho sebaurčenia, je jeho prostriedkom.

Spoločenstvo je preto spoločenstvom, že jeho členovia majú spoločné dejiny. Toto historické spoločenské sebaurčenie nesie v sebe veľa symboliky. Vo všeobecnosti hovoríme o „našej identite“, okolo nej spleťujeme svoje myšlienky. Z hľadiska národného sebaurčenia zohráva dôležitú úlohu aj územná, regionálna identifikácia. Profesorka Anna Divičanová opísala tri formy kolektívneho a regionálneho národného povedomia, ktoré sa vyskytujú medzi Slovákami v Maďarsku. Sú to: békešskí Slovania, niredhászski Tirpáci a pilíšski Slováci. Jazyková asimilácia, ktorá postihla slovenské jazykové ostrovy v Maďarsku, je natoľko všadeprítomná, že v rámci etnickej identity stráca jazyk pomaly svoj význam. Ten sa v oblasti kultúry nahrádza etnickou identitou, prejavom ktorej je zachovávanie a pestovanie ľudových tradícií. Potvrdilo sa, že takáto forma zachovávania identity je vhodná pre každú generáciu, ale najlepšie sa dá uplatniť u tých najmladších; v ich prípade sa dajú tradície prežiť len v podobe predstavenia na javisku; vyučovanie jazyka a spomienky na minulosť sa

v národnostných školách – teda tam, kde existujú – stali obsahom školských učebníc. Mimoriadna dôležitosť a význam národnostnej výučby a výchovy je daná rozpadom slovenských spoločenstiev a následnou rýchlou stratou jazyka, ktorú tento proces vyvoláva. Úloha rodiny pri zachovaní jazyka je na ústupe, staršia generácia používa v úzkom kruhu nárečie, stredná generácia väčšinou iba rozumie, ale nerozpráva a pre školákov je jazyk ich predkov vyučovacím predmetom a nie materinským jazykom.

Individuálne sa materinský jazyk predkov dá naučiť, ale k tomu, aby sa naše slovenské spoločenstvo zachovalo, je potrebný iný, kvalitatívne vyšší stupeň spoločenskej vôle a vedomia. Existuje takáto vôľa? Ak áno, ako vieme dosiahnuť vyššiu účinnosť výučby pôvodného materinského jazyka? Ako sa to dá dosiahnuť v školských podmienkach? Ako sa dá posilniť motivácia takéhoto vyučovania? Takéto a im podobné myšlienky zamestnávali pedagógov našej inštitúcie aj v máji roku 1991, keď založili a vydali prvé číslo metodického časopisu Slovenčinár. Ten je do dnešných dní jediným slovenským pedagogickým časopisom, ktorý sa vydáva mimo územia Slovenskej republiky. Naša redakcia sa od samého začiatku vydávania Slovenčinára snažila o spájanie regionálnej kultúry s metodikou vyučovania slovenského jazyka. V rubrike „Naše dejiny a kultúra“ sa rad-radom objavovali články o Transciu, Ľudovítovi Haanovi, Samuelovi Tešedíkovi, o živote slovenských osadníkov, o vandrovaní a osídľovaní, ako aj články z oblasti miestnej histórie, ktoré zverejšňoval Výskumný ústav Slovákov. Do časopisu preberaný obsah, ktorý sa viazal k regionálnej kultúre, bol akousi predzvesťou veľkých školských reforiem, ktoré nastali začiatkom 90. rokov. V roku 1995 sa v Maďarsku zaviedol prvý základný národný vzdelávací program (NAT), v rokoch 2003, 2007 a naposledy v roku 2012 bol obnovený a prepracovaný. Nemám v úmysle robiť analýzu týchto reformných procesov. Pravdepodobne by sa dalo vydať viac štúdií o tom, akým smerom sa rozvíja verejné školstvo a ako sa tento proces premietol do slovenského národnostného školstva. Zato jeden moment by som rada vyzdvihla: zavedením národopisu ako vyučovacieho predmetu v roku 1995 sa školám naskytla možnosť, aby sa do vyučovacieho procesu začlenil popri výučbe jazyka aj ďalší materiál so slovenským obsahom. My v Békešskej Čabe sme presvedčení, že učiteľ slovenského jazyka nie je len jeho posledným sprostredkovateľom, ale má byť aj pestovateľom zdravého sebedomia a hrdosti na materinský jazyk. Žiadne, od spoločných zážitkov odtrhnuté predstavenie či iba tradície opísané v učebnici, alebo vzorná hodina národopisu nemôžu vplývať na identitu lepšie než vedomosti získané akoukoľvek praktickou činnosťou.

Ako sa teda dá v rámci školy motivovať a zvyšovať účinnosť vyučovania slovenského jazyka a popri tom ho urobiť atraktívnym a zaujímavým? Ako sa dajú vo vyučovacom procese spojiť jazyk a regionálna kultúra?

Odpovedať na dané otázky nie je jednoduché: v dôsledku asimilačných procesov nám dnes pravdepodobne najviac chýba vhodná, „životaschopná“ prítomnosť. Jazyk vo forme nárečia používa v úzkom kruhu generácia starých rodičov. V škole sa vyučuje spisovná slovenčina. Sústava zvykov a tradícií je – v dôsledku rozpadu dedinského spoločenstva – spolu s obradmi a etapami minulosti obsiahnutá v príslušných knihách, kým našich žiakov obklopuje globalizovaný svet. Stráca sa plynulý prechod z generácie na generáciu. Veď napríklad už vyrástla a pracuje tá generácia inteligencie, ktorá si slovenský jazyk osvojila v rámci školského systému a nie doma v rodine. Strata jazyka a odklon od kultúry prebehli v tom istom čase.

Ako sa dokáže uplatniť slovenská národnostná škola v čase slobodného výberu vzdelávacej inštitúcie a konkurenčného boja školských zariadení?

Z pohľadu rodičov sú kritériá výberu určitého typu školy viacvrstvové. Miesto v nich dostáva väzba k pôvodu, uvedomenie si mimoriadnej dôležitosti osvojenia si jazyka, trhová hodnota získaných vedomostí, možnosti ich využitia (v tomto smere je vo výhode anglický jazyk), možnosti uplatnenia na domácom trhu práce atď. Pre rodičov môže byť dôležité aj to,

aká je „miestna“ ponuka, všímajú si aj to, aké sú personálne a materiálne podmienky v miestnych školách alebo v blízkom okolí. Svoju rolu zohráva aj veľkosť sídla, veď napríklad rôzne zamerané školy v meste dokážu ľahšie uspokojiť rôznorodé nároky rodičov. Aj národnostná škola je neustále zapojená do tohto konkurenčného boja.

Pre výber národnostnej materskej školy alebo základnej školy býva prevládajúcim podnetom spravidla postoj k národnosti, kým pri výbere tej-ktorej strednej školy sa rodičia rozhodujú predovšetkým z hľadiska možností ďalšieho uplatnenia. Ideálne by bolo, keby už samotné štúdium slovenského jazyka dávalo v dnešnej spoločensko-hospodárskej situácii perspektívu dobrého uplatnenia. Skutočnosť je však iná, a tak musí naša škola ponúknuť rodinám iné, ďalšie riešenia: popri slovenskom jazyku aj anglický jazyk, na vysokej úrovni realizované vyučovanie informatiky a rôznorodosť ponuky ďalšieho štúdia. Osobitný význam v našom snažení prikladáme cieľom, ktoré sme si vytýčili v oblasti vyučovania slovenského jazyka: postaviť si v dnešnej dobe za cieľ dokonalé osvojenie slovenského jazyka je z odborného hľadiska nereálne. Naďalej sa však snažíme o jeho efektívnu výučbu, no sme si vedomí toho, že v školských podmienkach sa dá jazyk dokonale osvojiť iba v ojedinelých prípadoch. Cieľ, ktorý sme si vytýčili, je postavený na odbornosti a skúsenostiach hosťujúcich učiteľov zo Slovenska a spočíva v tom, že sa snažíme našich žiakov vychovávať k tomu, aby boli na základe vnútornej potreby a presvedčenia schopní svoje jazykové znalosti ďalej samostatne rozvíjať. Po ukončení strednej školy by mali byť na základe vlastného zodpovedného rozhodnutia schopní pokračovať vo vysokoškolskom štúdiu na univerzitách v Slovenskej republike. Posilňovanie a zachovávanie vedomia slovenskej spolupatričnosti, súdržnosti a identity budujeme vo výchovno-vzdelávacom procese na základe hodnôt slovenskej regionálnej kultúry. Regionálna kultúra sa stáva skutočným strážcom spoločenstva len v prípade, ak je živá, ak je aj mimo školských múrov postavená na vedomostiach, ak plní skutočnú funkciu v oblasti spoločenského života. Naša inštitúcia udržiava veľmi úzke vzťahy s Čabianskou organizáciou Slovákov. Spolupráca s civilnou sférou je vzájomne výhodná pre obidve strany a spočíva v nasledujúcich činnostiach:

- verejnoprospešná spoločenská služba v Čabianskej organizácii Slovákov (katalogizácia kníh a časopisov, upratovanie, zariaďovanie spoločenských miestností, starostlivosť o hroby, internet pre staré mamy atď.);
- spoznávanie významných osobností z radov členov Čabianskej organizácie Slovákov, osobné stretnutia, oboznamovanie sa s ich životom a prácou (detský vek, rodina, jazyk, štúdium, ďalšie vzdelávanie, hybné sily osobnej kariéry a podobne);
- spoločne organizované akcie spojené s jednotlivými sviatkami.

Taktiež odborná pomoc a ukážky projektových prác z rôznych skúšok a súťaží, pri ktorých sa využíva nový moderný prístup a počítačová technika:

- moji predkovia, moje korene (kto som, odkiaľ pochádzam, história rodiny, ako rozprávajú/rozprávali moji predkovia);
- miestna história Slovákov (osídľovanie, putovanie, viera, jazyk, zvyky, činnosť v oblasti kultúry a písomníctva);
- stavebná činnosť miestnych Slovákov (stavba typických sedliackych domov, drevorezba, stavba domácej pece);
- naši veľikáni (životná púť významných miestnych Slovákov, ich práca a zásluhy).

Spomínané činnosti vykonávame z roka na rok premysleným a zodpovedným spôsobom. Sú neodmysliteľnou súčasťou plánu práce školy a tematických plánov jednotlivých predmetov. Okrem učiteľov, ktorí plnia túto funkciu, považujeme za veľmi dôležité, aby sa do tejto činnosti zapojili aj osoby civilnej sféry. Ide napríklad o pomoc formou besedy, poskytnutím interview, vzájomnou návštevou, odbornými radami.

V posledných rokoch po úspešnom absolvovaní prijímacích skúšok začalo pomerne veľa žiakov študovať na univerzitách v Slovenskej republike nasledujúce študijné odbory:

- slovenský jazyk a literatúra;
- história;
- žurnalistika;
- kulturológia a turizmus;
- architektúra;
- kynológia;
- predškolská a elementárna pedagogika;
- sociálna a pracovná psychológia.

Naši žiaci sa na Slovensku uchytili a darí sa im. Škola je s nimi naďalej v kontakte, veď ich skúsenosti sú pre nás z hľadiska ďalšieho rozvoja nášho programu veľmi cenné. Všetci zo spomínaných trinástich žiakov boli bez výnimky zapojení do nášho programu, v rámci ktorého sa aktívne podieľali na zostavení projektových prác, bádali po jazyku, tradíciách a koreňoch svojich rodín. Vyučovací proces pozitívne ovplyvňoval rozvoj ich osobnosti a identity. Svoje ďalšie štúdium a s tým spojenú životnú dráhu si zvolili vedome a zodpovedne. Zaujímavou informáciou pre nás bolo napríklad aj to, že mnohí z nich sa vo svojich ročníkových a bakalárskych prácach vrátili k stredoškolským projektom, ktoré stáli na začiatku hľadania životného smerovania. Doplnili ich, ďalej rozvinuli a posunuli na vyššiu úroveň.

Opis využitia našich pozorovaní a skúseností je zaznamenaním jednej v praxi úspešnej činnosti. Ďalšie úspešné udržanie a pokračovanie programu si vyžaduje od každého účastníka veľa síl a zodpovednosti. Objavenie a spoznanie svojho pôvodu, svojich koreňov, nesie v sebe toľko pozitívnych hodnôt a pozitívnej energie, že sme s nimi schopní postaviť sa aj proti ničivým účinkom dnešného globalizačného sveta – dovoľm si to takto vyhlásiť s optimizmom pedagóga.

Literatúra:

CHLEBNICKÝ, Ján:

Desať rokov metodického časopisu Slovenčinár. In: Slovenský jazyk v Maďarsku Bibliografie a štúdie II. Békéscsaba: VÚSM 2008. 42-60.

DIVIČÁNOVÁ, Anna:

Zákonitosti premien tradičnej duchovnej kultúry na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku. In: Dimenzie národnostného bytia a kultúry. Békešská Čaba: VÚSM 2002 5-31.

KOZMA, Tamás:

Kisebbségi oktatás Közép – Európában. Budapest: Új Mandátum Kiadó, 2004
Pedagogický program Slovenského gymnázia, základnej školy, materskej školy a kolégia v Békesskej Čabe. 2013

Júlia SZABÓOVÁ MARLOKOVÁ

Materská škola, všeobecná škola, gymnázium a kolégium s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti

Podpora vzdelávania v slovenskom jazyku zo strany Slovenskej republiky z pohľadu budapeštianskej slovenskej školy

Jednojazyčná inštitúcia

V hlavnom meste Maďarska, v Materskej škole, všeobecnej škole, gymnáziu a kolégiu s vyučovacím jazykom slovenským sa pedagogický zbor už vyše 65 rokov venuje výchove a vzdelávaniu slovenskej národnostnej mládeže. Inštitúcia má nasledovné organizačné jednotky:

- predškolská výchova v dvoch skupinách materskej školy: Lienka, Včielka;
- osemročná základná škola: 8 tried;
- štvorročné denné stredoškolské štúdium (gymnázium): 4 triedy;
- stredoškolský internát: 5 skupín.

V poslednom období narastá počet študentov využívajúcich doplnkovú národnostnú výchovu a vzdelávanie s hosťovským právnym vzťahom.

Inštitúcia pôsobila dlhé roky v zriaďovateľskej pôsobnosti hlavného mesta, od 1. januára roku 2013 v pôsobnosti XIII. Študijného obvodu Centra Kunoa Klebelsberga a od 1. septembra 2014 je jej prevádzkovateľom Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku. Spravovanie majetku inštitúcie spadá do kompetencie Centra Kunoa Klebelsberga.

Využitelnosť a kapacita

Kapacitne patrí naša inštitúcia k stredne veľkým školám nielen počtom žiakov, ale tiež svojou zastavanou plochou a celkovými vnútornými priestormi.

Podľa Zakladacej listiny inštitúciu možno zaplniť s nasledovným počtom detí:

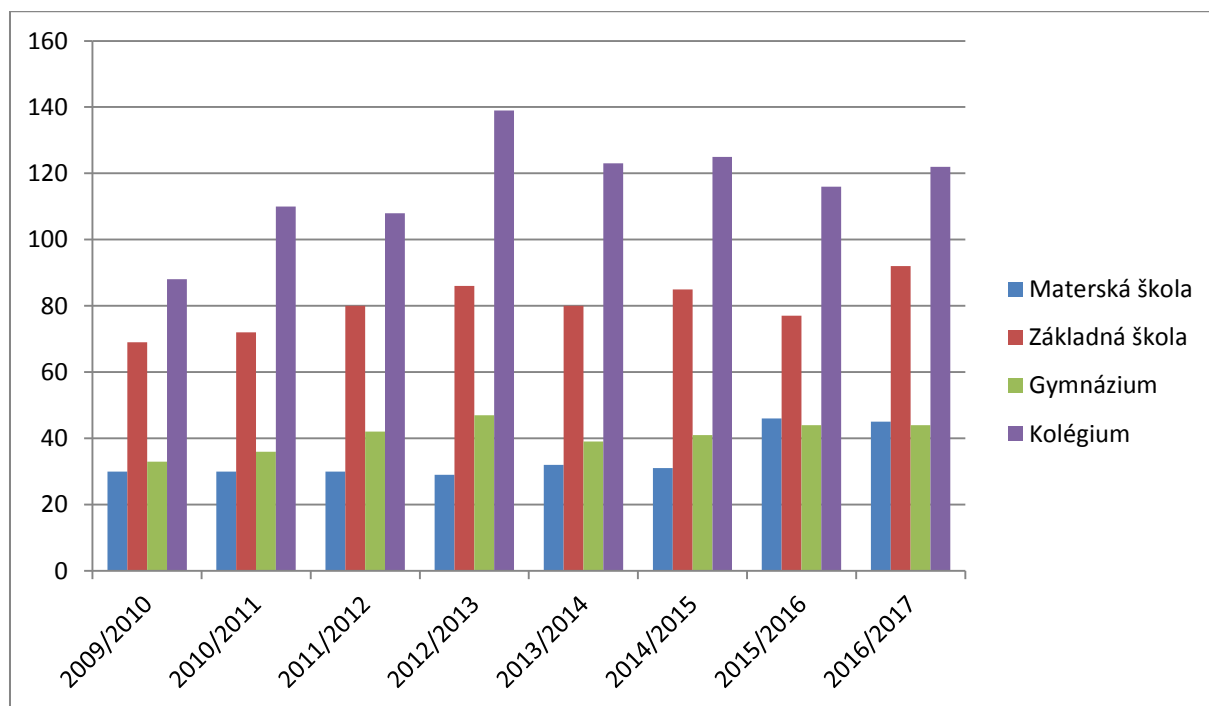
- materská škola: 54;
- základná škola: 130;
- gymnázium: 80;
- kolégium: 153.

Z hľadiska celkového počtu detí, posledné desaťročie charakterizuje znížená dostupnosť žiakov do školy, takže našou prvoradou úlohou je zvýšiť počet detí v základnej škole i na gymnáziu. I keď nízky počet žiakov v triedach umožňuje individuálny prístup ku každému, treba vynaložiť aj naďalej veľa úsilia, aby sme naplnili triedy.

Napriek tomu, že využitelnosť inštitúcie vôbec nie je optimálna a pri prognóze populačného poklesu bolo možné očakávať skôr oveľa pesimistickejšiu budúcnosť slovenskej jednojazyčnej národnostnej školy v Budapešti, je potešujúce, že pri veľkom poklese počtu detí, keď populácia má regresívny charakter v celoštátnom meradle, sa nám podarilo udržať (ba niekedy aj prevýšiť) priemerné počty tried.

Školský rok	Materská škola	Základná škola	Gymnázium	Internát
2009/2010	30	69	33	88
2010/2011	30	72	36	110
2011/2012	30	80	42	108
2012/2013	29	86	47	139
2013/2014	32	80	39	123
2014/2015	31	85	41	125
2015/2016	46	77	44	116
2016/2017	45	92	44	122

Potešujúce je, že počet detí v Materskej škole, všeobecnej škole, gymnáziu a kolégiu s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti za posledných šesť rokov prevyšuje počet študentov zapísaných do našej inštitúcie pred šiestimi rokmi.

V súčasnosti každá škola zápasí o svojich študentov, pretože demografická krivka stále klesá. Naplniť takto veľkú budovu študentmi je v slovenskej národnostnej škole v

Budapešti ešte ťažšie, pretože v metropole Maďarska je konkurencia iných škôl oveľa silnejšia.

Výchovno-vzdelávací proces

Výchovno-vzdelávací proces sa chápe ako jednotný, celistvý systém (postupnosť, sústavnosť, neustála interakcia,) viacúčelovej inštitúcie, v ktorej sa vychovávajú a vzdelávajú deti od predškolskej výchovy cez elementárne vzdelávanie až po maturitu.

Kvalitné predprimárne vzdelávanie prebiehajúce v materskej škole zamerané predovšetkým na rozvoj predčitateľskej gramotnosti, poskytuje stabilný základ pre školské vzdelávanie. Vzdelávanie na základnej škole je rozložené do dvoch stupňov: nižšieho (prvého) a vyššieho (druhého), ktoré zahŕňajú 4 – 4 ročníky.

Na gymnáziu prebieha štvorročné denné štúdium. Formami práce, aktivitami a metódami nadväzuje na obsah učiva na základnej škole. Optimálne podmienky v žiackom domove všemožne podporujú žiakov a študentov v príprave na nasledujúci vyučovací deň, ako i v prekonaní a zdaní rôznych skúšok či iných prekážok.

Naším poslaním je rozvíjanie záujmov a schopností žiakov nielen v rámci vyučovacích hodín, ale aj v čase mimo vyučovania. Mienime posilniť slovenskú národnostnú identitu žiakov, uplatniť národnostný obsah, miestne zvláštnosti tradícií v živote školy. Ponúkame rôzne mimoškolské a mimointernátne aktivity. Žiaci si v mimovyučovacom čase upevňujú svoje vedomosti v záujmových krúžkoch. Majú možnosť zapájať sa aj do verejného života mesta, zúčastňovať sa programov slovenských samospráv, Slovenského kultúrneho inštitútu a na rôznych spoločenských, kultúrnych a športových podujatiach (napr. návšteva múzeí, divadiel, výstav atď.).

Výsledky našej práce sa odzrkadľujú v počte prijatých študentov na ďalšie štúdium, v úspešnosti maturitných skúšok, ako i v množstve získaných umiestnení na rôznych obvodných, regionálnych, celokrajinských a medzinárodných aktivitách, či súťažiach. V poslednom období sa úspešne realizujú aj vlastné i grantové projekty v spolupráci s inými výchovnovzdelávacími inštitúciami.

Naplnenie uvedených cieľov predpokladá priaznivú výchovno-vzdelávaciu klímu, preto sa naša inštitúcia stala otvorenou, ponúka partnerstvo rodičom, ako i iným subjektom.

Spolupráca s úradmi, organizáciami, inštitúciami

Spolupráca sa realizuje okrem Celoštátnej slovenskej samosprávy ako zriaďovateľa, Slovenskej samosprávy v Budapešti, obvodných slovenských samospráv, Zväzu Slovákov v Maďarsku, Pedagogicko-metodického centra Slovákov v Maďarsku, Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku, predovšetkým s úradmi a inštitúciami pre vzdelávanie vo vlastnej krajine, ako aj na Slovensku, prostredníctvom profesijného rozvoja učiteliek materskej školy, učiteľov, riaditeľov, vychovávateľov, ako i prostredníctvom študijných pobytov, rôznych programov, súťaží, letných aktivít a táborov pre žiakov.

Podpora inštitúcie zo strany Slovenskej republiky

Naše skúsenosti z uplatňovania politiky Slovenskej republiky vo vzťahu ku krajanom sú priaznivé. Spolupráca našej inštitúcie s úradmi Slovenskej republiky má už šesťročnú tradíciu a stále sa posilňuje. Starostlivosť o nás pociťujeme priamo, predovšetkým vo forme osobnej (vzájomné návštevy), finančnej (možnosť uchádzania sa o granty) a materiálnej (dary). Vďaka MŠVVaŠ SR sme mohli obohatiť knižný fond našej knižnice a ponuku učebníc pre našich žiakov. ÚSZZ môžeme ďakovať, že sa nám podarilo získať pred niekoľkými rokmi jednu interaktívnu tabuľu, ktorá nám napomáha spestriť výchovno-vzdelávací proces z metodické stránky.

Treba však zdôrazňovať, že podporou činnosti jednotlivých slovenských národnostných organizácií v Maďarsku sa nepriamo podporuje aj naša inštitúcia, veď je už viacročnou tradíciou, že financie získané napr. na tábory na Slovensku sa použijú ako odmena pre žiakov slovenských národnostných škôl. Študenti budapeštianskej školy sa pravidelne zúčastňujú napr. tábora pre výhercov recitačnej súťaže Slovenskej samosprávy v Budapešti, alebo tábora Slovenskej samosprávy XIII. obvodu, biblického tábora, Školy v prírode, zorganizovanej Zväzom Slovákov v Maďarsku atď.

Prostredníctvom Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku i Pedagogicko-metodického centra Slovákov v Maďarsku sa môžu slovenskí národnostní pedagógovia zdokonaľovať vo svojej profesii na rôznych doškolovaniach. Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku vypisuje vedecké súťaže pre študentov a poskytuje príležitosť pedagógom zúčastniť sa na konferenciách.

Podpora zo strany Slovenskej republiky sa zameriava na všestrannú podporu našej činnosti napr.:

- poskytnutie učebníc, učebných pomôcok;
- zabezpečenie hostujúcich učiteľov;
- bezplatný prístup k portálom pre učiteľov (napr. zborovna.sk);
- možnosť získania vysokoškolského/univerzitného vzdelania na Slovensku (zabezpečenie štipendia pre našich maturantov);
- pobyty študentov v letných táboroch;
- možnosť zapojiť sa do programu Slovenské Vianoce pre krajanov;
- doškolovania pre učiteľov;
- knižné dary;
- návšteva inštitúcie;
- účasť na niektorých našich významných podujatiach, programoch;
- zabezpečenie našej účasti na konferenciách na Slovensku;
- výmena informácií (členka Sekcie pre strednú, južnú a východnú Európu Komisie pre školstvo a vzdelávanie ÚSZZ).

Počas vedenia inštitúcie sa nám podarilo nadviazať vzájomné kontakty s početnými úradmi, inštitúciami, ako i civilnými organizáciami napr.:

- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky;
- Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí;
- Centrum ďalšieho vzdelávania Univerzity Komenského v Bratislave;
- Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici;
- Metodické centrum pre Slovákov žijúcich v zahraničí;
- Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre / Fakulta stredoeurópskych štúdií;
- Katolícka univerzita v Ružomberku Filozofická fakulta Katedra žurnalistiky;
- Asociácia slovenských učiteľov slovenčiny;
- Spolok Martina Rázusa;
- Základná škola Pavla Marceľho v Bratislave;
- Základná škola a gymnázium s VJM v Bratislave;
- Gymnázium Ľudovíta Jaroslava Šuleka Komárno;
- Gymnázium Hansa Selyeho s VJM v Komárne.

V školskom roku 2015/2016 bola návšteva delegácie Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR na Celoštátnej slovenskej samospráve spojená aj s návštevou našej školy.

V predchádzajúcich rokoch sme mali tiež niekoľko vzácných návštev, ktoré sú dôkazom toho, že sa naša spolupráca prehĺbuje.

Záver

Záverom možno konštatovať, že Slovenská republika venuje zvýšenú pozornosť našej inštitúcii, ako i podpore národnostnej menšiny v Maďarsku aj v oblasti vzdelávania a kultúry. Starostlivosť o slovenskú národnostnú menšinu sa prejavuje aj prostredníctvom zastupiteľského úradu Slovenskej republiky v Maďarsku, Veľvyslanectva Slovenskej republiky, ako i Slovenského kultúrneho inštitútu v Budapešti.

Podpora má pre našu inštitúciu významný prínos, jednoznačne napomáha zvyšovaniu úrovne výchovno-vzdelávacej práce v Materskej škole, všeobecnej škole, gymnáziu a kolégiu s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti.

Pevne verím, že učiteľský kolektív našej inštitúcie bude aj naďalej vykonávať svoju prácu svedomite, a to predovšetkým v prospech slovenskej národnosti v Maďarsku aj v budúcnosti.

Eva HADZIMA

Slovenská škola v Calgary

Slovenská škola - Slovak School

Slovenská škola - Slovak School bola založená v septembri 2015 z podnetu Dr.Evy Hadzima a jej detí v Calgary. Jej zameraním je vyučovanie slovenského jazyka pre deti a dospelých žijúcich v Calgary, v provincii Alberta, Calgary. Našou úlohou v slovenskej škole je naučiť deti a mládež rozprávať, čítať, písať a počítať po slovensky.

Momentálne máme dve triedy študentov - jednu pre vekovú kategóriu 5-12 rokov a druhú triedu pre 12 rokov až dospelých. Mladší študenti sú vedení k udržaniu a vylepšeniu slovenčiny, lebo väčšina z nich má základy slovenčiny. Dospelá skupina začína so slovenským jazykom ako cudzim jazykom z rozličných dôvodov (rodinných, ekonomických atď.).

V Calgary žije početná slovenská komunita, ktorá potrebuje udržať a rozvíjať slovenský jazyk, tradície a kultúru.

Slovenské deti sa rodia a vyrastajú poväčšine v rodine, kde obidvaja rodičia tvrdo pracujú a ranná výchova je prenechaná na anglicky hovoriace výchovné inštitúcie od útleho veku. Materinský jazyk (jazyk rodičov a starých rodičov) – slovenčina – zrazu nie je dosť potrebný ani dôležitý, aby sa kultivoval a rozvíjal. Veľa rodičov sa mylne domnieva, že ak budú používať slovenský jazyk v rodine, tak ich dieťa bude mať veľké problémy s angličtinou v škole a zaradením sa do spoločnosti. Čo nie je pravda! A môžem tu poukázať aj na osobné skúsenosti. Jednoduchšia je asimilácia a strata jazyka, ktoré boli tvrdo tlačené aj na slovenský národ v dobách studenej vojny. Ale píše sa rok 2016 a za chvíľu bude 2017! Žijeme v Kanade a nemusíme sa skrývať kto sme, odkiaľ sme prišli, aký jazyk používame, ako rozprávame so svojou rodinou a starými rodičmi.

Slováci sme len dovtedy, pokiaľ vieme rozprávať po slovensky!

V modernej Kanade je rozprávať viacerými jazykmi a mať prízvuk “cool”. Rastie väčší dopyt po medzivládnych spoluprákach a dohodách medzi Slovenskom a Kanadou, kde práve používanie slovenského jazyka môže mať dlhodobé výhody. Najnovšie štúdie dokazujú (kde školský systém v Alberte má nasledujúce referencie), že študenti, ktorí rozprávajú plynule viacerými jazykmi, získavajú výhody v nasledujúcich oblastiach:

* intelektuálny potenciál : vyššie hodnotenie vo verbálnej a non-verbálnej inteligencii a IQ;

- * školské výsledky: študenti s viacerými jazykmi dosahujú lepšie výsledky v čítaní, matematike a jazykoch;
- * vplyv na materinský jazyk: študenti so znalosťami viacerých jazykov majú oveľa lepšie výsledky v slovnej zásobe, gramatike a porozumení sa v cudzom jazyku. Čím skôr sa začne učiť jazyk, tým sú väčšie pozitívne výsledky na materiský jazyk a iné jazyky;
- * pocit vlastenectva: viacjazyční študenti majú lepšie vyvinuté schopnosti pochopiť multikulturálne vzťahy, rýchlejšie sa vedia adaptovať medzi iné kultúry, pochopiť ich a spolupracovať s nimi;
- * ekonomika: v dnešnom globálnom svete je nedostatok vysoko kvalifikovaných viac jazyčných špecialistov v odboroch vedy, výskumu, medicíny, prekladov a biznisu. Ďalší jazyk umožňuje lepšie uplatnenie sa študentov v praxi a aj ich vyššie ohodnotenie;
- * zdravotné benefity: nové štúdie ukazujú, že učenie sa cudzích jazykov pomáha udržiavať mentálnu kapacitu a zabraňuje strate pamäte a demencii.

Chceli by sme poďakovať celému ÚŠZZ za finančnú podporu v minulom roku, ktorá nám veľmi pomohla s finančnými nákladmi školy. Najväčším problémom našej školy sú vysoké náklady (nájom, poisťky, knihy, učebné materiály, honoráre učiteliek, založenie slovenskej knižnice a jej prevádzkovanie) a hľadanie kvalifikovaných pedagógov. Bez týchto finančných prostriedkov by naša škola nemohla existovať a ony sú životne dôležité pre jej ďalší úspešný chod. My nemôžeme žiadať od študentov väčšie školné ako máme teraz, ktoré by bolo ďalším strašiacom pre ich rodinný rozpočet a odradilo by ich ešte viac od slovenčiny. Takže, ešte raz vďaka pre celé vedenie ÚŠZZ!

Naším snom do budúcnosti je ďalej rozvíjať slovenský jazyk v Calgary a pripraviť študentov na maturitu zo slovenského jazyka. V súčasnej globalizácii sveta je veľmi dôležité, aby študenti mali možnosť štúdia vysokej školy na Slovensku alebo v Európe. Naša Slovenská škola im v tom môže pomôcť. Dúfame, že to bude jedna z hlavných priorít ÚŠZZ ako orgánu, ktorý zastupuje všetkých zahraničných Slovákov.

Z našich doterajších skúseností je veľmi komplikované na ÚŠZZ požiadať o dotácie a prijať ich. Chceli by sme poprosiť vedenie ÚŠZZ o uľahčenie a zjednodušenie internetových foriem a jednoduchší spôsob ich prijímania.

Našou úlohou bude úzka spolupráca s ÚŠZZ a čo najširšie pôsobenie slovenskej školy v Calgary s organizovaním aj mimoškolských aktivít, ako je MDD, Mikuláš a rozrastanie sa projektu slovenskej knižnice, ktorý pomáha pri výuke a udržiavaní slovenského jazyka.

Kristína a Renáta JELÍNKOVÁ

Slovenská knižnica v Calgary

Slovenská knižnica v Calgary

Slovenská knižnica je nekomerčný projekt, ktorý je súčasťou aktivít Slovak School - Slovenskej školy v Calgary v Kanade pod vedením Dr. Evy Hadzima. Je založený na podpore, udržiavaní a rozvíjaní Slovenského jazyka, ktorý hlavne mladá generácia stráca veľmi rýchlo.

Hlavný cieľ nášho projektu je založiť a prevádzkovať slovenskú knižnicu prístupnú nielen pre študentov Slovenskej školy v Calgary, ale aj pre početnú slovenskú komunitu. Knižnica pomôže študentom rozvíjať ich jazykové schopnosti pomocou čítania a tiež

spríjemniť voľné chvíle. Väčší výber kníh priláka a poteší Slovákov čítať knihy v ich materinskom jazyku a pomôže udržať a rozvíjať jazykové schopnosti ich detí.

Pozitívny vplyv čítania na učenie bol potvrdený vo vedeckej literatúre. Napríklad v štúdiu W.B. Elle bolo preukázané, že deti, ktoré mali prístup k širokému výberu zaujímavých kníh, dosahovali lepšie výsledky v testoch na hodnotenie jazykových zručností než deti bez takéhoto prístupu. Teda prístup k rôznym knihám by povzbudil študentov čítať a následne zlepšovať si svoje zručnosti v slovenskom jazyku.

Prístup do knižnice by taktiež podporil čítanie slovenských kníh v slovenskej komunite v Calgary. Čítanie vo vyššej miere je spojené s radom výhod, vrátane zvýšenia celkovej inteligencie, predĺženia primernej dĺžky života a ochrany pred demenciou.

Knižnica v slovenskom jazyku by poskytla materiály pre začiatočníkov aj pre pokročilých slovensky hovoriacich študentov a členov slovenskej komunity, čím by umožnila jednotlivcom zlepšiť si svoje poznanie slovenského jazyka a schopnosti komunikovať v tomto jazyku, ako aj získať ďalšie celkové výhody plynúce z čítania.

V slovenskej komunite sa stretávame s veľkým záujmom o slovenské knihy a veríme, že je dôležité udržiavať a podporovať slovenský jazyk, keď žijeme ďaleko od Slovenska s obmedzeným prístupom k slovenskej literatúre. V slovenskej knižnici máme iba zopár kníh a aj to veľmi starých. Mnohé z nich, hlavne detské knihy, obsahujú slová, ktorým už dnešná mladá generácia nerozumie a to odrádza deti a hlavne mládež od čítania. Potrebujeme nové knihy, ktoré upútajú našich čitateľov, aby sa radi vracali do knižnice.

Žijeme v Kanade už 13 rokov a vidíme nielen na našej rodine, ale aj u našich známych, ako rýchlo sa slovenčina zabúda a nahrádza angličtinou, no túžba po slovenskej knihe ostáva. Na Slovensku sme často kládli a aj dostávali otázku: „Nemáš požičať nejakú dobrú knihu?“ V Kanade sa táto otázka trochu zmenila: „Nemáš požičať nejakú slovenskú knihu?“. Naš osobný cieľ je znova dostávať otázku: „Nemáš požičať nejakú dobrú knihu?“

S pomocou našich priateľov a sociálnych sietí sme rozbehli na Slovensku akciu „Daruj knihu do Calgary!“ ktorá sa stretla s veľmi pozitívnym ohlasom a vďaka nej máme šancu rozšíriť našu knižnicu.

Radi by sme Vás požiadali o spoluprácu a pomoc dotiahnuť túto akciu do úspešného konca:

- propagácia slovenskej knižnice na Slovensku a aj v zahraničí;
- hľadáme oficiálne zberné miesta na Slovensku, kde by ľudia mohli venovať svoje knihy;
- pomoc s dopravou do Calgary;
- grant na prevádzku knižnice (peniaze na nájom, počítač, program na evidenciu a vedenie knižnice, čítačku čiarových kódov, poštovné náklady).

Každá pomoc, každá darovaná kniha rozšíri náš výber. Čím viac ľudí sa zapojí, pomôže, podaruje svoje knihy, tým bude väčší a zaujímavejší výber kníh a knižnica v Calgary bude lákať väčší počet ľudí všetkých vekových skupín. Ak bude záujem a budeme mať prostriedky, radi by sme knižnicu sprístupnili pre Slovákov v celej Kanade, prípadne v USA.

Ingrid SIVČOVÁ-KUZMA

BCBSA – slovenská škola pri BCBSA v New Yorku

Podpora a uchovávanie národného povedomia, jazykovej a kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí

Ako najlepšie zhodnotiť účinnosť zákona 474/2005 by mohol povedať na tejto konferencii každý zástupca Slovákov žijúcich v zahraničí, pretože špecifiká aplikovania

zákona sú dané krajinou, v ktorej zahraničný Slovák žije, pracuje a má svoju rodinu. Slováci sú roztrúsení po celom svete a vieme, že v jednom štáte ich je viac, v jednom zasa menej. Všetci však udržiavame úzke kontakty so Slovenskom a to nielen preto, že Slovensko je naša rodná krajina, ku ktorej nás viažu spomienky, ale aj preto, že tu žijú aj členovia našich rodín, s ktorými sme v neustálom kontakte a intenzívne sa zaujímate o to, ako Slovensko napreduje, ako sa našej krajine darí v rámci európskeho spoločenstva. Mnohí z nás žijú v európskej zóne a mnohí z nás sme mimo nej. Tí, ktorí sme mimo únie, pociťujeme omnoho viac potrebu užšieho kontaktu so Slovenskom. Je to dané najmä tým, že kvôli pomerne veľkej vzdialenosti sme obmedzení väčšinou iba na jednorazové návštevy Slovenska, ktoré sú však o to intenzívnejšie v pocitoch.

Z posledných prieskumov vyplynul fakt, že demograficky je Severná Amerika na prvom mieste v počte Slovákov žijúcich v zahraničí. V Spojených štátoch amerických a v Kanade je mnoho početných komunít zahraničných Slovákov. Pomerne dosť Slovákov žije aj v Južnej Amerike a Austrálii. Písať o príčine, prečo je Slovákov v Amerike a Kanade tak veľa, nemá zmysel, pretože dejiny nám samy ukazujú emigračné vlny Slovákov. Je dobré však pozastaviť sa pri poslednej emigračnej vlne zo začiatku deväťdesiatych rokov XX. storočia. Táto vlna spôsobila, že v tejto dobe, prvom desaťročí XXI. storočia, nastal hromadný a právom aj prirodzený nárast slovenskej populácie. Mohutný nárast nových mladých rodín v USA je samozrejmosťou. Nie je výnimkou, že Slováci vo veku 35 rokov a vyššie majú dve, tri, či štyri deti. Tento fakt je podporený najmä tým, že počas posledných rokov sa slovenská komunita v USA, ktorá bola rozdrobená, opäť stmeluje. Veľkú zásluhu na tom majú Slováci vo veku 45 až 50 rokov, ktorí sú práve tí, čo prišli v už spomínanej druhej emigračnej vlne. Sú to poväčšine Slováci s vysokoškolským vzdelaním, ktorí sa aj vďaka rýchlejšej schopnosti naučiť anglický jazyk dostali k práci, ktorá ich a ich rodiny uživila natoľko, že si mohli nechať dva dni na oddych a iné aktivity. A takto sa opäť začali zveľaďovať komunitné centrá, ktoré založili Slováci pred niekoľkými desiatkami rokov, ale ktoré absenciou mladej populácie strácali na sile. Zaiste je to aj tým, že v roku 2005 vstúpil do platnosti aj vyššie spomínaný zákon a skrz neho Slováci začali pociťovať, že neostali sami, že sa o nich Slovensko zaujíma a sleduje ich životnú púť. Takáto legislatívna podpora je najlepším krokom k zoficiálneniu slovenského kultúrneho života medzi komunitami. To, čo v minulosti zastrešovali slovenské kostoly v jednotlivých štátoch USA (New York, New Jersey, Pennsylvánia, Ohio, Chicago...) a kde sa odohrávali všetky kultúrne udalosti, sa teraz ešte viac rozvetvilo. Budovy kostolov ostali ako miesta stretávania sa, ale rozšíril sa diapazón akcií a aktivít. Začali sa etablovať slovenské víkendové komunitné školy, ktoré k dnešnému dňu majú podľa posledného sčítania viac ako 300 žiakov. Tento počet sa viaže iba na východné pobrežie a strednú časť Spojených štátov amerických. S týmto nárastom však vyvstávajú aj otázky, ako udržať slovenské víkendové školy v dobrej kondícii. Ako ich ešte viac zatraktívniť? Ako zabezpečiť deťom výuku, ktorá by bola ekvivalentná výuke v základných školách na Slovensku? Na tieto otázky a ďalšie otázky by mohla odpovedať novelizácia zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí. Keďže je evidentný dopyt po určitých zmenách v zákone, zrejme nastane priestor na predstretie nových návrhov a ich následnej implementácii do praktického života Slovákov v zahraničí. Našou morálnou povinnosťou je viesť mladšie pokolenia Slovákov žijúcich v zahraničí k tomu, aby ich vzťah k Slovensku nebol len pasívny alebo len náznakový. Aj napriek dnešnej modernej dobe, keď je možnosť vzdelávať sa online formou kurzov, je najmä pre deti nesmierne dôležité, aby sa u nich vypestoval pracovný návyk učiť sa po slovensky, čiže pravidelne desať mesiacov v roku fyzicky navštevovať víkendovú slovenskú školu a následne po výuke sa venovať ľudovému tancu. Sociálne prostredie v slovenských školách, interakcia detí navzájom, metodické postupy pedagógov sú zárukou toho, že slovenská komunita sa bude udržiavať a rozrastať. Jedna vec ide v ruku v ruku s druhou a víkendové

školy sú tým pádom miestom, kde sa dnes stretávajú aj rodičia, nadväzujú sa nové slovenské kontakty medzi Slovákami, ktorí o sebe vôbec nevedeli, pretože sa nemali kde a ako stretávať, respektíve kultúrne akcie slovenskej komunity boli sporadické. Víkendové školy sú založené na báze pravidelnosti a s pevným školským poriadkom sa v nich môžu dosiahnuť veľmi dobré výsledky vo všetkých oblastiach výuky a kultúrnych akcií.

§ 5 Oblasť štátnej podpory

(1) Štátna podpora Slovákov žijúcich v zahraničí je zameraná na oblasť

a) vzdelávanie, vedy a výskumu

b) kultúry¹

Práve vo vyššie citovanom paragrafe zákona by sa žiadala obširnejšia špecifikácia podpory. K nám, pedagógom víkendových škôl, sa čoraz viac obracajú rodičia s požiadavkou na získanie legálneho certifikátu odobreného Ministerstvom školstva Slovenskej republiky, ktorý by bol uznávaný ako štátna skúška zo slovenského jazyka tak, ako sa to bežne praktizuje vo svete. Ako príklad môžeme uviesť tzv. TOEFL (Test of English as a Foreign Language), ktorého výsledky akceptujú všetky akademické ustanovizne v Spojených štátoch amerických a zahraniční študenti môžu študovať na stredných alebo vysokých školách, ak testom prejdú podľa vysoko nastavených kritérií. Terajšia situácia pri komisionálnych skúškach pre slovenské deti žijúce v zahraničí je taká, že deti, ktoré spadajú do vekovej kategórie 6 až 15 rokov a majú trvalý pobyt na Slovensku, musia absolvovať tzv. komisionálne skúšky v mieste ich trvalého pobytu alebo pokiaľ to miestna legislatíva dovolí, tak tieto skúšky môžu byť aj v inom mieste Slovenska, v inej škole. Mnohokrát je tento proces zdĺhavý, pre deti stresujúci a dohoda s riaditeľmi škôl na tom, z akých predmetov budú deti skúšky absolvovať, je komplikovaná. Nemôžeme však toto riaditeľom škôl zazlievať, pretože oni robia ich prácu *de lege lata*. Práve tu by sa mohol novelizovať zákon a umožniť deťom v povinnej školskej dochádzke absolvovať komisionálne skúšky pre prvý stupeň z predmetov slovenský jazyk, vlastiveda, hudobná výchova a pre žiakov druhého stupňa z predmetov slovenský jazyk a literatúra, dejepis a zemepis. Z legislatívneho hľadiska by sa novelizácia tohto paragrafu dotýkala iba detí v deväťročnej povinnej školskej dochádzke. S touto novelizáciou súvisia aj náležitosti potrebné k metodike jednotlivých predmetov. V tejto fáze by sa určite realizovali aj Katedry slovenského jazyka a literatúry ako aj Katedry pedagogiky vybraných univerzít, aby pripravili učebné materiály, ktoré by boli aplikovateľné pre všetky slovenské víkendové školy na celom svete, ktoré by sa do programu mali záujem zapojiť.

V našej Komisii pre školstvo a vzdelávanie v západnej Európe a zámorí pri Úrade Slovákov žijúcich v zahraničí sme pripravení na synergiu pri akejkoľvek úlohe zadanej Ministerstvom školstva. Naše skúsenosti z pedagogickej praxe vo víkendových školách môžu byť prínosom pri tvorení metodických plánov jednotlivých predmetov. Bilingválne vzdelanie je v dnešnej dobe trendom a pri nastupujúcej globalizácii sveta sa uplatní ten, kto bude plynule ovládať niekoľko jazykov. Novelizáciou spomínaného zákona by sa mohla dať šanca slovenským deťom žijúcim v zahraničí, aby mohli študovať na slovenských stredných a vysokých školách, aby ich implementácii nebránila jazyková bariéra, aby sa nehanbili povedať niečo v slovenčine na verejnosti v domnienke, že to nepovedia správne. Keď budú mať nad sebou záštitu kvalitného učebného programu, ktorý bude aj právoplatným osvedčením o ich spôsobilosti uvedomelo a komprehenzívne používať slovenčinu ako plnohodnotný nástroj dorozumievania sa, je na mieste sa domnievať, že v plnej miere využijú túto pridanú hodnotu k ich vzdelaniu a budú nápomocní nielen pre svoje rodiny, pre seba ale

¹ 474 Z Á K O N z 23. septembra 2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, BRATISLAVA, Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, str. 8

aj pre slovenskú komunitu po celom svete. Vzdelanie je najlepšia investícia do našich detí. Ovládaním jazykov deti získavajú kompetencie, ktoré znásobujú ich osobnostný rast, socializácia v cudzom prostredí je pre nich oveľa jednoduchšia. Ak by sa tento návrh dostal do programu jednania o novelizácii a začal by byť aj zákonom, slovenské víkendové školy by nabrali ešte viac na potrebnosti a ich funkcia by bola nenahraditeľná. Zo skúseností a pozorovaní môžeme konštatovať, že aj pedagogické personálne zastúpenie v týchto školách je na vysokej odbornej úrovni, a tak niet pochyb, že by v prípade novelizácie zákona títo pedagógovia boli schopní udržať štandardy výuky. Koniec koncov, sú to práve tí Slováci, ktorí prišli do Spojených štátov amerických a Kanady v rokoch 1997 - 2000.

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí je inštitúcia zriadená k podpore Slovákov, ktorí žijú v zahraničí. Veríme, že táto inštitúcia nám bude nápomocná aj ďalších desaťročiach.

Dana KLAMPÁROVÁ a Dagmara SMALLEY

Slovenský klub v Birminghame

Bude sa pri novelizácii zákona o Slovákoch žijúcich v zahraničí myslieť aj na komunitné centrá v západnej Európe a zámorí?

V podmienkach Spojeného Kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska je v súčasnosti podľa oficiálnych štatistických ukazovateľov vyše 100 tisíc občanov SR. Podľa neoficiálnych odhadov miestnych úradov a inštitúcií (napr. zamestnávateľa) je ich 200 až 250 tisíc. V porovnaní s inými krajinami je Veľká Británia útočiskom mnohých mladých rodín, ktorých deti začali okamžite navštevovať miestne základné školy, stredné školy, v neposlednom rade aj univerzity atď.

V súvislosti s implikáciou novej koncepcie štátnej politiky pre Slovákov žijúcich v zahraničí, najmä v podmienkach Veľkej Británie, a s tým súvisiace zachovanie kultúrnej identity Slovenskej republiky, ako aj národného povedomia a slovenského jazyka je nevyhnutné dbať a zaviesť do praxe nasledovné oblasti a skutočnosti, ktoré v súčasnosti najviac sťažujú život občanov SR, ktorí po rokoch strávených vo Veľkej Británii chcú a volia život v ich rodnej krajine. Ako vedúce Slovenského klubu v druhom najväčšom meste vo Veľkej Británii a Vzdelávacieho centra, si dovoľujeme upresniť nasledovné súvislosti, ktorých zohľadnenie v rámci novej koncepcie radi uvítame:

1. Uznatie dokladov o vzdelaní, najmä u detí, ktoré nastúpia na základnú školu a napriek skutočnosti, že uvedenú školu absolvujú, je nevyhnutné v SR vykonať rozdielové skúšky. V prípade, že je táto povinnosť ukotvená v zákone, prispôbiť podmienky slovenských škôl v zahraničí tak, aby rozdielové skúšky boli čo najmenej "bolestivé" tak pre deti ako aj pre rodičov.
2. Nastavenie podmienok vyučovania prostredníctvom slovenských učiteľov vo Veľkej Británii a ich zaškolenie v SR.
3. Uznatie jednotlivých odpracovaných rokov pre učiteľov pracujúcich vo vzdelávacích centrách západnej Európy a zámoria.
4. Prepojenie a evidencia učiteľov slovenských škôl so systémom slovenského školstva - absencia uvedeného spôsobuje skutočnosť, že v SR v podmienkach Ministerstva školstva neexistuje a nemá vedomosť o vykonávaní učiteľskej profesie vo Veľkej Británii-napr. 5 hodín týždenne v Birminghame.

5. V súvislosti so vzdelávaním občanov SR vo Veľkej Británii a s tým súvisiace kultúrne aktivity prostredníctvom sponzorstva aj zo SR zviditeľniť kultúru vo Veľkej Británii, napr. ako sú časté kultúrne vystúpenia v Londýne a Manchestri, ktoré sú však zamerané na ľudí, ktorí si to môžu dovoliť. V podmienkach Slovenského klubu v Birminghame je nastavený systém užívania výhod pre každú skupinu ľudí, bez ohľadu na majetkové pomery. Uvedené zvýšenie kultúrnych aktivít prispeje k zachovávaniu národnej a kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí.
6. Podpora výučby slovenského jazyka pre deti narodené vo Veľkej Británii, ktoré nemajú základné gramatické jazykové zručnosti.
7. Otvorenie diskusie pre ostatných členov v súvislosti so zrušením trvalého pobytu občana, pokiaľ chce nadobudnúť štatút Slováka žijúceho v zahraničí.
8. Akceptovanie rozdielových skúšok vykonaných mimo územia SR kvalifikovaným učiteľom-v spolupráci s Ministerstvom školstva.
9. Rozdiel medzi školou a vzdelávacím centrom - nájsť prienik medzi štatútom školy a vzdelávacieho centra z dôvodu možného vykonania rozdielových skúšok.

Je dôležité si uvedomiť rozdiely medzi autochtónnymi slovenskými menšinami v strednej a východnej Európe a krajanskými komunitami v západnej Európe a zámorí. Vypracovať konkrétne návrhy, ktoré by pozíciu slovenských komunít zlepšili a zabránili ich asimilácii.

Vo Veľkej Británii nemajú príslušníci cudzích národností postavenie menšiny, preto nemôžeme nechať všetkú starostlivosť o Slovákov v zahraničí na štát.

Ak sa nepodporí vzdelávanie v slovenskom jazyku - slovenské vzdelávacie centrá, propagácia Slovenskej republiky v súvislosti s prehľbovaním vzťahu občanov, najmä detí, k národnej a kultúrnej identite, nemôžeme očakávať, že sami a dobrovoľne sa opäť vrátia na Slovensko a podporia slovenskú ekonomiku.

Mária PACHEROVÁ a Alena SUŠKOVÁ

Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku

Strata identity novej generácie zahraničných Slovákov ako následok integrácie detí migrantov v školskom systéme hostiteľských krajín v dôsledku chýbajúcej legislatívy v domovskej krajine

V školskom roku 2016/2017 je to už desiatykrát, kedy majú deti slovenských rodičov, ktoré dočasne či dlhodobo žijú v Írsku, navštevovať vyučovanie v dvoch pobočkách Vzdelávacieho centra pre slovenské deti v Írsku. V centre pôsobí v súčasnosti 12 pedagógov s relevantným pedagogickým vzdelaním v 9 triedach. Centrum poskytuje vzdelanie pre deti od 5 rokov, ktoré majú možnosť navštevovať predškolskú prípravku. Následne je možnosť navštevovať všetky ročníky základnej školy a gymnázia až po maturitný ročník. Je pozitívom, že naši študenti majú v rámci svojho štúdia možnosť vykonať záverečnú skúšku, tzv. Leaving certificate, na úrovni slovenskej maturity aj zo svojho materinského jazyku.

V našom vzdelávacom centre nerozlišujeme, či sa jedná o deti zahraničných Slovákov v zmysle paragrafu 2 zákona číslo 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí alebo či rodičia našich žiakov majú na území Slovenskej republiky trvalý pobyt, čo ich stavia mimo postavenia „zahraničný Slovák“ v zmysle tohto zákona. O to viac si však uvedomujeme skutočnosť, že deti, ktoré naše centrum navštevujú, sú s najväčšou pravdepodobnosťou,

generáciou budúcich rodičov novej generácie zahraničných Slovákov. Je to zložité súvetie, avšak rovnako zložité je i naše postavenie v tejto situácii.

Skutočnosť, že naše centrum vôbec existuje, že vyučovanie pravidelne navštevuje v priemere 80 detí a to vo voľnom čase, počas víkendov, nad rámec bežného štúdia v rámci plnenia si povinnej školskej dochádzky, je dôkazom, že občania Slovenskej republiky počas svojho pobytu v rámci migrácie za prácou, mali, majú a veríme, že i naďalej budú mať, záujem o udržanie jazykovej a kultúrnej identity v rodine ako i v komunite počas ich pobytu mimo domova.

Ako sme uviedli, priemerne máme v našom centre 80 detí z približne 50 rodín. Toto číslo sa javí byť vysoké v porovnaní s počtom slovenských detí navštevujúce školy s vyučovacím jazykom slovenským v krajinách, kde sa občania slovenskej národnosti majú možnosť hlásiť k národnostnej menšine, v krajinách kde je hrdosť na slovenské korene zakotvená už mnoho desaťročí. V skutočnosti je to len veľmi malé percento z celkového počtu detí narodených v Írsku „slovenským“ rodičom za posledných 10 rokov. Je niekoľko dôvodov, ktoré stoja za týmto javom. Pre niekoho je to vzdialenosť, ktorú je potrebné prekonávať, pre iných je to termín vyučovania, no pre mnohých je to ekonomická otázka. Chod centra je po celú dobu jeho činnosti majoritne financovaný z príspevkov rodičov. Na chod centra, na pomery v Slovenskej republike nemalou sumou prispieva v rámci grantového konania Úrad pre Slovákov žijúci v zahraničí. Je to veľká pomoc, žiaľ na jednej strane samotný ÚSZZ čelí každoročne znižovaniu rozpočtu, čo priamo ovplyvňuje jeho možnosti podieľať sa na jednotlivých projektoch krajanov. Na druhej strane každoročne narastá počet kvalitných projektov v oblasti vzdelávania v krajinách, kde po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie vznikla početná komunita Slovákov, ktorý aj napriek tomu, že sa jedná o niekoľko desiatok tisíc občanov, nemajú možnosť získania podpory od hostiteľskej krajiny, napríklad v oblasti vzdelania v materinskom jazyku, keďže tieto novo vzniknuté komunity nie sú v hostiteľských krajinách národnostnou menšinou.

Takže „naše deti“ sú tak deťmi nikoho. Hostiteľský štát, štát, ktorý je ich novým domovom, štát, ktorý dal prácu ich rodičom, im síce poskytne vzdelanie, mnohokrát veľmi dobré vzdelanie, avšak deti za túto šancu zaplatia integráciou. Integráciou, ktorá je teoreticky nastavená v ich prospech, ale ktorá ich s určitosťou skôr či neskôr vzdiali od ich koreňov. Na druhej strane stojí štát, ktorý je domovom ich rodičov, starých rodičov, bratrancov, sesterníc... Štát, ktorý sa o svojich občanov rád postará aj v čase ich pobytu v rámci migrácie za prácou v zahraničí - okrem povinnosti voči daňovému úradu, zdravotnej či sociálnej poisťovni majú naši rodičia povinnosti i voči Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR....

V roku 2015 toto ministerstvo spustilo v spolupráci s rezortom financií projekt s názvom Návrat domov. Štát má v úmysle finančne motivovať absolventov vysokých škôl v zahraničí či odborníkov, ktorí pôsobia v cudzine, aby sa vrátili späť na Slovensko. Tento projekt, ktorý bol vypracovaný na obdobie od roku 2015 do roku 2018 má byť dôkazom, že Slovensko má záujem o mladých ľudí, ktorí vyštudovali prestížnu univerzitu, poprípade o ľudí ktorí dlhodobo pracujú na vedúcej pozícii v zahraničí. Ministerstvo údajne počítalo s návratom 50-tich mladých ľudí ročne a na projekt bolo vyčlenených jeden milión eur.

V odraze týchto faktov sa my všetci, ktorí nepredstaviteľne ťažko a v znevýhodnených podmienkach spolupracujeme s rodinami našich žiakov a študentov na udržiavaní jazykovej a kultúrnej identity zamýšľame nad skutočnosťou, kedy si rovnaké ministerstvo všimne skutočnosť, že ignorovaním potrieb detí pracujúcich migrantov počas ich pobytu v zahraničí prichádza o možnosť túto ideu návratu odborníkov do vlasti naplniť.

Počas prevádzky Vzdelávacieho centra pre slovenské deti v Írsku sme sa už niekoľkokrát pokúšali o vytvorenie dialógu priamo s jednotlivými zložkami MŠVVŠ SR. Pozitívnym prvkom je skutočnosť, že v posledných rokoch nám svoju súčinnosť v danej problematike poskytol i Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, avšak aj napriek enormnej

snahe jednotlivcov k plnohodnotnému dialógu, ktorý by smeroval k riešeniu konkrétnych situácií nedošlo.

Život v zahraničí nie je jednoduchý. Áno, dá sa argumentovať, že je to individuálne rozhodnutie jedinca, za ktoré si má niešť dôsledky sám. Treba si však uvedomiť, že migrácia už nie je doménou mládeže, ktorá túži po nových zážitkoch. Čoraz častejšie ide o rozhodnutie generácie v produktívnom veku s dopadom na život celej rodiny a následne i na spoločnosť.

Je potrebné bez zbytočnej skromnosti si uvedomiť, že Slováci majú v zahraničí veľkú šancu dobrého uplatnenia sa na trhu práce. Sme národ s dobrou povest'ou, sme vzdelaní a zruční. Ako národ sme v cudzine súdržný a vytvárame pevné komunity, ktoré však nie sú izolované a na okraji. Naopak, stávajú sa súčasťou nového systému. Avšak novodobým trendom v akejkolvek oblasti je integrácia, čo sa odráža aj na prístupe hostiteľských krajín voči komunitám. Teória podpory identity je v priamom rozpore s praxou a v situácii v akej sa rodiny počas pobytu v zahraničí nachádzajú. Je pochopiteľné, že skôr či neskôr si rodič zvolí cestu menšieho odporu. Dôsledkom integrácie detí v školskom systéme, dochádza v rodinách migrujúcich pracovníkov k zmene preferencií v používaní materinského jazyka na úkor jazyka krajiny pobytu. V prípade absencie dlhodobej nadväznej podpory domovskej krajiny sa tento jav zrýchľuje. Je tak málo pravdepodobné, že sa nová generácia po skončení vysokoškolského štúdia bez ovládania slovenčiny slovom a písmom rozhodne pre život v krajine, ktorá síce bola domovom rodičov, ale k nim sa zachovala veľmi macošsky. Je to smutný záver a je o to smutnejší, že pojednávame o niekoľko tisícovej generácii detí žijúcich s rodičmi v krajinách Európskej únie a zámorí.

Viera HORCH a Jarmila BUCHOVÁ

Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove

Prístup Nemeckej spolkovej republiky k uznávaniu diplomov vysokoškolských absolventov zo Slovenskej republiky

Vážené dámy, vážení páni,

dovoľte mi, aby som sa v krátkosti vyjadrila k horouvedej téme z pohľadu nás, Slovákov žijúcich v Bavorsku. Ako predsedníčku Slovensko-nemeckého kultúrneho klubu v Mníchove ma všetci dobre poznáte. No nie všetci viete, že som aj súdna tlmočníčka, ktorá už viac ako 20 rokov pomáha našim slovenským občanom v cudzine v rôznych životných situáciách.

Okrem toho som aj, ako to Nemci povedia „Bildungsexpertin“, to znamená odborníčka-expertka pre vzdelávanie, špeciálne pre vysokoškolské vzdelávanie. 35 rokov som pracovala na plánovacom štábe mníchovskej univerzity Ludwig-Maximilians-Universität (LMU), ktorá bola a ešte aj dnes je, najväčšou univerzitou v Nemecku. Tento štáb bol podriadený priamo rektorovi a kvestorovi, my tamojší pracovníci (spolu 8), sme boli ich referentami. Na univerzite sme mali 21 fakúlt a okrem techniky tu boli zastúpené všetky odbory. Mala som na starosti nielen osobnú starostlivosť o 5 fakúlt, kde som prakticky riadila celý správny proces a chod fakulty spolu so zamestnancami fakulty, ale aj prideľovanie študijných miest, miest pre zamestnancov fakulty, ich pracovné zmluvy. Rozhodovala som o tom, kto koľko musí učiť, či sa miesto pre profesorov má znovu obsadiť alebo nie, vypočítavala som študijné miesta a rokovala s právnikmi pri odvolaniach študentov, robila som študijné plány a plány pre odborné skúšky v jednotlivých študijných odboroch atď. Vykazovala som štatistiky, komunikovala so štatistickými úradmi, no jednoducho skoro všetko, čo sa týka chodu univerzity.

Starala som sa tiež o zriaďovanie nových študijných odborov a tak isto o transformáciu študijných odborov v rámci bolognského procesu. Z tohto dôvodu si dovoľím tvrdiť, že mám veľmi dobrý prehľad o nemeckom vysokoškolskom vzdelávaní a dianí v ňom. Veľkým úžasom je pre mňa skutočnosť, keď moji klienti, ktorým prekladám diplomy a iné vysvedčenia, mi po čase oznámia, že im ich vzdelanie tu v Bavorsku nebolo uznané a že musia pracovať ako pomocné sily na úrovni nemeckých občanov s minimálnym vzdelaním a s minimálnou mzdou. Pod minimálnym vzdelaním myslím vzdelanie ani nie na úrovni slovenskej základnej deväťročnej školy a nič viac (žiadna stredná škola, žiadna maturita, žiadne vysokoškolské vzdelanie).

1. Praktické skúsenosti v danej oblasti a ich zhodnotenie

Rada by som sa dnes zaoberala teda touto jednou témou a to je neuznávanie vysokoškolských diplomov našim absolventom, predovšetkým v odboroch poľnohospodárstvo, školstvo, psychológia, pedagogika, učiteľstvo, teda odborné pedagogické vzdelanie, ktoré našich absolventov v SR oprávňuje pracovať ako odborná kvalifikovaná sila v školstve. V NSR je za školstvo zodpovedná každá spolková krajina, má svoje zákony a aj spôsoby uznania vzdelania a predovšetkým uznania odbornej kvalifikácie. Skončenie vysokej školy v Nemecku ešte neznamená mať na určité povolanie odbornú kvalifikáciu. Ako sa diplomy a kvalifikácie uznávajú, určujú smernice každého spolkového štátu, alebo zákony SRN.

Zistili sme, že v SRN sa pre jednotlivé členské štáty zjednotenej EÚ neuznávajú diplomy a kvalifikácie rovnako. Máme pocit, že štáty ako Grécko, Španielsko a Portugalsko sú uprednostňované pred štátmi východnej Európy a u našich absolventov vzniká pocit diskriminácie. O tom, že sa neuznávajú diplomy a kvalifikácia hlavne z odboru filologických smerov, som sa dozvedela z mojej odbornej práce súdnej prekladateľky, pretože si ku mne chodia naši absolventi dávať prekladať diplomy. Spätnou väzbou som sa dozvedela, že sa im skoro nič neuzná. Preto by som Vás chcela požiadať, aby ste nám vo veci pomohli a venovali sa hlavne týmto vážnym problémom:

1. Skontrolujte, prosím, možnosť zrovnoprávnenia vzdelania vo filologických a pedagogických odboroch, nielen po Bolognskom procese, ale aj predtým. Z mojej skúsenosti je štúdium na Slovensku aj v Nemecku skutočne takmer identické, čo na Slovenku neexistuje je len tzv. Referendariat. To je ale niečo, čo si môžu slovenskí absolventi tu za dva roky doplniť. Umožnite, prosím, aby mohli slovenskí absolventi pracovať v odbore, ktorý vyštudovali.
2. Preskúmajte veľkú finančnú a byrokratickú náročnosť pri uznávaní vzdelania. Hlavne pre tých, ktorí tu majú kvôli neuznaniu vzdelania malé príjmy. Slovenskí absolventi tu musia pracovať ako pomocné zle zaplatené sily v rôznych zamestnaniach. Pokúste sa prosím, aj o zníženie, miestami veľmi vysokých poplatkov a nákladov na uznanie vzdelania a prekvalifikáciu sa.
3. Slobodný štát Bavorsko nemusí za vzdelanie týchto ľudí s vysokoškolským titulom nič platiť, preto by bolo vhodné, aspoň malé uznanie vo forme veľmi nízkych či žiadnych poplatkov, keďže takto bezplatne získa dobre vzdelaných ľudí bez veľkej investície a často natrvalo!

Máme tu prípady neuznaného odborného vzdelania:

1. Pani má skončené vzdelanie ako učiteľka v materskej škôlke s maturitou, a potom ešte vysokoškolské pedagogické vzdelanie, ako učiteľka anglického a slovenského jazyka. V SR

mala dlhoročnú odbornú prax. V materskej škôlke tu v Nemecku nemôže byť ani vychovávateľkou.

Tu v Nemecku sa požaduje ako odborné vzdelanie pre takéto sily trojročná učňovská škola s praxou počas vzdelávania, ale je po ukončení tohto vzdelania sa vždy jedná len o vzdelanie bez maturity. Naši absolventi vysokých škôl si na tieto pozície musia aspoň dva roky robiť dodatkovú kvalifikáciu, ktorá ich až potom oprávňuje byť na jednej úrovni s tými, ktorí majú skončenú učňovskú školu. Toto vôbec nevieme pochopiť a uvítali by sme v tomto smere pomoc našich štátnych orgánov.

2. Pani má skončené nasledovné vysoké školy: Univerzitu Komenského s diplomom z psychológie a potom má ešte dva diplomy zo sociálnej práce na Univerzite sv. Alžbety. S týmto vzdelaním nemôže byť ani len pomocná vychovávateľka v materskej škôlke.

3. Citujem ďalšiu pani, ktorá sa na mňa obrátila s prosbou o pomoc: „Študovala som v Košiciach na UPJŠ, kde som skončila magisterský stupeň učiteľského smeru nemecký jazyk - anglický jazyk. Tu v Mníchove pracujem už tretí rok v škôlke ako pädagogische Ergänzungskraft = pomocná sila. Moja škôlka sa na začiatku pokúšala dať uznať môj diplom na pozíciu Pflegerin /Fachkraft/ opatrovateľka, ale nepodarilo sa to. Odôvodnenie bolo, že nemám skončené učiteľstvo pre základnú školu. S mojím diplomom môžem totiž učiť na Slovensku od druhého stupňa vyššie a na stredných školách. Ak by ste mi vedeli poradiť, čo by som ešte mohla skúsiť, bola by som veľmi vďačná.“

4. Ešte nejaký príklad z poľnohospodárstva, pani má skončenú strednú odbornú poľnohospodársku školu a potom ešte VŠP v Nitre, ani toto ju údajne neoprávňuje na to, aby bola kvalifikovanou silou, ani len na to, aby mohla pracovať na samostatnom poľnohospodárskom dvore a chovať sliepky...

Financovanie dokvalifikácie na vlastné náklady a dodatočné skúšky pre absolventov slovenských vysokých škôl sú pre našich absolventov veľkou finančnou záťažou. Často je táto prekvalifikácia náročnejšia ako celé nové štúdium. **Je potrebné dodať, že táto dokvalifikácia prebieha na plný úväzok, takže žiadatelia nemajú možnosť pracovať a zarábať, dostávajú iba štipendium „Ausbildungsgeld.“**

2. Odporúčanie, námety, možnosti

SNKK v Mníchove má nasledujúce návrhy:

Odporúčame, aby vláda SR zriadila v Bavorsku Slovenský kultúrny a školský inštitút s pôsobnosťou pre celé Bavorsko, a síce so zameraním nielen na výučbu slovenského jazyka a na otázky vzdelávania, ale aj na organizovanie kultúrnych podujatí a všetkého, čo naši občania v cudzine potrebujú. Hlavne ale na to, aby sa naši občania stali plnohodnotnými občanmi EÚ a mali naozaj istotu, že sa za mladi nevzdelávali nadarmo.

Dúfame v pozitívne vyriešenie tejto nepriaznivej situácie.

Kristína DOMÁŇOVÁ a Oľga KACIANOVÁ

Slovenčina pre deti na Islande

Desať rokov Zákona 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí a pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí: podpora a uchovávanie národného povedomia, jazykovej a kultúrnej identity krajanov v slovenskom svete vo svetle doterajších skúseností Slovákov žijúcich v zahraničí

Úvod

V našom príspevku sa budeme venovať prezentácii fungovania a kultúrnych aktivít Slovákov žijúcich na Islande. V prvej časti našej prezentácie sa zameriame na praktické skúsenosti, predstavíme Spolok Slovákov na Islande (SKIS), k nemu patriacu Víkendovú školu slovenčiny a ich partnerskú organizáciu Móðurmál. Vyjadríme sa tiež k finančovníu spomínaného spolku a školy a k s ním spojeným problémom.

V druhej časti príspevku ponúkneme niekoľko praktických odporúčaní a námetov vyplývajúcich z našich skúseností s fungovaním slovenskej kultúry v islandskom prostredí. Pôjde najmä o návrhy na zlepšenie vyučovania slovenského jazyka ako druhého jazyka detí Slovákov žijúcich v zahraničí ako aj o všeobecné odporúčania ako zlepšiť propagáciu slovenskej kultúry v zahraničí.

Praktické skúsenosti a zhodnotenie

Slovenčina pre deti na Islande

1. Vznik školy

Víkendová škola slovenčiny na Islande vznikla v novembri v roku 2014. V minulosti bolo niekoľko pokusov o realizáciu školy, oficiálny zrod sa však uskutočnil pred dvomi rokmi. Za vznikom projektu stála Kristína Domáňová, učiteľka primárneho vzdelávania, a spolupráca s islandskou organizáciou podporujúcou rozvoj materinského jazyka Móðurmál. Prvé vyučovanie sa realizovalo v sobotu 8.11. 2016 v priestoroch základnej školy Fellaskóli v Reykjavíku.

Cieľom projektu bolo a je vyučovanie v slovenskom jazyku – ako materinskom jazyku. Vyučovanie je zamerané na šírenie slovenčiny, ako aj slovenskej literatúry, hudby a reálií a na zvýšenie národného povedomia a kultúrnej identity medzi deťmi krajanov žijúcich na Islande. Vyučovanie sa koná jedenkrát do týždňa v rámci kurzu Slovenčina pre deti na Islande, trvá 90 minút a zúčastňujú sa ho deti od 3 do 12 rokov.

2. Móðurmál - Organizácia pre bilingválne deti

Organizácia Móðurmál bola založená v roku 1994 ako Združenie rodičov bilingválnych detí (Samtök foreldra tvítyngdra barna) za účelom vytvorenia štruktúrovaného jazykového programu s jasne definovanými cieľmi a učebnými plánmi. V roku 2014 si predstavitelia organizácie Móðurmál stanovili nasledovné ciele:

- Učiť deti materinský jazyk;
- Podporovať jednotlivé jazykové skupiny a učiteľov patriacich k organizácii;
- Spolupracovať s rodičmi viacjazyčných detí pri tvorbe príležitostí pre deti naučiť sa materinský jazyk;

- Zúčastniť sa výskumu bilingvizmu a materinských jazykov;
- Rozvinúť výučbu materinského jazyka;
- Podporovať aktívny bilingvizmus v spoločnosti.

Organizácia Móðurmál zastrešuje 26 sekcií, z ktorých každá je zároveň podporovaná príslušným krajinským spolkom podporujúcim všeobecný rozvoj a propagáciu kultúry jednotlivých národnostných skupín v islandskom prostredí. Slovanská sekcia funguje pod záštitou spolku SKIS Spolok Slovákov na Islande - Félag Slóvakíska á Íslandi.

3. Spolok Slovákov na Islande - Félag Slóvakíska á Íslandi (SKIS)

Spolok Slovákov na Islande bol založený 31.1.2015 v Reykjavíku. Zámerom spolku je byť platformou jedincov a rodín spojených so Slovenskou republikou, podporovať, vzdelávať a poskytovať poradenstvo a informácie o možnostiach bilingválnych detí osvojiť si a udržať znalosť slovenčiny. Pre krajanov spolok organizuje stretnutia, udržiava webové stránky, organizuje neformálne stretnutia s cieľom posilnenia a rozvoja slovenskej kultúry na Islande.

Ďalšími aktivitami spolku je budovanie knižnice pre krajanov a zvýšenie národného povedomia – slovenských tradícií a zvykov, slovenskej literatúry a kultúry. Tematické stretnutia pri špeciálnych príležitostiach ako Mikuláš, vianočné posedenie, fašiangy či letná akcia hľadanie pokladu sú organizované nielen pre deti, ale aj pre všetkých krajanov žijúcich na Islande.

Okrem krajanských akcií sa členovia spolku SKIS zúčastňujú aj akcií organizovaných pod záštitou Organizácie Móðurmál - Organizácia pre bilingválne deti. Prostredníctvom aktívnej participácie detí a rodičov z Víkendovej školy slovenčiny na podujatiach organizovaných Móðurmálom sa darí nielen udržiavať slovenskú kultúru medzi Slovákami žijúcimi v islandskom prostredí, ale aj propagovať Slovensko a jeho špecifiká medzi prisťahovalcami pochádzajúcimi z iných kultúrnych a národnostných prostredí. Ide napríklad o podujatia, kde sa deti aj dospelí z rôznych kultúr prezentujú napríklad prostredníctvom propagačných stánkov, čítaním rovnakého textu v rôznych jazykoch alebo zapájaním sa do aktivít typických pre danú kultúru.

4. Financovanie

Finančné prostriedky na zabezpečenie chodu školy sú tvorené tromi zdrojmi: rodičovským príspevkom, grantami z organizácie Móðurmál a grantami získanými od Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Napriek snahe a podpore či už rodičov alebo vyššie spomínaných organizácií finančná dotácia nie je dostačujúca. Náklady na učebné pomôcky, literatúru či prácu učiteľa sú častokrát vyššie ako poskytnuté dotácie.

Problémy, s ktorými sa stretávame v praxi, sú najmä neskorý príchod dotácie, ktorý v mnohom ovplyvňuje chod školského roka. Sťažuje sa tak plánovanie a organizácia celého vzdelávacieho procesu. Financovanie učiteľa je často ohodnotené veľmi dobrovoľnou čiastkou. Je preto len otázkou, ako dlho tento model vydrží. Ľudia v riadiacich pozíciách prácu vynaloženú na chod školy robia vo svojom voľnom čase na úkor vlastných detí a iných povinností. Všetci sa snažia robiť maximum pre stanovený cieľ so srdečnosťou a entuziazmom, otázkou však je, dokedy sa dá toto tempo udržať.

Odporúčanie, námety, možnosti

Naše odporúčania rozdelíme do niekoľkých kategórií.

Prvou je otázka metodických materiálov a učebných pomôcok. Veľmi by sme privítali, ak by sa podarila realizácia učebných materiálov špecificky určených pre deti. Máme na mysli učebnice slovenčiny ako cudzieho jazyka pre rôzne úrovne, vekové kategórie a národnostné pozadia. Pomocou by bolo aj vytvorenie pracovných zošitov určených pre jednotlivé krajiny, nakoľko v každej krajine sa problémy spojené s učením slovenčiny líšia. Klasické učebnice slovenského jazyka a iných predmetov, k nim patriace pracovné zošity a iné učebné pomôcky používané v slovenských základných školách sú pre naše potreby nevyhovujúce.

V neposlednom rade by sme privítali metodiku pre učiteľov, nakoľko v našej škole/ školách neučia iba učitelia so špecializáciou na výučbu jazyka a výučba slovenčiny ako cudzieho jazyka v neslovenskom kultúrnom prostredí má svoje nesporné špecifiká.

Ďalšou oblasťou, kde sa stretávame s ťažkosťami je množstvo učiteľov. Nakoľko Island je malá krajina s nie veľmi veľkým počtom obyvateľov, primerane k tomu sa pohybuje aj počet našich krajanov (približné odhady sa pohyujú okolo 200 krajanov).

Spolu s islandskými univerzitami sa snažíme o rozbehnutie projektu Erasmus+, vďaka ktorému by sa mohli študenti zo Slovenska zúčastniť študijného pobytu a zároveň absolvovať prax vo Víkendovej škole slovenčiny.

Otázku problematiky financovania sme naznačili už vo vyššie uvedenej kapitole. Tu iba zdôrazňujeme potrebu finančnej podpory poskytovanej grantovým systémom a zabezpečenie finančného ohodnotenia učiteľov vo víkendovej škole.

Zuzana DRUGOVÁ
MC UMB Banská Bystrica

Výskum povedomia etnickej príslušnosti u krajanových detí Návratný výskum po tridsiatich rokoch

Metodické centrum UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí vo svojom základnom nastavení organizuje letné vzdelávacie pobyty pre žiakov škôl s vyučovacím jazykom slovenským v gescii Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Základným modulom je škola v prírode, na ktorú každoročne v troch turnusoch prichádza po 40 žiakov zo šiestich krajín – a to z tých, s ktorými má Slovenská republika podpísané medzivládne dohody – teda z Chorvátska, Maďarska, Poľska, Rumunska, Srbska a Ukrajiny. Špecifickými vzdelávacími aktivitami potom sú špecializované školy v prírode – každoročne organizujeme detskú krajanovú univerzitu, na ktorú väčšinou prichádzajú víťazi súťaží z jednotlivých krajín. Z ďalších špecializovaných aktivít sú medzi krajanmi najobľúbenejšie letná škola bábkového divadla a letná škola ľudového tanca – ale organizovali sme aj letnú školu ľudovej hudby, ľudových remesiel – a z iných oblastí letné športové tábory či letný tábor mladých informatikov. Veľkú obľubu a každoročné konanie zaznamenáva aj škola v prírode zameraná na zimné športy. Pôvodnú súťaž detí vo výtvarnej výchove sme zmenili na súťaž v digitálnej fotografii a krátkom filme – súťažné práce zasielajú účastníci elektronicky, víťazi tejto súťaže sa zúčastňujú pobytu, na ktorom si nielen prevezmú ceny, ale aj absolvujú špecializované workshopy.

Od roku 2015 Metodické centrum organizačne zabezpečuje aj jeden z turnusov Krajanového leta v gescii Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Prvé dva ročníky zaznamenali u účastníkov pozitívne ohlasy, v roku 2017 ÚSZZ plánuje organizovanie už dvoch podobných turnusov, oba sa budú konať v mesiaci august, aby sme umožnili účasť pre

deti z tých krajín západnej Európy, ktoré majú školské prázdniny len v mesiaci august. V roku 2016 Metodické centrum organizovalo spolu 15 rôznych vzdelávacích aktivít.

Od roku 2011 manažérsky tieto aktivity zabezpečujem – a keďže som profesijne etnológ, počas celého obdobia som si uvedomovala, že k nám prichádzajúce deti sú síce všetky z pohľadu Slovenskej republiky v oficiálnej kategórii Slovákov žijúci v zahraničí, ale každé z týchto detí prichádza k nám z iného prostredia. Najväčší rozdiel všetci vidíme medzi staršími a novšími vrstvami emigrácie – aj keď našich krajanov na Dolnej zemi nemôžeme označiť za emigrantov. V čase odchodu ich predkov pred 250 – 300 rokmi na Dolnú zem, odchádzali do južných oblastí ich vtedajšej vlasti.

Pri detailnejšom poznaní problematiky som si však uvedomila, že najdôležitejším prvkom pre podmienky života krajanov v zahraničí je jednak legislatíva ich domovskej krajiny, ale aj ich najbližšie prostredie vyjadrené veľkosťou možnosti komunikovať v slovenskom jazyku. Aj v Srbsku, ktoré máme zafixované ako „zelenú ratolesť krajanského sveta“, sa však nachádzajú bývalé slovenské osady, v ktorých asimilácia z rôznych dôvodov prebehla oveľa rýchlejšie – a dnes ich obyvatelia žijú v podmienkach diaspóry – veľmi podobnej diaspóram v západnej Európe a v zámorí. Tu potom nastupuje legislatíva domovskej krajiny, ktorá je rovnako rôznorodá a špecifická – v prípade krajín západnej Európy a zámoria je dôležitá skutočnosť, že v týchto krajinách nemajú legislatívne ukotvené menšinové školstvo, v niektorých krajinách ani kategóriu etnickej minority...

V roku 2015 som dostala k dispozícii materiál od pani profesorky PhDr. Marty Botíkovej, CSc. – významnej slovenskej etnologičky, dlhoročnej vedúcej Katedry etnológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ktorá sa okrem mnohých iných tém venuje aj etnickej problematike a etnickým minoritám. Pani profesorka mi dala k dispozícii výsledky jej výskumu etnickej príslušnosti, ktorý realizovala v roku 1986 na 60tich respondentoch – účastníkoch vtedajších táborov pre mladých krajanov. Preštudovanie poskytnutých výsledkov výskumu ma viedlo k vytvoreniu podobného výskumného dotazníka – s cieľom realizácie návratného výskumu po 30. rokoch. Pani profesorka s mojim návrhom súhlasila a odobrila aj mnou navrhnutý dotazník pre rok 2016.

Výskum prof. PhDr. Marty Botíkovej, CSc. – realizovaný v roku 1986

Výskum v roku 1986 bol realizovaný Martou Botíkovou – a o jeho výsledkoch autorka informovala v článku s názvom *Poznámky k výskumu povedomia etnickej príslušnosti u krajanských detí* (Marta Botíková: *Poznámky k výskumu povedomia etnickej príslušnosti u krajanských detí*. In: *Slováci v zahraničí* 14 Martin: Matica slovenská, 1988. S. 172-188.) Realizovaný bol na 60 respondentoch, účastníkoch vtedajších letných táborov pre deti z Juhoslávie, Poľska a Maďarska. Pre vyhodnotenie bolo následne použitých 54 vyplnených dotazníkov. Výskumný formulár – dotazník – obsahoval spolu 75 otázok, ktoré by sme mohli rozdeliť do nasledujúcich okruhov – deviatich tém: *Povedz niečo o sebe a svojej rodine, S kým vo Vašej rodine hovoríš doma po slovensky, Akým jazykom hovoríš cez prestávky medzi vyučovaním, Ako hovoria na pracovisku Tvojich rodičov, Kde vo Vašej obci dnes hovoria po slovensky, Kde si sa naučil po slovensky, Vysmieval sa Ti niekto, že hovoríš po slovensky, Otázky o tradičnom odeve, Otázky o ľudovej strave*.

Z publikovaných výsledkov vyberám tie, ktoré som pokladala za formujúce aj pre výber otázok mnou pripravovaného výskumu v roku 2016:

- Povedomie sa formuje, silnie, slabne, stráca sa i od základu sa mení u jednotlivca aj u skupiny v historicky určitom čase, v konkrétnych hospodársko-sociálnych podmienkach a etnokultúrnych situáciách;

- Napriek silnému bilingvizmu s postupnou prevahou inojazyčnej komunikácie nestráca svoj význam etnické povedomie, pociťované cez materinský jazyk a národnosť, ako sa to ukázalo na vzorke detí z Maďarska;
- Predstavy o početnosti vlastného etnika sú vo všetkých skupinách veľmi nepresné;
- Otázky týkajúce sa kultúrneho dedičstva ukazujú, že pre formovanie etnického povedomia má význam predovšetkým v aktívnej forme, pri cieľavedomom pestovaní;
- Jazykové, kultúrne i citové rozmery povedomia etnickej príslušnosti patria medzi trvalé ľudské hodnoty, ktoré budú povedomie aj naďalej udržiavať – aj v pokračujúcich procesoch asimilácie či integrácie (M.Botíková: Poznámky k výskumu povedomia.....s. 172-188).

Výskum realizovaný v roku 2016 počas aktivít MC UMB

Metodické centrum UMB v roku 2016 organizovalo spolu 15 vzdelávacích pobytov mladých krajanov – žiakov škôl s vyučovacím jazykom slovenským v zahraničí: Škola v prírode a zimné športy (47 účastníkov), Súťaž v digitálnej fotografii a krátkej filmovej tvorbe – pobyt víťazov (668 prác, 17 účastníkov), Výjazdová škola v prírode v Gemelčičke v Rumunsku (44 účastníkov), Škola v prírode – 3 turnusy (spolu 263 účastníkov), Letná škola tradičnej kultúry regiónov Slovenska v Zuberici (17 účastníkov), Letná škola bábkového divadla (47 účastníkov), Detská krajanská univerzita (36 účastníkov), Letný tábor mladých výskumníkov – po lokalitách UNESCO (55 účastníkov), Krajanské leto s ÚSŽZ vo Vrátnej doline (69 účastníkov) a denný pobytový tábor pre deti banskobystričských rodáčok – Letná školička ľudového tanca (11 účastníčok vo veku 4 – 5 rokov). Spolu sa na pätnástich aktivitách v roku 2016 zúčastnilo viac ako 700 účastníkov.

Na niektorých z uvedených vzdelávacích letných aktivít sa nám podarilo zrealizovať aj dotazníkový výskum. Celý text dotazníka prikkladáme ako prílohu v závere tohto príspevku. Spolu bolo vyplnených 290 dotazníkov, z ktorých som vyhodnotila 287. Dotazník bol počtom otázok menší ako dotazník profesorky Botíkovej z roku 1986 – s ohľadom na vekovú kategóriu detských respondentov aj s ohľadom na nižšiu znalosť slovenského jazyka u významnej časti respondentov. Obsahoval 34 otázok s rovnakými okruhmi, ako spomínaný dotazník prof. Botíkovej v roku 1986 – vynechala som dva okruhy otázok: Ako hovoria na pracovisku Tvojich rodičov a Kde vo Vašej obci dnes hovoria po slovensky. Dotazník v roku 2016 teda obsahoval tieto okruhy otázok:

- Povedz niečo o sebe a svojej rodine;
- S kým vo Vašej rodine hovoríš doma po slovensky;
- Akým jazykom hovoríš cez prestávky medzi vyučovaním;
- Ako hovoria na pracovisku Tvojich rodičov;
- Kde vo Vašej obci dnes hovoria po slovensky;
- Kde si sa naučil po slovensky;
- Vysmieval sa Ti niekto, že hovoríš po slovensky;
- Otázky o tradičnom odeve;
- Otázky o ľudovej strave;

Po spracovaní vyplnených dotazníkov som zistila nasledujúce údaje o počtoch spracovaných dotazníkov, veku respondentov a lokalitách v krajinách, z ktorých pochádzali respondenti. Údaje uvádzam v abecednom poradí tradičných krajín, následne v abecednom poradí krajín západnej Európy a zámoria, ktorých bolo menej:

Základné informácie o respondentoch výskumu

Chorvátsko 50 vyplnených dotazníkov, respondenti vo veku 6 - 15 rokov z obcí Markovac, Josipovac, Jelisavac, Miljevci, Zokov Gaj, Višnjevac, Soljani, Medjurić, Osijek, Našice, Ilok.

Maďarsko 23 vyplnených dotazníkov, respondenti vo veku 10 - 15 rokov pochádzali z obcí Slovenský Komlóš, Tardoš, Sarvaš, Békešská Čaba, Nagyrét, Dabaš, Telekgerendás, Alkáv.

Poľsko 50 vyplnených dotazníkov, respondenti vo veku 8 - 14 rokov z obcí Kacwin, Krempachy, Niedzica.

Rumunsko 44 vyplnených dotazníkov, respondenti vo veku 10 - 15 rokov z obcí Nadlac, Bodonoš, Čerpotok, Stará Huta, Oradea.

Srbsko 37 vyplnených dotazníkov, respondenti vo veku 6 - 15 rokov z obcí Báč, Bácska Palanka, Stará Pazova, Kovačica, Padina, Kovačica, Kysáč, Aradáč, Báčsky Petrovec.

Ukrajina 47 vyplnených dotazníkov, respondenti vo veku 8 - 16 rokov z obcí Mukačevo, Užhorod, Perečin, Dubrynič.

Z krajín západnej Európy sme mali nižší počet účastníkov - práve na Krajanskom lete organizovanom v gescii Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí:

Británia 14 vyplnených dotazníkov, respondenti vo veku 8 - 11 rokov z miest Dublin, Londýn, Birmingham, Putney, Solihul.

Nemecko 14 vyplnených dotazníkov, respondenti vo veku 8 - 14 rokov z miest Mníchov, Mosach, Unterföhring, Hohenbrunn.

Rakúsko 3 vyplnené dotazníky, respondenti vo veku 9 - 17 rokov z Viedne, Furthu.

USA 4 vyplnené dotazníky, respondenti vo veku 7 - 12 rokov z New Jersey.

Taliansko 1 vyplnený dotazník, respondent vo veku 12 rokov z Misanomonte.

Čo sa týka pohlavia, dotazníky vyplnilo z Chorvátska 16 chlapcov a 34 dievčat, z Maďarska 2 chlapci a 21 dievčat, z Poľska 10 chlapcov a 40 dievčat, z Rumunska 17 chlapcov a 27 dievčat, zo Srbska 10 chlapcov a 27 dievčat, z Ukrajina 12 chlapcov a 35 dievčat. Z krajín západnej Európy a zámoria bola zastúpenie chlapcov a dievčat nasledujúce: Británia 5 chlapcov a 9 dievčat, Nemecko 6 chlapcov a 8 dievčat, Rakúsko 3 chlapci, USA 4 dievčatá a z Talianska 1 dievča.

Rozbor odpovedí vybraných otázok dotazníka v roku 2016

Jednotlivé odpovede uvádzam v prehľadných tabuľkách s cieľom možnosti rýchleho získania informácií pre jednotlivé krajiny, z ktorých pochádzali respondenti.

Otázka: Slovákom je Tvoja mama – otec

Krajina	Počet odpov.	Mama aj otec	Mama	Otec	Nikto	Iní
Chorvátsko	47	19	4	22	2	
Maďarsko	23	1	6	5	11	
Poľsko	39	1	10	17	11	
Rumunsko	35	29	3	3	-	
Srbsko	37	31	3	3		
Ukrajina	30	4	6	10	10	Starí rodičia 3
Británia	14	5	8	1	-	
Nemecko	14	9	5	-	-	
Rakúsko	3	-	2	1	-	
USA	4	3	-	1	-	
Taliansko	1	-	1	-	-	
Spolu	247	102	48	63	34	

Otázka: Kde si sa naučil hovoriť po slovensky

Krajina	Počet odpov.	Doma	V škole	Iné (z uvedených počtov)
Chorvátsko	44	23	21	1x vo folklóre
Maďarsko	23	0	23	
Poľsko	47	3	44	3 x v tábore na Slovensku
Rumunsko	44	44	0	
Srbsko	37	37	0	
Ukrajina	45	6	39	2 x v tábore na Slovensku
Británia	11	11	-	3 x na Slovensku
Nemecko	10	9	1	4 x na Slovensku
Rakúsko	3	3	0	
USA	3	3	0	1 x na Slovensku
Taliansko	1	1	0	
Spolu	268	140	128	

Pre sledovanie vzťahov a hľadanie riešení pokladám za dôležité najst' súvislosti medzi oboma práve predstavenými otázkami. Pri vyhodnocovaní odpovedí som dospela k nasledujúcim zisteniam: Najvyšší počet rodín, v ktorých sú obaja rodičia Slováci sme vo výskume zaznamenali v Srbsku, Rumunsku a Chorvátsku. S týmto faktom priamo súvisí aj zistenie, že v Rumunsku aj v Srbsku sa všetky opýtané deti naučili hovoriť slovensky doma – a to aj v tých rodinách, kde je Slovákom len jeden z rodičov. Iná situácia je v Chorvátsku, kde sa v rodinách s oboma rodičmi Slovákmí spravidla deti naučili hovoriť slovensky doma – z 19 rodín s oboma rodičmi Slovákmí sa 5 detí naučilo hovoriť slovensky v škole. Z 21 detí z Chorvátska, ktoré uviedli, že sa slovensky naučili hovoriť v škole, bolo 9 detí so slovenským otcom, 3 deti so slovenskou matkou a 2 deti s oboma rodičmi Slovákmí.

Opačný problém je v krajinách, kde sa deti spravidla naučili hovoriť slovensky v škole - z opýtaných detí z Maďarska sa všetky naučili slovensky v škole. Z troch detí z Poľska, ktoré sa naučili slovensky v rodine, majú dve deti slovenskú matku a jedno dieťa slovenského otca. Zaujímavý je rozbor situácie v rodinách detí z Poľska, ktoré sa naučili hovoriť slovensky v školách: zo 44 opýtaných detí sú 3 deti, ktoré uviedli oboch rodičov Slovákov, 5 detí uviedlo slovenskú matku, 14 detí slovenského otca a 10 detí uviedlo, že u nich v rodine nikto z rodičov nie je Slovákom (spravidla sú to rodiny, v ktorých slovensky rozprávajú starí rodičia).

Pri detailnejšom pohľade na odpovede detí z Ukrajiny zo 6 detí, ktoré uviedli, že sa slovensky naučili doma majú 4 deti slovenskú mamu, 1 dieťa oboch rodičov a 1 dieťa slovenského otca. Z celkového počtu 39 detí, ktoré uviedli, že sa naučili slovensky v škole, veľké percento detí neuviedlo odpoveď na otázku, kto je Slovákom – 1 dieťa uviedlo oboch rodičov, 8 detí otca. Na druhej strane 7 detí uviedlo, že Slovákom nie je nikto.

Za dôležité konštatovanie z pohľadu letných táborov organizovaných MC UMB na Slovensku pokladám fakt, že 3 deti z Poľska a 2 deti z Ukrajiny uviedli, že sa slovensky naučili hovoriť v táboroch na Slovensku.

V krajinách západnej Európy a zámoria je situácia diametrálne odlišná: z 36 opýtaných detí má 17 detí oboch rodičov Slovákov, pričom najvyšší počet 9 uviedli deti z Nemecka. 27 detí sa naučilo slovensky doma, 1 uviedlo školu a 8 detí uviedlo Slovensko, pričom sa dá predpokladať, že sa jedná o návštevu detí na Slovensku u svojich rodinných príslušníkov. Presné počty za jednotlivé krajiny sú uvedené v tabuľkách vyššie.

Otázka: Akým jazykom hovoríš v škole cez prestávku

Krajina	počet odpovedí	slovensky	jazykom krajiny	oboma jazykmi	Iné
Chorvátsko	48	0	44	4	
Maďarsko	23	0	20	3	
Poľsko	46	0	46	0	1 x „kacwinským“
Rumunsko	44	25	3	16	
Srbsko	37	37	0	0	
Ukrajina	44	4	34	6	

Odpovede detí zo západnej Európy reflektovali svoje domáce školy, nie slovenské víkendové školy, preto ich nepokladám za správne vyhodnocovať.

Pri rozbere odpovedí na otázku: Akým jazykom hovoríš v škole cez prestávku som hľadala súvislosti medzi používaním slovenčiny doma a v škole. Najpozitívnejšia situácia je v školách v Srbsku, kde z 37 detí všetky rozprávajú slovensky doma aj v škole. Napriek tomu, že všetky deti z Rumunska uviedli, že doma rozprávajú slovensky, 16 z nich rozpráva v škole slovensky aj rumunsky a 3 len rumunsky – čo však predpokladám súvisí so špecifikáciou školy - v čisto slovenských školách sa ľahšie udržiava slovenská komunikácia, ináč je to v školách, kde sú slovenské triedy aj triedy s vyučovacím jazykom domovskej krajiny. S týmto faktom predpokladám súvisia aj odpovede detí z Chorvátska, Maďarska, Poľska – všetky deti uvádzajú, že v škole hovoria domácim jazykom svojej krajiny. Podobne je to aj v odpovediach detí z Ukrajiny, kde len 4 uviedli ako komunikačný jazyk slovenčinu a 6 detí uviedlo oba jazyky.

Za dôležité spresnenie pre prípad škôl v Poľsku aj na Ukrajine pokladám jednu uvedenú špecifikáciu, keď respondent spresnil, že v škole cez prestávku rozpráva „naším kacwinským“ jazykom. Táto odpoveď odzrkadľuje skutočnosť, že v oboch krajinách sa k slovenskej národnosti hlásia v podstate príslušníci špecifickej etnickej skupiny – v Poľsku goralskej a na Ukrajine rusínskej. Obe tieto etnické skupiny žijú po oboch stranách hraníc svojej krajiny so Slovenskom.

Vo všetkých týchto školách však predpokladám, že existuje možnosť zlepšenia situácie – a to v prípade, že slovenskí pedagógovia tamojších škôl budú na pôde školy (alebo aspoň v prítomnosti žiakov) hovoriť medzi sebou slovensky a so žiakmi aj v bežnej komunikácii výhradne slovensky. Túto poznámku som si dovoľila uviesť na základe pozorovania faktu, že sprevádzajúci pedagógovia na aktivitách MC UMB veľmi často komunikujú s deťmi v jazyku svojej krajiny – pričom ako dôvod uvádzajú snahu o pomoc svojim žiakom. Mojm argumentom v takých prípadoch býva, že prišli na Slovensko práve preto, aby sa zdokonalili v prirodzenej komunikácii v slovenčine. Pri pozorovaní zmienených postupov na Slovensku predpokladám, že aj v školách v zahraničí postupujú títo pedagógovia – a pravdepodobne aj viacerí – rovnako. **Tam niekde pramení moje odporúčanie, aby pedagógovia slovenských škôl v zahraničí spravidla komunikovali so svojimi žiakmi v slovenskom jazyku aj mimo vyučovacieho procesu, ale aj navzájom medzi sebou.** Nastavia tak systém, ktorý bude pre ich žiakov vzorom.

Otázka: Počúval si v detstve rozprávky po slovensky? Ak áno, kto Ti ich čítal?

Krajina	Počet odpovedí	Áno	Nie	Niekt z rodiny	V škole	Poznámka z uvedených počtov
Chorvátsko	50	35	12	34	1	
Maďarsko	23	10	12	3	3	1 x tábor
Poľsko	50	38	7	23	8	
Rumunsko	44	39	3	25	2	12 x starí rodičia
Srbsko	37	36	1	36	-	
Ukrajina	47	20	21	17	3	2 x televízia
Británia	14	10	3	5	0	
Nemecko	14	12	1	5	0	
Rakúsko	3	1	2	1	0	
USA	4	4	0	3	1	1 x pozerám rozprávky
Taliansko	1	1	0	1	0	
Spolu	287	206	64			

Otázka: Čítaš slovenské knihy?

Krajina	Počet odpovedí	Áno	Nie	Poznámka
Chorvátsko	50	14	36	
Maďarsko	23	12	11	
Poľsko	49	35	14	1 x v kostole
Rumunsko	44	36	8	
Srbsko	37	34	3	
Ukrajina	46	34	12	
Británia	13	9	4	
Nemecko	14	10	4	Za „Áno“ označené aj „občas“
Rakúsko	3	3	0	
USA	4	4	0	
Taliansko	1	1	0	
Spolu	284	192	92	

Pri porovnaní súvislostí medzi oboma otázkami sa mi nepotvrdil predpoklad, že by deti, ktoré počúvali rozprávky v detstve, viac čítali slovenské knihy v súčasnosti. Presnejší rozbor som realizovala len na odpovediach detí z „tradičných“ krajín, vzhľadom na minimálny počet negatívnych odpovedí z krajín západnej Európy a zámoria.

Zameriavala som sa na vzťah: koľko detí z tých, ktoré v detstve nepočúvali slovenské rozprávky, dnes číta slovenské knihy: V Chorvátsku z dvanástich detí dnes čítajú 2, v Maďarsku z dvanástich detí dnes číta 7, v Poľsku zo siedmich detí dnes čítajú 4, Rumunsku z troch detí dnes čítajú dve, v Srbsku to jedno dieťa, ktoré uviedlo, že v detstve nepočúvalo slovenské rozprávky, dnes číta slovenské knihy a na Ukrajine z 21 detí dnes číta 17. Z uvedených údajov sa dá presne špecifikovať, v ktorých krajinách zaznamenáva výborný výsledok v motivácii k čítaniu slovenských kníh národnostná škola. Aj keď je otázne, či za čítanie slovenských kníh niektoré skupiny detí neoznačili priamo slovenské učebnice.

Druhý vzťah, ktorý som sledovala, je počet tých **detí, ktoré v detstve síce rozprávky v slovenčine počúvali, ale dnes nečítajú slovenské knihy**. V Chorvátsku z 35 detí dnes slovenské knihy nečíta 24, čo je alarmujúci údaj. V Maďarsku z desiatich detí dnes nečíta slovenské knihy 5 detí, v Poľsku z 38 detí dnes nečíta 9, v Rumunsku z 39 nečíta 6, v Srbsku z 36 nečíta jeden a na Ukrajine z dvadsiatich nečítajú slovenské knihy 4 deti.

Otázka: Vysmieval sa Ti niekto, že hovoríš po slovensky?

Krajina	Počet odpovedí	Áno	Nie	Niekedy	Iné (z uvedeného počtu)
Chorvátsko	49	9	40		
Maďarsko	23	10	13		
Poľsko	49	6	43		
Rumunsko	44	9	34	1	
Srbsko	37	1	35	1	2 x zvýraznené nie, nikdy
Ukrajina	41	4	36	1	
Británia	14	3	11		
Nemecko	14	1	13		1 x každému je to jedno
Rakúsko	3	0	3		
USA	4	1	3		
Taliansko	1	0	1		
Spolu	279	44	232		

Najvyšší počet kladných odpovedí na uvedenú otázku som zaznamenala v odpovediach detí z Maďarska - 10 odpovedí áno, čo pri počte 23 respondentov znamená 43,47%. Z ďalších krajín - 9 kladných odpovedí uviedli deti z Rumunska, čo pri počte respondentov 44 je 20,45%, rovnako 9 kladných odpovedí uviedli deti z Chorvátska, čo pri počte 50 respondentov je 18%,. 6 kladných odpovedí z Poľska pri počte 50 respondentov znamená 12%, z Ukrajiny 4 kladné odpovede pri počte 47 respondentov znamená 8,5%. V odpovediach detí zo Srbska sa ukázala doterajšia silná etnická tolerancia, keď len 1 dieťa uviedlo kladnú odpoveď, 1 dieťa odpoveď niekedy a 2 deti zvýraznili odpoveď nie prívlastkom nikdy.

Deti z krajín západnej Európy a USA uvádzali kladné odpovede skôr výnimočne, najvyšší počet 3 kladné odpovede zo 14 respondentov uviedli deti z krajín Británie, čo znamená 21,42 %. Za dôležité pokladám doplniť, že 3 kladné odpovede pochádzali z rôznych oblastí Británie. Zaujímavé je aj spresnenie respondenta z Nemecka: každému je to jedno.

Otázka: Zažil si už pocit hrdosti na to, že si Slovák? Ak áno, kedy to bolo?

Krajina	Počet odpovedí	Áno	Nie	Veľmi (z daného počtu)	Pri akej príležitosti
Chorvátsko	38	17	21	1	2 x vo folklóre
Maďarsko	22	18	4		
Poľsko	37	25	12		12 x na tábore
Rumunsko	40	22	6	12	2 x na tábore
Srbsko	36	36	0	7 (vždy)	5 x na Slovensku, 5 x na tábore, 1 x nepamätám
Ukrajina	33	13	17	3	5 x na tábore, 4 x nie som Slovák
Británia	12	9	3		
Nemecko	13	9	4		pri futbale, v skanzene, pri hymne, na Slovensku, nikdy
Rakúsko	3	1	2		Pri hymne
USA	3	3			1 x asi teraz
Taliansko	1	1			
Spolu	213	144	69		

Z uvedených odpovedí najzaujímavejšie vychádzajú odpovede detí z Maďarska – z 23 opýtaných detí 18 uviedlo, že zažilo pocit hrdosti, čo je veľmi vysoký podiel 78,26%. U detí zo Srbska sme zaznamenali 70,27%, pričom 7 z opýtaných detí zvýraznilo, že sú veľmi hrdí. Presných 50% sme zaznamenali u detí z Poľska, aj u detí z Rumunska, pričom 12 z nich zvýraznilo svoju hrdosť. 34% sme zaznamenali u detí z Chorvátska a 27,66% u detí z Ukrajiny - tu sme však aj u 4 detí zaznamenali zvýraznenie faktu, že sa nepokladajú za Slováka.

V odpovediach detí zo západnej Európy prevládajú kladné odpovede, u detí z Británie aj Nemecka je to zhodných 64,28%. Jediné u troch detí z Rakúska dve uviedli odpoveď zápornú - jedná sa však o príliš nízky počet respondentov na to, aby bolo možné z tohto faktu vyvodzovať dôsledky.

Otázka: Poznáš slovenské kroje v Tvojej krajine?

Krajina	Počet odpovedí	Áno	Nie	Iné (z uvedeného počtu)
Chorvátsko	50	35	10	
Maďarsko	23	19	4	
Poľsko	50	23	20	
Rumunsko	44	23	20	
Srbsko	37	36	1	
Ukrajina	47	27	17	

Pre krajiny západnej Európy bola táto otázka irelevantná

Z otázok zameraných na špecifické prejavy tradičnej kultúry vyberám len jednu: Poznáš slovenské kroje vo svojej krajine? Deti v Srbsku zaznamenali veľmi vysoké percento kladných odpovedí - z 37 opýtaných 36 kladných, čo znamená 97,29%. Veľmi vysoké percentuálne vyjadrenie zaznamenávame aj u detí z Maďarska - z 23 opýtaných 19 kladných odpovedí, čo je 82,61%. 35 kladných odpovedí z 50 opýtaných zaznamenávame u detí z Chorvátska, teda 70%. 27 kladných odpovedí zo 47 opýtaných na Ukrajine znamená 57,45%, 23 kladných odpovedí zo 44 opýtaných v Rumunsku zasa 52,27%. Vo všetkých prípadoch bola kladná odpoveď vyššia ako 50%.

K ostatným otázkam smerujúcim k tradičným jedlám na Slovensku a v domácej krajine nebude možné zaznamenať sumarizáciu vzhľadom na skutočnosť, že na tieto otázky deti odpovedali veľmi rôznorodo. Pre mňa ako etnografku však v odpovediach získavam špecifikáciu domácich tradičných jedál v jednotlivých krajinách. Za tradičné slovenské jedlo na Slovensku síce väčšina označila halušky, väčšinou bryndzové, do popredia sa ale dostal už aj novodobý vyprážaný syr. Odpovede iste budem môcť využiť vo svojich ďalších odborných štúdiách.

Porovnanie výsledkov v rokoch 1986 – 2016:

Vzhľadom na skutočnosť, že výskum v roku 1986 bol realizovaný iba na skupinách detí z Chorvátska, Maďarska a Poľska, porovnávaciu časť štúdie uvádzam len na údajoch z týchto krajín aj v roku 2016. Vyberám konkrétne výsledky zo záverov štúdie profesorky Botíkovej, s uvedením presnej citácie. Citované údaje porovnávam s výsledkami v roku 2016.

Chorvátsko (17 detí, Josipovac)

V roku 1986 ...rodičia krajanských detí z Chorvátska majú najčastejšie materinský jazyk i národnosť slovenskú... Zaujímavé je, že v širšom okruhu príbuzných i známych klesá komunikačný význam slovenčiny, kým v kamarátskom okruhu rovesníkov naďalej funguje. (str.175). **V roku 2016** síce iba 2 deti uviedli, že ani jeden z rodičov nie je Slováč (19 x

obaja, rodičia, 4 x len mama a 22 x len otec), ale doma sa slovensky naučilo hovoriť len 23 detí, 21 detí sa už naučilo po slovensky v škole. Zároveň veľká väčšina detí uviedla len konkrétnych členov rodiny, často krát to boli starí rodičia, s ktorými sa rozprávajú doma po slovensky. Len 2 deti uviedli, že sa doma rozprávajú po slovensky so všetkými – 2 deti uviedli len pani učiteľku a 2 deti uviedli, že doma po slovensky nerozprávajú s nikým.

V roku 1986v styku s učiteľmi a so spolužiakmi v škole sa používa chorvátčina. Tento zvyk je natoľko zakódovaný, že i počas prázdnin, keď učitelia vystupovali v neformálnej pozícii, deti ich oslovovali po chorvátsky. (str.175). **V roku 2016** sme zaznamenali rovnaký výsledok – z 50 detí 44 uviedlo, že v škole cez prestávku hovorí len chorvátsky, len 4 deti uviedli, že používajú oba jazyky a žiadne dieťa neuviedlo jazyk slovenský. Tento údaj zároveň dokumentuje aj výraznú zmenu v citovanom konštatovaní vo výskume v roku 1986, že v kamarátskom okruhu rovesníkov funguje slovenčina ako komunikačný jazyk.

V roku 1986 deti v tejto skupine sú skutočne bilingvistické, nerobí im problém komunikovať v oboch jazykoch a prechádzať z jedného jazyka do druhého. (str.175). **V roku 2016** táto otázka nebola súčasťou dotazníka, ale pozorovaním účastníkov na aktivitách musíme konštatovať zhoršenie schopnosti komunikovať v slovenčine – sám to vyjadril aj sprevádzajúci učiteľ, ktorý s nadšením počúval komunikáciu počas Školy v prírode v slovenskom jazyku s deťmi z Poľska – pretože ako sám povedal: prvý krát som ich počul hovoriť slovensky v prirodzenej komunikácii...

V roku 1986 všetkým deťom rozprávali rozprávky, väčšinou starí rodičia, po slovensky. (str.176). **V roku 2016** už len 35 detí uviedlo, že im niekto z rodiny čítal slovenské rozprávky v detstve, 12 uviedlo zápornú odpoveď.

V roku 1986 jediným kanálom pestovania kultúrnych tradícií je práca v súbore ľudových tancov (str.176). **V roku 2016** už len 25 detí – teda rovných 50 % opýtaných uviedlo svoju činnosť v nejakom krúžku – ale drvivá väčšina odpovedí aj teraz špecifikovala svoju činnosť vo folklórnom súbore (3 deti uviedli Maticu slovenskú).

V roku 1986 len málo detí uviedlo, že má príbuzných v Československu (str.176). **V roku 2016** z 50 opýtaných 10 detí uviedlo, že má rodinu na Slovensku, ale 6 z nich sa s rodinou aj stretáva.

Maďarsko (18 detí)

V roku 1986 komunikačným jazykom v rodinách je stále častejšie maďarčina, len 4 deti uviedli, že doma hovoria so všetkými po slovensky, ďalšie štyri uviedli, že pri rozhovoroch doma používajú rovnako slovenčinu i maďarčinu, ostatné hovoria po maďarsky. (str.177).

V roku 2016 je situácia podstatne horšia: len jedno dieťa uviedlo, že obaja rodičia sú Slováci, 6 detí uviedlo ako Slovenku mamu a 5 detí otca, zato 11 detí uviedlo, že Slovák nie je nikto z rodičov. Zároveň 3 deti uviedli, že sa doma nerozprávajú po slovensky s nikým, vo veľkej väčšine sa deti doma rozprávajú po slovensky so starými rodičmi, len 2 deti uviedli viac ako 2 členov rodiny, s ktorými sa rozprávajú doma slovensky, zároveň 2 deti uviedli iba pani učiteľku.

V roku 1986 ... zaujímavé je, že deti v styku s učiteľmi hovoria po slovensky. Považujeme to za prejav novej demokratickej národnostnej politiky, ktorá nanovo vnáša slovenčinu do škôl. Výsledok takéhoto prístupu sa prejavil i v tom, že aspoň polovica týchto bilingvistických detí, ktoré sa väčšinou nachádzajú v štádiu jazykovej zmeny a slovenčinu sa učia, odpovedali, že s každým, o kom vedia, že je Slovák, by hovorili po slovensky. (str.177-8). **V roku 2016** žiadne z detí neuviedlo slovenčinu ako jazyk, ktorým sa rozpráva v škole cez prestávku – len 3 deti uviedli oba jazyky, 20 detí z 23 uviedlo len jazyk maďarský.

V roku 1986 ... všetky deti napospol uznávajú prednosť poznania dvoch jazykov (str.178). **V roku 2016** bol výsledok rovnaký: z 23 opýtaných odpovedalo 20 detí, všetky uviedli kladnú odpoveď.

V roku 1986 ... každý z respondentov je členom nejakého krúžku – či už je to spevokol, tanečný alebo čitateľský krúžok. (str.178) **V roku 2016** sme zaznamenali diametrálne odlišné výsledky: len 5 detí uviedlo, že je členom nejakého krúžku, z nich 4 deti uviedli folklórny súbor.

V roku 1986 ... ľudový odev v prevažnej väčšine slovenských oblastí v Maďarsku úplne zanikol. Dokladujú to i odpovede, že kroje z ich obce pozná len polovica detí, i to sú zväčša členovia tanečného krúžku, ktorí majú doma kroj a nosia ho na folklórne vystúpenia. (str.178). **V roku 2016** sme zaznamenali podstatnú pozitívnu zmenu: len 4 deti uviedli, že kroj nepoznajú, všetky ostatné uviedli kladnú odpoveď. Vzhľadom na nízky počet členov folklórnych súborov (ako sme uviedli vyššie) môžeme smelo tento pozitívny výsledok pripísať vzdelávaciemu procesu v školách – presnejšie veľmi kvalitnému nastaveniu predmetu Slovenská vzdelanosť, za ktorý autorom srdečne blahoželáme (a vlastne aj závidíme, aj na Slovensku by sme potrebovali podobný predmet...)

V roku 1986 ... vyše dve tretiny detí z Maďarska majú v Československu príbuzných, s ktorými sú však málo v kontakte. Len dve deti uviedli, že sa s týmito príbuznými vzájomne navštevujú. (str.179). **V roku 2016** z 23 detí 13 uviedlo, že na Slovensku majú rodinu, ale 5 z nich neudržiava kontakty. 7 detí na otázku odpovedalo: už nie – teda na Slovensku už rodinu nemajú, čo znamená predpoklad, že v minulosti mali.

Poľsko (19 detí)

V roku 1986 ... skupinu tvorili deti z trinástich obcí z oboch oblastí – z Oravy aj Spiša.

V roku 2016 respondenti pochádzali z obcí Kacwin, Krempachy a Niedzica, teda všetky ležia v oblasti Spiša – ale aj v rokoch 2011 – 2015 na pobyty na Slovensku prichádzali deti výlučne zo spišských obcí.

V roku 1986 ... vo väčšine rodín sa hovorí nárečím... na otázku „Akým jazykom hovoríš s človekom, o ktorom vieš, že je Slovak“, sedemnást' odpovedí znelo – „po slovensky“. Ostatné otázky o komunikačných situáciách ukazujú jednoznačnú preferenciu nárečia (str.180). **V roku 2016** zo 47 odpovedí len 3 deti uviedli, že sa slovensky naučili doma – 44 detí uviedlo školu, čo znamená, že v rodinách sa slovensky nerozprávajú. Aj teraz sa však dá predpokladať, že deti doma rozprávajú nárečím – čo sa odrazilo aj v špecifikácii jedného z respondentov ktorý uviedol, že v škole cez prestávku rozpráva „naším kacwinským“ jazykom.

V roku 1986 ... používanie slovenčiny sa ukázalo len v škole... Po slovensky sa deti naučili v škole, samozrejme, najprv ovládali domáce nárečie. V tomto im mamy a staré mamy rozprávali rozprávky (str.180). **V roku 2016** odpovedalo 38 detí, že počúvali v detstve rozprávky po slovensky – 23 uviedlo niekoho z rodiny, 8 detí uviedlo, že rozprávky počúvali v škole. Aj v tomto smere teda došlo k posunu v neprospech rodiny, o to väčšia je úloha slovenských učiteľov.

V roku 1986 ... krajanské deti z Poľska najviac čítajú slovenské knihy (str.180). **V roku 2016** kladnú odpoveď na otázku, či číta slovenské knihy, uviedlo len 35 detí, zatiaľ čo 14 detí uviedlo zápornú odpoveď.

V roku 1986 ... vyše polovica detí pozná kroje, aké sa voľakedy nosili v ich dedine... Štyri z nich, členovia tanečného krúžku, majú doma vlastný kroj a nosia ho na folklórne vystúpenia a slávnosti (str.180). **V roku 2016** 20 detí uviedlo zápornú odpoveď, kladnú uviedlo 23 detí. Nedá sa predpokladať súvislosť s ich členstvom vo folklórnom súbore, nakoľko len 7 detí uviedlo svoje členstvo v zbore a 6 detí v orchestri – folklórny súbor deti vo svojich odpovediach nešpecifikovali.

V roku 1986 ... všetky deti uviedli, že majú v Československu príbuzných, s ktorými si aj oni dopisujú. **V roku 2016** uviedlo z 50 opýtaných detí rodinu na Slovensku 22 detí, z nich len 4 uviedli, že kontakty neudržiavajú. V porovnaní s rokom 1986 je tento počet vyjadrujúci menej ako 50 % výrazný pokles.

Záverečné zhrnutie:

Pokiaľ kolegovia v roku 1986 mohli skonštatovať, že „keď hodnotíme všetky tri skupiny krajských detí sumárne, možno konštatovať, že takmer v polovici rodín, v ktorých deti žijú, hovoria resp. vedľa hovoriť všetci členovia po slovensky“ (str.181), v roku 2016 výskum preukázal značný posun: respondenti v 102 odpovediach uviedli, že ich obaja rodičia sú Slováci (41,29%), 48 detí uviedlo Slovenku mamu a 63 detí Slováka otca. Z 268 uvedených odpovedí 140 detí uviedlo, že sa naučili slovensky hovoriť doma čo je 52,23%. **Využívanie slovenčiny ako komunikačného jazyka v rodine, resp. so všetkými jej členmi však uviedlo len 112 detí, čo je 39%, zatiaľ čo 16 detí uviedlo, že v rodine nerozpráva po slovensky s nikým – čo je 5,57% opýtaných detí.** Ostatní komunikujú slovensky buď len s niektorými členmi rodiny, alebo len s kamarátmi či v škole. Najvyšší počet odpovedí, že slovensky rozprávajú len v škole, uviedlo 20 detí z Ukrajiny, čo je 42,55% opýtaných. Musíme však brať do úvahy skutočnosť, o ktorej som sa zmienila vyššie, že totiž Slováci na Ukrajine sú väčšinou etnická minorita - Rusíni.

V roku 1986 pokladali kolegovia za dôležitý fakt, že „bytosť prepojenie hodnôt ľudovej kultúry a kultúry národnej je pekne doložené v štatisticky významnom vzťahu medzi tým, či deťom rozprávali po slovensky rozprávky a tým, či deti čítajú slovenské knihy. (str. 181-2) Vo výskume v roku 2016 práve otázky týkajúce sa počúvania rozprávok v detstve a čítania kníh v slovenskom jazyku patrili medzi tie, na ktoré odpovedalo najviac respondentov (287, resp. 284 odpovedí). Potešiteľné ostáva, že **206 detí, čo 71,77% počúvalo v detstve slovenské rozprávky** – aj keď musíme upozorniť, že ich čítanie častejšie prevzali učiteľky, resp. ich postupne nahrádzajú televízia či film. Pozitívny údaj je aj **67,6 % detí, ktoré číta slovenské knihy v súčasnosti** – bolo to 192 kladných odpovedí z 284. Musíme si však uvedomiť možnosť, že medzi „čítanie kníh“ niektoré deti zaradili aj čítanie učebníc v slovenčine.

V roku 1986 výsledky výskumu dokázali, že „krajské deti z Maďarska sa najviac identifikujú cez materinský jazyk a národnosť, deti z Chorvátska cez slovenský pôvod a slovenskú etnickú príslušnosť, kým deti z Poľska sa najčastejšie hlásia za príslušníkov väčšinového národa“ (str. 182). Výsledky výskumu v roku 2016 ukázali, že z 213 odpovedí **144 detí už zažilo pocit hrdosti na to, že je Slováč – čo je vysoký podiel 67,6 %.** Keď si k tomuto údaju uvedomíme aj fakt, že sme sa pýtali detí mladších ako 15 rokov, je to naozaj veľmi významný výsledok. **Zároveň všetci respondenti s výnimkou jediného uviedli, že sú radi, že poznajú dva jazyky, že hovoria aj slovenským jazykom.** Pokladám si však za dôležité upozorniť, že seba identifikácia cez slovenský pôvod sa posunula aj do Maďarska.

V príspevku som prezentovala len časť výsledkov realizovaného výskumu, ktoré priamo súvisia s etnickým povedomím. Odpovede respondentov súvisiace s udržiavaním povedomia prostredníctvom prvkov slovenských tradícií sa však v porovnaní s rokom 1986 výrazne posunuli do polohy folklorizmu, teda do polohy umelého udržiavania folklóru – čo je špecifický odborný jav. Jeho skúmaniu sa iste budem venovať v ďalších svojich prácach – a v nich predpokladám aj využitie ďalších výsledkov výskumu etnickej príslušnosti, ktorý som realizovala v roku 2016 na 287 účastníkoch letných vzdelávacích pobytov organizovaných Metodickým centrom UMB v Banskej Bystrici pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Za možnosť a chuť organizovať tieto pobyty úprimne ďakujem Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky aj Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Verím, že tieto aktivity výrazne prispievajú k dobrej reputácii mojej Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v prostredí Slovákov žijúcich v zahraničí. A rovnako verím, že prezentované výsledky realizovaného výskumu pomôžu krajským organizáciám v nastavovaní ich významnej a veľmi dôležitej činnosti.

Použitá literatúra:

Marta Botíková: Poznámky k výskumu povedomia etnickej príslušnosti u krajských detí. In: Slováci v zahraničí 14 Martin: Matica slovenská, 1988. S. 172-188

Vlastimil FABIŠIK

Folklórny súbor Púčík

KRAJANSKÁ NEDEĽA V PREMENÁCH ČASU

Uchovávanie slovenských ľudových tradícií Slovákov vo svete

Všade vo svete, kde naši krajanovia celé desaťročia obetavo uchovávali a rozvíjali slovenské folklórne tradície, pociťovali súčasne túžbu predviesť svoje umenie vo vlasti predkov. Bol to jeden z najsilnejších signálov pri stretnutiach s predstaviteľmi krajských komunít na pôde vtedajšieho Ústavu pre zahraničných Slovákov pri Matici slovenskej v Bratislave, a bol to zároveň aj najjednoduchší spôsob, ako túto „novobjavenú“ tému – existenciu Slovákov v zahraničí – vrátiť opäť do povedomia slovenskej verejnosti. Veľmi sme chceli nadviazať jemné spojiť medzi vlasťou a jej detnými deťmi zo sveta a verili sme, že jedného dňa z neho bude puto najsilnejšie. Ľudové zvyky, tradície, piesne, tance, celý ten bohatý a svojím vlastným životom žijúci svet ľudovej tvorby bol jedným z mála miest, kde sa dala obísť v mnohom nás deliaca realita politicky rozdeleného sveta.

Treba začať tými, ktorí od roku 1968, keď vznikol Ústav pre zahraničných Slovákov pri Matici slovenskej v Bratislave, myšlienku spolupráce s krajanmi bez prestania nastoľovali a nedovolili jej zaniknúť. Neúnnavný prvý riaditeľ ústavu Ján Sirácky, sám rodák z Báčskeho Petrovca v Juhoslávii, jeden z otcov projektu obnovenia spolupráce s krajanmi už od začiatku 60. rokov minulého storočia. Mnohých naučil žiť s touto témou a usilovať sa o jej rozvíjanie. Nemožno vynechať dlhoročných pracovníkov ústavu Ondreja Karkuša, Martina Čemana, Vieru Kantárovú, neskôr Svetozára Švehláka, Nasira Zoberiho, Jaroslava Ševčíka, Zuzanu Čáporovú. Všetci sa vrchovitou mierou zaslúžili o nepretržité organizovanie krajských folklórnych stretnutí na Slovensku. Žiaľ, viacerí už dnes nie sú medzi nami. Niet ani múdreho a vo vzťahu ku krajanom vždy ústretového „baťka“ – Vladimíra Mináča. Mal rád krajanov, vážil si ich a vedel, čo pre slovenský národ znamenajú.

Prvým vystúpením krajanov na Slovensku vo vlastnom programe bolo Zvítanie pod Kriváňom na celoslovenskom festivale vo Východnej v roku 1968. Bol to podnet pre myšlienku pravidelného stretávania zahraničných Slovákov vo vlasti predkov. A tak sa začalo hľadať najvhodnejšie miesto. Po Východnej prichýlili krajské súbory populárne Letné slávnosti Matice slovenskej v Martine a v Banskej Bystrici. Až po šiestich rokoch hľadania prišlo miesto trváce – Folklórne slávnosti pod Poľanou v Detve. Už neuveriteľných 43 rokov, od roku 1974, sa krásny detviarsky amfiteáter zaplnia tisíckami divákov z rôznych končín Slovenska i zo zahraničia, ktorí sa tešia na vystúpenia svojich rodákov – odpúšťajú drobné technické nedostatky, oceňujú neohraničenú invenciu tanečných kreácií, čisté hlasy, krásne melódie, spontánnosť...

Kraj pod Poľanou prijal krajanov s otvoreným srdcom a hlbokým porozumením a vytvoril mu zázemie s pocitom domova. Preto dodnes spomíname na mnohých, ktorí pre tieto stretnutia vytvárali podmienky – na členov organizačného výboru FSP v Detve, pracovníkov Domu kultúry Andreja Sládkoviča v Detve, pracovníkov Krajského osvetového strediska vo Zvolene či predstaviteľov mesta Detva. K najvýraznejším patrili Juraj Durica, Jozef Lehoťan, Igor Kovačovič, Jaro Kuzma, Ada Hlauková, Ondrej Molota, Zuzka Lehoťanová a mnoho, mnoho ďalších.

Mimoriadnu zmienku a ocenenie treba na tomto mieste vysloviť najmä jedným z prvých a na dlhé roky najstabilnejším pripravovateľom a realizátorom krajských programov – Ondrejovi Demovi, Stanislavovi Dúžekovi, Svetozárovi Švehlákovovi a Jaroslavovi Ševčíkovi. Dôverná znalosť nielen krajského folklóru, ale aj všetkých historických, politických a kultúrnych súvislostí, umocnená hlbokým záujmom o túto súčasť slovenského kultúrneho dedičstva, im umožnila predkladať každý rok publiku v Detve programy plné emócií. Pocit spolupatričnosti, vzájomného rešpektu a priateľstva pretrváva dodnes. Uchovávajú si ho tí, ktorí na pódiu predviedli svoje umenie, i tí, ktorí v hľadisku dojato sledovali ich úsilie.

V tejto súvislosti treba pripomenúť aj veľký význam ich práce pre zachovanie a zveľaďovanie kultúrneho dedičstva Slovenska. Hudobné nahrávky nielen samotného programu, ale aj výbery zo širokého repertoáru jednotlivých súborov a sólistov, ktoré v priebehu rokov urobili tímy pracovníkov rozhlasu z Banskej Bystrice (nemožno nespomenúť napr. skvelého profesionála Gregora Roletzkého) pod vedením Ondreja Demu či Adrianu Domanskej, hudobná, filmová a fotografická dokumentácia pre potreby Umenovedného ústavu SAV v Bratislave pod vedením Stanislava Dúžeka – to je bohatstvo, ktoré zaplnilo prázdne miesta v poznaní života, udržiavania a rozvíjania kultúrnych tradícií zahraničných Slovákov.

Je veľkou satisfakciou pre všetkých zúčastnených, že smer, ktorý pred štyridsiatimi tromi rokmi naznačili, a projekt, ktorý uviedli do života, pretrváva. Politické zmeny na konci 80. rokov priniesli v mnohých smeroch pozitívnu transformáciu vzťahu Slovenska a jeho krajanov. Zmenili aj formu prezentácie krajského folklóru na Slovensku. Tradičné vystúpenia krajanov v Detve sa stali súčasťou novokoncipovaného projektu Dni zahraničných Slovákov v Slovenskej republike.

Festivalové stretnutia svedčia o vzájomných vzťahoch medzi Slovenskom a jeho po svete roztrúsenými potomkami. Ale aj o sile myšlienky, ktorá bola podnetom na vznik prekrásneho podujatia. Obohacuje všetkých zúčastnených – pripravovateľov, účinkujúcich, divákov. I tých náhodných pcestných, ktorí len idúc okolo začujú pieseň. Je to tá naša starodávna, iba znie trochu inak. Nečudo, veď ju spieva ktosi z Austrálie, Kanady, ba možno z niektorého kúta Dolnej zeme... Súznenie prekonáva tisíce kilometrov, desiatky rokov i nepriazeň osudu. Tak sa tu schádzame a Detva je nám dobrou hositeľkou.

PhDr. Jana Hudcovičová

(Zdroj: „Roztratení, ale nestratení“, vydal NOVART, s. r. o., pre Úrad vlády SR, Bratislava 2004)

Aká je súčasnosť Krajskej nedele?

Dlhé roky sa na príprave Krajskej nedele podieľal už spomínaný Jaroslav Ševčík, bolo to až do roku 2005.

Aké programy boli vytvorené od roku 2005 do roku 2016:

- 2005 Program „**Pozdrav Detve**“
 Autori programu: Mária Katarína Hrkľová, Adriana Domanská, Ján Blaho, Martin Urban, Jaroslav Ševčík pri príprave, Angela Vargicová
 Čas uvedenia: nedeľa 11,00
- 2006 V tomto roku prichádzajú noví autori a hľadá sa nová koncepcia programu Krajanskej nedele. Je pripravený program „**Moje milé rodné mesto**“
 Autori programu: Ľubica Bartalská, Ľubomír Macek, slovom sprevádza: Jana Mečiarová
 Čas uvedenia: nedeľa 11,00
- 2007 Program „**Naša brána otvorená**“
 Autori programu: Ľubica Bartalská, Ľubomír Macek, slovom sprevádza: Jana Mečiarová
 Čas uvedenia: nedeľa 11,00
- 2008 V tomto roku som bol oslovený ÚSZZ k príprave programu Krajanskej nedele. Vytvoril som pre krajanov nový (vo svete bežne používaný) komponovaný program pod názvom „**Stretnutie na jarmoku**“
 Stretnutie bolo nie na hocijakom jarmoku, ale na výročnom, pretože v minulosti boli výročné jarmoky po celom svete vychýrené. Pozývalo sa na stretnutie so zručnými remeselníkmi, na jarmok, ktorý má vždy jedinečnú atmosféru, ale aj na stretnutie s ľudovým tancom, jarmočnou piesňou či chytľavou melódiou.
 Autor programu: Vlastimil Fabišik
 Čas uvedenia: nedeľa 11,00

Pri realizovaní, ale aj pri hodnotení tohto programu som sa zasadzoval o to, aby pre krajské súbory určili lepší, pre diváka vhodnejší čas k uvedeniu programu Krajanskej nedele. V dopoludňajších hodinách býva amfiteáter v Detve poloprázdny. Nakoľko programy krajanov prinášajú obrovskú silu, krásu, inšpiráciu, zaslúžili by si lepší termín uvedenia. Táto požiadavka bola akceptovaná a od roku 2009 až do súčasnosti je Krajanská nedeľa uvádzaná v prijateľnejšom čase, od 13,30 hod.

- 2009 V nasledujúcom roku 2009 pri 35. výročí Krajanskej nedele som opäť pripravil komponovaný program, tentoraz pod názvom „**Pod Poľanou pri muzike**“
 V tlači bola reakcia na tento program, citujem:
Vystúpenie vyústilo do pestrofarebného kola krojovaných mladých chlapcov i dievčat, ktorí „krepčili“ za zvukov temperamentnej muziky, čo vyvolalo medzi divákmi obrovskú vlnu potlesku. Pre slovenskú mládež vo svete je účasť na detvianskom festivale veľkou príležitosťou spoznávať svojich rodákov nielen zo Slovenska, ale aj z ďalších krajín, kde žijú Slováci. Je zároveň inšpiráciou pre ďalšie účinkovanie a v neposlednom rade aj motiváciou cibriť si jazyk svojich predkov, ktorý sa stal v Detve dominantným dorozumievacím prostriedkom.
 Súčasťou programu FSP v Detve bolo slávnostné vyhodnotenie 35 ročníkov programu Krajanskej nedele a spoločenské stretnutie s udelením 23 ďakovných listov dlhoročným spoluorganizátorom programov Krajanskej nedele (prípravnému výboru FSP v Detve, režisérom, scenáristom, moderátorom, choreografom). Udelenie ďakovných listov sa konalo za účasti vtedajšieho podpredsedu vlády SR Dušana Čaploviča na Zvolenskom zámku.

2010 V roku 2010 sa konala Krajanská nedeľa pod názvom „**Domov na Detvianske ...**“

Kam ideš? „Domov na Detvianske....“ Prísť „domov“, do Detvy, znamená stretnúť starých priateľov z predošlých slávností, stretnúť sa s novými, s ktorými ich viaže blízky vzťah k slovenskému folklóru. Priateľov, s ktorými sa pozdravia na skúškach programu, na vystúpeniach, pri stánkoch, na zábave, v zákulisí či za javiskom. Predtanečníci medzi jednotlivými choreografiami predstavili, ako učia krajanov rôzne melódie, krátke variácie tancov z celého Slovenska. Tieto variácie si v záverečnej veľkej choreografii spolu zatancovali všetci naši krajanovia.

Autori programu: Ľubica Bartalská, Vladimír Michalko

2011 Pri tomto ročníku sa vytvoril tím, v ktorom sa stretli Martin Urban, Vladimír Michalko a Katarína Babčáková spolu s asistentmi scénického uvedenia Tatianou Urbanovou a Vandou Krištofovou.

Program bol pomenovaný podľa známej piesne „**Idem, idem, lebo misím**“. Témou boli spomienky predkov na ťažké a nádejné roky, keď hľadali lepšie podmienky na plnohodnotný život.

2012 Krajanská nedeľa v dvanástom roku 21. storočia bola venovaná spomienke na dlhoročného spolupracovníka krajanských programov a folklórnych súborov Slovákov žijúcich v zahraničí – Jaroslava Ševčíka (1932-2005), tanečníka, choreografa a režiséra SLUK-u v programe Krajanskej nedele s názvom „**Návraty**“.

Program scenáristicky a režijne pripravil Martin Urban.

Náklady na tento program podľa dostupných informácií len pre súbory, ktoré si podali žiadosť na účinkovanie v programe Krajanskej nedele a boli autorom vybrané, činili, rozumej len súbory dostali, 61 627 €. Ďalšie náklady nie sú zverejnené.

2013 V roku 40. výročia Krajanskej nedele ÚSŽZ oslovil Folklórne združenie Púčík z Brna. Vypracovaním scenára i režijného stvárnenia bol poverený Dr. Vlastimil Fabišik, ktorý už má skúsenosti s detvianskym amfiteátrom i realizovaním veľkých programov v Strážnici, festivalov v Rožnove pod Radhoštěm, prácou s menšinami v ČR a hlavne s prácou Slovákov žijúcich v zahraničí.

Pristúpil som k novému scénografickému riešeniu Krajanskej nedele a k jeho realizácii. Bol pripravený program krajanských súborov ako jednotná scénografia pod názvom „**Keď regiment maširoval cez náš dvor**“. Toto riešenie sa osvedčilo a ÚSŽZ ho plánuje využívať i v budúcnosti. V programe sa objavili nové, zatiaľ nepoužívané nápady, ktoré zaujali divákov i odborníkov.

Vzhľadom na to, že pri vyúčtovaniach KN došlo v roku 2012 k oneskoreným platbám, bol na ÚSŽZ prijatý nový systém financovania KN. Folklórne združenie Púčík podalo projekt na komplexné zabezpečenie a prípravu KN takpovediac na kľúč, to znamená cez logistické zabezpečenie až po umeleckú stránku celej KN. Kým náklady na dopravu KN v roku 2012 boli 39 890,- €, v roku 2013 bolo ÚSŽZ schválené, že doprava pozvaným súborom bude uhradená vo výške 50% z celkových nákladov za dopravu. Realizátor KN, tj. FS Púčík, pre rok 2013 vyjednal novú čiastku za ubytovanie a stravovanie zníženú o 1 € na každú osobu na deň, čo bola ďalšia nezanedbateľná úspora finančných prostriedkov.

Projekt a náklady na KN v roku 2013 boli plánované vo výške 70 000,- €, vyúčtovaných bolo 55 000,- €, 15 tisíc eur bolo vrátených na bankový účet ÚSŽZ.

2014 41. ročník Krajanskej nedele sa konal v sviatočne koncipovanom programe s názvom „Daj nám, ženích, daj nám vína...“ Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí po prvý raz pozýval návštevníkov do Dolnozemskeho dvora. V jeho štýlovo poňatom priestore – humne, ako aj v Dolnozemskej krčme v objatí predajných domčekov a stánkov, si od piatka do nedele mohli návštevníci, najmä gurmáni, pochutnať na jedinečných špecialitách vychýrenej kuchyne dolnozemskejších Slovákov žijúcich v Maďarsku, Rumunsku, Srbsku a Chorvátsku. Zároveň sa mohli pokochať nevšednosťou a pestrosťou tradičných ľudových výšiviek z tejto oblasti, remeselníckou zručnosťou majstrov, ale aj pôvabom a farbami insitnej maľby.

Záštitu nad Krajanskou nedeľou a Dolnozemským dvorom prevzal Miroslav Lajčák, podpredseda vlády Slovenskej republiky a minister zahraničných vecí a európskych záležitostí SR. Program KN scénicky a režijne pripravil Vlastimil Fabišik, ktorý sa nechal motivovať svadbou – tradičnými obradmi, historickými zvykmi, piesňami, tancami, náladami, atmosférou a choreografiami. Všetky súčasti svadby mali časovú následnosť a vzájomnú spätosť – pytačky, zásnuby, ohlášky, pozývanie na svadbu, dievocká a mládenecká rozlúčka, odobierka od rodičov, sobáš, svadobná hostina a svadobná zábava, čepčenie, ukladanie mladého páru, posvadbová hostina, zábava, hry.

Umelecký zážitok a s ním aj aplauz nadšeného publika bol ohromujúci.

Citujem výňatok z hodnotiacej správy doc. Margity Jágerovej, vedúcej Katedry etnológie a folkloristiky UKF v Nitre:

*Nedeľné popoludnie prinieslo dobre koncipovaný program venovaný krajanským súborom Slovákov zo zahraničia. Autori priniesli na scénu širokú škálu scénických ukážok, ktoré spájala jednotná téma – svadba. Na scéne sa vystriedalo niekoľko zoskupení, na margo ktorých je nutné vysloviť pozorovanie, že ich interpretačná úroveň bola dobrá. Krajanské nedeľné programy sledujem na Detve už niekoľko rokov a musím skonštatovať, že jednotlivé kolektívy výrazne napredujú v interpretačnom scénickom umení. Osobne musím priznať, že tieto programy som v minulosti pokladala za najmenej atraktívne, čo sa týka celého festivalového diania v Detve. Tohtoročný program však priniesol divákovi atraktívne spracovanú problematiku, ktorú spetrovali aj zaujímavé scénické postupy (efektne vyznelo viacnásobné použitie mobilnej zásteny z textilu), ale i množstvo rekvizít a zaujímavé prezentovaných scén zo svadobného cyklu (voz, stoly, na ktorých čepčili nevesty, prestieranie veľkého svadobného stola, ukladanie na lôžko a prinesenie samotnej postele na scénu...). Autori program vystavali logicky podľa sledu jednotlivých aktivít v rámci svadobného cyklu, veľmi dynamicky bez toho, aby aj pomalé, bez sprievodu kapely, na piesňovom materiáli vystavané celky, boli pociťované ako niečo zdĺhavé. **Tento program jednoznačne hodnotím ako jeden z najlepších počas tohtoročných, bez výrazných problematických miest v rámci uplynulých festivalových dní. Priniesol niekoľko pekne koncipovaných scénických obrazov, ktoré pozitívne hodnotili samotní diváci.***

Niekoľko slov k príprave tohto programu. Tematické programy sú na prípravu veľmi ťažké, je potrebné naštudovať veľa materiálov, oboznámiť sa z materiálmi jednotlivých súborov, konzultovať dané tanečné i hudobné čísla, presvedčiť ľudí, prečo to by malo byť tak a nie inak, až z toho vznikne program, ktorý diváci i sami interpreti ocenia.

Realizátor uvedenia: Folklórne združenie Púčík Brno, Česká republika

Aké boli ekonomické náklady na prípravu a realizáciu 41. ročníka Krajanskej nedele?

Celkovo bolo na Krajanskú nedeľu vyčlenených 50 000,- €. Vyúčtovaných bolo 50 000,- €.

- 2015 Príprava Krajanskej nedele pre rok 2015 začala v septembri 2014 pri hodnotení Krajanskej nedele 2014. Navrhnutá téma sa mala dotýkať vysťahovalectva Slovákov v niekoľkých vlnách. Pri jednaniach na ÚŠZZ bolo nakoniec rozhodnuté, že sa pripraví dva programy následne po sebe v dvoch rokoch, a to v roku 2015 o sťahovaní Slovákov na Dolnú zem a v roku 2016 o vysťahovalectve Slovákov do západnej Európy a do zámoria. K príprave programov boli pre rok 2015 vyzvané súbory z Dolnej zeme cez výzvu ÚŠZZ, a to z Chorvátska, Maďarska, Rumunska, a Srbska, z každej krajiny po dva súbory, okrem Srbska, ktoré odmietlo vyslať dva súbory na Krajanskú nedeľu, pretože by tým narušilo svoju postupovú prehliadku folklórnych súborov Tancuj, tancuj..., Programu sa zúčastnilo 7 folklórnych súborov z Dolnej zeme.

Program Krajanskej nedele nazvaný „**Ked' sa Slovák Dolnú zem poberal**“ bol tematicky koncipovaný, pretože téma sťahovania Slovákov na Dolnú zem bola súčasťou veľkého osídľovacieho procesu Uhorska po vyhnaní Turkov z jeho územia. Proces trval viac ako poldruha storočia a zasahoval značne široké geografické oblasti s odlišným hospodárstvom. Dlh trvalo, kým si slovenské rodiny našli svoj trvalý nový domov. Predkovia terajších dolnozemskej Slovákov sa snažili udržať svoje životné návyky i obyčaje zdedené po predkoch (materinskú reč, spomienky na miesta detstva a hier, na mládenectvo či dievotvo, na sviatočné dni i dni plné lopoty). Naučili sa obrábať široké dolnozemskej roviny, ktoré zúrodnili svojou usilovnosťou, zriadili si svoje obce, založili cirkevné zbory i školy. Tvorcovia tohto programu chceli návštevníkom FSP priblížiť spoločenský život, tvrdú prácu a predovšetkým uchovávanie tradícií, zvykov, piesní, tancov i muziky, tak ako si ich do dnešných dní Slováci na Dolnej zemi uchovávajú aj preto, že sú súčasťou ich každodenného života, ich duchovného bohatstva. Ved' šíriť ľudové tradície, zvyky, obrady a propagovať ich trvalé hodnoty je plnenie posolstva ľudského rodu, našich predkov, je to naše trvalé poslanie.

Myslím si, že program zožal u divákov veľký úspech, veď mnohí mali aj slzy v očiach. Vyberám zo správy hodnotiteľky Prof. PhDr. Zuzany Beňušovej, etnologicky Ústavu etnológie SAV v Bratislave: *Nedeľné programy na veľkej scéne boli vydarené, osobitne sa mi páčilo sprievodné slovo aj nevtieravé fotografie a titulky v programe V. Fabišika Ked' sa Slovák... Divák mal aj umelecký zážitok, aj sa niečo dozvedel – bez páťosu, básnenia...*

Realizátor uvedenia: Folklórne združenie Púčík Brno, Česká republika
Odborná pomoc pri programe: PhDr. Mojmír Benža z Ústavu etnológie SAV a Katarína Király, PhD., riaditeľka Ústavu kultúry Slovákov v Maďarsku.

Ekonomické náklady na prípravu a realizáciu 42. ročníka Krajanskej nedele:
Celkovo bolo na KN vyčlenených 63 500,- €. Vyúčtovaných bolo 43 500,- €. Vrátených 20 tisíc €.

- 2016 Krajanská nedeľa je tradične objavná a kreatívna. Zahraniční Slováci vnímajú toto podujatie ako možnosť byť súčasťou veľkej slovenskej rodiny. Pre týchto Slovákov je možnosť vystúpiť na slávnostiach v Detve najväčšou odmenou za ich činnosť

v domovskej krajine a zároveň veľkým povzbudením k ešte intenzívnejšiemu zachovávaniu slovenskej ľudovej kultúry a slovenskej identity v zahraničí. Mnohí z nich sa práve vďaka tomuto podujatiu na Slovensko dostali po prvýkrát.

V programoch Krajanskej nedele sa tak na scéne vystriedali generácie Slovákov z Dolnej zeme (Srbska, Rumunska, Maďarska) tiež z Chorvátska, Ukrajiny, Poľska, Českej republiky. Slávnosti si podobne obľúbili aj krajanovia z ďalekej Austrálie, USA, Kanady a tiež folklórne súbory a umelci z krajín západnej Európy, najmä Francúzska a Veľkej Británie.

Aká bola KN v roku 2016?

„Keď išiel tatko do sveta...“ bol program o vysťahovalectve do západnej Európy a do zámoria, program, ktorý priblížil čas, keď Slováci opúšťali rodnú hruď, aby sa vydali za lepším, krajším životom do rôznych kútov sveta. Vladimír Mináč v knihe Slováci vo svete napísal, citujem: *Vysťahovalectvo je imanentná súčasť našej minulosti. Nemôžeme sa pochopiť, pokiaľ nepochopíme svoje vlastné vysťahovalectvo. Lebo vysťahovalectvo u nás nie je okrajová epizóda, ale neoddeliteľný historický dej, ktorý má vonkajší i vnútorný význam pre celé národné dejiny. Má význam nielen pre tých, čo odišli, ale aj pre tých, čo ostali v starej vlasti, má význam pre celonárodný vývin práve tak, ako pre jeho duchovné usporiadanie, pre jeho vnútorné i vonkajšie postavenie vo svete, pre jeho ekonomiku i jeho kultúru.*

Je to obdobie trpkých osudov tisícov slovenských robotníkov, roľníkov i remeselníkov, ktorí museli po niekoľko desaťročí odchádzať za chlebom do blízkej i ďalekej cudziny.

Realizátor uvedenia:	Folklórny spolok Púčík Brno, Česká republika
Námet, scenár, príprava a réžia:	Vlastimil Fabišik
Odborná pomoc pri programe:	PhDr. Mojmír Benža z Ústavu etnológie SAV a Katarína Király, PhD., riaditeľka Ústavu kultúry Slovákov v Maďarsku

Program sa stretol s výnimočným ohlasom.

Peter Guba z Windsoru, Ontario, Canada do novín Kanadský Slovák napísal, citujem: *Keď jedna naša tanečnica, ktorá bola už viackrát v Detve, povedala, že sa veľmi teší na „Detvu“ i napriek tomu, že je to veľmi stresujúce, keďže ona vôbec nerozumie po slovensky, a zároveň je to aj veľký „challenging“ – veľmi podnetné, vôbec som nechápal, o čom to vlastne hovorí. Pochopil som to iba neskôr, priamo na sále vo Zvolene, keď si režisér Krajanskej nedele pán Fabišik postupne pozrel ponuky do programu všetkých súborov, urobil úpravy, nacvičil s nami nové tance, scénky a postupne to všetko poskladal do jednej „tečúcej“ rieky tancov. Nebol to však bezbolestný proces! Najprv sme boli nahnevaní, čo nás tu niekto toľko diriguje. Postupne sme si na to zvykli a tešili sa z toho, čo sme spoločnými silami dokázali a v nedeľu popoludní na Folklórnych slávnostiach pod Poľanou v Detve hrdo pred tisíckami divákov prezentovali.*

Vedúca FS Morena z Veľkej Británie Andrea Okely po návrate z KN napísala, citujem: *Tlmočím aj názory všetkých z Moreny, čo sme tam boli. Bol to neuveriteľne krásny zážitok pre hlavne mojich nových ľudí, ktorých je teraz v Morene väčšina. Možnosť sa zúčastniť takejto úžasnej a veľkolepej akcie, kde môžu robiť, čo robia najradšej (tancovať) a v programe s takouto tematikou!!!!!! Po vystúpení sme všetci z Moreny slzili!:-D Od šťastia, od dojatia a z odozvy ľudí. Rodičia našich, čo prišli, nevedeli prestať plakať!:-).*

Našich tanečníkov a ich rodín sa tato tematika veľmi osobne dotýka! A domov bude vždy domov u každého z nás! Veľmi si to všetci vážili, že toho mohli byť súčasťou! A odozvy od miestnych ľudí, ktorých sme nepoznali, nás dojali asi najviac! Chodili za nami a ďakovali nám, že ukazujeme ich kroje a ich kultúru v Anglicku. Bolo to neuveriteľné, tá ich odozva!

Plus všetci, čo program videli, vraveli, že to bolo úžasne vymyslené a že aj to naše zaradenie do programu, ako prišli Detvianci do miestnej americkej krčmy, nemohlo byť lepšie!!!:-)

A čo hovoria odborníci a hodnotitelia na Krajanskú nedeľu 2016?

Štefan Kocák z Čaklova, dlhoročný vedúci folklórneho súboru Vranovčan, hodnotiteľ FSpP v Detve 2016:

Krajanská nedeľa už tradične na amfiteátri v Detve patrí folklórnym kolektívom Slovákov žijúcich v zahraničí. Každoročne sa tu schádzajú mladí i tí skôr narodení z blízka i ďaleka, aby tancom, spevom i hudbou prejavili svoj blízky vzťah k svojej domovine. V programe „Keď išiel tatko do sveta...“ sa predstavili po dva folklórne kolektívy z Francúzska, Kanady, Českej republiky a po jednom z Anglicka a USA. Autor programu Vlastimil Fabišik s kolektívom spolupracovníkov zvolil vystaľovaleckú tému. Už skvelý začiatok programu s mohutným spevom všetkých účinkujúcich na scéne a za výborného sprievodného textu v prevedení Martina Kopora naznačil, že to bude dobrý program. Po úvodnej vystaľovaleckej piesni sa začala postupne otvárať mozaika histórie a životného príbehu Slováka – vystaľovalca. Interpretačné výkony spevákov a tanečníkov boli na vysokej úrovni cez to všetko, že mladí účinkujúci v súčasnosti žijú v inom prostredí ďaleko od domoviny svojich predkov. Na LED obrazovke sa objavovali informácie o folklórnych kolektívoch a dopĺňujúce fotografie dobre synchronizujúce s textom, program sa vydaril a presvedčil početné publikum o tom, že niektoré súbory sú na vysokej interpretačnej úrovni a že sa môžu vyrovnat' súborom zo Slovenska.

Je potrebné povedať, že tematické programy, ktoré odznali od roku 2013 na KN, výrazne obohatili ako dramaturgiu KN, tak prácu krajanských slovenských súborov, tak i programy FSpP v Detve. Návštevníci, ktorí sú v Detve veľmi nároční, sa vždy tešia na nové a zaujímavo tematicky ladené programy krajanov zo sveta.

Ekonomické náklady na prípravu a realizáciu 43. ročníka Krajanskej nedele, ktorá bola veľmi náročná na prepravu účastníkov, boli vyčlenené vo výške 75 500,- € (vysoké náklady na leteckú prepravu súborov zo zámoria a zo západnej Európy)

Reálne náklady boli 64 500,- €

ÚSZZ bolo vrátené 11 000,- €

Ekonomické náklady na Krajanskú nedeľu za 4 roky, ktoré realizoval Folklórny spolok Púčík z Brna, sú 213 000,-€

Vrátených do rozpočtu ÚSZZ bolo 46 000,-€

Počet účastníkov:

2013 – 270 účastníkov

2014 – 286 účastníkov
2015 – 212 účastníkov
2016 – 180 účastníkov
Celkom za 4 roky 948 účastníkov
Náklady na jedného účastníka boli 224,6 €

Aké sú perspektívy a zamerania KN?

V roku 2015 som inicioval v spolupráci s ÚSŽZ vznik dramaturgickej rady pre KN. Boli oslovení ľudia, ktorí sa s tradičnou ľudovou kultúrou zaoberajú veľmi dlho, podrobne, a v tejto oblasti už veľa dokázali. Títo ľudia prijali pozvanie k práci v dramaturgickej rade pre KN. Dramaturgická rada je 5 členná a tvoria ju zástupcovia týchto krajín:

Zo Srbska Ján Slávik – predseda Výboru pre kultúru Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku, dlhoročný vedúci a choreograf FS Šafárik.

Za Chorvátsko Branka Baksa – predsedníčka Matice Slovenskej v Markovci Našickom, dlhoročná vedúca a choreografka SKUS „Franjo Strapač“ Markovec Našický.

Za Maďarsko Katarína Király, PhD. – pedagóg tanca, riaditeľka Ústavu kultúry Slovákov v Maďarsku.

Za Rumunsko Mgr. Kristína Jucanová – vedúca folklórneho súboru Sálašan, riaditeľka festivalu Cez Nadlak je...

Za Česko Dr. Vlastimil Fabišik – riaditeľ MFSF Jánošíkov dukát, vedúci a choreograf FS Púčik v Brne, dlhoročný pracovník folklórneho hnutia v ČR a na Slovensku.

K fungovaniu DR bol vytvorený a schválený štatút. Dramaturgická rada na svojich zasadaniach pripravuje podnety k programom KN a je nápomocná pri príprave a realizácii KN v danom roku. Na svojom poslednom zasadnutí 25. 9. 2016 v Nadlaku, v rámci festivalu Cez Nadlak je..., schválila a odporučila ÚSŽZ zameranie KN 2017 a predložila taktiež témy s výhľadom do roku 2028.

Dramaturgická rada odporúča pre rok 2017 pripraviť program so zameraním na **Masky a maškary** v ľudovej kultúre. Pre rok 2018 pripraviť program so zameraním na zber úrody, žatvu, dožinky pod názvom **Čas plných komôr**. Dramaturgická rada odoslala na ÚSŽZ výzvu pre krajské súbory, ktorá je zverejnená na webových stránkach Úradu k možnosti prihlásiť sa do programu KN pre rok 2017. Výzva s charakteristikou témy a programových požiadaviek na súbory je zverejnená dopredu, aby sa súbory do programu mohli nachystať s predstihom. K účasti na KN budú oslovené všetky krajské folklórne súbory, ktoré v zahraničí pracujú. Účasť je však podmienená programovým číslom, ktoré zapadá do spracováanej tematiky v danom roku, a je taktiež počtovo limitovaná kapacitou ubytovacích a stravovacích možností zariadenia, kde sú tieto služby zabezpečené. V neposlednom rade i finančnými možnosťami ÚSŽZ.

Záverom

Dovoľte mi poďakovať sa ÚSŽZ za podporu tradičnej ľudovej kultúry všade tam, kde žijú Slováci vo všetkých kútoch sveta. Poďakovanie patrí i ďalším organizáciám, spolkom, jednotlivcom na Slovensku, ktorí svoj um, financie i slovenského ducha dávajú folklórnemu hnutiu krajského sveta. Poďakovanie patrí všetkým vedúcim súborov, spolkov, choreografom, ako aj ich rodinám, manželkám i manželom za to, že ich podporujú a tolerujú dni i noci strávené mimo domov, poďakovanie patrí i všetkým nadšencom, ktorí chcú

uchovávať, šíriť a rozvíjať slovenskosť, slovenské ľudové tradície tam, kde majú svoje domovy, či už je to ďaleko, alebo bližšie k svojej slovenskej domovine.

*Obraciame sa k svojej minulosti nie náhodne,
nie iba inštinktívne, ale z hlbokkej vnútornej potreby.
Všade hľadáme svoje korene, aby sme lepšie pochopili
zmysel nášho života medzi inými životmi.
(Vladimír Mináč)*

Nad'a VOKUŠOVÁ
Slovensko-český klub

Slovenský dom ako konkrétny výsledok krajanskej politiky SR

Otvorenie Slovenského domu v Prahe v októbri 2014 bolo vskutku historickým okamihom, ktorý sa zapísal nielen do takpovediac malých dejín slovenskej minority v Česku, ale aj do veľkých dejín česko-slovenských a slovensko-českých vzťahov. Po politických rozhodnutiach, kúpe objektu Slovensko-českým klubom a po náročnej rekonštrukcii "domovský prístav" slovenskej komunity v Česku, ktorý tak dlho chýbal, vznikol.

Vznik a prevádzka Slovenského domu v Prahe – to je najdôležitejší projekt slovenskej národnostnej menšiny v Českej republike od jej konštituovania v roku 1993. Vzniklo živé kultúrne centrum, v ktorom sa odohráva množstvo kultúrnych a vzdelávacích podujatí. Ide o prepojené priestory na dvoch podlažiach domu s neobarokovou fasádou na prestížnej adrese na Soukenickej ulici č. 3 v Prahe 1 v priamom susedstve Náměstí Republiky. Po takomto projekte sa roky volalo – aj s argumentom, že podobný dom mali všetky porovnateľné slovenské komunity v okolí, či už ide o Maďarsko, Srbsko, Rumunsko, Chorvátsko, Poľsko alebo Ukrajinu, okrem tej najpočetnejšej v Česku. Priestory zahŕňajú aj multifunkčnú sálu, ktorá v podobe divadelnej sály či kinosály pojme 110 divákov, ktorá však slúži aj pre nácvik folklórnych či divadelných súborov, na vzdelávacie účely s lavicami či na spoločenské účely so stolovou úpravou, rovnako dom zahŕňa galériu a prijímaciu recepciu, foyer, pochopiteľne kancelárske priestory a šatne pre hostí, ale aj pre účinkujúcich, ako aj knižnicu a archív, či sklady.

Projekt rekonštrukcie sa realizoval s recipročnou podporou ČR a SR na základe politickej dohody prezidentov o potrebnosti podobnej myšlienky. Podpora sa uskutočnila formou štandardných grantových konaní prostredníctvom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Ministerstva kultúry Českej republiky.

Projekt zastrešil ako vlastník objektu Slovensko-český klub ako zavedená organizácia, ktorá od roku 1996 vydáva časopis Slovenské dotyky, Magazín Slovákov v ČR, i množstvo kníh, spolu vydáva literárny časopis Zrkadlenie - Zrcadlení, organizuje festivaly Dni slovenskej kultúry v celom rade českých miest a najrôznejšie ďalšie kultúrne a vzdelávacie aktivity. Klub doň vložil i nemalé vlastné a sponzorské prostriedky. Služiť však bude všetkým slovenským spolkom v Česku, ktoré o to prejavia záujem, ako aj inštitúciám, akou je napríklad Slovenský inštitút v Prahe. Takéto fungovanie doma počas najmenej dvadsiatich rokov garantuje aj jeho štatút a zmluvy s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Veď, ako sa uvádza i v zmieňovanom štatúte: „Cieľom Slovenského domu v Prahe je umožniť slovenskej menšine v Českej republike uspokojovať a napĺňať jej potreby v kultúrnej, vzdelávacej a spoločenskej oblasti, a to vo vlastných reprezentačných priestoroch v centre hlavného mesta Českej republiky“.

Zriadenie Slovenského domu v Prahe vychádzalo z dlhodobých potrieb a požiadaviek Slovákov žijúcich v Českej republike, najpočetnejšej menšiny v ČR a najväčšej slovenskej krajskej komunity v Európe. Nadväzuje na najlepšie tradície česko-slovenskej a slovensko-českej vzájomnosti ako na živý a životaschopný princíp overený históriou a hlboko zakorenený v kultúre oboch národov. Inšpiruje sa aj podobnými inštitúciami z prostredia slovenských krajských komunít v iných európskych krajinách.

Činnosť domu riadi riaditeľ, ktorého menuje vlastník. Vznikli však aj dva dôležité orgány - grémium a programová rada. Grémium je v istom zmysle najvyšším dozorným orgánom domu a tvorí ho predseda Slovensko-českého klubu a zástupcovia ČR a SR, konkrétne zainteresovaných ministerstiev. Programová rada je širším orgánom určujúcim programové zameranie domu. Okrem riaditeľa domu a zástupcu vlastníka ju budú tvoriť predstavitelia slovenských spolkov v ČR, zástupcovia spolupracujúcich inštitúcií, vrátane orgánov SR a ČR a významné osobnosti - predovšetkým slovenského pôvodu - žijúce v ČR.

Slovenský dom v Prahe bude naozaj pre všetkých. V jeho štatúte sa to píše jasne, nedvojznačne a záväzne: "Slovenský dom v Prahe poskytuje svoje priestory všetkým registrovaným subjektom, ktoré reprezentujú slovenskú krajskú komunitu v Českej republike, a to iba za cenu prevádzkových a režijných nákladov. Priestory Slovenského domu v Prahe budú za primeraných podmienok k dispozícii aj významným osobnostiam a subjektom zo Slovenskej republiky zo všetkých oblastí spoločenského života. V oboch prípadoch je cieľom obohatiť kultúrny život slovenskej národnostnej menšiny v Českej republike, prezentovať slovenskú kultúru v Prahe a posilňovať česko-slovenské a slovensko-české vzťahy."

Prvý rok existencie dokázal v plnej miere zmysluplnosť myšlienky. Uskutočnilo sa veľké množstvo podujatí – či už vlastných, alebo jednotlivých spolkov, či verejných a štátnych inštitúcií. Do domu si našli cestu návštevníci – z radov slovenskej komunity v Prahe i širšie v Česku, ale i z majoritnej spoločnosti, Pražanov i návštevníkov Prahy. Na programoch sa zúčastnil dlhý rad osobností kultúry, politického i spoločenského života.

Jana HALUKOVÁ

Slovenský ev. zbor v Prahe a Spoločnosť Jána Kollára v ČR

SLOVENČINA NIELEN V KOSTOLE

Desať rokov Zákona 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí a pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí: podpora a uchovávanie národného povedomia, jazykovej a kultúrnej identity krajanov v slovenskom svete vo svetle doterajších skúseností Slovákov žijúcich v zahraničí

Duchovná starostlivosť o Slovákov v zahraničí – cirkevný zbor, ako miesto pravidelného kontaktu s rodným jazykom

Vážené predsedníctvo, vážení hostia, milí kolegovia,

1. Názov tohto príspevku na Stálu konferenciu je súčasne aj názvom projektu, ktorý bol v roku 2013 realizovaný v našom Slovenskom evanjelickom zbore v Prahe v priebehu celého roka a hlavne dostal tiež finančnú podporu od Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

2. Desať rokov ÚSZZ – malé zhodnotenie činnosti

Desať rokov pôsobenia novej inštitúcie je dostatočný čas na to, aby preukázala svoju životaschopnosť. V prípade ÚSZZ a vďaka prijatiu Zákona 474/2005 sa táto životaschopnosť dostatočne preukázala pri podpore aktivít Slovákov v zahraničí. Pravdaže Úrad mal na čo nadväzovať. Existencia predchádzajúceho Domu pre zahraničných Slovákov a čiastočne i činnosť a podpora Matice slovenskej v tomto smere mapovali krajanské spolky v zahraničí a snažili sa ich podporovať niekedy napr. osobnou účasťou na aktivitách, ale aj podnetmi pre finančnú podporu zo strany štátnych orgánov.

Roztrieštenosť tejto podpory cez niekoľko ministerstiev SR a nekonceptnosť práce so zahraničnými Slovákami si už nutne vyžiadali prijatie nového zákona, ktorý priniesol právny rámec pre túto prácu a hlavne ustanovenie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. V ňom boli konečne i koncepcie sústredené takmer všetky zložky starostlivosti štátnych orgánov o slovenské zahraničie. Pravdaže v konkrétnej jeho činnosti sme si my – príjemcovia tejto podpory zažili rozličné časy aj rozličné koncepcie, dané aj osobnosťou, ktorá stále v čele Úradu. Využívam túto príležitosť na poďakovanie pani Vilme Prívarovej a pánovi Igorovi Furdíkovi za ich prácu v Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Táto záležitosť je už konečne vyprofilovaná, aj keď v prípade dotačného systému je stanovenie jeho priorít znovu vecou pohľadu vedenia Úradu – často odlišného od skutočných potrieb jednotlivých spolkov, združení, či rozličných krajanských organizácií. Dôkazom toho je aj organizácia Stálej konferencie 2016, na ktorú boli v tomto roku zvolené dve základné témy príspevkov podmieňujúcich účasť na konferencii. Určite nehovorím len sama za seba, ale za viacerých zahraničných Slovákov, že bolo ťažké uchopiť tieto témy a pripraviť si príspevok, pokiaľ človek nie je priamo zainteresovaný na legislatívnych procesoch v oblasti politiky Slovenskej republiky – ako je to napríklad u vedenia strešnej organizácie Svetového združenia Slovákov žijúcich v zahraničí.

Týmto príkladom chcem však iba podtrhnúť podiel Združenia na vytvorení ÚSZZ aj prijatí zákona. Boli to oni, ktorí pripravovali práve tieto legislatívne návrhy na predchádzajúcich konferenciách, či stretnutiach a korigovali názor štátnych orgánov s našimi skutočnými potrebami. Bohužiaľ ich práca nie je dostatočne podporená napr. adekvátnym výborom v Národnej rade Slovenska, či prácou zodpovedných orgánov, rozhodujúcich o výške finančnej podpory zahraničných Slovákov. V tomto smere sa asi ťažko budeme porovnávať napr. s Maďarskom, či Poľskom.

3. Návrhy k organizácii Stálej konferencie

Ale vráťme sa nazad k predpísaným príspevkom. Patrím už k pamätníkom – či už vekovo, alebo účasťou na predchádzajúcich konferenciách a stretnutiach zahraničných Slovákov v rodnej krajine. Osobne vidím najväčší prínos práve v týchto stretnutiach, v kontaktoch, ktoré na nich nadviažeme a výmene skúseností v práci našich združení z celého sveta. Vznikajú tu zárodky nových cross projektov, či ide už o spoluprácu podľa zúčastnených krajín, alebo podľa jednotlivých tém (kultúra, vzdelávanie, veda, média a pod.). Pochopiteľne veľkým povzbudením je pre nás aj účasť vrcholných predstaviteľov Slovenskej republiky, či ide o štátne orgány ale aj predstaviteľov jednotlivých cirkví, Matice slovenskej aj iných inštitúcií. Samozrejme veľkým zážitkom pre nás vždy bolo aj prijatie v prezidentskom paláci a záujem slovenského prezidenta o slovenské zahraničie. Na tejto konferencii sa, žiaľ, s obdobným prijatím zrejme nepočíta.

Preto si osobne myslím, že pri príprave konferencie by sa malo rátať s tým, aby sa jej mohli zúčastniť zástupcovia spolkov z jednotlivých krajín, ktorí majú o to záujem a ich účasť je podporená aj vysielajúcou krajinou. A účastníci nemusia zákonite mať príspevok, ale chcú prísť, stretnúť sa, osobne sa zoznámiť aj s pracovníkmi Úradu, získať informácie. Viem, že na tento účel existuje elektronická komunikácia, ale niet nad priamu komunikáciu, pri ktorej

vznikajú vzácne námety, návrhy, ale aj osobné priateľstvá (za sebe by som mohla uviesť veľa takýchto konkrétnych príkladov). Mimochodom k dobrému kontaktu by prispelo aj vysielanie pracovníkov ÚŠZZ do jednotlivých krajín, ktoré majú služobne na starosti.

Chápem, že organizácia stálej konferencie je finančne náročná a stanovené príspevky čiastočne účasť obmedzia. Možno by stálo za to plánovať v rámci dotačného systému viac financií na konferenciu aj na úkor malých projektov, lebo niekedy je ich podpora iba symbolická a v prípade konferencie by boli tieto financie využité zmyslupnejšie. Dalo by sa uvažovať aj o súbežnom stretnutí krajanských podnikateľov napr. s predstaviteľmi Hospodárskej a obchodnej komory alebo so zástupcami podnikateľských kruhov, ktorí by usporiadanie konferencie finančne podporili.

Viem, že za tie roky sa už skúšali rozličné formy konferencie – vrátane práce v oddelených tematických sekciách, alebo organizačné vedenie konferencie zástupcami zahraničných Slovákov, či priamo vedením Svetového združenia Slovákov žijúcich v zahraničí. To sa ukázalo, ako mierne nešťastné riešenie. Konferenciu usporadúva ÚŠZZ a na jeho pleciach je aj vedenie konferencie a príprava programu.

4. Konkrétne skúsenosti v Slovenskom evanjelickom a.v. cirkevnom zbore v Prahe a v Spoločnosti Jána Kollára v ČR.

No myslím, že bolo dosť kritických slov. Názov môjho príspevku bol „*Slovenčina nielen v kostole*“. To, že sa pravidelne v slovenských kostoloch v zahraničí, či už u nás v ČR, ale aj inde na svete udržiava rodný jazyk a že mnohí krajanovia si nachádzajú cestu ku svojim koreňom aj vďaka slovenským farnostiam v zahraničí (či už katolíckym, alebo evanjelickým, alebo iného vierovyznania), je stará známa vec a overená pravda. Že sa naše deti a mládež majú možnosť stretávať so slovenčinou aj pri rozličných aktivitách nielen v kostole, ale aj pri vzdelávaní, na táboroch, pri rozmanitých kultúrnych podujatiach, je v posledných rokoch aj vďaka podpore dotačného systému Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Konkrétne projekty nášho Slovenského evanjelického a. v. cirkevného zboru v Prahe, ktorý vo februári 2017 oslávi už 70 rokov svojej existencie, by nemalo zmysel tu vyratúvať. Napokon aj podpora Českej republiky, v ktorej žijeme, je nemalá, aj keď nie vždy dostatočná. V posledných rokoch sa naše aktivity zintenzívnili aj vďaka spolupráci s Domom národnostných menšín, ktorého zriaďovateľom je Magistrát hl. m. Prahy. Hlavné mesto podľa zákona zriadilo aj Výbor pre národnostné menšiny, ktorý dáva podnety aj k spolupráci jednotlivých menšín v ČR – hlavne v oblasti kultúry a vzdelávania.

5. Slovenský dom v Prahe

Pokiaľ ide o slovenskú menšinu v Prahe, tu nastal veľký posun k lepšiemu zriadením Slovenského domu v Prahe, ktorého zriaďovateľom je Slovensko - český klub v ČR. Táto veľmi potrebná inštitúcia vznikla aj práve vďaka podpore Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ale aj vďaka štátnej podpore obidvoch republík.

Slovenský dom v Prahe sa vďaka svojej rozmanitej programovej štruktúre stáva čoraz častejšie obľúbeným miestom stretávania nielen Slovákov v ČR, ale aj českých intelektuálov, umelcov, či Pražákov, ktorí jednoducho majú radi slovenskú kultúru. Zriadenie Slovenského domu je možné považovať za jeden z veľkých počínov a treba vysloviť poďakovanie za jeho podporu. Jeho činnosť sa úspešne rozširuje, pokiaľ ide o dramaturgické počiny, generačný záber, ale aj o prepájanie jednotlivých slovenských spolkov pri spoločných aktivitách. Tento rozsah činnosti si už vyžaduje aj adekvátnejšie personálne zázemie, a preto by bolo vhodné podporiť v rámci dotačného systému aj položku, na ktorú sa vždy ťažko získavajú peniaze, a to sú mzdové náklady. Dom sa stáva aj miestom, kde prichádzajú aj Slováci z ostatných krajín a napríklad vlani sa tu konali aj úspešné Dni slovenského zahraničia organizované Združením

Slovákov v zahraničí. Ich účastníkov prijala napr. aj primátorka hl. m. Prahy Adriana Krnáčová.

6. Odporúčania a námety

A pri tejto zmienke mi nedá nespomenúť aj Dni slovenského zahraničia, ktoré sa konali začiatkom septembra t.r. v Rumunsku v Oradei. Boli tiež organizované SZSŽZ, podporené ÚSŽZ, ale hlavným organizátorom bol Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku. Mala som to šťastie, že som sa mohla na tejto akcii zúčastniť. Jej program otvárala oficiálna oslava štátneho sviatku SR na Hrade v Oradei za účasti predsedov parlamentu Rumunska a predsedu Národnej rady SR, čo dalo celým dňom punc štátnej podpory obidvoch krajín.

Najpôsobivejším zážitkom však bola cesta po Bihore a ďalších župách, kde sú dodnes slovenské dediny so školami, slovenskými farnosťami, folklórnymi súbormi a tu ma naozaj oslovila nielen slovenskosť v uchovaní jazyka, ale aj v srdci tých ľudí žijúcich niekedy v ťažších podmienkach ako v iných krajinách, ale ich láska k rodnému jazyku, k slovenskej kultúre v spojení so schopnými ľuďmi vo vedení Demokratického zväzu, prináša svoje ovocie, hodné obdivu a podpory nielen zo strany Slovenska ale aj nás všetkých. Táto cesta bola pre mňa osobne veľkou inšpiráciou v tom, čo sa dá ešte robiť „na roli národa dedičnej“ aj u nás – nielen v našom kostole, ale pri rozmanitých aktivitách podporujúcich zachovanie slovenskosti v srdci.

Eliška GUNIŠOVÁ a Michal CHORVÁT

Slovenský dom v Brne

Zákon č. 474/2005 Z. z., o Slovákoch žijúcich v zahraničí v kontexte rozvoja slovenskej kultúry v Českej republike

Cieľom tohto príspevku je predstaviť celo univerzitný študentský spolok Slovenský dom v Brne pôsobiaci na Masarykovej univerzite a zároveň prispieť k diskusii na predložené tematické okruhy niekoľkými návrhmi.

Spolok Slovenský dom v Brne vznikol v roku 2015 so zámerom, ako i jeho stanovy uvádzajú:

- a) združovať slovenských študentov v Brne a organizovať ich krajanský kultúrny život;
- b) propagovať Slovensko a slovenskú kultúru medzi brnianskymi študentmi a širokou verejnosťou;
- c) organizovať kultúrne, spoločenské a vzdelávacie akcie;
- d) zbližovať českých a slovenských študentov;
- e) ďalšími formami svojej činnosti napomáhať rozvoju verejného života, kultúry, vzdelávania, a to predovšetkým formou ďalšej kultúrnej a osvetovej činnosti;

na základe čoho boli v minulom akademickom roku usporiadané niekoľké filmové premietania a verejné diskusie. Zároveň bol otvorený kurz slovenského jazyka pre cudzincov, ktorý navštevovali nielen Česi, ale aj účastníci z Poľska a Maďarska.

Ďalšou z priorít Slovenského domu v Brne bolo rozširovanie povedomia o novovzniknutom spolku a rovnako nadväzovanie kontaktov s inými spolkami a organizáciami, z čoho sa vyvinula spolupráca so spolkom KAFEDIK – Kazinczy Ferenc diákklub (spolok maďarských študentov v Brne), a so Slovenským domom v Prahe, s ktorými sa následne usporiadali popularizačné prednášky a diskusie pre verejnosť.

Hoci v Brne pôsobí viacero krajanských spolkov, nezameriavajú sa primárne na mladých ľudí a kultúrnu činnosť, okrem Poľany a Púčika, ktoré sa však sústreďujú na uchovávanie a rozširovanie slovenskej folklórnej tradície v ČR. Z toho dôvodu vznikol tento spolok priamo pri univerzite, ktorá je centrom mladej generácie. Vznik spolku pri univerzite mal i svoje praktické dôvody – vzhľadom na fakt, že spolok funguje zatiaľ prevažne na báze dobrovoľníctva, výhodou fungovania pri Masarykovej univerzite je možnosť využívania priestorov, ktorými vzdelávacia inštitúcia disponuje.

Napriek skutočnosti, že na území Juhomoravského kraja podľa sčítania obyvateľov z roku 2011 žije približne 15 tisíc Slovákov a zároveň reálny počet slovenských krajanov v tomto kraji je oveľa vyšší, nejestvujú tu študentské organizácie, ktoré by sa venovali nielen združovaniu Slovákov, ale aj propagácii slovenskej kultúry. Slovenský dom v Brne a jeho členovia považujú práve propagáciu slovenskej kultúry za kľúčovú v oblasti zvyšovania povedomia o Slovensku a slovenskej kultúre medzi Neslovákmi. Toto zistenie vyplýva aj z doterajších skúseností pri organizácii spolkových aktivít, o ktoré prejavovali záujem vo veľkej miere českí a zahraniční študenti. Toto oslabenie záujmu o krajanské aktivity možno pripísať predovšetkým vysokému počtu Slovákov v Brne, a teda, keďže je slovenčina v brnianskych uliciach relatívne bežným jazykom, zaniká potreba (najmä) mladých ľudí stretávať sa pod hlavičkou krajanských spolkov, ktorá býva charakteristická pre menšie skupiny krajanov.

Z druhej strany, vzhľadom na fakt, že Brno ako moravská metropola sa nachádza blízko slovenských hraníc, vzniká vo všeobecnosti mylný dojem, že propagácia a združovanie sa nie je potrebné a žiadané. Napriek tomu si členovia Slovenského domu v Brne dovoľia nesúhlasiť a toto tvrdenie podporiť skutočnosťou, že hoc existuje na Masarykovej univerzite slovakistika, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky nemá v Brne slovenský lektorát, aj napriek tomu, že Ústav slavistiky Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity, na ktorom slovakistika ako samostatný študijný odbor funguje už 20 rokov, mal o lektorát dlhodobý záujem.

Zriadenie takéhoto lektorátu by opätovne mohlo byť jednou z vecí, ktorá by výraznou mierou prispela k propagácii slovenskej kultúry a slovenského jazyka medzi českými a zahraničnými študentmi (aktuálne na Masarykovej univerzite študujú poslucháči z viac ako sto štátov).

Snahou o aspoň čiastočné zlepšenie tohto stavu sa realizovala založením spolku, pričom boli aj spolkové stanovy postavené na snahe propagácie slovenského jazyka a slovenskej kultúry celkovo pre širšie národnostné zloženie než len pre samotných Slovákov. Spolok Slovenský dom v Brne by rád navrhol, aby Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí zvážil, aspoň čiastočné zviazanie podpory Slovákov žijúcich a pôsobiacich v zahraničí s výraznejšou propagáciou ich vlastnej činnosti, čím by bolo možné zvýšiť úroveň všeobecného povedomia o slovenskom národe v celosvetovom kontexte, obzvlášť vzhľadom na rozvetvenosť slovenských krajanských organizácií a inštitúcií. Týka sa to predovšetkým § 4, ods. 6 zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí ustanovujúceho pôsobnosť Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, v ktorom absentuje takáto vonkajšia propagácia ako jedna z oblastí pôsobnosti úradu. Bolo by vhodné a žiaduce, aby sa ÚSZZ nesústredil výhradne na osoby pokladané za Slovákov v zmysle tohto zákona, ale i na ostatné obyvateľstvo v štátoch slovenskej diaspóry a využil tak skutočnosť, že slovenské krajanské spolky majú svoje základne v nezanedbateľnom množstve domovských krajín. Tento potenciál by bolo možné využiť aj na zvyšovanie povedomia o Slovensku, slovenskej kultúre a slovenskom jazyku pre širokú verejnosť.

Aby bolo možné predostreť problém riešiť, je nutné klásť zvýšený dôraz na propagovanie každej z aktivít slovenských krajanských spolkov aj mimo okruh slovenských krajanov, a to takým spôsobom, aby všetky tieto činnosti boli ľahko dohľadateľné a dostupné

všetkým skupinám priaznivcov Slovenska, pričom samozrejme nemožno opomínať samotnú vzájomnú podporu a kooperáciu spolkov medzi sebou, čo je prirodzene už v réžii samotných predstaviteľov spolkov. Zaradenie navrhovanej pôsobnosti do zákona by umožnilo efektívnejšie naplnenie jeho účelu, pretože rozširovanie pozitívneho vedomia o Slovensku a Slovákoch v rámci populácie v mieste pôsobenia krajanských spolkov zlepši možnosti všeobecnej akceptácie, a teda aj ďalší možný rozvoj v rámci cudzích krajín, a tým pádom už nie iba v rámci slovenskej komunity, ale i v rámci spoločnosti ako takej. Súčasne by krajanské spolky a organizácie, ako i samotný Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, mali zvážiť založenie a pravidelnú aktualizáciu webových stránok, prípadne aktivitu na sociálnych sieťach, ako jednu z možností priblíženia svojej činnosti širokej verejnosti a v neposlednom rade mladej generácii, ktorej absencia v krajanskom živote je čoraz viac zreteľná.

Ján KIŠGECI, Zoran VAPA, Katarína DOBRIČOVÁ, Zoltán GYORE
Združenie pre muzeálne agrárne dedičstvo, Kulpin

Význam a výsledky projektu „Andrej Hadík - život a dielo“

Viacročný multidisciplinárny projekt o živote a diele cisárskeho maršala a grófa Andreja Hadíka, výnimočnej osobnosti Habsburskej monarchie, vojvodcovi a futockom zemepánovi, ktorého dlhá a bohatá kariéra v Srbsku nie je nadostač preskúmaná a známa, sa začal z iniciatívy Združenia pre muzeálne agrárne dedičstvo v Kulpine a Pokrajiského ústavu pre ochranu kultúrnych pamiatok v Petrovradíne.

Andrejovi Hadíkovi (1710 – 1790)², znamenitej osobnosti všetkých krajín, ktoré tvorili Habsburskú monarchiu, podarilo sa svojimi kvalitami a schopnosťou, vedomosťami a šikovnosťou z nižšieho šľachtica a rotmajstra v husárskom regimente vyšvihnúť na cisárskeho maršala Márie Terézie a predsedu Dvorskej vojnovnej rady vo Viedni. Hadík bol aktívny na mnohých poliach. Zanechal významnú pečať ako vojvodca, ktorý získal najvyššie vojenské uznania, ale aj ako šľachtic, čiže príslušník vysokej spoločenskej triedy. Ako osobnosť formovaná v duchu osvieteniského absolutizmu viedol veľmi obsažný život, ktorý opísal vo svojich denníkoch.³

Rodina Hadíková patrila k nižšej šľachte.⁴ V priebehu XVI. a XVII. storočia boli evanjelikmi, aby sa v XVIII. storočí vrátili ku katolicizmu kvôli rýchlejšiemu napredovaniu na spoločenskom rebríčku a ľahšiemu získavaniu privilégií. V literatúre sú zapísané rôzne údaje: niektoré hovoria, že Andrej Hadík sa narodil 16. októbra roku 1710 na Žitnom ostrove (Slovensko), iné, že má pôvod v meste Ostrihome alebo Kőszegu (Maďarsko).⁵ Školil sa (1719 – 1728) v Kőszegu, kde skončil gymnázium u jezuitov a nakrátko študoval právo.⁶

Vrcholom jeho vojenskej kariéry bola účasť vo Vojne za rakúske dedičstvo (1740 – 1748), a veľkú slávu a uznanie získal za úspech v Sedemročnej vojne (1756–1763), po ktorej bol vyznamenaný vysokými štátnymi oceneniami, stáva sa generálom kavalérie a veliteľom

² Po maďarsky: futaki Hadik András gróf, po slovensky: Andrej Hadík, po nemecky: Andreas Reichsgraf Hadik von Futak.

³ Zoltán Györe, Vojvodca Márie Terézie: *Gróf Andrej Hadík z Futogu*, Zborník prác 2 z Medzinárodnej vedeckej konferencie Vojvodinský priestor v kontexte európskej histórie, Báčska Palanka 2014, 229 – 230, internetové vydanie <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sites/default/files/db/dodatak/VP-2-online.pdf> 04. 04. 2016.

⁴ Farkas Gyöngyi (red.), *Mária Terézia hadvezére. Válogatás Hadik András tábornagy Hadtörténelmi levéltárban őrzött irataiból*, Petit Real Könyvkiadó, Budapest 2000, 3, 11.

⁵ Markó Árpád, *Futaki gróf Hadik András tábornagy*, Athenaeum Irod. és Nyomdai Rt, 1944, 12.

⁶ Markó Árpád, *uv. dielo*, 13.

prevažnej časti rakúskej armády. Hadíkov útok na Berlín počas Sedemročnej vojny sa považuje za jeden z najsmelších prielomov vo vojnovnej histórii modernej éry. Okrem vo vojnových ťaženiach gróf Hadík mal úspech aj v dôležitých a delikátnych štátnych záležitostiach, ktoré mu zverovala osobne cárovná, ktorá k nemu prechovávala veľkú dôveru.

Gróf Hadík je veľmi významná osobnosť pre novodobé dejiny a rozvoj Futogu. Do týchto končín, do južnej Báčky, prišiel s vysokými hodnosťami, ktoré získal vo vojnových ťaženiach Habsburskej monarchie, ako predseda Dvorskej vojnovej rady a človek, v ktorom mala dôveru Mária Terézia. Kým vlastnil futocké panstvo nesebecky pomáhal a podnecoval osídlenie, výstavbu, zveľadenie hospodárstva a rozvoj tohto báčskeho mesta a jeho okolia. Po príchode do týchto končín gróf Hadík sa zaslúžil o pestovanie chmeľu a konope. Uviedol nové poľnohospodárske kultúry a nové plemená dobytká. Predsa však nikdy neodhodil šabl'u. V roku 1790 zúčastnil sa v bojoch o oslobodzovanie Belehradu, kde bol aj zranený, aby následne rýchlo umrel vo Viedni 12. marca roku 1790. Pochovaný je s manželkou a dcérou v rímskokatolíckom kostole vo Futogu.

Projekt pod názvom „Gróf Hadík - život a dielo“, spolu koncipovali Združenie pre muzeálne agrárne dedičstvo v Kulpíne, Pokrajinský ústav pre ochranu kultúrnych pamiatok v Petrovaradíne, Technologická fakulta a Filozofická fakulta Univerzity v Novom Sade. Pôvodná „pekná idea“ dostala svoju definovanú formu s podrobným opisom a zdôvodnením projektových aktivít, termínmi realizácie, cieľmi a očakávanými výsledkami. Začiatkové finančné prostriedky, s ktorými roku 2015 začali výskumné a bádateľské práce, zabezpečil Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri Ministerstve zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky za osobitného angažovania sa vtedajšieho predsedu Igora Furdíka. Súhlas dalo biskupstvo v Subotici a Jeho Excelencia biskup Mons. Dr. János Péntes.

Projekt je koncipovaný ako viacročný a plánované aktivity by sa realizovali na viacerých odbornovo-vedeckých a tematických poliach. V prvom období realizácie treba urobiť obsiahly a systematický výskum archívnych a písaných materiálov, originálnych dokumentov a ostatných artefaktov z Hadíkovho obdobia. Plánovaná je práca v archívoch, ktoré chránia historické dokumenty o Hadíkovi ako aj jeho vlastnoručne písané denníky v budapeštianskom Vojnovom archíve a vo Viedenskom vojnovom archíve (časť Štátneho archívu Rakúska).⁷ Výskumy už prebiehajú v Archíve Vojvodiny (fond Báčsko-bodrožskej župy) a v Bibliotéke Matice srbskej, v ktorej sa nachádzajú monografické vydania napísané v maďarčine. Treba dodatočne preskúmať aj materiály, ktoré sú chránené v biskupských – cirkevných archívoch, vojenských inštitútoch a súkromných zbierkach riadiac sa biografickými údajmi a cestami tohto slávneho vojvodu.⁸ Súbežne s tým prebieha práca na zbieraní, súpise a inventarizácii originálnych predmetov z Hadíkovho obdobia (XVIII. storočie) s podrobným katalogizačným spracovaním. Totiž, vo futockom katolíckom kostole Srdca Ježišovho zachovalo sa viacero artefaktov z jeho života, ktoré doteraz neboli odborne spracované. Bádateľsko-výskumné analýzy za vedeckého definovania metodológie a potom aj konzervátorsko-reštaurátorské práce na zvolených dielach výtvarného a úžitkového umenia, ktoré budú súčasťou spomienkovej výstavy venovanej grófovi Hadíkovi, plánované sú v druhej a v tretej fáze projektu. Priestor pre už koncipovanú historicko-umeleckú výstavu mal by byť zvolený vo Futogu, v objektoch, ktoré sú späté s Hadíkovým životom, a na čom by sa mali zhodnúť všetky činitele v tomto projekte.

V roku 2016 programom je naplánovaný povrchový geoelektrický výskum a následne, ak bude treba, archeologický výskum zemných vrstiev okolo rímskokatolíckeho kostola a fary. Získané výsledky prinesú nové poznatky a dokážu hodnovernosť návodov z literatúry

⁷ V týchto inštitúciách je chránená objemná archívna dokumentácia o poľnom maršalovi Hadíkovi.

⁸ Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí financoval vydanie videa o grófovi Hadíkovi autora Karolya Kovácsa.

„že je gróf Andrej Hadík pochovaný vo Futogu pred vchodom – portálom do kostola“⁹. Podľa historických faktov, v ktorých sa uvádza, že zomrel vo Viedni roku 1790 následkom zranenia a choroby, dodnes sa nedokázalo, že na vlastnú žiadosť bol prevezený a pochovaný na svojom futockom majetku. Prácami na mieste, ktoré je označené ako možné miesto Hadíkovho hrobu, a to je priestor medzi dnešným chrámom, ktorý postavili v období 1906 – 1908 a farou, kde stál pôvodný chrám, ktorý Hadík postavil roku 1778, to sa s istotou zistí. Týmto výskumom bude zahrnutá aj krypta pri bočnom vchode do tejto neogotickej sakrálnej stavby, ktorú po zbúraní barokového Hadíkovho kostola postavila grófka Choteková. Podľa nadpisu na pamätnej doske na vnútornej stene tu sú vedľa grófa pochované aj jeho manželka a dcéra.

Vypracovaním projektovej dokumentácie pre sanáciu a obnovenie stavieb, ktoré sú najvýznamnejšie pre Hadíkovo obdobie vo Futogu, otvorila by sa ďalšia, dôležitá a veľká fáza projektových aktivít. Stavby, ktoré patrili futockému panstvu, v dôsledku stáročného veku a nedostatočnej údržby sú teraz vo veľmi zlom stave. Ak sa nenájdu finančné prostriedky na sanáciu a obnovu kostola a starej fary hrozí, že úplne spustnú. Celkovou realizáciou tohto projektu je možné riešiť početné problémy futockých monumentálnych stavieb, predovšetkým kaštieľa, v ktorom je umiestnená Stredná poľnohospodárska škola a veľkolepého rímskokatolíckeho kostola. To sú objekty, ktoré v minulosti mali bohatých majiteľov, šľachtické rodiny a dôležitú úlohu v spoločnosti. V súčasnosti, hoci je ich kultúrno-historický význam aj ďalej veľký, ich funkcia a udržateľnosť sú otáznе. V dôsledku historických udalostí a demografických zmien prišlo k drastickému úbytku katolíckych veriacich vo Futogu a v okolitých mestečkách, takže je ohrozené obštatie tejto katolíckej farnosti. Finančné prostriedky potrebné na údržbu týchto vzácných objektov sú obrovské a príspevky a inštitucionálna podpora, ktoré dostávajú, sú veľmi skromné. Jedno z riešení je zmena funkcie a nové obsahy v tomto sakrálnom priestore s adaptáciou a otvorením spomienkovej izby venovanej životu a dielu futockého grófa Hadíka a ostatných šľachtických rodín so všetkými na to potrebnými prvkami a s cieľom ich prezentácie a popularizácie. Možno je premiestniť aj školu z budovy kaštieľa do nového objektu, pre ktorý už existuje určené miesto a projektová dokumentácia. Ak sa vzbudí dostatočný záujem a podpora širšej spoločnosti a medzinárodných partnerských inštitúcií, v záverečných aktivitách projektu sa plánujú aj sochárske práce na buste na počesť tohto slávneho vojvodu. Známe je, že monumentálny pamätník grófa Hadíka na koni v Budíne je jedným zo záväzných miest pri návšteve maďarského sídelného mesta.

Plánované projektové aktivity, okrem finančných prostriedkov, ktoré sa ťažko alebo postupne zadovážujú prostredníctvom rôznych súbehov, fondov a donácií, vyžadujú si zapojenie sa viacero rozličných subjektov, ale predovšetkým lokálneho prostredia. Formovanie tímu a vypracovanie plánu pre spravovanie kultúrnym dedičstvom vo Futogu, ktoré, veríme, má veľký turistický potenciál, aby sa v budúcnosti stalo čiastočne sebestačné, je jedným z najdôležitejších cieľov.

Projekt Gróf Hadík - život a dielo, o ktorom sa generálne môže povedať, že je vedecko-výskumným v oblasti spoločenských vied, svojimi aktivitami a prácami na sanácii, konzervácii a revitalizácii staveľského dedičstva a umeleckých diel smeruje k vytvoreniu jednej novej destinácie kultúrnej a náboženskej turistiky a k otvoreniu väčších projektov, ktoré by mali podnietiť a zabezpečiť rýchlejší lokálny ekonomický rozvoj.

⁹ Mara Šovljakov, *Mestečko Futog*, Futog 2003, 127.

**Kultúrno-historické dedičstvo Futogu
Konzervátorsko-reštaurátorské práce na umeleckých predmetoch z
Hadíkovho obdobia**

Futog, osada vedľa Dunaja, na území južnej Báčky v blízkosti Nového Sadu, sa už v XVIII. storočí rozvíjala ako významné hospodárske a kultúrne stredisko. Za jeho pokrok sa osobitne zaslúžili aktivity Andreja Hadíka, ktorý vynikol svojou angažovanosťou v hospodárstve, ale aj výstavbou monumentálnych stavieb, v súčasnosti významných kultúrno-historických pamiatok.

Už od začiatku XVIII. storočia až do roku 1918 bol Futog sídlom jedného z najväčších panstiev v južnom Uhorsku. V rámci neho bolo aj niekoľko ďalších osád: Begeč, Piroš (Rumenka), Kysáč, Hložany a Petrovec, časti Sriemu na protiláhlom pobreží Dunaja (Čerević, Neštín a Banoštor). Majetok bohatý na oráčiny, lesy a pustý bol vo vlastníctve baróna Nechema, veliteľa Varadínu, potom od roku 1728 generála Odwyera, od roku 1731 grófa Cauriana a roku 1744 prešiel do vlastníctva Mihajla Černojevića.¹⁰ Od roku 1770 za veľké zásluhy vo vojnových ťaženiach majetok dostal poľný maršal Hadík. Po jeho smrti majetok, ktorý bol zadlžený, prevzal gróf József Brunszvik de Korompa roku 1801. Vydajom prešiel do vlastníctva grófskej rodiny Chotekovej, v ktorej vlastníctve bol do roku 1921, keď im bol v rámci agrárnej reformy v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov vyvlastnený. Po II. svetovej vojne celý majetok, pôda a väčšina objektov vo Futogu a okolí boli nacionalizované.

Gróf Hadík je veľmi významná osobnosť pre novodobé dejiny a rozvoj Futogu. Do týchto končín, do južnej Báčky, prišiel s vysokými hodnotami, ktoré získal vo vojnových ťaženiach Habsburskej monarchie ako predseda Dvorskej vojnovéj rady a človek, v ktorom mala dôveru Mária Terézia. Kým vlastnil futocké panstvo, Hadík nesebecky pomáhal a podnecoval osídlenie, výstavbu, zveladenie hospodárstva a rozvoj tohto báčskeho mesta a jeho okolia.

Plánované sťahovanie Nemcov a iných národov na územie Báčky a Banátu, o niečo menej do Sriemu, bolo súčasťou štátnej politiky habsburského dvoru zo štátnotvorných dôvodov a v dôsledku nedostatku pracovnej sily na územiach oslobodených od Turkov. Do Futogu sa Nemci sťahovali viackrát v rokoch 1763/4, 1770, 1773 a 1774. Vtedy sa vedľa starej osady vytvára nová – Nový Futog. Obe mestá mali svoje pečate.¹¹ Iné národy sa na panstvo prisťahovali podľa určeného plánu: Maďari do Rumenky, Slováci roku 1745 do Petrovca, potom do Hložian, Kysáča a Begeča.

Srbi sa koncom XVII. a začiatkom XVIII. storočia presťahovali z južných krajov na územie Habsburskej monarchie. Vo Futogu, kde sa zvýšil počet srbských rodín, postavili pravoslávny kostol, v ktorom boli krátku dobu chránené telesné pozostatky kniežaťa Lazara. V blízkosti sa zachoval Malý Černojevićov kaštieľ, šľachtica, v ktorého vlastníctve bol futocký veľkostatok polovicou XVIII. storočia – dom s barokovou bránou a vysokým krovom. Dnešný chrám, zasvätený Svätým veštcom Kuzmanovi a Damjanovi, ochrancom chorých, vybudovaný bol roku 1776.

Katolícka farnosť vo Futogu bola založená v dávnom roku 1747. Rímskokatolícky kostol Najsvätejšej Trojice a fara boli postavené grófom Hadíkom roku 1776 v barokovom

¹⁰ Dušan J. Popović, *Šľachta*, Vojvodina II, Nový Sad 1939, 116 – 117.

¹¹ M. Šovljakov, uv. dielo, 124.

slohu. Tento chrám bol zbúraný a na jeho mieste grófka Choteková v rokoch 1906 a 1908 postavila nový, zasvätený Srdcu Ježišovmu. Podľa projektu Ferenc Véníngera, tento kostol impozantných rozmerov bol postavený v novogotickom štýle. Nad hlavným vchodom je zakladateľský nadpis písaný gotickým písmom v latinčine. Kostol krížovej základne má hlavnú sedemuholníkovú a dve bočné päťuholníkové apsidy. Hlavná loď má strechu na dve vody a apsidy majú strechu na päť vôd. V mieste ich spájania vybudovaná je štíhla veža. Rohy apsid a bočné steny sú nesené opornými piliermi. Oltárny priestor je lemovaný pravouhlými dodatkami, sakristiou a kaplnkou rodiny Chotekovej. Dve vysoké zvonice na priečeli chrámu končia šesťuholníkovými čiapkami. Na západnom priečeli, medzi vežami, je hlavný portál, ktorý je vyvýšený ozdobeným tympanónom a ružicou. Popri portáli je stupňovito profilovaná zárubňa, ktorá končí lunetou. Vnútro kostola s hlbokými trojkonchálnymi priestormi, galériou, ktorá zahŕňa steny naproti hlavnému oltáru, vysoké krížové klenby, neobvykle veľké okná s vitrážami, huteľný majetok, všetko je to v dôsledne aplikovanom slohu.

Stará fara, tiež postavená v roku 1776, je jednoposchodová štvoruholníková budova s typickou plastickou výzdobou pod oknami v podobe vlajky so strapcami a zábradliami. S cieľom zachovať veriacich a zabezpečiť katolíckej cirkvi väčší vplyv gróf Hadík vďaka svojím stykom vo Vatikáne a so súhlasom pápeža Pia VI. dostal ako dar telesné pozostatky Sv. Eugena, mučeníka z rímskych katakomb z raného kresťanstva. Veľmi silný kult zázračných vecí v období baroka bol obranou pred čoraz viac sa šíriacim protestantizmom.¹² Táto mimoriadne dobre zachovalá a cenná relikvia sa aj v súčasnosti nachádza v Rímskokatolíckom kostole Srdca Ježišovho vo Futogu.

Z pôvodného Hadíkovho kostola je zachovaných päť oltárnych obrazov, z ktorých štyri pripisujú Józsefovi Ferencovi Falconerovi, barokovému umelcovi, ktorý žil a tvoril koncom XVIII. a začiatkom XIX. storočia. Keď sa robil výskum a reštaurovanie hlavného oltárneho obrazu Alegória Najsvätejšej Trojice z roku 1772, bolo zistené, že jeho autor je český jezuita a maliar Josef Ignác Raab (1715 – 1786). Tento barokový obraz impozantných rozmerov do Futogu dopravili vodnou cestou roku 1774.¹³

Po obdržaní panstva gróf Hadík roku 1777 postavil kaštieľ, ktorý je jedným z najstarších zachovaných šľachtických sídiel vo Vojvodine. V prvých desaťročiach XIX. storočia časť futockého panstva sa dostala do vlastníctva rodiny Chotekovej, ktorá ho vlastnila až do pádu Rakúsko-uhorskej monarchie. V ňom pobudol niekoľko dní pred sarajevským atentátom arcivojvoda František Ferdinand s manželkou Sofiou, ktorá pochádzala z rodu Chotekovcov. V roku 1922 sa stal majiteľom kaštieľa gróf Franz Schönborn a počas druhej svetovej vojny gróf Alexander Pallavicini, kedy hrad slúžil aj ako nemocnica. Od roku 1947 dodnes v ňom sa nachádza Stredná poľnohospodárska škola. To je reprezentatívna viacposchodová budova, pravouhlého pôdorysu, postavená podľa projektu Francisca de Paola Manetha na priestrannom pozemku a hlboko stiahnutá od ulice. Koncipovaná bola podľa pravidiel baroka, ale so zmenami v klasicistickom štýle, ktoré urobili počas prestavby v roku 1805 a týkajú sa predovšetkým vonkajšieho vzhľadu. Hlavné priečelie je s vchodom a prístupovým schodiskom a nad ním je terasa s bohato ornamentovanou ohradou z tepaného železa, ktorú držia štyri štíhle liate stĺpy. Strecha je masívna, na štyri vody. Vedľa bočných fasád sú prízemné dodatky, z ktorých ten na pravej strane slúžil ako rodinná kaplnka. Organizácia priestoru vo vnútri je urobená chodbou, ktorá ťahne stredom objektu a zoradenými miestnosťami. Na konci chodby je monumentálne schodisko z tepaného železa. Na poschodí je slávnostná sieň s čiastočne zachovanou štukovou výzdobou a s oknami

¹² Miroslav Timotijević, *Slzy a hvězdy: O plači Bohorodičkiných zázračných ikon v baroku*, Projekt Rastko, http://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/timotijevic_cudotv.html, 14. 04. 2016.

¹³ Dr. Zsuzsanna **Korheczová Pappová**, Projekt reštaurátorských výskumno-bádateľských prác, Mestské múzeum, Subotica 2015, 1

a dverami v drevorezbe. Z ľavej strany, pozdĺž západného dodatku, je prízemný objekt s verandou, ktorá má vyrezávanú drevenú konštrukciu, ktorá má funkciu krytého priechodu.

Neďaleko od rímskokatolíckeho kostola bola postavená v roku 1893 budova školy, ktorú založili mníšky z kaločského biskupstva. Známa je ako Rudolphinum, lebo sumu vo výške viac ako 52.000 korún na výstavbu tejto jednoposchodovej budovy v eklektickom štýle venoval gróf Rudolf Chotek.

Nemocničnú budovu známu ako Marianum postavila roku 1894 Mária Choteková, nar. Raday, manželka grófa Choteka. Dnes sa tu nachádza časť Gerontologického strediska Nový Sad. Samostatne stojaca jednoposchodová budova obklopená zeleňou, plytkého krovu, zachovala si konštrukčný systém a dekoratívne hlavné priečelie v štýle eklekticizmu, ale vzhľad jej narušili neskoršie dostavby a zmeny v interiéri.¹⁴

V súčasnej dobe na území Futogu a okolitých obcí môžete nájsť celý rad stavieb, ktoré boli postavené pre potreby futockých zemepánov: Otov salaš, Rudolfov salaš a Mária majer, Alpár, Irmovo, Vizić, Henrika, Nová Pusta.¹⁵ Používali sa na poľovačky, mali poľnohospodársky, priemyselný alebo iný účel. Najväčšia časť toho stavebného fondu bola zničená a treba ho spracovať v rámci výskumu tohto typu dedičstva na území Báčky.

V rámci projektu Gróf Hadík – život a dielo v roku 2015 boli realizované výskumnobádateľské a čiastočne konzervátorskoreštaurátorské práce na obraze – portréte grófa Hadíka a na jednom predmete úžitkového umenia – originálnom Hadíkovom klobúku.

Portrét grófa Hadíka vznikol v roku 1764 v jeho zrelom veku po získaní vysokého vyznamenania – Radu veľkokríža Márie Terézie. Ide o dielo málo známeho umelca menom Jager alebo Fager, podľa podpisu na zadnej strane plátna. Osobnosť a dielo maliara sú ešte stále vo fáze výskumu. Predpokladá sa, že obraz bol do Futogu prinesený pri sťahovaní rodiny Hadíkovej z Transylvánie.

Prvú fázu mapovania a výskumných prác tvorí súbor techník fyzikálno-chemických analýz, nedeštruktívnych a minimálne deštruktívnych (FTIR, XRF, SEM-EDS, RTG a mikrobiologické analýzy) s cieľom identifikovať maliarske techniky a druhy použitých materiálov, ktoré vykonali na Technologickej fakulte v Novom Sade – na Katedre materiálového inžinierstva pod vedením prof. Dr. Jonjaua Ranogajca, o čom bol vypracovaný podrobný elaborát – výskum sa konal v apríli a v máji roku 2015. Súbežne s touto prácou sa urobila aj MSI fotografická analytická technika (autorom je Vladimír Petrović, maliar reštaurátor). V marci roku 2016 zopakoval časť analýzy (FTIR a XRF) na novoobjavených pôvodných maľbách, o čom vypracovali osobitný elaborát so závermi a komentárom. Pre všetky časti, ktoré boli zahrnuté opakovanou analýzou sú vyhotovené aj makrofotografie prenosným mikroskopom. Výsledky vyššie uvedených analýz poskytnú informácie o zistených dodatočných zásahoch a rozličných nánosoch (cudzieho pôvodu) a lakoch. Aj táto fotoanalytická technika sa bude opakovať na objavenom origináli.

Druhá fáza, konzervátorské práce na obraze, portréte grófa Hadíka, obsahla aktivity na odstránení všetkých nevhodných premaliieb pôvodného diela, ktoré ho úplne (100%) prekryvali. Predtým vyskúšali špecifické rozpúšťadlá pre presné vymedzenie metodológie odstránenia všetkých nánosov z povrchu originálu. Zistil sa a potom aj uplatnil princíp čistenia nanesej farby, ktorý predpokladal systém prostriedkov pre selektívne reagovanie, v závislosti od druhu materiálov, ktoré sa mali odstrániť. Pre odstránenie atmosférických rezíduí a povrchových nečistôt použili konzervátorské mydlá a ochrany (10% Tween 20, 10% Brij 35, 10% SDS a roztok Degrease (pufer EDTA). Pre odstránenie lakov a premaliieb boli použité zmesi gélov a rozpúšťadiel na báze etylacetátov a DMSO v pomere 60:40, pre dodatočné čistenie zmes etylacetátov WS v pomere 1:1. Neutralizácia sa vykonala so zmesou uhľovodíka s vysokou polaritou – Shellsol Tipetroleumetar v pomere 1:1. Po úplnom

¹⁴ *Štúdia o ochrane osady Futog*, 16.

¹⁵ Đorđe Srbulović, *Grófska rodina Choteková*, Zošity pre dejiny Nového Sadu 10, Nový Sad 2001, 26.

odstránení dodatočných povlakov a premalieb sa mohol zistiť faktický stav diela a definovať rozsah škôd, ktoré originálne dielo od čias vzniku (v roku 1764) až do súčasnosti pretrpelo, čo predstavuje asi 38% z celého obrazu.

Vykonaná bola sanácia poškodených povrchov: posilnenie hrany plátenného držiaka, upevnenie potenciálne nestabilných fragmentov, lokálna sanácia držiaka plátna vložení zodpovedajúceho ľanového plátna na miesto chýbajúcich fragmentov, plombovanie poškodených vrstiev farby. Teraz prebieha extrakcia nánosov rozličného pôvodu (vosku, živice, lepidiel a iných nečistôt) zo zadnej strany plátna: na časť veľkú asi 20 cm² sa aplikuje gél (3 diely izopropylalkoholu a 1 diel aromatického uhľovodíka Shellsol A), po 10 minútach sa nepriamo za pomoci teploty a pijavého papiera čerpajú nečistoty z plátna a prenášajú na papier. Postup je nutné opakovať viackrát, kým sa nedosiahne uspokojivý výzor plátna. Originálny zápis na zadnej strane je preventívne ochránený zmesou rybieho lepidla a medu. Po vyčistení zadnej strany sa vykoná stabilizácia a revitalizácia držiaka a maľovanej vrstvy (ošetrenie v suction stole). Ak sa po týchto procedúrach potvrdí účinnosť realizovaného procesu stabilizácie držiaka, odstúpi sa od plánovaného podlepenia priesvitným tenkým podkladom. Zadná strana kvôli významu zápisu a s cieľom zachovať najvyššiu možnú úroveň autenticity bude prezentovaná na terajšej úrovni.

A konečne, v poslednej fáze, počas roka 2016 bude prebiehať retuš maľovanej vrstvy s viacúrovňovou rekonštrukciou: 1. úroveň – akvarelovými farbami (vysokiej kvality) a 2. úroveň – navrstvene, postupne, v *Tratteggio* štýle, polo lazúrmí, vysoko kvalitnými olejovo-živicovými farbami pre retuš spôsobom, ktorý bude v súlade s charakteristikami pôvodného diela, ako aj s požiadavkami modernej reštaurátorskej praxe.

V prípade úžitkového umenia – originálneho klobúka grófa Hadíka z druhej polovice XVIII. storočia, ktorý je vo vlastníctve Rímskokatolíckeho kostola Srdca Ježišovho vo Futogu, v priebehu roka 2015 po prvýkrát boli vykonané konzervátorsko-reštaurátorské práce. Hoci predmet od roku 1990 do roku 2008 bol v sklade Múzea Vojvodiny, jeho stav bol vzhľadom na vek a spôsob úschovy veľmi zlý. Vo vypracovanom elaboráte o vykonaných prácach Bojana Kostićová Krčadinac, konzervátorka a reštaurátorka pre textílie, ktorá realizovala celý projekt, podrobne opísala situáciu aká bola pred prácou, materiály, z ktorých je urobený klobúk a výrobné techniky. Analýzou všetkých prvkov: pôvodu a stavu materiálov, pôvodu a rozpustnosti nečistôt, odolnosti farieb, kolónie húb a stálosti patiny, dopracovala sa k metodologickému postupu, ktorý sa uplatnil pri konzervácii. Konzervátorsko-reštaurátorské práce zahrnuli: dezinfekciu a fumigáciu, ochranu pred mikroorganizmami, rozpáranie všetkých častí klobúka, mechanické čistenie, suché chemické čistenie, chemické čistenie a postup finálnej ochrany. A konečne, po vykonaných prácach, ktoré trvali od septembra do decembra 2015, vypracované bolo odporúčanie pre ďalšie skladovanie: optimálna teplota by sa mala pohybovať medzi 16° a 20°C, vlhkosť v miestnosti by nemala prekročiť 60 % a predmet musí byť v škatuli, ktorá bude mať ventiláciu, aby klobúk bol chránený pred svetlom. Urobená bola podrobná fotodokumentácia všetkých pracovných fáz a postupov, ktorá je súčasťou uvedeného elaborátu.

Poslanie súčasnej migrujúcej generácie zo Slovenska v krajanskom živote v zahraničí

***Tematický okruh:** Desať rokov Zákona 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí a pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí: podpora a uchovávanie národného povedomia, jazykovej a kultúrnej identity krajanov v slovenskom svete vo svetle doterajších skúseností Slovákov žijúcich v zahraničí.*

Ak všednosť znamená pokojné nažívanie, spokojnosť, vyrovnanosť a nie neustály beh a boj o prežitie, potom život Slovákov žijúcich v zahraničí je nevšedný. Kým sa usilujú každodenne zvládať peripetie o zachovanie svojho vlastného kultúrneho dedičstva, a teda aj toho slovenského spred stáročí, musia preskakať veľa kaluží a zvládnuť ne jeden zápas v krajine, kde žijú. Pri zachovávaní slovenského kultúrneho dedičstva Slovákov žijúcich v zahraničí je preto pomoc Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí prepotrebná. S tým súvisí aj ukotvenie tejto povinnosti ÚSZZ v zákone 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí. Úrad deklaruje nielen pomoc, ale aj právnu ochranu pre jednotlivcov.

Avšak súčasná doba predurčuje čoraz častejšie na život za hranicami mnoho Slovákov zo Slovenska, na ktorých by sa označenie *Slovák žijúci v zahraničí* mohlo vzťahovať aspoň de facto. Niekedy dokonca viac ako na Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorých takto vníma zákon. Tu stojí za zmienku uviesť príklad dolnozemskej Slovákov, ktorí, či už po prvé - majú občianstvo štátu, v ktorom žijú (t. j. srbské), alebo po druhé - majú občianstvo Slovenskej republiky, ale na území Slovenskej republiky nemajú trvalý pobyt, hromadne odchádzajú na Slovensko.

Diktát migrácie 21. storočia predurčuje však aj opačný príklad: Často so slovenským občianstvom a s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky práve títo ľudia odchádzajú do zahraničia zo Slovenska. Kým sú a ako ich označovať? Legislatívne pre nich platia tie isté pravidlá a majú tie isté práva ako Slováci žijúci na Slovensku. Zároveň však spadajú aj pod rámec štátu, v ktorom žijú a vykonávajú svoju činnosť, majú v ňom prechodný pobyt, študujú tam a pod. Títo Slováci tiež zanechávajú hlbokú stopu v súčasnom krajanskom svete. Stávajú sa regulárnou zložkou krajanskej komunity – svojou aktívnou činnosťou. Prinášajú opäť aktuálnosť slovenskej kultúry zo Slovenska, vďaka nim prichádza do týchto krajín, kde pôsobia opäť čistejší slovenský jazyk, neraz prinášajú finančný kapitál, nepochybne sú pracovnou silou v mnohých štátoch a v neposlednom rade prinášajú do iných štátov svoje intelektuálne a umelecké kapacity. Mali by sa teda tiež považovať, hoci nie za tradičnú, ale za špecifickú zložku krajanskej populácie. V kontexte s nimi možno hovoriť často aj o vyslancoch slovenskej kultúry do krajanského sveta. Oni sú často tou najživšou končatinou na slovensko-krajanskom organizme. Ich migrácia medzi Slovenskou republikou a krajinami, kde pôsobia je často živšia ako migrácia medzi Slovenskou republikou a Slovámi žijúcimi v zahraničí. Práve títo ľudia sú teda tí, ktorí informujú Slovákov na Slovensku o krajanskom svete a tak zaplňajú stále nedostatočne pokryté miesto v informovanosti bežného obyvateľstva na Slovensku o krajanských Slovákoch. V tejto súvislosti by sme mohli len odporúčať, aby Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí zveľaďoval nielen slovenské povedomie u krajanských Slovákov, ale aby sa zameral aj na zvyšovanie informovanosti Slovákov na Slovensku o krajanských Slovákoch. Môžeme predpokladať, že by znalosti o krajanskej komunite vo svete mohli pozdvihnúť národnú hrdosť Slovákov žijúcich na Slovensku. Predsa len, vedieť, že toľko šikovných ľudí z našich krajov sa uplatnilo a uchýtilo v cudzom svete, Slovákov na Slovensku na hrdosť oprávňuje.

Zamerajme sa teraz na to, čo súčasná generácia mladých Slovákov, ktorí odchádzajú zo Slovenska a chcú sa angažovať v krajskej komunite, prináša so sebou. Je to batôžtek nestagnujúcej slovenskej kultúry. To umožňuje, aby sa krajská komunita obnovovala, vyvíjala. Nesmie byť len vzorkou v archíve, ale má právo na evolúciu. Napríklad v Belgicku, kde žije síce migračná vlna zo 60. rokov 20. storočia, pôsobí nespočetné množstvo Slovákov, ktorí priamo zastupujú Slovenskú republiku na pôde Európskej únie. Stretávajú sa tam, zakladajú rodiny, žijú dlhodobo. Ich potenciál je obrovský. Mnohí sa stretávajú pri Slovenskej katolíckej misii, ktorá v Belgicku svojím spôsobom zastupuje aj úlohu Slovenského inštitútu. Úloha krajských spolkov v akýchkoľvek podobách je teda aj pre súčasné migračné vlny nepochybneľná. Napokon, súčasní prisťahovalci budú raz možno tí, ktorí budú tú-ktorú komunitu zveľaďovať. Tu je však podmienka otvorenosti spolkov. Kto iný má podať novým prisťahovalcom pomocnú ruku, ak nie ich rodáci, čo sú na novej pôde predsa len o pár desaťročí i storočí dlhšie? Napokon, nie sme všetci zo slovenskej zeme? Nie sme všetci svoji a rovní? V súvislosti s tým treba, aby aj zákon 474/2005 pristupoval k problematike krajanov otvorenejšie. Výklad legislatívnej litery, dovtedy kým zákon neprejde nejakou novou úpravou, by mal byť extenzívny a nie reštriktívny. Vzhľadom na to, že aj za posledných desať rokov možno pozorovať migračné vlny Slovákov, predovšetkým v Európe. Netreba tu opomínať odchody lekárov, zdravotných sestier, informatikov, pracovníkov na sezónnych prácach, množstvo študentov, študujúcich v zahraničí v rámci bilaterálnych dohôd či programov Európskej únie. Voľný pohyb osôb v rámci EÚ je predpokladom k tomu, že aj prístup slovenského krajského zákona sa bude musieť prispôbovať tomuto režimu vystáhovalectva.

Je pravdou, že ide o inú skupinu ľudí, ale dôvody migrácie sú neraz podobné – a to je plnohodnotná a docenená práca. Výhodou týchto ľudí je, že majú slovenské občianstvo. Na druhej strane, po ich odchode do zahraničia zostávajú tak trochu stratení. Slovenská republika myslí na svojich krajanov, ale opomína pomoc ľuďom, čo sa môžu krajanmi /de lege lata/ stať. Samozrejme, tu treba v dobrom spomenúť existenciu zastupiteľstiev Slovenskej republiky vo viacerých štátoch. Z kultúrneho hľadiska je však absencia Slovenských inštitútov, ako inštitúcií zriaďovaných štátom, stále prítomná a pritom, práve inštitúty by mohli uľahčovať kultúrne a spoločenské zapojenie nových prisťahovalcov do krajských komún, a to bez rozdielu.

Jazyková otázka a otázka médií je v tomto smere originálnym príkladom toho, že už zo zákona vyplýva právo na informácie. Malo by sa teda jednať aj o informácie o krajanoch ktoré by si vymieňala Slovenská republika s krajanmi. To by aspoň čiastočne riešilo vzdelanostný problém, ktorý je na Slovensku zrejmý – a to, že Slováci nemajú veľký prehľad o diaspórach v cudzine. V prípade odchodu do zahraničia teda možno ani netušia, že pomocnú ruku, ľudské teplo môžu hľadať aj u svojich rodákov zo Slovenska. Vyslaní novinári zo Slovenska do cudziny by mali byť niečím, čo je hlavne v dnešnej mediálnej dobe samozrejmosťou. Denne sa udeje na krajskom poli toľko vecí, čo sa niekedy neudeje ani na samotnom území Slovenska. Prirodzene, inak sa píše a inak informuje v štátoch, kde žijú krajanovia a inak sa píše o krajanoch pre Slovákov na Slovensku. Sú to dve rozdielne veci, ktoré si vyžadujú úplne inú štruktúru novinárskych príspevkov. Ak Slovenská republika chce udržiavať intenzívny vzťah (čo je aj cieľom ÚŠZZ) so svojimi krajanmi, potom je potrebné pracovať na tom, aby sa budoval vzťah medzi Slovákami na Slovensku (ktorých hlas štátne médiá majú tlmočiť a za ktorých sú predstavitelia štátu volení ako zástupcovia). Vox populi však chýba. Ten slovenský hlas na Slovensku mlčí, lebo o svojich krajanoch nevie. Pritom prínos vyslaných redaktorov alebo aj nezávislých novinárov v krajskej komunite by mal niekoľkonásobný osôh.

Pre Slovenskú republiku

A1) pre občanov na Slovensku:

K všeobecnej vzdelanosti by jednoznačne malo patriť povedomie o tom, že súčasťou našej histórie boli aj obdobia vystaňovania. Nie je to však len dávna história, veď komunity žijú bohatým životom aj dnes. Je poctou pre týchto Slovákov, ktorí odolali tlaku asimilácii, že o nich Slováci na Slovensku vedia. Novinár prináša slovníkom vhodným pre Slovákov na Slovensku všetky základné poznatky, ktoré sú pre krajanov každodennou realitou. Občania sa dozvedia fakty, číselné údaje, pochopia, že Vláda SR a predovšetkým zriadený špecializovaný Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí sa z úradne zverenej moci stará o svojich krajanov, to znamená, že na jeho činnosť aj dotácie pre krajanov sú vyčlenené prostriedky zo štátneho rozpočtu. Väčšina Slovákov na Slovensku o existencii takého úradu netuší, čo je, samozrejme, na škodu propagácie Úradu.

A2) pre štátne orgány: Pri rozhodovaní o dotáciách je potrebné mať prehľad o tom, ako ktorá komunita žije, ako využíva dané prostriedky. Kde je prostriedkov nedostatok a čo treba podporovať v ktorom štáte a v ktorej kultúrnej či spoločenskej oblasti. Pre správnu reciprocitu je informačný kanál nevyhnutný.

Pre diaspóru

Novinári zo Slovenska môžu priniesť do stojatých informačných vôd diaspóry nové momenty. Jednak prichádzajú so spisovným slovenským jazykom, a tým výrazne môžu v bežnej komunikácii pomôcť k rozvoju slovenského jazyka a jeho spisovnej normy. Cieľom je len udržiavať slovenský jazyk a v pozitívnom smere ho rozvíjať. Vieme totiž, že slovenčina v niektorých diaspórach je na ústupe. A jazyk je základným elementom udržania krajanskej komunity. Okrem toho, novinár prináša pohľady na komunitu z druhej strany, čo môže byť prínos nielen v novinárskej oblasti, predovšetkým pri rozvoji publicistiky krajanského novinárstva. Z hľadiska vzájomnej interakcie medzi krajanskou redakciou a novinárom zo Slovenska môže dôjsť k výmene potrebných informácií, ktoré sa kvôli nepostačujúcim súčasným informačným kanálom medzi republikou a krajanmi na celom svete, nedostávajú do všetkých komunít. Tieto informácie môžu iniciovať nové projekty v mediálnej sfére, ale aj školenia krajanských novinárov a výmeny medzi redakciami

Pre novinára

Už samotné povolanie novinára si vo svojej podstate nesie pohyb, novinky, objavovanie a dôsledné bádanie i zvedavosť. Následkom pobytu novinárov zo Slovenska by očakávane malo byť transparentnejšie informovanie o živote Slovákov v iných štátoch. Lepšie je jedenkrát vidieť, ako stokrát počuť. Novinár so zahraničnou skúsenosťou vníma nielen špecifiká krajanskej komunity, časom chápe aj ich problémy a vníma komunitu v globálnom meradle. Prioritou novinára by malo byť osvetľovať vzťahy z rôznych strán a to tak, aby ich recipient dokázal správne interpretovať v súvislostiach. V tomto prípade konkrétne ide o vzťahy medzi Slovenskou republikou, a teda aj krajanským zákonom, ÚSZZ a diaspórami vo svete.

Rozvinúť by sa oplatilo týmto smerom televízne vysielanie, rozhlasové vysielanie a internetový portál. Samozrejme, také niečo si vyžaduje personálne i finančné zabezpečenie. Jedine tak by redakcia zabezpečovala aktuálne informácie, pestré obsahy a žánre. Zároveň by pokrývala nielen písané slovo, ale aj hovorené slovo a obraz. Mediálny produkt internet je fascinujúci svojou rýchlosťou a dostupnosťou. Je dostupný prakticky okamžite v ktorejkoľvek časti sveta, teda v ktorejkoľvek komunite i na Slovensku. Niektoré programy, ktoré napríklad slovenská redakcia v Rádio-Televízii Vojvodiny pripravuje, by mohli byť nówum pre

Slovákov na Slovensku. Za predpokladu, že by sa obe verejnoprávne inštitúcie dohodli na vymieňaní obsahov a spolupráci.

Na základe vlastnej skúsenosti dlhodobého pobytu ako novinárka a umelkyňa v slobodnom povolani vo viacerých krajinách, kde žijú Slováci, môžem len potvrdiť, že oba nastolené problémy – konkrétne vnímanie účastníkov súčasných migračných vln a problematika informovania o krajanoch sú veci, ktoré by mali byť brané do úvahy pri ďalších legislatívnych úpravách, ale predovšetkým pri činnosti Slovenskej republiky pre krajanov de facto. S podobnými názormi som sa stretla počas svojho niekoľkoročného pôsobenia medzi krajanmi v Českej republike, Belgicku aj aktuálne v Srbsku. Otvorenosť jednotlivých komunit je však nevyhnutnou podmienkou k uvedeným krokom v spolupráci republiky a krajanov. Zároveň je to aj na dvere klopkajúca výzva, ako sa zmysluplne postaviť k tomu, čomu sa nijak nedá vyhnúť: ku globálnej migrácii 21. storočia. Verím, že všetky spomenuté úvahy môžu poslúžiť ako inšpirácia k zásluhnej činnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Slovenskej republiky ako štátu, starajúceho sa o svojich domácich aj o svojich krajanov.

Katarína KIRÁLY

Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku

Kultúrna identita ako záruka slovenskej identity v Maďarsku

„Nie len v jazyku žije národ, ale v širšom zmysle v histórii, tradíciách, kultúrnom dedičstve.“

(Gunda Béla, 1994)

Tradícia v multikultúrnej spoločnosti v Maďarsku je v rukách príslušníkov slovenskej národnosti nástrojom, ktorý špecifikuje rozdielnu identitu a určuje fundament jednotlivca alebo skupiny. Demonštrovanie tradičnej kultúry je výrazom uchovávaní kultúrnych prvkov národnej menšiny. Lokálne spoločenstvá počas procesu integrácie európskych národov do spoločnej Európskej únie v súčasnosti hľadajú odpoveď na otázku, či sa im podarí zachovať si identitu a špecifický kultúrny systém, ktorý vytvárali generácie po dlhé stáročia.

Slovenský jazyk ako komunikačný prostriedok má v našom prípade skôr emotívnu funkciu. Vedomie spolupatričnosti, začlenenie jednotlivca do etnickej spoločnosti, pridŕžavanie sa k tradícii už neurčuje jazyk, či nárečie lokality. Identita sa v súčasnosti prezentuje v dimenzii kultúry. Kultúra – ako komponent etnicity – značne diferencuje Slovákov v Maďarsku. Jedna časť Slovákov pod pojmom kultúra chápe vyššiu kultúru, a to krásnu literatúru, na recipovanie ktorej je potrebná znalosť spisovnej slovenčiny. Väčšia časť komunity však za kultúru Slovákov v Maďarsku pokladá tradičnú ľudovú roľnícku a meštiansku kultúru. Títo členovia spoločenstva pestujú široký repertoár nehmotnej kultúry, a to ochotnícke divadlo, výročné a rodinné zvyky a obrady, piesňovú, hudobnú a tanečnú kultúru, a majú citový vzťah aj k predmetovej kultúre.

Každodenná kultúra v minulosti bola prostriedkom uchovávaní identity príslušníkov spoločenstva. Avšak sa v kruhu členov tradičného spoločenstva zachovali predovšetkým tie segmenty kultúry, ktoré dokázali zabezpečiť aj pri pozmenených spoločenských a ekonomických podmienkach uchovávanie identity. Preto je dôležité mať v súčasnosti na zreteli všetky hodnoty vytvorené spoločenstvom. Lokálne spoločenstvá zakladaním slovenských národnostných samospráv sa po roku 1994 snažili svoju slovenskosť preukázať aj na verejnosti znovuoobjavením a oživením segmentov roľníckej kultúry, i keď si boli

vedomí toho, že rekonštruovaná tradičná kultúra sa líši od pôvodnej, od tej, z ktorej vychádza a čerpá. Revitalizácia prvkov tradičnej kultúry je v praxi úzko spojená s programami na rozvíjanie komunity, na posilnenie lokálnych a regionálnych entít. Na zachovávaní kultúrnej a etnickej identity jednotlivca – príslušníka etnického spoločenstva – sa dnes podieľa rodina, škola, lokálna societa a kultúrne inštitúcie. V tých lokalitách, kde príslušníci národnej menšiny v súčasnosti neovládajú slovenský jazyk a ich slovenské vedomie určuje slovenský pôvod, a to pôvod rodičov a starých rodičov, svoju kultúrnu spolupatričnosť v rámci spoločnosti komunikujú na základe lokálnej tradície. Charakteristické je pre slovenské spoločenstvá, že ak pocítia hrozbu zosilnejúcej globalizácie, rastie dominancia ich lokálnej identity, a jednotlivci či skupina sa realizujú cez tradičnú kultúru (COHEN 1993). Kultúrna identita sa prejavuje pomocou symbolov, cez jednotlivé ikony lokálnej kultúry – gastronómia, ľudový odev, tanec, ktorých význam sa mení podľa toho, že kto používa tieto ikony. Príslušníci tradičného spoločenstva si vážia svoju minulosť a preto jednotlivé symboly, ktoré sa zakladajú na skúsenostiach viacerých generácií, sú zároveň nositeľmi hodnôt, ktoré sa snažia odovzdať nastupujúcej generácii (GIDDENS 1990: 37-38).

Ochrana, uchovávanie a prezentácia prvkov tradičnej kultúry sú zálohou etnického bytia society a potenciálnym nástrojom stratégie pretrvania Slovákov v Maďarsku, i keď prvky ľudovej kultúry, ktoré v minulosti boli súčasťou každodenného života ako aj sviatočných príležitostí, nadnes prostredníctvom folklórnych skupín sa vysunuli na javisko a uvádzajú sa v scénickej podobe. Znalosť miestnej kultúry a jej uchovávanie zabezpečujú pre jednotlivca stabilitu identity a pomôžu vytvoriť spoločenstvo, ktorého základ tvoria tradície. Je to dokázané, že kto sa pravidelne venuje tradičnej kultúre a má zmapovanú širokú paletu miestnych tradícií, lepšie sa zorientuje na poli lokálneho dedičstva. V tých Slovákmi obývaných lokalitách, kde jazyková asimilácia je v pokročilom stave, menej sa uchovávajú tradície – rôzne dramatické hry (vianočné hry, betlehemská hra a pod.) –, ktoré si vyžadujú znalosť slovenského jazyka rovnako zo strany interpreta ako aj prijímateľa. Takmer všetky podujatia organizované slovenskými kolektívami sa končia spoločnou tanečnou zábavou, na ktorej sú prítomní vo veľkom počte členovia spoločenstva. Tieto príležitosti sú ohnivkom minulosti, ktoré potvrdzujú pocit spolupatričnosti a zároveň posilňujú etnickú identitu príslušníkov slovenskej komunity.

V živote slovenskej komunity v súčasnosti zohráva dôležitú úlohu civilná sféra, rôzne občianske združenia, ich aktivity a intenzita povytvárajú činné spoločenstvo. Do osvetovej činnosti Ústavu kultúry Slovákov v Maďarsku je zahrnutých 100 obcí so slovenským obyvateľstvom. Spomedzi nich v 42 fungujú slovenské zamestnania v materských školách, v 41 základných školách prebieha výučba slovenského jazyka na prvom, v lepšom prípade aj na druhom stupni (v dvoch prípadoch aj v gymnáziu), v štyroch (4) obciach zaviedli jazykový kurz a v 4 prípadoch tam, kde nemajú výučbu slovenčiny, funguje zamestnanie, resp. krúžok slovenského jazyka. V jednotlivých obciach funguje dokopy 121 umeleckých kolektívov, a to tanečných, folklórnych, hudobných a speváckych skupín. Na jednu školu s výučbou slovenského jazyka pripadajú 3 umelecké kolektívy. Umelecké kolektívy sú najaktívnejšie v pripeštianskych obciach, ktoré obývajú tradičné slovenské spoločnosti a o ktorých vládny komisár Adolf Pecháň (1859-1942), ktorý sa v potrianonskom Maďarsku venoval otázke asimilácie a vo svojich správach predsedovi maďarskej vlády podával návrhy na urýchľovanie pomadžarčovania Slovákov, písal nasledovne: „*Intenzívnejšou školskou prácou by sa dali dosiahnuť pekné výsledky a obec Ečer¹⁶ by sa časom mohla stať čisto maďarskou osadou.*“

¹⁶ V Ečeri funguje jedno z desiatich slovenských regionálnych kultúrnych stredísk Ústavu kultúry Slovákov v Maďarsku. V materskej škole deti sa v rámci zamestnania učia miestnu slovenskú kultúru, tance a piesne. V obci funguje Folklórny spolok Zelený veniec, pod záštitou ktorého pracujú štyri tanečné skupiny od najmenších po dôchodcov. Členovia tanečnej skupiny sa starajú o živú slovenskú národopisnú zbierku, vydali päť dvojjazyčných publikácií (*Historia Domus, Ečerská svadba, Starodávny Ečer, Takto varila starká, Klenoty*

(BOBÁK 1998: 22). Počet registrovaných Slovákov pri voľbách do menšinových samospráv v roku 2014, ktorí si priznali svoju slovenskosť, bol 12.211 osôb (*údaje zo dňa 12.10.2014*). Počet registrovaných v pripeštianskych osadách, kde prevláda kultúrna identita, bol 2.181 osôb, takmer 1/5 celkových registrovaných. V tých lokalitách, kde nie je zabezpečená v rámci školského vzdelávacieho systému výučba slovenského jazyka, je veľká snaha venovať sa slovenskému jazyku v rámci kultúrno-osvetovej činnosti a demonštrovať svoju slovenskosť aj na verejnosti, a to formou národnostných, gastronomických festivalov, obecných slovenských dní a pod. Napriek silnej jazykovej asimilácii sa podarilo v niekoľkých lokalitách (*Ečer, Cinkota, Čemer – Peštianska župa*), kde prevláda kultúrna identita, zaviesť jazykový kurz a v jednom prípade uskutočniť výučbu slovenského jazyka (*Jášč, Vesprémska župa*).

Ako to potvrdzujú aj vyššie uvedené čísla, popri znalosti jazyka na sebaidentifikáciu príslušníkov slovenského spoločenstva a na potvrdzovanie minulosti slúži tradícia. Je to kultúrna pamäť spoločenstva, taký fond pamäti, ktorý uchováva informácie potrebné pri sebaidentifikácii. Tieto informácie sú potrebné na reprodukciu kultúry a na vytvorenie identifikačných znakov. Životnosť tradície zabezpečuje kontinuita, medzigeneračná translácia, ktorú v súčasnosti vystriedala efektívna revitalizácia v širšom kruhu spoločenstva, a to formou medzikolektívnej translácie. Ako to povedal aj známy maďarský etnomuzikológ Zoltán Kodály, tradícia vždy bola a aj bude, ale stále sa bude meniť. To, že ako a do akej miery závisí od jej nositeľa, od toho, do akej miery je sám aktívnym účastníkom v procese dotvárania kultúry. Veď ani jedna generácia nekopíruje tradície svojich predkov na sto percent. Každý príslušník spoločnosti selektuje a vyberie iba to, čo sa mu páči a pridá k tomu to svoje. Je dôležité novátorstvo, ale treba inovovať tak, aby sme mali neustále na zreteli dedičstvo. Potrebné je preklenúť veľkú priepasť medzi generáciami, aby sa príslušníci mladšej vekovej skupiny nedívali na starších ľudí, ako na nositeľov všetkého starého, nepotrebného a na predstaviteľov zašlých čias, ale aby si našli cestu k nim (resp. pomocou odborníkov) ako k nositeľom hodnôt. V tomto môžu pomôcť projekty, ktoré podporujú rozvoj mimoškolskej činnosti na poli tradičnej kultúry, veď nedostatok odborníkov neumožňuje, aby sa odovzdávanie tradícií realizovalo iba na pôde výchovno-vzdelávacích inštitúcií v školskom systéme.

Vytvoriť slovenskú identitu mládeže v Maďarsku napomáhajú aj projekty realizované s podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, taktiež projekty podporené z grantov Európskej únie (TÁMOP 3.2., EFOP 3.3.), ktoré stanovujú spoluprácu výchovnovzdelávacích zariadení a kultúrno-osvetových inštitúcií v mimoškolskej činnosti. Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku (ako Slovenské osvetové stredisko) v školskom roku 2013/2014 realizoval projekt v spolupráci so šiestimi výchovnovzdelávacími inštitúciami v zemplínskom regióne (Nové Mesto pod Šiatrom, Pálháza, Hollóháza, Fizér), v ktorých sú zamestnania v slovenskom jazyku, alebo priamo prebieha výučba slovenského jazyka, a to v dvoch materských školách a v štyroch základných školách za účasti 254 detí (škôlkarov a žiakov). Do programu regionálneho strediska Slovenského osvetového centra v Baňačke boli zahrnuté zamestnania na rozvoj slovenského jazyka a oživenie regionálnych tradícií. Všetky zamestnania prebiehali pod dozorom odborníkov a za účasti 47 pedagógov (učiteľov slovenského jazyka, spevu, tanca a remeselníkov) na týždenne, resp. mesačne realizovaných zamestnaniach, tematických dňoch či týždňoch, spolu 113-krát, čo znamenalo 237 hodín zamestnaní počas školského roka a cez letné prázdniny. Tieto zamestnania otvárali široké možnosti deťom v materských školách a žiakom základných škôl na to, aby sa každodenne intenzívne zaoberali slovenským dedičstvom a vytvárali si vlastnú slovenskú identitu.

našej doliny), postavili a starajú sa o „búdku“ (kaplnku), postavili spolu s miestnou obcou a slovenskou samosprávou pamätník s menami prvých slovenských osadníkov k výročiu príchodu Slovákov na Ečer a umiestnili aj pamätnú tabuľu na kaplnke, vytvorili pamätný park v cintoríne a starajú sa u staršiu generáciu atď.

V znamení vyššie uvedeného urgujem, ako som to navrhla už aj na konferencii v roku 2014, aby sa pripravila kultúrno-osvetová stratégia pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Ďalej sa chcem poďakovať pánovi predsedovi ÚSZZ, pánovi Varšovi, že vo svojom príhovore načrtol snahy na zakladanie pracovnej skupiny, resp. výboru pre záležitosti kultúry slovenského zahraničia.

V záujme efektívnej a konštruktívnej konferencie iniciujem, aby účastníci Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí rokovali v pracovných skupinách za účasti vládnych predstaviteľov jednotlivých odborov a svoje závery z rokovania predviedli na plenárnom zasadnutí, aby boli informovaní všetci účastníci konferencie o plánoch, týkajúce sa budúcnosti krajanského sveta v spolupráci s orgánmi slovenskej vlády.

Literatúra:

BOBÁK, Ján. (1998): Slováci v Maďarsku. Martin: Matica slovenská.

COHEN, Anthony P. (1993): Culture As Identity: An Anthropologist's View. In: *New Literary History. A Journal of Theory and Interpretation* 24 (1993), 195-209. Preklad: Farkas Krisztina.

GIDDENS, Anthony. (1990): The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press.

GUNDA, Béla (1994): Hagyomány és európaiság. Budapest: Akadémia Kiadó.

Camille LABAS

Únia slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska

Ďakujem za slovo.

So záujmom počúvam príspevky, ktoré tu odznievajú. V kuloároch však človek započuje aj také informácie, vlastne len šumy, ktoré na pódiu nikdy nezaznejú. Nie som po prvý raz na takejto konferencii, neraz mám však dojem už počutého, že o tom či onom sa už hovorilo nie raz, lež viac ráz, ba že sa dookola vlastne hovorí o tom istom.

Predmetom tohoročnej konferencie je desaťročie zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a potreba jeho novelizácie. Nepochybne zaujímavá téma, obávam sa však, že organizátori od nás, ktorí žijeme v zahraničí už dlhé roky, nehovoriac o tých, ktorí sa v cudzine narodili a majú dolnozemské alebo americké korene, očakávajú niečo, čo poskytnúť nemôžeme: málokto z nás ovláda právny poriadok Slovenskej republiky natoľko, aby sa mohol kompetentne vyjadriť k takej náročnej problematike akou je legislatívny proces novelizácie zákona slovenského štátu. Sme občanmi iných štátov, zžití s právnym prostredím krajín, do ktorých sme emigrovali, ja napr. do Rakúska, alebo v ktorých sme sa narodili, vyrástli, nadobudli vzdelanie, pracujeme a žijeme. Naše právne vedomie je odlišné: rumunské, maďarské, srbské, chorvátske, rakúske, švajčiarske, nemecké, francúzske, britské, americké, kanadské, austrálske...

Nás, ktorí žijeme v západoeurópskych či severoamerických štátoch, príliš nezaujíma striktný *právny* rámec záujmu Slovenskej republiky o Slovenky a Slovákov v zahraničí, nás zaujíma *prax*, teda ako je tento záujem uskutočňovaný. A tu treba povedať, že pre nás, ktorí žijeme v štátoch so starou právnou kultúrou a zabehanou administráciou, tento vzťah je nesmierne zbyrokratizovaný. Ak treba niečo v aktivitách Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí zmeniť, tak je to **zredukovať byrokráciu**. Viem, že každý štát má svojho „úradného šimľa“, nemajte nám však za zlé, ak vo formulároch o dotáciu niektorým tunajším administratívnym požiadavkám vyhovieť nevieme. Ja napr. neviem čo znamená „mať vyrovnané pohľadávky voči štátnemu rozpočtu“... Vari si len administrácia Úradu nemyslí, že

každý slovenský spolok či združenie disponuje ľuďmi so sofistikovanou administratívno-právnou formáciou so zvláštnou špecializáciou: slovenská byrokracia.

V každom z nás, čo žijeme v cudzine „hnaní žitia nevoľou“ a neprestáva v nás biť slovenské srdce, osud našej vlasti máme stále v merku. **Je našou vrodenu výbavou chcieť naše v širom svete nadobudnuté poznatky odovzdať Slovensku.** Pochopiteľne, nie každý z nás je génus, ani nezastáva mienkotvorné či mocenské pozície, ale každý z nás má vlastnú skúsenosť, ktorou **národné spoločenstvo na Slovensku môže obohatiť.** **Má však Slovensko záujem o tieto naše skúsenosti? Má ÚSŽZ taký prehľad o slovenskej diaspore,** že vie, kde v cudzine tá-ktorá Slovenka, ten-ktorý Slovák či človek slovenského pôvodu v niečom vyniká, je v niečom mimoriadny a jej/jeho poznatky by mohli byť prínosom pre Slovenskú republiku?

Nechcem byť osobná, ani sa chváliť, ale keď som napísala a v apríli 2014 obhájila na Štátnej univerzite vo Viedni doktorskú dizertáciu o počiatkoch kresťanstva v Gruzínsku a Arménsku, **považovala som za svoju povinnosť, výsledok svojho výskumu predložiť slovenskému čitateľovi,** a tak dizertácia uzrela tlačiarenskú čerň skôr na Slovensku ako v nemeckom jazykovom prostredí. Ak poviem, že sa **toto moje gesto nestretlo s nijakou podporou,** tak nepoviem nič nové... Požiadala som Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí o podporu pre túto knihu, ale dostalo sa mi zamietnutia. Počiatky kresťanstva v Arménsku a Gruzínsku, 500 rokov pred príchodom svätých Cyrila a Metoda k starým Slovákom na Veľkú Moravu, je téma knižne známa vo všetkých vyspelých európskych štátoch: v Nemecku, v Rakúsku, vo Veľkej Británii, vo Francúzsku a, pochopiteľne, v Rusku. Literatúra k počiatkom kresťanstva je dostupná po nemecky, po anglicky, po francúzsky, po rusky, ale po slovensky na Slovensku žiaľ nie! Preto ja, ako Slovenka žijúca v západoeurópskom zahraničí, som tieto nové a priekopnícke poznatky chcela Slovensku stoj čo stoj odovzdať! Avšak pre nezáujem Slovenskej republiky musela som vydať knihu na vlastné náklady, zo svojho biedneho starobného dôchodku! Kniha o počiatkoch kresťanstva v Gruzínsku a Arménsku pod názvom *Pevnosť Narikala* teda vyšla toho roku 24. augusta 2016 vo vydavateľstve Post Scriptum v Bratislave nákladom autorky. Je to nová téma, po prvýkrát napísaná po slovensky!

S poľutovaním však konštatujem, že pre zahraničného Slováka na Slovensku chýba primeraná štruktúra na prezentáciu nielen tejto vydanej knihy, ale aj iných pre Slovensko prínosných aktivít nás Sloveniek a Slovákov žijúcich v cudzine, **chýba tu akékoľvek pódium pre prezentáciu,** a nemám ani len možnosť oboznámiť slovenskú vedeckú a čitateľskú obec o tom, čím som Slovensko a Slovákov obohatila a aký nový prínos som im pripravila!

Moja dcéra Mag. Miriam Labas napísala a na Štátnej univerzite vo Viedni obhájila ešte v októbri 2011 sociologicko-psychologickú dizertáciu o tzv. transnacionálnych manželstvách a rodinných vzťahoch medzi Rakúskom a Slovenskom v súčasnosti, teda o problematike, ktorá sa citlivo dotýka o. i. identity Slovákov zahraničí – veľmi páľivá téma, ktorá má bezprostredný vplyv na zachovanie či strácanie slovenskosti slovenských emigrantov prvej a druhej generácie – , ale ani o jej dielo a výskum neprejavilo Slovensko nijaký záujem. Ani o jeho vydanie, ba ani len o jeho prezentáciu. A podobných prejavov nezájumu je neúrekom, väčšina z prítomných o nejakom obdobnom prípade určite vie.

Kedy nájde Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí platformu na prezentáciu aj iných kultúrnych hodnôt? Alebo folklór je určujúcim kritériom štátnej starostlivosti o Slovákov v zahraničí? Slovenská republika o nás navidomoči priveľký záujem nemá. Alebo aj takáto aktivita čaká na paragrafové znenie novelizovaného zákona?

Navrhujem zriadiť pravidelné vysielanie v Slovenskom rozhlase o Slovákoch v zahraničí, kde sa predstavia osobnosti, diela i život v zahraničí a **pravidelnú kolonku v renomovaných časopisoch** ako je Slovenka, Život alebo iné alebo po prípade **pravidelné**

vysielanie v slovenskej TV !!! Nepomôžu nám extra médiá o zahraničných Slovákoch - tie nás len zahŕňajú do pozície na okraj slovenskej spoločnosti - potrebujeme sa dostať **do vnútra spoločenského diania - len tak ich môžeme obohatiť** - veď patríme k Slovákom, aj keď sme v zahraničí!! Ba o to viac!!! Slovensko je pre nás naďalej naša vlasť, aj keď nie geografická a fyzická, o to viac naša duchovná vlasť, z ktorej sme čerpali a ktorej chceme dávať!

V Slovenskej republike záujem o Slovenky a Slovákov, o slovenské zahraničie síce existuje, podľa môjho názoru i skúseností je však viac impulzívny ako systematický a chýba mu koncovka. Folklórne festivaly, školenia či festivaly sú akiste prínosné a chvályhodné, zamyslel sa však niekto nad tým, že vo Viedni mi skôr obstarajú knihu slovenskej autorky žijúcej v Patagónii ako od slovenskej autorky skonavšej kdesi v USA? Prečo? Pretože knižku vystupujú v Argentíne, nie však na Slovensku. Poznajú v Slovenskej národnej knižnici Lilianu de Goyenechea? Alebo poetku Marcelu Varaškovú alias Mieroslavu Tatranskú. Nie, nepoznajú. Aj preto v novelizácii zákona 474/2005 nemôže chýbať **mapovanie kultúrneho, náboženského i politického dedičstva** Sloveniek a Slovákov živších i žijúcich v zahraničí. Ozaj, v ÚSZZ si nikto neosvojil myšlienku **Slovníka osobností slovenskej diaspory**, o ktorom hovorili dnes už nebohá Dr. Ľubica Bartalská a (ešte žijúci) Prof. Jozef Rydlo? Prečo niet záujmu o tento slovník? Prečo sa nenájdu prostriedky na podporu takejto dobrej myšlienky, ktoré by dokázali, že si Slovensko váži svoju diaspору? Ďakujem za pozornosť.

Elena CENGELOVÁ CARINA

Združenie krajanov a priateľov Slovenska v Miláne - ZKPS

Dôležitosť kultúrnej intermediácie medzi komunitami rôznych národnostných menšín

Spoločensko - kultúrne zmeny v štruktúre obyvateľstva severného Talianska, hlavne v Lombardskom regióne, nekonečný príliv cudzincov z Afriky cez Stredozemné more, Lampedúzu, Sicíliu, Pugliu a takmer nekontrolovateľný prúd obyvateľstva z Číny, Indie, Filipín, Bangladéšu, Ukrajiny, ako aj voľný pohyb pracovných síl povolený v Európskej únii, hlavne z Rumunska, Bulharska, Poľska, Chorvátska, Česka, Slovenska a s tým spôsobené nedostatočné možnosti kontroly, rast kriminality, spôsobili medzi domácim obyvateľstvom vážne obavy, strach z budúcnosti, odpor a často otvorenú nenávisť voči cudzincom. Ak sa k tomu pridá problém pretrvávajúcej krízy, rapidná strata pracovných miest a odchod mnohých podnikov do zahraničia, kde majú výhodnejšie podmienky na podnikanie, situácia sa stáva naozaj kritickou. Dôkazom tohto všetkého sú aj zmeny v štruktúre detskej populácie. Vo veľkej metropole akou je Miláno je mnoho škôl, kde sú domáce deti v prevažnej menšine a väčšina ich je rôznych rás a národností, čo učiteľom spôsobuje nemalé didaktické problémy. Mnoho detí z radov cudzincov, ktoré sa zapisujú do základnej školy, neovláda taliančinu, v rodinách sa rozpráva len rodnou rečou, a preto bežná školská výučba je blokovaná aj pre talianske deti. Tak sa stáva, že talianski rodičia protestujú, snažia sa deti presunúť do iných škôl a už v detstve nastáva prvá diskriminácia, selekcia, zaujatosť ba často i nenávisť.

Niet sa potom prečo pozastaviť nad tým, že aj minoritné komunity akou je tá slovenská sa snažia čo najskôr asimilovať s domácim obyvateľstvom, aby sa nestali terčom nárážok, šikany a ohovárania. V priebehu existencie našej Slovenskej Asociácie, prvej legálne registrovanej v Taliansku od roku 1994, to pociťujeme čoraz markantnejšie každým rokom. Pôvodní členovia zostarli, alebo sa vrátili na Slovensko, alebo dokonca umreli a mladá

generácia už nemá záujem pracovať v organizácii tak, ako v minulosti a hlavne nie zdarma, bez nároku na odmenu, alebo dokonca mnohým príde za ťažko aj zaplatiť aspoň minimálny členský príspevok.

Na druhej strane je pravdou, že mnohé mladé slovenské mamičky majú ešte záujem, aby sa ich deti naučili po slovensky, ale väčšinou to robia samé, z vlastnej iniciatívy, bez štruktúrnej a metodologickej základne. Práve zo spomínaných dôvodov sa činnosť aj našej organizácie musela prispôbiť dobe a týmto zmeneným podmienkam.

Z tohto dôvodu v roku 2003 pri našej asociácii ZKPS v Miláne, vznikli webové stránky www.slovakpoint.it ako dôsledok stále rastúceho záujmu práve talianskych občanov o Slovensko, ale aj z dôvodov týkajúcich sa jazykových a kultúrnych intermediácií, a taktiež historických a turistických informácií o Slovensku. Ďalšou pohnútkou bola snaha o urýchlenie a uľahčenie priamych kontaktov s profesionálnymi prekladateľmi, tlmočníkmi, kvalifikovanými profesormi slovenského jazyka, ktorí žijú v Lombardii, ale taktiež aj podpora kultúrno – spoločenských kontaktov medzi Talianskom a Slovenskom, rozvoj priateľských vzťahov medzi rôznymi lokalitami „gemellaggio“ týchto dvoch krajín. Dnes sa stránky www.slovakpoint.it, prezentujú v obnovenom šate, s možnosťou jednoduchšej, ľahkej a rýchlejšej konzultácie. Poskytujú **PREKLADY, TLMOČNÍCKE SLUŽBY, VYUČOVANIE SLOVENČINY, INTENZÍVNE KURZY PRE EXPERTOV, SLUŽBY KONZULTÁCIE, REPREZENTÁCIE, POŽIČIAVANIE SLOVENSKÝCH KNÍH, DRUŽOBNÉ KONTAKTY** atď.

Stránky sprostredkujú všetky druhy prekladov: technické, literárne, súdne, legalizované so súdnym overením, z taliančiny do slovenčiny a opačne, vykonávané odborným personálom so slovenským pôvodom dlhodobe žijúcim na území Talianska. Tlmočnicke služby počas výstav, súdnych procesov, kongresov, seminárov, jednaní, oficiálnych návštev, špeciálnych lekárskeho vyšetrení a pod. Sprostredkovanie kontaktov je zdarma, platí sa len konkrétna služba. Vyučovanie slovenského a talianskeho jazyka sa praktizuje na všetkých stupňoch obtiažnosti pre dospelých, deti, expertov, študentov, športovcov, umelcov atď. (individuálnou ako aj skupinovú formou) písanie, čítanie, gramatika, konverzácia, atď. a je vykonávané kvalifikovanými profesormi slovenského a talianskeho jazyka. Servis vypožičiavania kníh v slovenskom jazyku sa poskytuje len v Miláne a okolí, kde si členovia môžu knihy osobne prevziať.

Medzi dosť časté problémy, s ktorými sa na našu organizáciu obracajú krajanovia, sú aj otázky diskriminácie v práci (zamestnávanie na čierno, neplatenie poistných poplatkov), ochrana detí pri konfliktných spoložitostiach; naša poradenská služba ich upozorní a nasmeruje na kompetentné orgány, ktoré im môžu poskytnúť reálnu pomoc a na ktoré je nutné sa obrátiť. Zmenené podmienky v štruktúre a organizácii obyvateľstva severného Talianska prinútili aj našu organizáciu hľadať spojenia a spolupracovať s inými podobnými organizáciami, vymieňať si skúsenosti, poskytovať si vzájomné informácie, pomoc, pozývať sa navzájom na podujatia, atď. Dôležitosť tejto spolupráce a prepojenia našej organizácie s inými podobnými zabezpečuje nové kultúrno - intermediálne kontakty, výmenu a objednávanie kultúrnych stretnutí, seminárov, predstavení, koncertov, konzultáciu a reprezentáciu počas seminárov, kongresov, podujatí, výstav, akadémií, atď. Táto spolupráca sa netýka len rečovo najbližších partnerov, akými sú český, kde sa bežne zúčastňujeme na prezentáciách kníh, výstavách, ale aj rôznych mimoeurópskych partneroch, konkrétne napr. taliansko-afrických „SUNUGAL“ alebo aj latinskoamerických, ktorí majú silnú štruktúru, väčšie finančné možnosti a priamu podporu tak vlastného ako aj talianskeho štátu, lebo sú považované za rozvojové a mimoeurópske.

Samozrejme pre našu existenciu a činnosť sú najdôležitejšie naše vlastné slovenské inštitúcie, ktoré majú najväčšiu zásluhu na zachovávaní si slovenskej identity a pestovaní slovenskej kultúry v Taliansku. Sú nimi Slovenský inštitút v Ríme, ktorý spolu so slovenským

veľvyslanectvom i honorárnym slovenským konzulátom v Miláne nás informujú o všetkých podujatiach týkajúcich sa Slovenska, ako aj o dôležitých oznamoch pre krajanov, študijných pobytoch, štipendiách atď. Bezpochyby, v uplynulom roku 2015 asi najvýznamnejším podujatím svetového významu bolo EXPO 2015 v Miláne, kde nás Slovensko reprezentovalo naozaj dôstojne a to nielen svojim zaujímavým pavilónom, ale aj prekrásnym vystúpením Lúčnice, ktoré naozaj uchvátilo a ostalo v srdciach divákov všetkých národov, ktoré sa ho zúčastnili. Veľmi dôležitými boli aj výstavy organizované slovenským veľvyslanectvom a Slovenským Inštitútom v Ríme, ktoré sa uskutočnili práve v Miláne. Výstava drevených reliéfov banskoštiavnickej Kalvárie, po prvý krát v Taliansku na výstave, vedľa Caravaggia a iných svetových skvostov, výstava "Slovenská New Generation maľba 2006-2015" otvorená 8.septembra v galérii na Piazza Scala v Miláne.

Nesmieme pozabudnúť ani na individuálne, súkromné výstavy slovenských umelcov žijúcich v Lombardii a to tak fotografické, maliarske, grafické, ako aj rôzne work-shopy (predveľkonočné maľovanie veľkonočných vajíčok, brikolage a pod.) Dôležité je si uvedomiť, že bez vzájomnej spolupráce a výmeny informácií s inými organizáciami by sa veľmi ťažko dalo pokračovať v našej činnosti. Izolovanosť akejkoľvek komunity vedie neodkladne k jej úpadku a nižšej kvalite služieb.

Tak ako celá spoločnosť prechádza rôznymi ekonomickými, kultúrnymi, technologickými a mediálnymi zmenami, tak aj naša organizácia sa musí prispôbiť a neodkladne medializovať s tými, ktorí nám poskytnú hodnotné skúsenosti a spoluprácu. Kultúrna intermediálna aktivita je jednou z dôležitých možností aj do budúcnosti. Na záver by som chcela ukončiť môj príspevok s veľmi silnými a emotívnymi slovami starostu mesta Amatrice, ktoré bolo dňa 24. augusta doslova zdevastované a zrovnané so zemou posledným zemetrasením v Taliansku:

"Pre nás, obyvateľov mesta Amatrice, sa z jedného dňa na druhý všetko zmenilo, naše obydlia, práca, rodinné putá, ľudské vzťahy, ale nikdy sa nezmenia naše korene a láska k tomuto mestu". To by malo platiť aj pre nás, Slovákov žijúcich v zahraničí. Ďakujem za pozornosť.

Jarmila STOJIMIROVIĆ
Knížnica Štefana Homolu

Slovenská knižnica mimo hraníc materského štátu a dôležitosť jej podpory Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Knížnica v Báčskom Petrovci, ktorá vlani zaznamenala 170 rokov svojho pôsobenia, ako najstaršia slovenská knižnica mimo územia Slovenska a jedna z najstarších knižníc v Srbsku (po cirkvi a škole najstaršia inštitúcia Slovákov žijúcich na priestoroch dnešnej Vojvodiny), patrí medzi početné slovenské inštitúcie a ustanovizne, ktoré sa vykonávajú svoju základnú činnosť stáročiami snažia uchovávať národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov, ktorí žijú mimo územia svojho materského štátu. Na policiach našej knižnice, ale zvlášť v regionálnej zbierke, skrýva sa bohaté žriedlo rôznorodých informácií, ktoré sú k dispozícii záujemcom o takýto druh materiálov. Knihy využívajú osoby všetkých vekových kategórií, rozličnej vzdelanostnej i pohlavnej štruktúry. Vďaka nim, aj knižnica má možnosť, súbežne s výchovno-vzdelávacími ustanovizňami, prostriedkami verejného informovania, cirkvou, prispievať k podpore a uchovávaniu národnej identity, zachovaniu a zveľadeniu materinského jazyka.

Práve z uvedených dôvodov prioritou knižnice je permanentné zaobstarávanie kníh a časopisov v slovenskom jazyku, vydávaných na domácej pôde (Slovenské vydavateľské centrum, Matica slovenská v Srbsku, Hlas ľudu...). Knihy a časopisy v slovenskom jazyku zo Slovenska si cestu do našej knižnice a k čitateľom môžu nájsť predovšetkým vďaka pôsobeniu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (predtým Generálneho sekretariátu, Ministerstva kultúry SR a pod.) a dotačnému systému, ktorý dáva túto možnosť. Nebyť prostriedkov získaných z dotácií knižnica by bola chudobnejšia o niekoľko tisíc kníh slovenských autorov, o prekladovú literatúru, početné encyklopédie, slovníky, knihy pre deti a mládež. Úradu sme vďační za to, že vždy mal pochopenie pre naše žiadosti týkajúce sa vyčlenenia prostriedkov na tieto účely, na zabezpečenie pravidelnej dodávky časopisov vydávaných na Slovensku (mesačníkov, týždenníkov...), o ktoré je veľký záujem medzi našimi čitateľmi. Dúfame, že rovnaký postoj bude mať aj v budúcnosti.

Pracovníci Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí za decéniu svojho pôsobenia pozitívne hodnotili našu činnosť a niekoľkokrát finančne v rámci dotačného systému prispeli aj na technické vylepšenie našej ustanovizne (kúpa počítača), výsledkom čoho bola konkrétna spolupráca našej knižnice s gigantom, akým je Slovenská národná knižnica v Martine a napojenie našej ustanovizne na portál Slovenské knižnice. Aj vybavenie detského kútika primeraným nábytkom, v ktorom okrem rôznorodých kníh v slovenskom a srbskom jazyku našim najmladším spoluobčanom ponúkame slovenské kreslené a hrané filmy, mohli sme realizovať vďaka prostriedkom získaným z dotácií Úradu.

Budova, v ktorej sídli knižnica, je viac než storočná. Dbáme o to, aby nechátrala, aby bola vždy slušne zriadená, oličená. Od roku 2013 na časti budovy niekdajšej základnej školy, ktorú používa knižnica, sú nové plastové okná. Prostriedky na ich výmenu zabezpečil Úrad.

Ako aktuálna predsedníčka Komisie pre knižničnú činnosť Výboru pre kultúru Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku pri tejto príležitosti uvediem, že sme koncom minulého roka v Báčskom Petrovci vďaka finančnej podpore NRSNM v Srbsku zorganizovali prvé stretnutie slovenských knihovníkov v Srbsku. Stretli sa knihovníci verejných knižníc, ktoré vo svojich fondoch majú aj knihy v slovenskom jazyku, tiež knihovníci zo školských knižníc, pôsobiac na školách, v ktorých je okrem srbčiny vyučovacím jazykom aj slovenčina. Bola to vhodná príležitosť navzájom sa zoznámiť, oboznámiť s prácou, upozorniť na existujúce problémy a pod. Koncom tohto roka plánované je ďalšie stretnutie.

Keď ide o nejaké odporúčania či námety, dovoľm si spomenúť jedno podujatie, ktoré v roku 2003 zorganizoval predchodca Úradu – Generálny sekretariát pre zahraničných Slovákov. Bolo to stretnutie knihovníkov zo štátov, v ktorých žijú Slováci a majú slovenské knižnice alebo knihy v slovenskom jazyku vo svojich fondoch (knihovníci z Česka, Maďarska, Rumunska, Srbska...). Desaťdňové stretnutie bolo pre účastníkov z napočítaných krajín veľmi zaujímavé, podnetné, umožnilo získanie nových informácií a skúseností z oblasti knihovníctva, pre mnohých to vtedy bola prvá návšteva materského štátu a možnosť vidieť ako žijú ľudia a ako fungujú knižnice v Banskobystrickom a Bratislavskom kraji. Účastníci stretnutia sa vtedy lúčili s nádejou, že sa o rok, možno o dva znova stretnú na rovnakom alebo podobnom podujatí. Žiaľ, to stretnutie bolo zorganizované prvý a posledný raz. Knihovníci by určite s veľkou radosťou privítali možnosť zúčastniť sa znova alebo po prvý raz takého podujatia v krajine našich predkov.

Na záver iba jedna veta. Máme nádej, že aj v budúcnosti Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí bude mať možnosť, v rámci svojej dotačnej politiky, podporovať tieto naše snahy a aktivity prispieť k zachovaniu kultúrnej a národnostnej identity Slovákov v Srbsku, keďže naša ustanovizeň má nielen úzko lokálny, ale širší, regionálny význam.

**25. ročník Prameňa – roky práce na šírení rovnoprávnosti menšiny
a tolerance k uchovaniu kultúrnej identity prostredníctvom jediného
printového média Slovákov v Chorvátsku**

ÚVOD

Príslušníci národnostných menšín v Chorvátsku uplatňujú právo na informovanie, vydavateľstvo a kultúrny amaterizmus (ochotníctvo) prostredníctvom mimovládnych občianskych združení. Pre celkový počet 22 národnostných menšín vychádza v Chorvátsku 54 časopisov, keď hlavne ide o mesačníky. Ich funkcia je podať špecifické informácie o živote a pôsobení príslušníkov národnostnej menšiny a rozvíjať národné povedomie, jazykovú a kultúrnu identitu.

Koniec 90-tych rokov 20. storočia bol poznačený rozpadom komunistického režimu, čo malo za následok rozpad viacerých štátnych útvarov. V roku 1991 sa Chorvátsko oddelilo od Juhoslávie. Ďalšia dôležitá zmena, ktorá ovplyvnila život Slovákov na tomto území bolo rozdelenie Československej republiky v roku 1993, keď sa Slovensko stalo samostatným štátom. Po týchto historických udalostiach sa Slováci v Chorvátsku rozhodnutí osamostatniť sa od Čechov, vyčlenili zo Zväzu Čechov a Slovákov. Krok vyčlenenia a založenia si vlastnej strešnej organizácie sa rozhodli urobiť kultúrno-umelecké spolky z Jelisavca, Josipovca a Markovca, ktoré v tej dobe boli nositeľmi kultúrno-spoločenského života Slovákov v Chorvátsku. Zakladajúce valné zhromaždenie sa konalo 14. júna 1992 v Našiciach a táto strešná organizácia Slovákov v Chorvátsku bola pomenovaná Matica slovenská v Chorvátsku. Zakladajúcimi členmi boli Miestny odbor Jelisavac, Miestny odbor Josipovac a Miestny odbor Markovac¹⁷.

ZROD, ORGANIZÁCIA A VYDÁVANIE ČASOPISU

Jednou z prioritných úloh Zväzu Slovákov v Chorvátskej republike bolo založenie prvého slovenského samostatného periodika Slovákov v Chorvátsku, tlačového orgánu slovenskej menšiny. S týmto cieľom v roku 1992 delegácia Zväzu od redakčnej rady Jednoty – dovtedy spoločného časopisu pre Čechov a Slovákov v Chorvátskej republike a v rámci bývalej Juhoslávie, žiadala rozdelenie finančných prostriedkov, aby sa financovali teraz už dva časopisy, teda pre každú menšinu zvlášť. Redakcia Jednoty sa nevzdala časti financií a časopis Slovákov v Chorvátsku v prvom roku vychádzal v Martine za finančnej podpory Matice slovenskej (Kvasnovski, J., 2002). V roku 1994 chorvátsky vládny rezort schválil financovanie Prameňa ako kultúrno-spoločenského mesačníka. Odvtedy sa financuje zo štátnej pokladnice cez Radu pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky a od minulého roka ho finančne podporuje aj Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Vo Zväze Slovákov si boli vedomí potreby na jednej strane informovať príslušníkov menšiny, ale aj informovať o menšine. V publikáciách Zväzu Slovákov v Chorvátskej republike sa za cieľ alebo účel časopisu uvádza: kultúrne a osvetovo povzniesť a informovať predovšetkým Slovákov v Chorvátsku a predstaviť sa chorvátskej verejnosti doma

¹⁷ V roku 1998 Matica slovenská v Chorvátsku zmenila pomenovanie na Zväz Slovákov v Chorvátskej republike a Miestne odbory zmenili názov na Matice slovenské v danom mieste.

a slovenskej verejnosti na Slovensku a vo svete, poučiť čitateľov a skvalitniť kultúrno-spoločenský život.

Zväz Slovákov vydáva časopis od roku 1992¹⁸ a je to jediné periodikum vydávané v slovenskom jazyku v Chorvátsku. V päťčlennej redakčnej rade je vedenie Zväzu Slovákov – predseda Mirko Vavra, podpredsedníčka pre kultúru Miroslava Gržiničová, podpredseda pre školstvo a informovanie Josip Krajči, tajomníčka Branka Baksová a člen výkonného výboru Zväzu Slovákov Pavel Treger. Jazykovú úpravu, preklady robí zamestnankyňa SKC Našice Tatjana Buhová a lektúru Martin Machata, kým súčasťou šéfredaktorkou je riaditeľka SKC Sandra Kraljová Vukšićová¹⁹. Prameň má pätnásť dopisovateľov, resp. každá z Matíc má jedného dopisovateľa, čím sa docielilo zastúpenie všetkých inštitucionalizovaných slovenských lokalít, kde ešte pretrvávajú vedomie o pôvode a slovenskej etnickej príslušnosti. Časopis nezamestnáva ani jedinú osobu, čo vplyva na kvalitu obsahu a ani jedna z osôb, ktorá sa podieľa na vzniku časopisu nemá žurnalistické vzdelanie.

Sídlo redakcie bolo v roku vzniku časopisu v Našiciach v miestnostiach Zväzu Slovákov. V ďalšom roku bolo sídlo redakcie presťahované do základnej školy v Josipovci a v nasledujúcich rokoch sa menilo sídlo v rámci troch miest – Našíc, Josipovca a Osijeku. Kúpou budovy na adrese Braće Radića 68 v Našiciach, kde je sídlo vydavateľa časopisu Zväzu Slovákov, je, ako veríme, natrvalo vyriešene aj sídlo redakcie.

Počas dvadsiatich piatich rokov vychádzania časopisu, Prameň prospešne menil svoju podobu, kvalitu a kvantitu. Do roku 1997 bol Prameň tlačený ako dvojčíslo, ale už dvadsať rokov vychádza ako dvanásťčíselný mesačník s tým, že v letnom období čísla 7-8 vychádzajú ako dvojčíslo. Z jednofarebného osemstranového časopisu sa stal farebným dvadsaťosemstranovým mesačníkom v náklade 600 výtlačkov, ktorý s občasnou výnimkou príspevkov v chorvátskom jazyku vychádza v slovenčine.

Okrem obsahovej kvality, úspešnosť časopisu určuje kvalita distribúcie. Prameň sa poštou distribuuje do všetkých Matíc, ktoré v Chorvátsku pôsobia, ďalej do Ústrednej knižnice Slovákov v Chorvátsku, Krajského múzea mesta Našíc a niekoľkých inštitúcií na Slovensku. Časopis každý mesiac čitatelia dostávajú do svojich domovov bezplatne. Dôvod, prečo bol časopis na začiatku bezplatný, je pochopiteľný - zaujať prijímateľov a až potom by bola určená cena. Dôvod, prečo Prameň pre konzumenta doteraz zostal bezplatný môžeme hľadať v predpoklade vydavateľstva, že časopis stratí určitú časť odoberateľov, ak bude spoplatnený a predávaný, čo by bola priama strata v celkovom úsilí povzbudzovania vedomosti o ich pôvode a etnickej príslušnosti.

OBSAHOVÁ A JAZYKOVÁ STRÁNKA ČASOPISU

Prameň je jedným z dôležitých nástrojov uvedomovania, povzbudzovania a udržiavania si vlastného pôvodu cez dve základné stránky - jazykovú a tematickú. Obsah časopisu je v súlade s faktom, že ide o kultúrno-spoločenský časopis Slovákov v Chorvátsku. Orientovaný je na históriu, spôsob života a aktivity slovenských komunít v Chorvátsku – hlavne folklórne prehliadky, koncerty, výstavy, literárne a hudobné programy, aktivity športovcov a hasičov, informácie o Slovensku a informácie o Chorvátsku vzťahujúce sa na slovenskú minoritu (Beňušková, 2002, s.221). Objavujú sa aj texty o schôdzach matíc a Zväzu Slovákov a podobne. Okrem príspevkov stálych dopisovateľov sú v Prameni uverejnené

¹⁸ Prameň Zväz Slovákov vydáva v posledných dvoch rokoch v spolupráci so Slovenským kultúrnym centrom Našice.

¹⁹ Prameň počas dvadsaťpäťročnej existencie menil redaktora dvakrát. Funkciu prvých dvoch redaktorov zastávali predsedovia Zväzu Josip Kvasnovski a Andrija Kuric, ale napriek tomu, že Prameň je tlačový orgán existujúci pri Zväze Slovákov, predseda Zväzu nezastáva automaticky funkciu redaktora Prameňa.

príspevky rôznych odborníkov a významných osobností zo Slovenska a Chorvátska²⁰, ako aj obyčajných ľudí, mládeže a školopovinných detí. Pre najmladších čitateľov Prameň ponúka detský kútik. Dôraz je kladený na dosah na všetky vekové kategórie čitateľov a rôzne vzdelanostné úrovne. Z toho vyplýva aj základná téma časopisu - život Slovákov v Chorvátsku vo všetkých sférach - súkromnej a spoločenskej, na všetkých úrovniach – kultúrnej, vzdelávacej, informačnej, politickej, ekonomickej, športovej, vedeckej a iných. Ako Bartalská uvádza, Prameň je skutočnou kronikou života Slovákov v Chorvátsku (Bartalská, L., 2008). Čitateľ si v časopise vyberá podľa vlastných potrieb a s tematikou časopisu sa stotožňuje, preto sa domnievam, že Prameň má aj v tejto „amatérskej“ podobe vplyv na uvedomovanie a posilnenie vedomostí o etnickej príslušnosti a etnickej identite.

V časopise sú najčastejšie zastúpené publicistické žánre prepojené s osobnými názormi autorov. Tým, že tvorcovia časopisu sú amatéri, časopis nespĺňa všetky žurnalistické štandardy a nie je ľahké určiť novinárske žánre (Kurtek, S., 2015).

O to, aby jazyková úprava príspevkov v časopise bola zodpovedajúca, sa starajú lektori. Nepriaznivá situácia nedostatku slovakistov v Chorvátsku sa premieňa do práce časopisu. Deficit sa zviditeľňuje v pomerne častej zmene lektora, keď nezriedka títo boli priamo zo Slovenska. Zabezpečenie zodpovedajúceho lektora je závažný problém, s ktorým časopis ustavične zápasí a zároveň z uvedeného vyplýva, že slovenská inteligencia má v Chorvátsku v oblasti materinského jazyka značné medzery.

Ďalšou výzvou súvisiacou s jazykom, je prekladanie príspevkov. Dopisovatelia Prameňa z dôvodu nedostatočného ovládania slovenského jazyka pripravujú príspevky v chorvátčine a texty sa potom prekladajú do slovenského jazyka. Okolo 70% príspevkov sa prekladá a táto skutočnosť znovu nastoľuje problém slabej úrovne ovládania materinskej reči medzi Slovákami v Chorvátsku. Pri riešení problému sa využitie Prameňa ako pomôcky na zlepšenie ovládania materinskej reči ukazuje aspoň ako dobrý začiatkový krok.

NA ZÁVER

Najdôležitejšia úloha, ktorú Prameň napĺňa 25 rokov, nie je ani tak späť s jeho tematickou ani obsahovou stránkou, ale so stránkou jazykovou. Prameň chorvátskym Slovákom umožňuje každodenne sa stretávať s písanou spisovnou podobou materinskej reči, dávať ľuďom možnosť čítať slovenské slovo, čo je jeden zo spôsobov ako v týchto priestoroch udržať slovenský jazyk. Keďže uchovanie jazyka pokladám za veľmi dôležité pre pretrvanie vedomostí o vlastnej etnickej identite v povedomí človeka, informačnú hodnotu časopisu, ktorá sa oceňuje ako prvoradá, pokladám za druhoradú. Prameň môžeme predovšetkým skúmať ako médium, pomocou ktorého Slováci majú možnosť zlepšovať vlastné ovládanie materinskej reči v spisovnej podobe a to na úrovni čitateľa alebo autora textov. Prameň v praxi môže ďalej slúžiť ako didaktická pomôcka pri učení jazyka tak v škole, ako aj v rodinnom prostredí bez ohľadu na vek percipienta.

Vedomý potenciálu internetového mediálneho priestoru vo sfére informovania verejnosti a získavania nových čitateľov, v snahe osloviť čo najviac čitateľov Zväz Slovákov v posledných rokoch uverejňuje Prameň na svojej webovej stránke. Prostredníctvom Prameňa sa o Slovákoch v Chorvátsku vďaka tomu môžu informovať užívatelia internetu doslova na celom svete.

²⁰ Do Prameňa písali poprední predstavitelia chorvátskeho a slovenského kultúrneho, spoločenského a verejného života: Mato Batorović, Emil Horák, Matúš Kučera, Kvetoslava Kučerova, Josip Waller, Štefan Jangl, Viera Tapalagová, Blaža Pavlovič-Radmanović, Ružica Vinčak, Elena Melušova, Stanislav Benčić, Ante Vukasović, Stanislav bajaník, Lúbia Bartalská, Mária Dobříková, Augustín Lang, Zuzana Týrová, Michal Týr, Ján Širka, Josip Kvasnovski, Andrej Kuric a mnohí iní (Kuric, A., 2013, s.60).

Andrej KURIC

Ministerstvo školstva, vedy, vzdelávania a športu Chorvátska, Matica slovenská Osijek

Slováci v Chorvátsku včera, dnes a zajtra

Slovenská komunita, predstavitelia slovenskej národnostnej menšiny v Chorvátsku, tvorí autochtónne obyvateľstvo. Slovenská komunita začala vznikať už v druhej polovici 18. storočia migráciou slovenského obyvateľstva na územie dnešného Chorvátska. Zachovala si slovenské povedomie. Zachovali si kultúrne dedičstvo a svedčia aj dnes o svojej národnej, kultúrnej a spoločenskej existencii. Veľkú zásluhu, že sme tu, že ešte existujeme, má práve školstvo, kultúrno-umelecké spolky, cirkev.

Kultúrny život Slovákov v Chorvátsku v jeho jednotlivých regiónoch, najmä v strednej Slavónii, sa v dôsledku nedostatku slovenskej inteligencie formoval veľmi pomaly.

Slováci v slovenských osadách boli takmer všetci roľníci, ktorí museli tvrdo pracovať, aby si zabezpečili existenciu za seba a svoju rodinu. Môžeme povedať, že nemali času zaoberať sa kultúrou, národným duchom svojich otcov a matiek. Prečo to môžem povedať, pretože ako sa dozvedáme z dejín a z Národných kalendárov, vedenie Matice slovenskej vo vtedajšej Juhoslávii chcelo pomôcť, povzbudiť tunajších Slovákov v národnom duchu. Sám predseda a podpredseda Matice slovenskej vtedajšej Juhoslávie dr. Ján Bulík a M. Topol'ský navštívili roku 1935 slovenské osady Josipovec, Jurjevec, Jelisavec, Markovec, Ilok, Miljevec, Ledenik, Osijek-Čepin a povzbudzovali Slovákov, aby sa organizovali v národnom duchu. Žiaľ ozveny boli slabé. V Jelisavci, v Ledeniku, v Markovci 1935 organizovali schôdzu pán Sobotka z Daruvaru a učiteľ Hlavinka z Osijeku. Na schôdzi mali aj prednášky o potrebe organizovania sa v národnom duchu. V Jelisavci organizovali aj kurzy slovenčiny. V Jelisavci bolo roku 1935 zahrané prvé slovenské divadlo (Bludár). V jeseň 1937 v Josipovci je založený divadelný krúžok. V Jurjevci toho istého roku bola založená Československá beseda a divadelný krúžok. V Našickom Markovci v apríli 1936 boli zahrané slovenské divadelné predstavenia (Na Letovisku a Tri vrecia zemiakov). Roku 1939 v Markovci bola založená Československá beseda „Pokrok.“ Veľké zásluhy mal učiteľ Andrej Koza, rodák z Erdevíku. No politika sa začala miešať do nacionalno-kultúrnej záležitosti Slovákov v tomto kraji a národnostný duch slabol a skončilo to tak, že aj slovenské oddelenie v Markovci zaniká, ani Miľovčania nedostali slovenského učiteľa, aj v Jelisavci zaniká slovenské oddelenie...Môžeme povedať, že sme si sami boli viní, že sa nám potom stalo, čo sa stalo, že Slováci v Strednej Slavónii takmer zmizli.

Z druhej strany Slováci v Iloku už 1864 otvárajú slovenskú cirkevnú školu. Služby božie majú v slovenskej reči. 1914 sa predstavujú s divadelným predstavením. 1921 roku otvára sa vyučovanie slovenského jazyka v škole. 1925 zakladajú Spolok slovenských stredoškôľakov, 1928 zakladajú druhý spolok, Slovenský čítací spolok a v roku 1939 sa združili tieto dva spolky do jedného. Aj jeden aj druhý pracovali na organizovaní slovenského národného ducha. V Iloku prekvital kultúrny a národný život Slovákov. Slováci v Strednej Slavónii sa stratili, dali sa, mohlo by sa povedať, podmaniť politickým silám. Prosperitu získali iba ojedinelí, tí ktorí sa predali, a trpela celá slovenská pospolitosť. Dlhé roky bolo potrebné, aby sa obnovil slovenský duch v slovenských osadách Strednej Slavónie. Potom sa stalo to, že Slováci v Strednej Slavónii boli akoby zabudnutí aj od materskej krajiny.

Slováci v Chorvátsku, zvlášť v Strednej Slavónii, akosi stáli v tieni Slovákov žijúcich v bývalej juhoslovanskej Vojvodine, ktorí boli jazykovo aj kultúrne integrovanejší. Väčšina výskumných ciest historikov, jazykovedcov a etnológov v minulosti do Juhoslávie smerovala

najmä k Slovákom, ktorí žijú vo Vojvodine. Svedčí o tom nielen málopočetný súpis literatúry o Slovákoch v Chorvátsku, ale aj charakter väčšiny publikovaných článkov a štúdií, ktoré majú skôr informatívny ako vedecký charakter. Slováci v Chorvátsku boli zapojení do Československého Zväzu, čo trochu povzbudilo prácu na roli dedičnej, no zase to bol iba Ilok a Radoš, Lipovľany.

Výrazná zmena záujmu o históriu a kultúru Slovákov v Chorvátsku nastala začiatkom 90. rokov, po rozpade Juhoslávie a vzniku nezávislej Chorvátskej republiky. V prvom rade dali o sebe vedieť samotní Slováci, keď začali r. 1992 zakladať miestne odbory Matice slovenskej, ktoré sa r. 1998 združili vo Zväze Slovákov v Chorvátsku. Svoju aktivitu Zväz usmernil na ochranu a rozvoj kultúrnych a duchovných hodnôt našej národnostnej menšiny. Práca sa sústredila na informačnú, vydavateľskú a školskú činnosť. Výkonný výbor Zväzu Slovákov okrem kultúrno-osvetovej práce pracoval aj na zlepšení organizačného vedenia. Začiatkom roku 2003 Výkonný výbor Zväzu si vytýčili ešte jasnejšie úlohy a ciele. Naplánoval si niekoľko projektov.

Prvý projekt znel: Minulosť a prítomnosť slovenských osád v Chorvátskej republike. Cieľom tohto projektu bol, aby sme skúsili aj sami, svojimi silami (no aj za pomoci odborníkov zo Slovenska) robiť odborný a systematický výskum v jednotlivých slovenských osadách. Výsledok je napísaných a uverejnených viac ako 70 kníh.

Cieľom druhého projektu pod názvom Slovenskí spisovatelia a umelci v Chorvátskej republike bolo zoskupiť všetkých, ktorí u nás tvoria a píšú a ktorí sa zaoberajú literatúrou a umením. Cieľom tretieho projektu bolo usmerniť prácu učiteľov, aby deti, žiakov viedli k umeleckej tvorbe v materinskom jazyku. Aby žiaci viac písali a literárne tvorili a vyjadrovali sa v materinskej reči. Aby sme v slovenských osadách otvárali oddelenia slovenského jazyka. Výsledok sú zbierky básni a prózy žiakov základných a stredných škôl kde sa vyučuje slovenský jazyk. Po dnes vyšlo 12 knižočíek pod názvom Kvapky. A z pôvodných 6 osád a škôl kde sa vyučoval slovenský jazyk dnes máme 14 základných škôl v ktorých sa pestuje slovenský jazyk a kultúra (model C). a dve stredné školy. Nezabudlo sa ani na časopis Prameň. Chceli sme najmä zlepšiť jeho kvalitu po stránke obsahovej, ako aj výtvarnej. Chceli sme, aby sa do Prameňa dostali články aj iného žánru ako sú informácie a obyčaje Slovákov v Chorvátsku. A v časopise sme začali uverejňovať aj pedagogické, filozofické, náboženské, edukačné-vychovávateľské, vedecké, články. V ňom sme začali uverejňovať básne a prózu našich autorov.

Nezabudlo sa ani na umelcov a výtvarníkov aj ich sme sa usilovali a usilujeme sa ich prezentovať verejnosti. Aj na spoločensko-politickej scéne sa pracovalo a pracuje.

Vo všetkých týchto projektoch duchovnú a finančnú podporu mali sme stále aj od ÚSZZ. Mnohé projekty by sa bez tejto podpory neuskutočnili. Ako dlhoročný predseda Zväzu Slovákov v Chorvátsku, teraz už bývalý, chcel by som sa poďakovať za všetku pomoc, ktorú nám úrad a jeho pracovníci poskytli. Vďaka!

Vieme, že Slováci žijúci v zahraničí, a tak aj Slováci v Chorvátsku, sú pevne zakotvení v najvyššom právnom predpise Slovenská, v Ústave Slovenskej republiky. Slovenská republika podporuje národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou. To všetci vieme, to aj cítime. Či to môže byť viac, to je už iná vec, no že Slovensko, zvlášť skrze ÚSZZ, pomáha a sa stará o Slovákov v zahraničí, to nemôže nikto zatajiť.

Vieme aj to, že jedným zo základných pilierov pomoci krajanským komunitám je grantový systém úradu z účelovo viazaných finančných prostriedkov schválených vládou SR.

A čo sa týka nás, Slovákov v Chorvátsku, čie korene sa roztriasli po celom Chorvátsku, bolo by potrebné zaželať si otvorenosť a čistotu ducha a uvedomiť si vlastné korene a nebáť sa budúcnosti. Potrebná nám je tvorivá energia a trvalá láska ku všetkému národnému. Potrebné nám je úsilie pri organizovaní podujatí, ktoré majú za cieľ silný pokrok

života slovenskej menšiny v Chorvátsku. Duchovnú a finančnú pomoc Slovenskej republiky budeme vždy potrebovať. Dúfame, že ÚSZZ bude aj naďalej podporovať projekty, ktoré v sebe obsahujú rozvoj kultúrneho dedičstva Slovákov žijúcich v zahraničí a šírenie kultúrnych hodnôt.

Zdenka VALENTOVÁ-BELIČOVÁ

Nový život, mesačník pre literatúru a kultúru

Význam a úloha časopisu Nový život na uchovávaní národného povedomia, jazykovej a kultúrnej identity

Literárne časopisy sú integrálnou súčasťou literárneho života a ich vzťah s literatúrou, resp. literárnym kontextom, v rámci ktorého pôsobia, je korelatívny a vzájomne sa podmieňujúci. Literárne časopisy sú hmotný a abstraktný priestor na prezentovanie, zachovávanie, pestovanie a rozvíjanie literárnej činnosti spoločenstva.

Časopis Nový život, mesačník pre literatúru a kultúru, je časopisom vojvodinských Slovákov a názorný príklad vzájomnej prepojenosti literárneho kontextu menšinového spoločenstva z jednej strany a jeho literárnym časopisom zo strany druhej. Jedno bez druhého neexistujú. Všetko dôležité, čo sa v literatúre vojvodinských Slovákov udialo, deje alebo sa bude diať, súvisí s týmto časopisom, alebo sa na jeho stránkach odzrkadľuje. Okrem zástoja na formovaní a rozvoji literárneho kontextu Nový život ako literárny časopis tvorí významný segment v dejinách novinárstva slovenskej národnostnej menšiny vo Vojvodine a zohráva významnú úlohu v pestovaní vysokej úrovne jazykovej kultúry a prispieva výskumu spisovnej slovenčiny na Dolnej zemi.

V Novom živote sa uverejňujú predovšetkým literárne, literárnovedné a literárnokritické príspevky, eseje, poézia, próza, štúdie, recenzie a to hlavne z pera slovenských vojvodinských autorov, ale aj slovenských (zo Slovenska), srbských a (iných národov z podnebia bývalej Juhoslávie) spisovateľov. Zriedkavejšie sa uverejňujú texty, ktoré sa zaoberajú inými oblasťami kultúry. Významnou zložkou časopisu sú aj ilustrácie, (žiaľ nie v zmysle kvality grafiky a tlače), ale tým že predstavujú kroniku a dokument výtvarného života a tvorby slovenských vojvodinských výtvarných umelcov. Totiž na stránkach Nového života sa vo forme ilustrácii a sprievodného textu zachová informácia a zároveň sa prezentuje súčasná tvorba a práve aktuálna výstava výtvarných prác usporiadaná v našom prostredí predovšetkým akademických výtvarníkov.

Nový život je priamym pokračovateľom časopisu Náš život, ktorý založila Matica slovenská v Juhoslávii roku 1933 (1. číslo 37. apríla 1933), ktorá aj sama bola založená len rok predtým (1932). Úhrnne zverejnených ročníkov tohto pôvodného časopisu bolo 10. V dôsledku spoločensko-politických zmien po druhej svetovej vojne Náš život a Matica slovenská v Juhoslávii zanikli, ale čoskoro bol založený časopis Nový život – s takmer identickou koncepciou a zameraním – časopisecky prezentovať literárnu a kultúrnu produkciu, ale s odlišnými kultúrno-výchovnými cieľmi a inakším politickým pôsobením v slovenskom menšinovom spoločenstve. Tieto zmeny, nadväznosť a kontinuita či diskontinuita sú odzrkadlením búrlivej povojnovej doby. V duchu vitalistického povojnového obrodenia, ale ako odraz úsilia odpútať sa od celoslovenského literárneho kontextu, časopis dostal vzletnejšiu prívlastkovú časť pomenovania „nový“ a toto meno si zachoval dodnes. Roku 1949 ho začal uverejňovať Odbor pre Slovákov Zväzu kultúrno-osvetových spolkov Vojvodiny a tohto roku uverejňujeme jeho 68 ročník permanentným publikovaním. Časopis

Nový život od roku 1972 začína vychádzať ako dvojmesačník a v takejto dynamike vychádza šesť dvojčísel ročne.

Vyššie uvedené charakteristiky Nového života predstavujú jeho konštantu, ale jeho náplň úzko súvisí s dobovými pomermi a kultúrnymi potrebami menšiny. Literárne časopisy sprevádza osud kultúrneho kontextu a spoločnosti, v ktorom vznikajú, a všetko čo sa deje v spoločnosti, sa priamo odzrkadľuje v nich a určuje ich podobu a funkciu v spoločnosti. Tak sa menil aj Nový život. Už jeho znovuzaloženie nebolo podnietené literárno-kultúrnymi, ale predovšetkým ideologicko-politickými dôvodmi. Krátko si sprítomníme tú dobu. Dôležitú udalosť predstavuje rezolúcia Informbyra z júna 1948²¹ a následná radikálna konfrontácia Juhoslávie nielen so Sovietskym zväzom, ale aj s Československom. Autori zo Slovenska, ktorí v Našom živote mali vysunuté miesto, zrazu zo stránok slovenského časopisu vo Vojvodine zmizli. Aj bez priameho nahliadnutia do časopisu rózne pokusy o dištancovanie sa od celoslovenského kontextu vidno na základe slov Dr. Jána Kmeťa v texte Naše literárne problémy, uverejnenom v týždenníku Hlas ľudu v januári roku 1953: „Naša súčasná menšinová literárna tvorba nemá skadiaľ očakávať konkrétne ideové umelecké vzory ani priame povzbudzujúce impulzy – bez väčších autorít a bez akýchkoľvek patrónov povolaná je sama tvoriť svoju menšinovú literárnu históriu. Literárna atmosféra na Slovensku, už od prvej svetovej vojny čím ďalej tým viac sa rozchádzala s našimi chápaniami a dnešné jej zameranie je voči nášmu bytiu vonkoncom nepriateľské.“²² Podobne sa mimo literárne dôvody odzrkadlili na stránkach časopisu, keď sa v 50. rokoch po Stalinovej smrti a v rámci celkového spoločensko-politického uvoľňovania vzťahov medzi krajinami Východného bloku a bývalou Juhosláviou vytvorili podmienky na návrat slovenských spisovateľov na stánky Nového života a na iné vnímanie nadväznosti a príslušnosti do celoslovenského literárneho a kultúrneho kontextu. Onedlho opačná situácia vznikla po roku 1968. V tej dobe boli v bývalej Juhoslávii aktuálne širšie filozofické a spoločenské podnety, ktoré prichádzali zo Západu a zo strany druhej 21. augusta 1968 prichádza k vpádu, resp. invázii vojsk Varšavskej zmluvy do Česko-Slovenska, [komunistickou stranou](#) označovaný za vstup spojeneckých vojsk s krycím názvom operácia Dunaj. Znovu prichádza k ochladeniu vzťahov medzi dvomi krajinami a vojvodinskí Slováci zostávajú bez tradičného dialógu s materskou krajinou, najmä s literatúrou na Slovensku. Vojvodinskí Slováci sa začínajú čoraz viac obracať na vlastný kultúrny kontext, ako aj na podnety, ktoré prichádzajú zo širšieho proliberálneho juhoslovanského prostredia. Vo sfére umenia tento posun predstavuje reflektovanie aktuálnych impulzov západnej filozofickej myšlienky a západných umeleckých trendov.

Práve táto izolačná orientácia na vlastné sily a na mladých autorov nastupujúcej generácii poskytla takmer neohraničený priestor na tvorbu a publikovanie a vďaka tomu, že boli súčasťou dôležitého spoločensko-politického (ideologického) „projektu“ a dostalo sa im vysunuté postavenie v spoločnosti, zrodila sa generácia literátov, literárnych teoretikov a kritikov najvyššej odbornej a estetickej úrovne. Tieto zmeny sa tiež reflektovali na stránkach Nového života, takže aj rozmach slovenskej vojvodinskej literatúry v tom období tiež súvisí s koncepciou tohto časopisu, ktorá sa v 60. rokoch začínala viditeľne meniť a orientovať sa na svetovú a sčasti srbochorvátsku literatúru. Vzostupná tendencia kulminovala v 80. rokoch, keď táto generácia tvorí na plné obrátky. Na stranách časopisu vtedy paralelne uverejňuje viacero generácií a slovenská vojvodinská literatúra je generačne diferencovaná a žánrovo rôznorodá. Avšak začiatok 90. rokov prináša nové neprajné spoločenské udalosti a rozvojové tendencie sú rózne zastavené. Prichádza obdobie róznej

²¹ Rozhodnutia Komitery a Informbyra zásadným spôsobom ovplyvňovali, ba až určovali politiku členských strán. Napríklad rezolúcia Infobyra z júna 1948 s tézou "o prechode kliky Tita-Rankoviča od demokracie k buržoáznemu nacionalizmu" bola základom kampane proti takzvaným [buržoáznym nacionalistom](#) v Česko-Slovensku.

²² KMEŤ, Ján: Naše literárne problémy. In: Hlas ľudu 1953, č. 4 s. 10.

devalvácie hodnôt. Nový život počas rokov balkánskych vojen síce vychádza, ale niektoré ročníky s menším počtom čísel, ale už v tom období je zrejmé, že intenzívne kvantitatívne osýpanie slovenskej komunity a nepravdivé spoločenské podmienky na rozvoj literatúry a kultúry všeobecne budú mať trvalé následky na literatúru.

Aj napriek všetkým zmenám, ktoré ho zasiahli, je niekoľko konštánt, ktoré si toto periodikum zachovalo po celú dobu svojej existencie. To sú poslanie, úroveň a ústredné postavenie v kontexte slovenskej vojvodinskej literatúry. Vydavatelia Nového života sa menili. Od Odboru pre Slovákov Zväzu kultúrno-osvetových spolkov Vojvodiny, Obzoru, Kultúry po najnovšie Slovenské vydavateľské centrum, ale všetci mali v danej dobe postavenie ústredného vydavateľa – alebo poetickejšie povedané „strážcu ohňa slovenského písaného slova“. Časopis Nový život je nositeľom viacerých cien: Radu bratstva a jednoty so strieborným vencom z roku 1981 udelenú Predsedníctvom Socialistickej federatívnej republiky Juhoslávií za úspešnú činnosť na rozvíjaní a zveľaďovaní literárnej činnosti medzi vojvodinskými Slovákami a za dosiahnuté výsledky na zbližovaní a sprístupnení literárnych a kultúrnych hodnôt, Medaily Andreja Hlinku (1992), Ceny Literárneho informačného centra (1999) a posledné Uznania za prínos rozvíjaniu srbsko-slovenských literárnych vzťahov z roku 2016 udelenú Spolkom slovenských spisovateľov.

REDAKTORI NOVÉHO ŽIVOTA

Podobu – koncepciu, úroveň a obsah časopisu vždy poznačil prínos hlavného redaktora Nášho, či Nového života. Prvým redaktorom bol Ján Čajak, ktorý redigoval časopis Náš život v rokoch 1933-1938 a bol eminentným dolnozemskejším spisovateľom najzaslúžitejším za zrod časopisu.

Prvým redaktorom Nového života sa stal Martin Toman (1949) vtedy aj zodpovedným redaktorom týždenníka Hlas ľudu, ale na tomto poste zotrval len veľmi krátko. Po ňom bol redaktorom Juraj Spevák a to dvakrát, v rokoch 1949-1953 prvý krát a potom v období 1967-1973.

Prvý akademik Srbskej akadémie vied z radov vojvodinských Slovákov Dr. Ján Kmeť bol profesorom slovenského jazyka a literatúry na Filozofickej fakulte Univerzity v Novom Sade, akademikom Vojvodinskej a Srbskej akadémie vied a umení, doctor honoris causa Univerzity Komenského v Bratislave, nestor slovakistiky v Juhoslávii, významný literárny vedec, literárny historik, kritik, komparatista a kultúrny historik, redaktor a všestranný kultúrny dejateľ v Juhoslávii - redigoval Nový život v rokoch 1954-1966.

Doktor vied, profesor a vedúci Oddelenia slovakistiky na Filozofickej fakulte Novom Sade, v Banskej Bystrici, Belehrade, Sombore, Segedíne, autor teórie literatúry a početných odborných monografií, Doctor honoris causa Univerzity Mateja Bela Dr. Michal Harpán redigoval Nový život v rokoch 1974-1981.

Popredný spisovateľ slovenskej menšiny, básnik, prozaik, literárny kritik, bibliograf a zostavovateľ antológií Vítazoslav Hronec redigoval Nový život najdlhšie a asi pre našu krajinu a menšinu najprosperujúcejších (1982-1989), ale následne aj v ťažkých rokoch ekonomickej, spoločenskej a hospodárskej krízy (1998-2004).

Slovenský jazykovedec, univerzitný profesor, prekladateľ a básnik Miroslav Dudok Nový život redigoval tri roky v období balkánskych vojen (1990-1993), básnik novinár, publicista, redaktor knižných a sériových publikácií Michal Ďuga štyri roky (1994-1997), spisovateľ a redaktor knižných vydaní a časopisov Tomáš Čelovský jeden rok (2005), a literárny kritik a literárny vedec Adam Svetlík až deväť rokov po druhom Hroncovom období (2006-2014). Od roku 2015 som ich nástupkyňou.

VÝZNAM LITERATÚRY A ČASOPISU NOVÝ ŽIVOT NA FORMOVANÍ A DEFINOVANÍ SLOVENSKEJ NÁRODNOSTNEJ MENŠINY VO VOJVODINE

Nielen že je vzťah literatúry a časopisu korelatívny, ale aj vzťah časopisu a celého spoločenstva je podmieňujúci a navzájom sa ovplyvňujúci. Ako sme už podotkli názorným príkladom takéhoto ovplyvňovania je aj Nový život.

Literatúra zohrala veľmi dôležitú úlohu v procesoch vytvárania moderných národov všeobecne. V procese vzniku národov, ktorý sa uskutočnil v 18. storočí, aby sa jeden národ „vytvoril“ potrebné bolo, aby si všetci príslušníci dobre rozumeli navzájom. Literatúra bola dôležitá skrze takzvaného spisovného jazyka, presnejšie štátneho jazyka a jednotnej jazykovej normy. Vďaka tomu spisovatelia dostali veľmi dôležité miesto v spoločnosti - lebo boli súčasťou veľkého ideologického projektu.

Analogne toto všetko platí aj v prípade formovania národnostnej menšiny, konkrétne kontextu slovenskej vojvodinskej literatúry. Aj keď literatúra už nie je v modernej spoločnosti natoľko dôležitá, ideologický projekt zachovávaní svojbytnosti slovenskej národnostnej menšiny vo Vojvodine nie je ukončený a v tom zmysle Nový život aj naďalej má identifikačnú funkciu. Literatúra a Nový život, ktorý túto literatúru rozvíjal, mala veľmi významnú úlohu vo formovaní, alebo inými slovami kultúrnom rozlíšení, národnostných menšín vo Vojvodine, keďže jej bolo poverené „ideologické“ prevychovávanie národnostnej menšiny a formovanie úplne novej entity. Toto poslanie bolo úspešne splnené. Dr. Adam Svetlík v rozhovore uverejnenom u týždenníku Hlasu ľudu povedal, že skúsenosť iných nám hovorí, že napríklad slovenské tance, petrovské klobásky a aradácke herovky budú ešte dlho existovať aj vtedy, keď v týchto končinách už žiadneho Slováka nebude. Ale vo chvíli, keď nám zanikne literárna tvorba v materinskom jazyku, bude to iste začiatok konca nášho, dolnozemskeho experimentu. Svetlík tým neúmyselne vyslovil, že akákoľvek je táto naša literatúra z poetického, estetického aspektu, ona aj naďalej v menšinových pomeroch spĺňa identifikačnú funkciu a že je pre nás veľmi dôležitá preto, že je dôkazom našej identity a existencie. Je pravda, že zasa viac hovoríme o mimo literárnych záležitostiach a menej o samotnej literatúre, ale chceme tým zdôrazniť, že v každej analýze literatúry a literárnych časopisov nemôžeme neprihliadať na spoločenskú funkciu, ktorú plnia vo svojom spoločenstve. Lebo zrejme tie estetické, intelektuálne, duchovné potreby si bežní čitatelia ľahko uspokojia iným spôsobom a ohraničená spoločenská funkcia je súčasne prednosťou a prekážkou budúceho rozvoja slovenskej vojvodinskej literatúry, ale nesporné je, že významnú úlohu v zachovávaní tejto identity spĺňa práve časopis Nový život.

VÝZNAM NOVÉHO ŽIVOTA V PESTOVANÍ SPISOVNEJ SLOVENČINY

Rozsah uplatnenia spisovnej slovenčiny vo Vojvodine je veľmi široký. Spisovná slovenčina na Dolnej zemi sa už po prvej svetovej vojne začala používať ako celonárodný dorozumievajúci prostriedok v osvete, školstve, kultúre, literatúre, publicistike a pod. Už v tridsiatych rokoch spisovná slovenčina sa stala nielen plnomocným dorozumievajúcim prostriedkom slovenskej kultúry, ale i prvoradým príznakom slovenskej národnosti, v čom sa po druhej svetovej vojne pokračovalo, umocňovalo kvalitatívne a kvantitatívne a až po súčasnosť.

Z hľadiska periodizácie dejín spisovnej slovenčiny vo Vojvodine Nový život patrí už od samotného svojho vychádzania do tzv. druhej etapy druhého obdobia, je to obdobie, ktoré je v dejinách slovenského jazyka vo Vojvodine vymedzené ako obdobie po druhej svetovej vojne. Obdobie Nášho života patrí ešte do prvého obdobia, vymedzeného od konca prvej svetovej vojny po druhú, resp. od rozpadu Rakúsko Uhorska po formovanie Federatívnej ľudovej republiky Juhoslávie.

Nový život od svojho založenia podnes je ústredným a vzorovým časopisom aj z jazykového hľadiska. Vždy sa venovalo maximálne úsilie udržať a pestovať v ňom pre tieto pomery čo najkvalitnejší jazyk. Robilo sa to vždy podľa možností. Nový život z slovenskej periodickej tlače dlhú dobu predstavuje najkvalitnejšiu spisovnú slovenčinu vo Vojvodine, hoci jazyková kultúra používateľov spisovnej slovenčiny neuspokojuje a v menšinových pomeroch sa s námahou a nerovnomerne drží krok s rozvojom spisovnej slovenčiny na Slovensku, čo je prirodzeným následkom života v bilingválnom prostredí.

LITERÁRNE SNEMOVANIE

Azda najvýznamnejšiou udalosťou súvisiacou s časopisom Nový život sú literárne snemovania, pôvodne uskutočňované pod názvom literárna porada. Je to tradičné podujatie, ktoré sa organizuje raz ročne a v roku 2016 bolo usporiadané 60-krát z čoho je zrejmé, že ide o udalosť, ktorá vyrástla v samostatnú kultúrnu inštitúciu. Funkcia tohto podujatia sa v priebehu šesťdesiatich rokov menila, ale ono predsa pevne stojí na niekoľkých konštantách - a to sú téma, úroveň a cieľ. Téma – slovenská vojvodinská literatúra (najčastejšie sa ako téma dávajú konkrétni jubilujúci spisovatelia), úroveň – vždy na poradách vystupovali špičkoví odborníci z tejto oblasti a publicisti z našich radov a napokon: cieľ – aspoň raz za rok sa stretnúť, vymeniť si názory a v akej-takej miere potvrdiť a podnietiť literárnu tvorbu a literárny kontext a všeobecne slovenskú vojvodinskú kultúru plodnou diskusiou.

Dnes si Nový život a Literárne snemovanie nevieme predstaviť jedno bez druhého, ale na svojom zrode si neboli až také blízke. Svedčí o tom aj fakt, že literárnym poradám v päťdesiatych rokoch oveľa väčšiu pozornosť venoval Hlas ľudu než Nový život a na podnet redakcie Nového života sa uskutočnila až tretia literárna porada (usporiadaná 13. novembra 1957). Prvá porada sa uskutočnila roku 1953 a v týždenníku Hlas ľudu zo 14. februára 1953 sa o nej dočítame: „Literárne oddelenie slovenskej kultúrnej rady 14. februára organizovalo vlastnými potrebami nášho kultúrneho života žiadanú a našimi autormi básní a rozprávok čakanú poradu literárnych a publicistických pracovníkov“ a tiež že zodpovedný redaktor Ján Kmeť mal referát pod názvom O našej literárnej tvorbe.

Literárne rady vznikli z pragmatických dôvodov, aby sa spisovatelia – či tí, ktorí si nárokovali sa nimi stať, poučili ako majú, ale aj ako by nemali písať a vyplývalo to z charakteru tej doby, keď aj tvorba bola ideologicky usmerňovaná a spoločensky angažovaná. Avšak nielen z tých dôvodov. Rady teda snemovania vznikli aj z kulturologických a odborných dôvodov, lebo to bolo obdobie, keď nastupovala nová generácia spisovateľov, ktorá sa neuspokojovala s tým že tvorí, ale títo spisovatelia si chceli pre svoju tvorbu pevné miesto, ktoré jej patrí. Už nasledujúca porada, ktorá sa konala roku 1954, sa volala Porada našich mladých literátov a svedčí to o tom, že sa mladá nastupujúca generácia programovo vysúvala do popredia a že sa jej poskytoval neohraničený priestor.

CENA ČASOPISU NOVÝ ŽIVOT

Cena časopisu Nový život tesne súvisí s Literárnymi snemovaniami. Je to najstaršie a najvýznamnejšie ocenenie v rámcach slovenskej vojvodinskej literatúry. Udeľuje sa od roku 1961 za najlepšie literárne dielo uverejnené v predchádzajúcom ročníku, čím sa spisovateľom dáva zodpovedajúce spoločenské uznanie, ako i podnet pre ďalšie tvorivé úsilia v tomto smere. Hoci ju považujeme za najvýznamnejšie literárne ocenenie, to nie je vyslovene literárna cena, lebo sa ňou rovnoprávne oceňujú aj vedecké texty, štúdie, rozhovory, eseje ... Po prvých ročníkoch jej udeľovania sa o cene nehovorilo ako o významnej, ale ešte aj v osemdesiatych rokoch sa písalo ako o „skromnej ročnej literárnej cene, ktorú udeľuje

NVTPO Obzor²³. Ale už tým, že jej nositelia svojou tvorbou a vedeckým pôsobením spravidla prerástli medze nášho kontextu a spoločenstva a že objektívne významnejšie literárne ocenenie nemáme, predchádzajúce tvrdenie je správne. Medzi nositeľmi sú významný spisovatelia, literárni vedci a kultúrni dejatelia: Michal Babina, Juraj Tuniak, Viera Benková, Paľo Bohuš, Víťazoslav Hronec, Michal Harpáň, Ján Labáth, Ján Kmeť, Miroslav Dudok, Zuzana Čížiková, Ladislav Čáni, Martin Prebudila, Miroslava Dudková, Adam Svetlík a iní. Mnohí z nich toto ocenenie získali viackrát.

Ako digresiu spomenieme, že ceny, ktoré sa v radoch vojvodinských Slovákov udeľujú, sú: Cena Paľa Bohuša, ktorú udeľuje slovenská sekcia Spolku vojvodinských spisovateľov za životné dielo a Cena Rozletov, ktorá sa udeľuje na Stretnutí pod lipami, ktoré zastrešuje mládežnícky časopis Vzlet a ktorou odmeňuje najúspešnejšiu báseň v tejto rubrike. Napokon sú tu ceny, ktoré udeľujeme na súbehoch Nového života.

SÚBEHY ČASOPISU NOVÝ ŽIVOT

Časopis Nový život spolu so Literárnou komisiou Výboru pre kultúru Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny a Slovenským vydavateľským centrom už vyše desaťročia vypisuje súbehy na najúspešnejší básnický, prózny alebo esejistický text. Cieľom týchto súbehov je podnietiť, posmeliť, usmerniť a podporiť slovenských vojvodinských spisovateľov – a to nielen začínajúcich, ale aj etablovaných, lebo súbehy sú anonymné a takýmto spôsobom sa neselektujú zúčastnené práce.

Odozva autorov a počet príspevkov v jednotlivých ročníkoch býva rôzna, ale posledné roky zaznamenáva súbeh výraznú vzostupnú kvalitatívno-quantitatívnu tendenciu a odzrkadľuje sa v nich veľká ochota a zánietenie organizátorov tejto akcie. Súčasná redakcia časopisu v tom vidí poslanie časopisu, ktorý tvorí, ako aj poslanie Komisie pre literatúru Výboru pre kultúru Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny. Je našou úlohou nachádzať spôsoby a modernejšie prístupy ako autorov motivovať, podnietiť a usmerniť a udržať plameň slovenskej vojvodinskej literatúry.

ČASOPIS NOVÝ ŽIVOT DNES

V súčasnej spoločnosti (všeobecne, ale aj v našich pomeroch) literatúra už objektívne nemá taký význam a úlohu, aký mala skôr a to vo veľkej miere nie je vina aktuálnych tvorcov. Má to súvis s technologickým rozvojom, s dostupnosťou iných jazykových a intelektuálnych zdrojov, s otvorením a prepájaním spoločností s matičným štátom, so súčasným spôsobom života, hodnotami neoliberalného kapitalizmu atď. Teda mnoho toho sa zmenilo a postavenie spisovateľa v dnešnej spoločnosti už nie je také výsostné, také významné, ani také lákavé. Spisovatelia nepredstavujú „hlavný rozum“, ani vedomie a svedomie jedného národa alebo národnostnej spoločnosti.

Literatúra dlho bola sociálne zvýhodnenou činnosťou, vždy bola niečo viac ako umenie, spisovatelia neboli len tvorcovia fikcie, ale často (niekedy za života ale častejšie po smrti) vyrastali na popredné, reprezentatívne osobnosti, dvomi slovami: mali poslanie.

Donedávna funkcia literatúry a spisovateľov bola emancipačná a identifikačná ale aj mytologickým základom národnej kultúry. Spisovatelia boli tu na to, aby nám povedali, kto sme, odkiaľ sme, akí sme, čo sme robili, čo robíme a čo by sme mali podniknúť. V podobe fikcie osvecovali jednotlivcov a zodpovedajúce spoločenské procesy a hlbším zmyslom zabezpečovali svoje národné a jazykové spoločenstvo, nachádzali dôvody, vyslovovali diagnózy, tlmočili následky jej existencie. Potom sa to zmenilo a zaniklo. Spisovateľské

²³ HODOLIČOVÁ, Jarmila: Ceny Nového života. In: Časopis Nový život v literatúre a kultúre Slovákov vo Vojvodine. Nový Sad, Obzor 1984. s. 151.

remeslo dostalo exponenciálnu funkciu, stratila sa funkcia etická, etnická a výchovná. Podľa slov súčasného srbského kritika a spisovateľa Mihajla Pantića, spisovateľ je dnes multiplikátor tých stereotypov, ktoré si trh od neho žiada.

Spoločnosť sa v súčasnosti urýchlene mení a tam, kde sa spoločenské zmeny rýchlo konajú, často sa stáva, že literárny organizmus nestačí sledovať a prispôbovať sa, alebo mu na to chýbajú kapacity a v určitom kultúrnom kontexte literatúra zostane visieť vo vzduchu ako fakt s ktorým ani samotná spoločnosť nevie, čo robiť a načo ono slúži.

Časopis Nový život a menšinové spoločenstvá všeobecne majú v súčasných tendenciách v spoločnosti „šťastie v nešťastí“. Spomeniem len niektoré práve aktuálne javy v podmienenečne povedané „veľkých“ literatúrach, ktoré sa len málo alebo vôbec netýkajú našej literatúry: predominancia trhových kritérií, zánik kategórie veľkých spisovateľov so zástojom tribúna, s rozvojom elektronickej technológie literatúra sa stáva len čiastkou masového umenia – kniha už nie je zriedkavým a vzácnym predmetom, ale je každodenný ľahko dostupný produkt masovej kultúry, dominancia románu ako žánru, dominancii ľahkých triviálnych žánrov, zmena funkcie literárnej kritiky, ktorá sa stala súčasťou marketingu. Problémy, ktorým dnes čelia väčšinové literatúry sa menšinových takmer vôbec netýkajú.

Keďže je časopis integrálnou súčasťou literárneho a spoločenského života, všetko toto sa plne odzrkadľuje aj na stránkach Nového života a potrebné je skutočne veľké úsilie, aby sa zákonné procesy a negatívne dopady postavenia literatúry a literárnych časopisov všeobecne spomalili, keďže ich zastaviť nemožno ale kedykoľvek uvažujeme o postavení slovenskej národnostnej menšiny vo Vojvodine, stále musíme mať na zreteli jej korelatívny vzťah s časopisom pre kultúru a literatúru Nový život.

Jaroslav MIŇO

Asociace Etnica

ETNICA v Českej republike

Asociácia ETNICA začala svoju činnosť v roku 1999. Nie náhodou hlavný impulz pre jej vznik dali príslušníci slovenskej menšiny zo združenia Limbora. Hlavným dôvodom bola vojna v bývalej Juhoslávii a množstvo etnických nepokojov vo svete. Trieštenie štátov akoby dávalo za pravdu modernej fyzike - že množstvo entropie vesmíru, ktoré je mierou chaosu, stále rastie. Tieto nepokoje a trend medzi ľuďmi predstavujú hrozbu, ktorá sa dá porovnať s nebezpečenstvom atómovej vojny. Súčasne sú ale aj výzvou pre nás všetkých, aby sme obrátili svoju pozornosť a aktivitu opačným smerom. Praha je mesto v centre Európy, ktoré v svojej náruči objíma príslušníkov mnohých národov. Rozhodli sme sa dať dohromady príslušníkov rôznych národností, vytvoriť spoločný spolok a zamerať jeho aktivity k tomu čo nás spája, čo je nám všetkým blízke. Získať podporu pre túto činnosť. Manifestovať našu vzájomnú blízkosť, porozumenie. Obrátiť pozornosť smerom, ktorý nás môže zbližovať. Za ten sme si vybrali poklady našej tradičnej kultúry v jej tanečných, speváckych a hudobných prejavoch.

Asociácia ETNICA sa zameriava na aktivity národnostných menšín a etník v krajine, kde daná národnosť či etnikum je minoritou. Akcent je v spolupráci menšín a väčšinovej spoločnosti navzájom. Fakt, že pri zrode spolku ETNICA boli Slováci, bol historicky daný tým, že slovenská menšina bola menšinou štátotvornou a najpočetnejšou.

Od začiatku sme vyvinuli maximálne úsilie pre zrod a vytvorenie tradície medzinárodného folklórneho festivalu, ktorý by bol kultúrnou mozaikou a navyše by bol spoločným dielom mnohých národností. Dali sme mu názov **Praha srdce národov**. Bol to

pokus odvážny, pretože podobný festival do tej doby v Prahe ani v žiadnom inom veľkomeste Európy zrejme neexistoval. Podarilo sa, získali sme podporu a v tomto roku sa uskutočnil už jeho 18. ročník.

Praha nie je optimálne miesto pre pestovanie autentických folklórnych foriem, ale počas celej histórie si tu podávali ruky príslušníci rôznych národov. Každý rok na konci mája sa stane tiež miestom, kde sa všetci opäť stretnú a ukážu niečo osobitého zo svojho kultúrneho bohatstva. Festival je sídlom spevu, tanca, hudby a pohybu v harmónii kontrastov. Človeku je odjakživa blízka harmónia a krása, túžba po šťastí, aj keď sú v ňom sklony, ktoré ho vedú inam. Každý vníma zvuky, farby a pohyb bez toho, aby musel absolvovať špeciálne kurzy. Preto je folklór a všetky jeho prejavy v speve, hudbe, tanci, či nádherných farebných kombináciách krojom univerzálnym jazykom, ktorý oslovuje všetkých. V tejto kráse, rozmanitosti a osobitosti je naše veľké bohatstvo. Sú veľké a malé národy ale nie veľký a malý folklór. Každý národ v svojich tradíciách a kultúre ukryl veľa zo svojej múdrosti a nám stačí otvoriť oči, uši a naše srdcia a nabráť si, koľko kto unesie.

Tento festival sa stal najväčšou spoločnou akciou národností žijúcich v Českej republike. Veľkým kladom festivalu je tiež skutočnosť, že sa jedná o stretnutie a posolstvo kultúr sprostredkované predovšetkým mladými ľuďmi aj deťmi. Česká republika a zvlášť Praha tak majú možnosť prezentovať svoj vzťah a úctu k tradičnému umeniu národov a etníc Európy aj celého sveta. Slovenská republika od počiatku aj prostredníctvom ÚSZZ podporuje slovenskú účasť na tomto podujatí.

Domnievame sa, že festival bohato naplní svoj cieľ. Keď sa aj dnes pozrieme na dianie vo svete, vidíme jasne, že aj dnes má svoje opodstatnenie. Sme presvedčení, že manifestácia pokladov našich tradícií prekoná rinčanie zbraní a je veľmi potrebná aj v súčasnom svete. Každý koncert festivalu je dôkazom, že hudba, spev a tanec sú prostriedkom pre porozumenie tam, kde slová nestačia.

Všetci ľudia sú si podobní, ale neexistujú dvaja rovnakí na celom svete. Každý je originál. Nie inak je to aj v oblasti duchovnej, či v oblasti kultúry. Máme na seba upozorňovať, máme sa niečím prejavovať? Čo je nám vlastné, čo je pre nás charakteristické? Poľská matematika, slovenská fyzika, maďarská chémia ...? Vieme, že dávať tieto prívlastky v týchto oblastiach by bol nezmysel. Je nám vlastný predovšetkým jazyk a naša tradičná kultúra, bez nich strácame svoju identitu a v našom svete by nastala uniformná, nežiaduca šed' nejakej majoritnej spoločnosti. Po tom asi netúžime a nepochybne to nie je ani v záujme tvorca tohto krásneho pestrého sveta plného farieb, tónov a rytmov. Preto každoročne s novou vierou znovu zdvíhame hlavu a púšťame sa do prípravy ďalšieho ešte krajšieho a úspešnejšieho tradičného happeningu. Po 18-tich rokoch sa patrí trochu bilancovať a tak niekoľko údajov z festivalovej štatistiky.

Festivalu sa každoročne zúčastňuje 400-550 účinkujúcich, okolo 20-30 súborov z viac ako 10 krajín sveta. Za celých osemnásť rokov sa kultúrna verejnosť na programoch festivalu tešila nádherným prejavom tradičného ľudového umenia:

- 400 súborov
- asi 8500 účinkujúcich umelcov
- 6 kontinentov, 42 národností a etníc štátov:

Anglicko, Austrália. Argentína, Bielorusko, Bolívia, Brazília, Bulharsko, Česko, Egypt, Francúzsko, Gambia, Ghana, Gruzínsko, Chorvátsko, India, Indonézia, Írsko, Kazachstan, Kolumbia, Kirgizsko, Libanon, Maďarsko, Maroko, Mexiko, Moldavsko, Mongolsko, Nemecko, Peru, Poľsko, Rumunsko, Rusko, Grécko, Škótsko, Slovensko, Slovinsko, Srbsko, Sýria, Španielsko, Ukrajina, Zimbabwe. Každoročne má na festivale svoje zastúpenie aj rómska a židovská kultúra. Umelecké kolektívy nám každoročne prinášajú nové poklady z rôznych kontinentov.

Festivalové dianie sa odohráva v uliciach a námestiach Prahy voľne prístupné všetkým bez rozdielu. V porovnaní s inými etnickými a folklórnymi akciami na území Prahy obsahuje festival tiež umelecky hodnotné multietnické programy v divadlách a koncertných sieňach. Každoročným vyvrcholením festivalu je Galakonzert, ktorý sa koná v slávnostnom prostredí Divadla na Vinohradoch. Súčasťou festivalu sú každý rok tradičné programy - hudby, tanca, duchovnej hudby, spevov, tiež prehliadka krojov, výstavy, workshopy, remeslá a školy tanca.

Ďalšou významnou aktivitou, ktorá sa zameriava predovšetkým na kultúrnu vzájomnosť Slovákov a Čechov, je program **Folklór bez hraníc**. Bol založený v roku 1993 po vzniku Slovenskej a Českej republiky a odvtedy sa uskutočňuje pravidelne. Tento rok 15.10. je jeho 24. ročník. Je to jeden z mála programov, ktorý sa začal hneď v roku 1993 po vzniku samostatnej Slovenskej republiky a účinkujú v ňom zástupcovia z oboch strán rieky Morava. Tento program je určený širokej slovenskej krajanskej komunite v Čechách. Jeho význam spočíva aj v názve, ktorý sme mu dali do vienka - poukazuje na prepojenie našich kultúr.

Od roku 2009 udeľuje Etnica cenu zasl. umelca Jaroslava Ševčíka – pre osobnosti a kolektívy, ktoré sa výrazne zaslúžili o rozvoj a prezentáciu slovenskej tradičnej kultúry vo svete.

Okrem týchto aktivít poskytuje klub Etnica priestor pre usporadúvanie workshopov tradičnej kultúry viacerých národností – Škola oživených tradícií, Chuť môjho domova a iné. Aj keď je Etnica otvorená aktivitám viacerých národností, podpora slovenskej menšiny je najvýraznejšia. Vlastnými nákladmi rekonštruovaný priestor v centre Prahy slúži už viac ako 10 rokov predovšetkým pre pravidelné aj nepravidelné aktivity detí a mládeže slovenských súborov. Okrem hudobných a pohybových aktivít sa v pravidelných workshopoch a nácvikoch venujú dlhodobo slovenskému jazyku, pretože v ČR nie je žiadna slovenská škola. Tieto aktivity sú veľmi významnou celoročnou činnosťou.

Sme vďační za dlhoročnú podporu aktivít Asociácie ETNICA zo strany ÚSŽZ. Táto podpora sa bohužiaľ v posledných rokoch výrazne znížila. Tento posun nás limituje v našej činnosti aj v perspektíve do budúcnosti. Veľmi by sme uvítali návrat k podpore, ktorá by umožnila nielen prežitie ale aj rozvoj aktivít spolku ETNICA pre slovenskú menšinu.

Mária MIŇOVÁ a Jaroslav MIŇO
Asociácia Limbora

LIMBORA - 65 rokov slovenského spolku

Spoločenstvo, ktoré nazývame folklórny súbor, má vždy svoj originálny zrod i život. Nie je to ako vznik republiky, podniku či firmy. Vezmime to stručne po poriadku.

V širšom kontexte vznikol náš súbor pred 65 rokmi. V roku 1951 v Československu vznikol pri vysokej škole ekonomickej v Prahe súbor piesní a tancov, ktorý mal 2 zložky slovenskú a českú. Slovenský súbor založil študent Martin Mázor. Prvá choreografia, ktorú pre súbor vytvorila choreografka Mária Panczaková bola z Važca. Pani Marienka Mázorová /rod.Panczaková/ autorka jednej z najlepších kníh o slovenskom ľudovom tanci a umelecká vedúca súboru Zornička spolu so svojim manželom Martinom formovali vznik i vývoj prvého folklórneho spolku v Prahe.

Činnosť tejto skupiny pretrvávala vo väčšej či menšej miere až do roku 1986, keď nadšenci z nej oslovili širší okruh mladých ľudí v Prahe nielen z radov študentov. K nim sa pridali aj nadšenci folklóru, ktorí boli v Prahe už dlhšie.

Manželia Miňovci, študovali v Prahe - Jaroslav na ČVUT jadrovú fyziku, Mária na Karlovej univerzite medicínu. Obaja priložili ruku k dielu v dobe, keď dozrel čas súbor pretvoriť. Nácviky v Parku kultúry viedol tanečný pedagóg Evžen Růžek. Bola to iná doba, iný režim, a fungovanie takéhoto celku bolo vtedy možné len pod právne existujúcim subjektom. Bolo len prirodzené, že sme takýto našli vo vtedajšom „ Dome slovenskej kultúry“. Ten sa stal zriaďovateľom Slovenského súboru piesní a tancov bez názvu. Vybrali sme z mnohých meno LIMBORA, ktoré nadchlo väčšinu z nás. Meno LIMBORA si vybrali členovia DSK, KSK i členovia súboru. Bola to vzácna zhoda. Podvedome sme si vybrali meno podľa slovenskej piesne Limbora, Limbora, zelená Limbora a vlastností tohto stromu. Činnosťou sme slovenský súbor s 65-ročnou tradíciou, ako súbor nosí meno Limbora 30 rokov.

Vznik takéhoto spolku bol nevyhnutný, zákonitý. Do Prahy vždy prichádzali ľudia zo Slovenska - či už za prácou alebo štúdiom. Každý si so sebou priniesol v srdci kúsok vlastného domova. Skladala sa iskrička ku iskričke až vznikol ohník, na ktorý priložili ďalší. Každý sa pri ňom rád zohrial, či to bol Slovák, Moravan alebo Čech.

Čosi v nás je uložené, kdesi hlboko v génoch - tá melodika, ten pohyb, čo sa derie navonok. Naš „slovenský archetyp“, ktorý nám pomáha prežiť v časoch dobrých i zlých.

Naš spoločný dar, ktorý sme si ako jeden z mála národov v takej šírke a bohatstve zachovali doposiaľ. Cítili sme to tak, že je našou povinnosťou podeliť sa oň s ostatným svetom. Dedinské folklórne skupiny majú náplň svojej činnosti daný svojím miestom, majú jasný rázovitý charakter. Každý súbor je zložitý organizmus, folklórny súbor v meste, a ešte v inom než materskom štáte, má celkom odlišné možnosti ako klasické umelecké teleso na Slovensku.

V živote Limbory sú približne tri etapy. Prvá je od roku 1951 do roku 1986. Druhá je od roku 1986. Najskôr sme museli nájsť zriaďovateľa, potom priestor na nácviky a samozrejme financie. Po vytvorení prvej choreografie z Horehronia prišla ďalšia úloha – zohnať kroje. Cvičiť sa dá v teplákoch či sukniach, ale tancovať na vystúpení bez krojov nemožno. Kroj znásobí účinok ľudového umenia. Prvé kroje, obuv, sme niekoľko rokov požičiavali zo Slovenska - balili a posielali poštou a vlakom. Mnohí z nás poznali cestu po ulici Ambra Pietra v Martine do Domu Matice slovenskej podľa počtu krokov s ťažkými krabicami s krojmi a s rukami do krvi dorezanými motúzmi, keď sme vláčili kroje tam a nazad. Bolo to nesmierne množstvo práce pred a po každej akcii. Vydržali sme vďaka nadšeniu a láske mnohých. Tretia etapa súvisí so zánikom Československa.

Naš zriaďovateľ- DSK /Dom slovenskej kultúry/ bol v roku 1993 zrušený a hrozilo, že tým zanikne aj Limbora a všetko, čo s tým súvisí. Preto sme v tom istom roku založili Slovenské folklórne združenie Limbora a to sa stalo novým zriaďovateľom súboru Limbora, Limborka a neskôr aj Malej Limborky. No nielen to. V neľahkej porevolučnej dobe prenieslo združenie tieto súbory do ďalšieho tisícročia. To považujeme za malý zázrak.

Do porevolučnej vlny nadšenia boli primiešané aj trpké plody. Jedným z nich po rozdelení Československa bol rapidný úbytok študentov zo Slovenska. Stačilo trochu extrapolovať a bolo jasné, aké problémy nás v Limbore čakajú. Na mnohých programoch sme priberali do účinkovania aj deti. V roku 1990 to bolo prvýkrát na programe Vianoce s Limborou. Voľného času sme mali málo, ale venovať sa deťom považujeme za podstatné. Povedali sme si, že tu je dosť tých, čo majú a budú mať deti a lásku k nášmu ľudovému umeniu. Na tých postavíme ďalšiu etapu Limbory. Tak začal v roku 1992 svoju pravidelnú činnosť súbor Limborka. Detičky sa hrnuli, a robota tiež. Po čase sme museli rozdeliť tento súbor na dva, malá Limborka (deti 5- 10 rokov) a Limborka (deti nad 10 rokov). V budúcom roku Limborka oslávi svoje štvrtstoročné výročie a jej prví absolventi už tancujú v Limbore.

Ako bolo povedané, na začiatku sa o právnu a finančnú formu zaistenia a tiež strechu nad hlavou staral subjekt, ktorý nás vzal do opatery. V Dome Slovenskej kultúry mal svoje miesto a zázemie nielen súbor Limbora ale aj Klub slovenskej kultúry. Dnes už sú všetky aktivity na pleciach spolku Limbora. Hľadáme optimálny model fungovania alebo aspoň prežitia. Je to neľahká úloha, lebo oproti počiatku, keď bol jeden, máme tri súbory a veľké množstvo ďalších kultúrnych, spoločenských, výchovných a vzdelávacích aktivít. Dodnes nemáme a hľadáme generálneho sponzora, ktorý by nám zaistoval základné životné podmienky. Žijeme vďaka priazni inštitúcií z Českej republiky, mesta Prahy a sponzorov. S vďakou vítame finančnú pomoc zo Slovenska.

Podarilo sa nám vytvoriť v pražskom prostredí niekoľko typov dnes už možno povedať tradičných programov. Sú to Vianoce s Limborou (26. ročník) a spolu s asociáciou Etnica Folklór bez hraníc (24. ročník). Založili sme v Prahe spolu s ďalšími národnostnými spolkami prvý medzinárodný folklórny festival, ktorý sa koná posledný víkend v máji a pripravuje sa už jeho 19. ročník. Názov má príznačný „Praha srdce národov“.

Keď spomíname vlastné pravidelné akcie, kde Limbora v toku času účinkovala, nemožno zabudnúť aj na tie tradičné, ku ktorým dlhé roky neodmysliteľne patrí ako napríklad Parník SNP, Slovenský aj Česko-Slovenský ples a množstvo výchovných programov, koncertov pre deti a mládež, tvorivé dielne pre všetky vekové kategórie, zvykoslovne programy - Fašiangy, pochovávanie basy, Muriena, Veľkonočné sviatky, stavenie májov, Festivaly, prehliadky v speve, tanci, vernisáže, charitatívne koncerty domáce i medzinárodné, programy v televízii a rozhlase, školy tanca a slovenských tradícií. Nezabúdame samozrejme ani na potrebných, nemocných a tých, ktorým sme potešením v ich vyššom veku.

So zánikom DSK zanikli aj mnohé informácie o súbore. Odvtedy, čo sme prvýkrát vystupovali na Slovenskom plese, zhodou okolností tiež v „Obecnom dome“, odhadujeme počet našich vystúpení doma aj v zahraničí asi na 1200. Súbor navštívil v priebehu rokov okrem festivalov v Čechách a na Slovensku aj medzinárodné súťaže a prehliadky v mnohých štátoch - Francúzsko, Nemecko, Maďarsko, Taliansko, Poľsko, Švédsko, Bulharsko, Srbsko, Bosna-Hercegovina, Moldavsko, Írsko, Mexiko, Tai-wan, Cyprus.

V blízkom čase budeme mať znovu jubilejné stretnutie. Počet našej komunity sa za tie roky blíži k počtu 3.000 členov.

Rokmi sa vytvorilo niečo ako „Spoločenstvo Limbory“, ktoré prerastá ďaleko za hranice našej vlasti. Máme Limborákov v Amerike, Austrálii, Francúzsku, Španielsku, Anglicku, Portugalsku, Nemecku ... No po celom svete. Ich podpora je častá a nielen morálna. Mnohí členovia Limbory prešli do popredných slovenských súborov, či dokonca vedú na Slovensku detské súbory. Do Limborky dnes chodia deti Limborákov. Niektorí bývalí členovia si plánujú svoje služobné a rodinné cesty do Prahy podľa akcií Limbory. Krásna je špirála času, ktorá k nám po rokoch priviedla do Limbory vnukov a pravnukov manželov Mázorovcov, aby tu zbierali plody zo stromu, čo ich starí rodičia zasadili pred rokmi. Dnes už aj vnúčatá manželov Miňovcov, ktorí vedú súbor doposiaľ.

Nemožno nespomenúť výrazné osobnosti, ktoré spolupracovali či podporovali alebo formovali Limboru. Aktívnych členov, pedagógov, choreografov, muzikantov, krojárov, výtvarníkov, režisérov, moderátorov, s ktorými sme spolupracovali za tie roky, nemožno teraz vymenovať, bol by to veľmi dlhý zoznam. Peter Lipa patrí medzi tých, ktorí stáli a stoja pri súbore vždy, keď treba pomáhať, ďalej sú to Boris Húska a Peter Hroščo, ktorí nás predišli do večnosti, pani Marta Očovská, ktorá sa stará o fan klub, svetoznámy choreograf Jiří Kylián, ktorý je naším čestným hosťom a pozval nás k účinkovaniu a spolupráci do Národného divadla, primabalerína Markéta Kyliánová, ktorá je našou dobrou vílou, zaslúžilý umelec Jaroslav Ševčík, s ktorým sme dlhé roky spolupracovali na mnohých programoch pre

krajanov a mnoho ďalších. Nezabudnuteľná je naša dlhoročná spolupráca s Marienkou Mačoškovou a zasl. umelcom Michalom Dočolomanským.

Limbor bola pri zrode mnohých medzinárodných a krajanských podujatí - Festival Dulovce, Dni zahraničných Slovákov, Jánošíkov dukát, Dolnozemský jarmok a pri tvorbe programov – Krajanská nedeľa na Detve a Dni zahraničných Slovákov.

Radi by sme pokračovali v našom spoločnom úsilí, pokiaľ vo svojom okolí nájdeme dosť podobných nadšencov ako sme my, ktorí sme v Limbore dnes.

Bez skvelých priateľov, ktorí v súbore roky nezištne pomáhajú a pomáhali, bez tanečníkov, pedagógov, spevákov, muzikantov, dobrodincov by sme nič nezmohli.

Náš výročný program „Krok za krokom celým rokom“ bude umeleckou skicou našej každoročnej činnosti podľa zvykoslovného kalendára. 20. novembra 2016 v nedeľu večer sa pripravujeme na GALAPROGRAM v Divadle na Vinohradoch, pri 65 výročí prvého slovenského súboru v Prahe, ktorý nosí 30. rok názov LIMBORA. S potešením pozývame všetkých Vás, aby ste sa s nami podelili o plody tohto kolektívu.

Ďakujeme všetkým, ktorí ho založili, viedli, vedú dnes a budú opatrovať, rozvíjať a podporovať naďalej.

Limbor je strom, ktorý rastie vysoko v horách, je skúšaný vetrom, búrkami, dažďom, víchricami, v lete od slnka a sucha nevyschne v zime nezmrzne, sadia ho ako silný strom proti lavínam.

Nie je ľahké zasadiť a vypestovať strom. Trvalo to dlhých 65 rokov. Radi by sme, aby strom Limbory zostal zelený v pravom zmysle slova aby nevyschol, aby sme sa my, naše deti, alebo naše detné deti mohli pokochať jeho krásou, sadnúť si v jeho tieni a nabráť z jeho plodov. Dúfame, že tento strom, ktorý má svoje stromčeky aj plody, ako sa spieva v slovenskej ľudovej piesni, bude rásť a rozvíjať sa s pomocou dobrých ľudí naďalej.

Imrich TÓTH

Slovenská katolícka misia v Paríži

SKM vo Francúzsku a jej úloha pri zachovaní národnej a kresťanskej identity

Vážený pán predseda ÚŠZZ, milí krajanovia!

23. júna 2016 sa na Veľvyslanectve SR vo Francúzsku uskutočnila slávnostná prezentácia knihy 60 rokov Slovenskej katolíckej misie vo Francúzsku. Je to prvá kniha, ktorá sa zaoberá bohatou a rôznorodou činnosťou niektorej zo slovenských katolíckych misií vo svete. Vydaniu knihy predchádzal niekoľkoročný výskum archívnych prameňov vo Francúzsku, Taliansku a na Slovensku. Kniha sa fundovane zaoberá emigráciou Slovákov do Francúzska, ich spolkovou činnosťou, pastoračiou pred vznikom misie, okolnosťami vzniku SKM, jej misionármi a rozmanitou činnosťou, významnými osobnosťami, ktoré ju navštívili, spoluprácou s ďalšími SKM či krajanmi, ktorí s SKM spolupracovali. Obsahuje aj obsiahle resume vo francúzštine a bohatú obrazovú prílohu, ktorá zachytáva minulé generácie krajanov a rovnako aj súčasníkov.

Úvodné slová ku knihe napísal arcibiskup a emeritný nuncius v Bielorusku Dominik Hrušovský, ktorý sám pôsobil ako misionár vo Francúzsku. Ocenil jej vydanie, lebo „*túto aktivitu dosiaľ nikto nespísal, ani v slobodných podmienkach neprejavil o ňu patričný záujem spísať ju, hoci ona je integrálnou súčasťou slovenských dejín.*“ Vyslovil želanie, aby tento

príklad nasledovali všetci slovenskí misionári a „vydali počet zo svojho šafárenia“ (Lk 16, 2). Ďalej to bol mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec SR vo Francúzsku Marek Eštok a historik Jozef Rydlo. Marek Eštok ocenil spoluprácu Veľvyslanectva SR vo Francúzsku a Slovenskej katolíckej misie, ktorá je „pre všetkých Slovákov vo Francúzsku pevným duchovným prístavom a oporou v rozbúrených vodách.“ Jozef Rydlo, jeden z najfundovanejších historikov slovenskej diaspóry, označil publikáciu za priekopnícku, lebo od vydania knihy Štefana Náhaliku *Exsul Familia Slovacorum* v roku 1962, žiadna kniha o organizovanom živote slovenských katolíkov vo svete nevyšla. Pred rokom 1989 bolo tvoriť takúto dokumentáciu nebezpečné a to kvôli likvidačnému boju komunistov proti Cirkvi. Ale ani po nežnej revolúcii o ňu neprejavili systematický záujem ani štátne, ani cirkevné štruktúry. Pritom činnosť slovenských katolíckych misií udržiavala podľa neho „slovenské národné povedomie medzi Slovačou roztratenou vo svete a svojou hrivnou prispela k pádu totalitného komunistického režimu.“ Slovenskej katolíckej misii vo Francúzsku a všetkým jej kňazom „sa podaril zázrak: vo francúzskom mori udržať pri živote ostrovček slovenského ducha, na ktorom bolo možné nielen udržiavať vieru v Boha, prehlbovať kresťanské tradície, ale aj pestovať lásku k rodnej vlasti, upevňovať vieru v nezničiteľný ideál práva slovenského národa na slobodu a štátnu samostatnosť, na právo Slovákov žiť tak, ako ostatné národy Európy.“

Slováci, ktorí z rôznych príčin emigrovali z rodnej vlasti, si pri svojich nových osadách zakladali kostol, faru a aj školu. Držalo ich slovo v novinách, kalendároch, piesňach a v modlitebných knižkách. Bolo to hlavne v zámorí, kde s početnými skupinami emigrantov vždy odchádzali aj kňazi. V Európe sa začali slovenské katolícke misie zakladať až po roku 1952, keď pápež Pius XII. vydal konštitúciu *Exsul familia Nazarethana*. Cirkevnoprávne riešila postavenie miliónov utečencov, ktorí sa po druhej svetovej vojne a vzniku železnej opony ocitli mimo svojich domovov a materských cirkví. Na základe nej mohli aj Slováci zakladať národné misie, hoci nemali svoj vlastný štát. Tá v Paríži vznikla na sviatok Sedembolestnej Panny Márie v roku 1953 z pôvodnej Česko-Slovenskej katolíckej misie a to napriek intrigám a ohováračskej kampani zo strany českého misionára. Od svojho počiatku udržiavala národnú a kresťanskú identitu Slovákov, aj keď asimilačný tlak francúzskeho prostredia bol veľmi silný. Na SKM pôsobili ako misionári Mons. Július Gašparik, pápežský prelát František Reves, Jozef Kováč SJ a Dominik Hrušovský. Na juhu Francúzska vypomáhal Rudolf Ilenčík a na severe Jozef Strečanský, ktorý bol misionárom v Belgicku. Neskôr na SKM pôsobil Vojtech Zeman SDB a od roku 2000 Mons. Imrich Tóth. SKM je súčasťou vyše 50-tich cudzineckých misií v Paríži a Francúzsku a dnes sídli v Kostole Ste M. Madeleine, priamo v centre Paríža.

Slováci boli roztratení po celom Francúzsku a preto jedna z prvých iniciatív slovenských kňazov v zahraničí boli misijné cesty za krajamni po celom Francúzsku. Uskutočnili sa v rokoch 1956 a 1957, misionári navštívili 900 nových slovenských rodín a prešli tisíce kilometrov. Niektorí krajanovia nehovorili so slovenským kňazom aj 20-30 rokov. Misionári rozdávali náboženskú literatúru, ružence, časopisy, Sväté písmo a tým najchudobnejším aj potraviny a šatstvo. Bol to obrovský kus obetavej práce, ktorý spojil slovenskú komunitu a prebudil jej národné povedomie.

SKM spájala krajanov pri spoločných slovenských sv. omšiach a krajaňských posedeniach po týchto bohoslužbách. Sv. omša v Paríži bola na prvú nedeľu v mesiaci a ostatné nedele sa slávili v okolitých mestách. Krajanovia sa najviac stretávali a slávili sviatky Veľkej noci, Vianoc, sv. Cyrila a Metoda a Sedembolestnej Panny Márie. Úcta k solúnskym bratom a k Sedembolestnej Panne Márii boli a dodnes sú duchovnými piliermi slovenskej diaspóry. Už v roku 1955 bola SKM slávnostne zasvätená sv. Cyrilovi a Metodovi, pričom cyrilometodskú zástavu a medailu daroval SKM samotný pápež. Na cyrilometodských

oslavách v jubilejnom roku 1963 sa zúčastnil biskup Andrej Grutka z USA, veľká osobnosť slovenských dejín. Pri oslave 60. výročia SKM si krajanovia na cyrilometodskej výstave vybrali do kaplnky obraz sv. Cyrila a Metoda a v roku 2014 sme vykonali jeho slávnostnú posviacku. V roku 2015 sa uskutočnila cyrilometodská sv. omša za pokoj v Európe za účasti kardinála Jozefa Tomku a apoštolského nuncia vo Francúzsku biskupa Luigiho Venturu. To je len zopár príkladov integrujúcej úlohy cyrilometodského dedičstva a rovnako je to s mariánskou úctou, veď na sviatok Sedembolestnej Panny Márie prichádzajú krajanovia na sv. omšu a následný slovenský piknik. Pri tejto slávnosti sme k zaviedli tradíciu slávnostného otvorenia nového šk. roka v Slovenskej škole a škôlke pri SKM Petit Slavik a imatrikulácie našich žiakov.

SKM od svojho počiatku organizovala pre krajanov púte, hlavne do Lourdes, Lisieux a Ríma, kde sa stretávali krajanovia z celého sveta. Stretnutia v Ríme boli pod gesciou Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda, bašty slovenskej vzdelanosti, katolicizmu a duchovnej starostlivosti o slovenských emigrantov. SKM združovala krajanov aj pri rôznych oslavách, prednáškach či modlitebných stretnutiach, vysielala slovenský duchovný rozhlasový program v Rádiu Notre-Dame, šírila slovenskú tlač a dodnes vydáva najstarší krajanský časopis v západnej Európe Život – La Vie. Zapájala sa i do celosvetových cirkevných podujatí, ako boli napr. svetové eucharistické kongresy, či kongresy prenasledovanej cirkvi (Kirche in Not) v nemeckom Königsteine. Misia propagovala Slovensko v zahraničí aj pri kultúrnych podujatiach. Od roku 2003 sa v kostole Madeleine konajú vianočné koncerty, ktoré organizuje Veľvyslanectvo SR vo Francúzsku, Kultúrny inštitút v Paríži a SKM. Ide o najväčšiu slovenskú kultúrnu akciu vo Francúzsku, ktorá sa teší veľkej obľube a má vysokú umeleckú prestíž. SKM poskytovala krajanom i sociálno-charitatívnu a informačno-poradenskú činnosť. Vždy tu našli pomoc, radu a kúsok domova. Budúcnosť misie je v rozrastajúcej sa komunite slovenských a slovensko-francúzskych rodín, ktoré prejavili záujem rozvíjať u svojich potomkov slovenský jazyk, kresťanskú vieru a národné tradície. Z týchto dôvodov vznikla v roku 2010 Slovenská škola a škôlka pri SKM Petit Slavik, v ktorej bolo v šk. roku 2015/2016 zapísaných 43 detí. V tomto šk. roku sa na vyučovanie prihlásilo aj 9 dospelých, sú to francúzski oteckovia, ktorí sa začali učiť slovenský jazyk. Pred každým vyučovaním sa koná sv. omša pre rodiny s deťmi, lebo modlitba je požehnaním pre každé dobré dielo, pre každé spoločenstvo a aj pre jednotlivca.

Milí krajanovia,

vo Francúzsku je radikálna odľuka štátu a Cirkvi. SKM nie je preto financovaná francúzskou či slovenskou vládou, ani Vatikánom a ani slovenskou cirkvou. Existuje len vďaka milodarom jej dobrodincov. SKM potrebuje zaplatiť nájom a „strechu nad hlavou“, telefón, internet, poštovné, réžiu misie, časopis, návštevy starých a chorých krajanov či krízové sociálne prípady a neočakávané udalosti. Preto vyslovujeme úprimné Pán Boh zaplať všetkým krajanom a priaznivcom SKM, ktorý ju akýmkoľvek spôsobom podporujú. Naša vďaka patrí aj ÚSZZ, ktorý podporil niektoré naše projekty a SKM tak môže naďalej existovať a rozvíjať svoju činnosť na poli národnom a duchovnom.

Anna HORVÁTOVÁ

NVU Hlas ľudu

S vd'áčnosťou voči svojim nábožensky založeným predkom

Keď naši predkovia v dávnych rokoch, okolo roku 1745 a neskoršie, osídlili tieto priestranstvá na Dolnej zemi, opustiac svoje rodiská – poberajúc sa za úrodnou pôdou

a slobodou vierovyznania, do skromnej batožiny si zabalili aj vzácne duchovné veci. S veľkým srdcom, neochvejnou vierou a obrovskou nádejou na lepší život – takto sa pobrali na Dolnú zem, merajúc na stovky kilometrov. Nezabúdajúc na svoju vieru, na svoje náboženské cítenie, veď nechceli zostať duchovne chudobní, nezabúdajúc na to, že sú Slováci evanjelici a že sú najväčšími náboženskými pokladmi Kralická Biblia a Tranovského kancionál – aj to si vzali so sebou. Tieto dva poklady boli ich najväčším bohatstvom aj v zmysle materiálnom. Hľa, toľko rokov obstáli tu, na žirnej vojvodinskej rovine, ďaleko od svojej slovenskej pravlasti. A neodcudzili sa veru. Aj naďalej sa deklarujú ako Slováci, hrdo sa vyznávajú ku svojej slovenskej svojbytnosti. A ani na svoju vieru a cirkev nezanevreli. *Veď cirkev bola milujúcou matkou, sprievodcom človeka na ceste životom, v prvom rade na ceste za Kristom a prítomná pri plnení všetkých jeho potrieb*, – zmienil sa dôstojný pán biskup SEAVC Samuel Vrbovský v článku *Slovenská evanjelická cirkev v Srbsku ako príklad zachovania evanjelického vierovyznania v materinskom jazyku*. Ako i že základným prameňom jej činnosti je písané slovo, samozrejme, nie slovo hocikaké, lež ľudom zjavená večná pravda, Božie slovo. Aj evanjelická cirkev bola a zostala prameňom sily, pomocou ktorej sa pestoval a udržal slovenský jazyk na tomto bilingválnom slovensko-srbskom území, skôr aj za vplyvu silnej maďarizácie. Veď sú zachované aj doklady, archívne materiály, ktoré svedčia o živote, biede, útrapách, živelných pohromách, neduhoch a obstáti na vojvodinskej žirnej rovine. Zachované sú mnohé materiály, svedectvo doby, svedectvo jedného národa. Niektoré materiály boli starostlivo uložené v cirkevných miestnostiach, avšak väčšina zapadnutá prachom, či vo vlhkých pivniciach chátrala. Úsilí o zachovanie archívnych materiálov bolo určite, no nebolo možno vytrvalých nadšencov. Boli síce pokusy o založenie archívu aj skôr, ale azda pre nedostatok prostriedkov a možno aj zanietených osôb, resp. ochoty a dobrej vôle jednotlivcov, archív nezažil v pravom zmysle slova. Avšak jedno také úsilie zanechalo výsledky; vyvrcholilo v druhej polovici 20. storočia, keď bol v rámci Biskupského úradu založený archív spojený s víziou múzea. Velebný pán Igor Feldy, farár staropazovský, vo svojom článku *Ústredný archív Slovenskej evanj. a. v. cirkvi v Srbsku so zreteľom na slovensko-srbské vzťahy* uvádza: *Na základe iniciatívy staropazovského cirkevného zboru a najmä na odporúčanie dôstojného pána biskupa Samuela Vrbovského súhlasila Synoda SEAVC 22. júna 2011 so založením Ústredného archívu SEAVC so sídlom v Starej Pazove*. Archív sídli v Starej Pazove, vari ani lepšie riešenie nemohlo byť, už aj preto, že je na Hurbanovskej fare, ako i preto, že biskup Vrbovský novinárku – publicistku Katarínu Verešovú a pána farára Igora Feldyho vymenoval za archivárov tejto inštitúcie; oboch zo Starej Pazovy. Dokonca staropazovský cirkevný zbor poskytol priestor na starej fare, zabezpečuje potrebné veci na priebeh činnosti archívu, organizuje dobrovoľníkov, ktorí sa podieľajú na systematizácii archiválií a usporiadaní priestoru na uskladnenie.

Bol to skutočne správny skutok, ktorého výsledky sú viditeľné. A ktorého prácu od založenia sledoval, dôveroval a vysoko ocenil aj Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí v Bratislave. Určite by sa archivári nemohli pochváliť toľkým spracovaným materiálom, nebyť priamej pomoci a podpory tohto telesa. Práve na výsledkoch práce Ústredného archívu vidieť snahu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, nedávneho predsedu Igora Furdíka, ako i súčasného predsedu Jána Varšu o uchovávanie národného povedomia, jazykovej a kultúrnej identity medzi nami zahraničnými Slovákami. Archivári usilovne pracovali, veď predstavitelia Úradu vedeli oceniť správne, že prostriedky usmernené Archívu sa dostávajú na živnú pôdu.

Do Ústredného archívu je prenesená časť dokladov z nášho Biskupského úradu, z cirkevných zborov a dosť toho z pozostalosti od zosnulých farárov, seniorov, biskupov, ale aj iných významných dejateľov. Podľa slov archivára pána farára Feldyho v oblasti archívneho písomníctva je najviac urobeného; spracovaných a v počítačovej forme spísaných je okolo 8 000 dokumentov, 5 000 jednotiek časopisov, z asi 3 000 kníh, z ktorých je najstaršia z roku 1570, spracovaných a zavedených je 250 a z asi 3 000 fotografií je

systematizovaných takých 1 200. Doklady sú uložené v ohňovzdorných skriniach, ktoré sú zabezpečené vďaka Úradu. A sú to materiály už z väčšiny našich slovenských prostredí, nielen cirkevného, ale aj všeobecne národného významu. Prostredníctvom vypracovaných a následne realizovaných projektov z Úradu boli vymenené už schátrané okná na budove a zabezpečené aj potrebné technické vybavenie, a to počítače, rozličné skenery, fotografický aparát na fotenie zápisníc a pod. Celková podpora na Ústredný archív cez projekty písané našim cirkevným zborom doteraz bola okolo 20.000,00 eur, vo veľkej väčšine práve z Úradu. Aj za podpory nášho cirkevného zboru archivárka Katarína Verešová s ešte jedným dobrovoľníkom pobudla na školení pre archivárov v Slovenskej republike a cez projekt podporený Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí boli u nás odborníci zo Slovenskej národnej knižnice z Martina.

Okrem spomenutého, staropazovský cirkevný zbor sa stará o budovu archívu, v ktorej sa uskutočňujú aj po niekoľko výstav z archívnych materiálov, a tie výstavy cez médiá a návštevu významných osobností tiež robia dobré meno našej cirkvi a v cirkevných a vedeckých kruhoch doma. Tak teda aj na Slovensku naša cirkev dostáva úctu z toho, že si vie vážiť, uschovať a prezentovať svoje úctyhodné dedičstvo. Keďže je budovu historického významu – Hurbanovskú faru potrebné ochrániť od vlhkosti v stenách a sú i iné potreby pre archív, vypracúvanie projektov a opieranie sa o Úrad pokračuje.

Tieto projekty vypracúvajú samotní archivári za pomoci dobrovoľníkov, bez hocijakej úhrady. A, samozrejme, schválené sú najviac z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý má porozumenie pre túto mravčiu prácu. Je to práca, ktorú nemožno takmer uhradiť, ale keď sa rok čo rok projekty na Úrade schvália, aj títo dvaja nadšenci s pôžitkom vykonávajú obrovskú prácu, i keď je zo strany našich inštitúcií záujem, žiaľ, takmer nijaký, alebo vôbec o archív záujem neprejavujú. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí však ocenil, že Ústredný archív má svoje veľké opodstatnenie v zhromažďovaní archívnych dokladov, lebo skúsenosť hovorí, že nie vo všetkých cirkevných zboroch sa archívna pozostalosť s knižným fondom zachovala.

Okrem príspevkov venovaných Archívu, ktorých je skutočne nesmierne veľa, treba vyzdvihnúť aj vzhladnutie Úradu na vydateľskú činnosť, vydávanie publikácií, keďže takmer nie je diela, ktoré finančne nepodporili. Najbližšie tomu, o čom môžem ešte svedčiť, a je v mojom opise práce, sú mládežnícky časopis Vzlet, ktorý vydáva NVU Hlas ľudu, podujatie pre mladých nádejných básnikov, literátov a umelcov Stretnutie pod lipami, v organizácii NVU Hlas ľudu a časopisu Vzlet, ktoré sa hrdia značkou podpory Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Nemôžem tu nespomenúť pre mňa dve jedinečné diela – a byť pritom príliš osobná – na ktorých je značka Úradu, a to *Monografia Vladimír Hurban, 1850 – 1914*, zostavovateľky Kataríny Verešovej; publikácia vyšla v roku 2014, ako i román *Keď v živote nekvitli iba ruže – Ranená mladosť*, novinára, publicistu Jaroslava Feldyho, ktorý vyšiel v roku 2015 vo vydavateľstve NVU Hlas ľudu. Dve rozličné diela, ale rovnako významovo dôležité pre našu slovenskú komunitu.

A zároveň sa mi vnucuje spomenúť aj postreh Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí o ťažkostiach, s ktorými my Slováci zápasíme aj keď ide o vyjadrovanie v slovenskej reči, ktoré je veľmi trápne, ako i vôbec postavenie spisovnej slovenčiny. Vedeli totiž doceniť, v akých sťažených podmienkach a za akých neblahých okolností, čiže akou kľukatou a trnistou cestou sa uberá naša vojvodinská slovenčina, keďže vyčlenili prostriedky na vydanie jazykovej príručky, ktorá je síce v záverečnej fáze prípravy a čoskoro bude pripravená na vydanie vo vydavateľstve NVU Hlas ľudu, teda poučiek z lexikálnej a gramatickej roviny slovenského jazyka. Ocenili správne význam spisovnej slovenčiny pre vojvodinských Slovákov a dôležitosť uchovania jazyka ako vzácného drahokamu. Aj to je nedoceneným kamienkom v bohato rozvetvenej činnosti Úradu, dokonca činnosť Úradu je

opodstatnená z rozličných aspektov, historického, kultúrneho, náboženského a jazykového, určite sa tej baníckej práce tam nevzdajú ani v rokoch pred nami.

Michal SPEVÁK

Slováci a spolužitie

Bude ešte komu pomáhať?

Milníkmi doby Slovákov žijúcich v Srbsku sú: obnovená činnosť Matice slovenskej v Juhoslávii (MSJ) dňa 5. augusta 1990, následne obnovené Slovenské národné slávnosti v roku 1992, a aby si niekto nemyslel, že sme mali ustlané na ružiach, ďalšie skutočnosti sa môžete dozvedieť aj z knihy *Zlé časy* (Kultúra, 2006). V roku 2004 sme zo zákona dostali akúsi našu kultúrnu autonómiu v podobe Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny (NRSNM), a tým pádom činnosť MSJ bola marginalizovaná. A v tej NRSNM neraz za 12 rokov sa činnosť scvrkla na úzke stranícke politikárčenie, bez priameho „ťahú na bránu“.

V roku Pána 2013, 29. marca (na Veľkú noc) sme s cieľmi zvrátenia tohto negatívneho stavu našej komunity založili združenie občanov Slováci a spolužitie (Sas), aby naša činnosť mala právny rámec a strechu, pod ktorou sa zoskupia podobne zmýšľajúci ľudia. Mali sme zopár projektov, ktoré sme úspešne realizovali s podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ):

- Stoly národnej jednoty – Ako ďalej Slováci v Srbsku (2014),
- dokumentárny film Slováci v Srbsku – Čo sme, kto sme a kam ideme (2014),
- dokumentárny film 25. výročie obnovenia činnosti Matice slovenskej v Juhoslávii (2015),
- Fórum Slovákov (2015).

A aj takto sa dobré veci podarili! Dokumentárny film Slováci v Srbsku bol dokonca zaradený na Prešovský filmový festival.

Občianske združenie Slováci a spolužitie urobilo veľký kus práce na poli propagácie slovenskej kultúry ale aj demokratizácie spoločnosti. Otvorenou debatou sme zverejňovali fakty a neraz upozorňovali na anomálie v našej spoločnosti. Nemysleli sme na seba, ale na národ a na to čo necháme našim potomkom. Odhalili sme pravdu a pravdy, dokonca aj srbské súdy nám dali za pravdu. Robíme to preto, aby naša kritika priniesla niečo dobré pre všetkých. A v tom je „pes zakopaný“. Po našich prejavoch a vystúpeniach si mnohí ľudia dali prst na čelo. V poslednej navštívili nás mnohí politici, okrem iných aj predsedníčka srbského parlamentu Maja Gojković.

Trošku sa zmenila klíma medzi krajanmi po celoštátnych voľbách v roku 2016, čo musíme uznať, že bolo už veľmi potrebné. Máme tím vzdelaných a umných ľudí, ktorí pripravujú Platformu na záchranu Slovákov v Srbsku. Konkrétne veci, bez „kvetinkových rečí“, „priamy ťah na bránu“. Platforma bude obsahovať stratégiu, akési východiská. Aby sme zachránili to, čo sa ešte zachrániť dá.

S podporou ÚSZŽ pripravujeme Fórum Slovákov 2016 (v decembri), na ktoré Vás srdečne pozývame. Bližšie detaily vám pošleme dodatočne, diplomatickou cestou. Pripravujeme projekt dokumentárny film „Ako sme obnovili Slovenské národné slávnosti (SNS) v roku 1992“ (pracovný názov) a uvažujeme aj nad dokumentárnym filmom o „Zlých časoch“ na podkladoch z rovnomennej publikácie.

Na realizáciu projektov potrebná je podpora ÚSZŽ. Doterajšiu spoluprácu s ÚSZŽ hodnotíme ako dobrý začiatok a v budúcnosti bude v tom smere treba pokračovať. Len spoločnými silami sa nám podaria dobré veci pre všeobecné dobro národa.

Na margo konferencie - postrehy z pohľadu jedného vojvodinského Slováka:

O všetkých otvorených a páľčivých otázkach našej spoločnosti hovorím otvorene na Slovenských národných slávnostiach (SNS) v Petrovci počas snemovania matičiarov už posledných 15 rokov. Všetci konštatujú, že mám kus pravdy, ale nič sa následne nedeje. Otvorenosť a úprimnosť ma neopustila ani tentoraz v Bratislave. Sklamanie. Očakával som aspoň prijatie u vysokých štátnych činiteľov (prezident alebo premiér) tak ako kedysi keď podobné podujatia organizoval Dom zahraničných Slovákov (DZS). Keď absentovala hlava štátu a premiér, aspoň jeden minister z Vlády SR tu musel medzi nami byť. Kľúčové sú inštitúcie v SR a my Slováci žijúci v zahraničí sa môžeme navzájom povzbudzovať a tliekať si, ale nám de facto a de jure môže pomôcť iba exekutíva Slovenskej republiky.

Rapídny pokles. Trend ktorý máme v komunite Slovákov žijúcich vo Vojvodine upozorňuje, že takým tempom o 15-20 rokov z terajších 50 tisíc Slovákov bude tam žiť iba 15 tisíc. Na toto upozorňuje graf prof. Babiaka z publikácie Ako ďalej Slováci v Srbsku? (Slováci a spolužitie, 2014).

Chlebová podstata. Zachrániť sa môžeme iba pomocou chlebovej podstaty, t.j. ak bude pracovných príležitostí a mládež zostane žiť v rodisku.

Otcova roľ. Privatizácia štátnych podnikov nepriniesla žiaden pokrok. Naopak. Za posledných 16 rokov v takzvaných demokratických zmenách prišli sme o svoje práva, privatizácia nás úplne vyšachovala a zostali sme bez práce, podľa údajov až 7000 ľudí v našej komunite prišlo o prácu. A následne sa pohla vyst'ahovalecká lavína na Slovensko a do tretích krajín. Odišlo nám 6500 ľudí, odišli prevažne mladí, školení občania, odišla mladosť a stále odchádza. V Petrovci je viac než 150 domov na predaj. S domom predajú aj otcovu roľu a viac sa nevrátia.

Pauperizácia. V jedinom okrese v Srbsku v ktorom Slováci tvoria cez 2/3 obyvateľstva v Báčskom Petrovci pracovných príležitostí aj ďalej niet, pokračuje sa v postupnom ochudobňovaní komunity, pokračuje sa pauperizácia (ochudobňovanie). Na úrovni lokálnej samosprávy samé negatívne veci ako bola nespravodlivá komasácia a nezákonné samozdanenie. Vlastné vedenie bolo najväčším nepriateľom vlastného národa. Slováci a spolužitie vybojovali zrušenie komasácie a právne dotlačili vedenie okresu, aby občanom vrátili neoprávnene vybrané prostriedky na samozdanenie. Slováci a spolužitie poskytujú bezplatnú právnu pomoc občanom. Zodpovednosti aj ďalej niet a nemalú časť viny na tomto stave majú naši hodnotári, ktorí zastávali vysoké štátne a politické funkcie v Demokratickej strane a nepodnikli nič, aby zastavili nespravodlivosť.

Nejednota. Na 50 tisícovú komunitu máme zaregistrovaných päť politických strán s prefixom „Slováci“ či „Slovenská“. Pritom naši ľudia volia aj iné politické subjekty. Roztrieštení sme na márne kúsky.

Teraz alebo nikdy. Sami si nepomôžeme, pracovné príležitosti nevytvoríme, ale riešenie existuje. Ekonomické investície zo Slovenska by nás mohli zachrániť. Slovenský kapitál by mohol zavítať do Vojvodiny do slovenských prostredí, kým ešte tam sú. Sotva, že podnikatelia na Slovensku budú mať lepšie momentum na príchod do Vojvodiny, lebo: politické vzťahy Slovenskej republiky a Srbska sú veľmi dobré a podmienky na podnikanie prajné. Pritom slovenskí podnikatelia môžu využiť jazykovú a inú znalosť miestnych Slovákov.

Orbanizácia. Zoberme si príklad Maďarska – majú rôzne formy a spôsoby pomoci svojim krajanom. Stačí monitorovať Budapešť, odkukať ich formu mechanizmu činností, trochu modifikovať ich modely a všetko by bolo inak aj u nás.

Čakáme na Godota. Podpredsedovia vlády SR Miroslav Lajčák a podpredseda vlády Srbska Ivica Dačić v roku 2012 v Petrovci sľúbili, že peniaze ktoré Srbsko dlží Slovensku usmernia na slovenskú komunitu žijúcu v Srbsku. Boli sľubované také sumy, že sme sa

obávali čo s toľkými peniazmi urobíme? Horkýže. Čakáme na sľub, ktorý neprichádza. Aj dnes samozrejme ešte stále žiadne prostriedky nie sú.

Občianstvo. Dozrel čas, aby všetci Slováci boli konečne rovnocenní a rovnoprávni bez ohľadu kde žijú. Myslím si, že by potrebovali štátne občianstvo a nie Osvedčenia. Ako mi povedal jeden krajan: Občianstvo chceme - osvedčenia nepotrebujeme! Aj v Preambule Ústavy SR píše: „My národ slovenský...“

Vízia. Slováci a spolužitie (Sas) v decembri 2016 pozve všetkých relevantných národných dejateľov na Fórum Slovákov 2016. Pokúsime sa urobiť Platformu na záchranu Slovákov v Srbsku. Pravda za predpokladu, že sa zídeme a dohodneme. Potom následne zašleme našu Platformu aj do Belehradu (Vláda Srbska), aj do Nového Sadu (Vláda Autonómnej oblasti Vojvodiny) aj do Bratislavy (Vláda SR).

Keď sme sa my Slováci zo zahraničia v Bratislave zišli 28. októbra aj nebo sa nám radovalo- svietilo nám pekné teplé jesenné slniečko. Už deň po pršalo nám a príroda plakala, že sa lúčime. Ale na odchode predsa nám zas zasvietilo slniečko. Boh nám žehná našu cestu a našu misiu. Mám nádej, že sa stretneme znovu o dva roky s pozitívnejšími myšlienkami a príbehmi o naplnených plánoch a víziách.

Olivera PUSTINJAK

Čiernohorsko-slovenské priateľstvo

Desať rokov pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí: podpora a uchovávanie národného povedomia, jazykovej a kultúrnej identity krajanov v slovenskom svete vo svetle doterajších skúseností Slovákov žijúcich v zahraničí

Čiernohorsko slovenské priateľstvo (ČSP) bolo založené v roku 2007, tiež o rok zaznamenávame desťročnicu činnosti. Pre nás je to veľká vec, udržať nepretržitú činnosť v krajine v ktorej je malá slovenská komunita. Do teraz sme realizovali cez tridsať menších projektov s podporou ÚSZZ. Takže v našom prípade vďaka ÚSZZ aj máme činnosť. Máme aj veľmi schopný a šikovný manažment, ktorý vie vyťažiť z minima maximum. Ako iste viete ČSP spája Čiernu Horu a Slovensko. Práve s podporou a pod patronátom ČSP založili sme mimovládnu organizáciu "Olivia-Foundation-International" (OFI) Herceg Novi, dňa 1. júla 2015 s cieľom vzájomnej spolupráce prostredníctvom spoločných projektov v záujme detí a mládeže rozvíjať otvorenosť voči tolerancii, multikulturalizmu, multietnickosti a iným formám rozmanitosti a poskytovať vzdelávacie príležitosti pre učiteľov, rodičov a všetkých ľudí, ktorí pracujú s deťmi a mladými ľuďmi s cieľom podporiť rozmanitosť kultúrnych, vzdelávacích, sociálnych a tvorivých hodnôt. Naácia bola založená s cieľom pracovať na zlepšení spoločnosť tým, že vytvorí programy, ktoré sú plne prispôsobené potrebám komunity. Našou víziou je, aby každé dieťa a mladý človek dostal príležitosť pre vzdelávanie, zdravší a produktívnejší život a pozitívne myslenie, pocit spolupatričnosti k spoločnosti a vo svete všeobecne.

Pri zakladaní našej nadácie vážení hostia boli zo Slovenska, členovia divadla zo Zvolenskej Slatiny, a predstavili sa v tradičných slovenských ľudových krojoch, tiež predviedli niekoľko tradičných slovenských kompozícií. Vykonávame činnosti zamerané na vzdelávanie našej mladosti, rôzne kultúrne a športové aktivity a aktivity, ktoré zvyšujú slovenskú tradíciu a kreativitu v tejto oblasti.

Michael PETER

Spolok slovenských výtvarných umelcov Zakarpattia

Zahranční Slováci v obrazoch umelcov

Milí krajanovia!

Geopoliticky sa stalo tak, že Slováci žijúci v časti ukrajinského Zakarpattia sú zahraniční už 77 rokov od doby, kedy nás štátna hranica v roku 1939 rozdelila. Stali sme sa diasporou, ktorá dôstojne nesie národnú kultúru a život v ukrajinskom prostredí.

Občianske združenie Spolok slovenských umelcov Zakarpattia je oblastnou organizáciou, ktorá na základe spoločných kultúrnych a umeleckých záujmov združuje občanov Ukrajiny, ktorí majú slovenské korene (ktorí majú postavenie Slováka žijúceho v zahraničí alebo archívne potvrdenie o slovenskom pôvode) a pracuje pre ochranu a oživenie kultúrnych a historických hodnôt, na podporu úsilia slovenskej národnostnej menšiny žijúcej na území Zakarpattia, o zachovanie a rozvoj svojich národných tradícií a kultúrnych hodnôt, obnovenie intelektuálnej a umeleckej úrovne v komunite slovenskej menšiny.

Cieľom činnosti spolku je zabezpečenie a ochrana zákonných sociálnych, ekonomických, umeleckých, dlhodobých národnostno-kultúrnych a iných spoločných záujmov umelcov, ktorí sú členmi Národnej asociácie výtvarných umelcov Ukrajiny, združujúca členov najvyššej úrovne v profesionálnom umení Ukrajiny. Členmi spolku sú desiatky vysoko uznávaných umelcov, ktorých štát uznal za najlepších, medzi nimi sú národný umelec Ukrajiny, akademik Volodymyr Mykyta, zaslužilý umelec Ukrajiny Michael Peter, sochár Vasil' Sočka a ďalší.

Umelcov nášho spolku poznajú nie len na Ukrajine ale aj ďaleko za hranicami nášho štátu, v krajinách Európskej únie, Amerike, Kanade, Austrálii, a najmä v našej pravlasti – Slovensku.

Veľkú podporu v činnosti nášho spolku a pomoc poskytuje Generálny konzulát Slovenskej republiky v Užhorode pod vedením generálnej konzulky p. Janky Burianovej, ktorej sa podarilo zjednotiť spolky a pod jej vedením sa otvárajú skupinové a samostatné výstavy umelcov pri príležitosti rôznych slovenských štátnych sviatkov, využívajúc sály v Centre slovenskej kultúry a na Generálnom konzuláte. Tým dôstojne reprezentujeme našu slávnu Zakarpatskú maliarsku školu, ktorá je uznávaná po celom svete.

Odvolávajú sa na medzivojnovú históriu naši krajanovia urobili základ pre vzájomné vzťahy medzi umelcami, napríklad Josyp Bokšaj maľoval biblické výjavy v kostoloch na Východnom Slovensku, a Andriy Kocka, Vasil' Habda, Adalbert Erdélyi, Ernest Kondratovyč svojimi obrazmi dopĺňali výstavy slovenských umelcov, ktorí v tej dobe pracovali spolu a cibрили vysoký európsky štýl.

Okrem výstavnej činnosti sme na Slovensku organizovali workshopy v Ždiari, boli sme účastníkmi medzinárodných plenérov v Humennom a Snine, ktorých sa zúčastnili aj zahraniční Slováci z USA, Poľska, Česka a Ukrajiny.

Členovia nášho spolku sa uviedli desiatkami výstav na Slovensku a darovali múzeám vysoko umelecké diela pre našich krajanov, aby obohatili ich umelecké zbierky a pripomínali silnú Zakarpatskú umeleckú školu, ktorá dopĺňa európske umenie.

Majúc blízke vzťahy so spolkom Slovenská beseda a kultúrnymi centrami na území Slovenska, prinášame všestrannosť a toleranciu v sebavyjadrení ako slovenskej, tak aj ukrajinskej kultúry, pretože sme všetci Slovania ...Naše obrazy nás zjednotia skôr ako politici a na Podkarpatskej zemi to dobre cítime.

Je povzbudivé, že slovenskí umelci na Ukrajine ukázali pozoruhodnú aktivitu v zachovaní svojej histórie, kultúry, národných tradícií, jazyka a snahy o jednotu svojho národa a prispeli k rozvoju úzkej spolupráce s predstaviteľmi iných národností, ktorých máme

v Zakarpatskej oblasti viac ako 100. To je kľúčom k etnickému zmiereniu a demokratickému rozvoju ukrajinsko-slovenskej spoločnosti.

Nech nevyčerpatel'ná aktivita a nadšenie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí aj naďalej slúži dobrým skutkom pre zachovanie a rozvoj kultúrnych hodnôt, vzdelávania, zvykov a tradícií slovenského národa, ktorý nezabúda na svojich krajanov.

Samuel ŽIAK a Vladimíra DORČOVÁ – VALTNEROVÁ

Hlas ľudu

Rozvoj Hlasu ľudu vo svetle Zákona o Slovákoch žijúcich v zahraničí a pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Súčasný týždenník Hlas ľudu, ktorý zaraďujeme medzi mienkotvorné médiá vojvodinských Slovákov, môžeme pozorovať ako archetyp súčasnej slovenskej vojvodinskej žurnalistiky²⁴, keďže je v ňom primárna funkcia informovať po slovensky, čiže „konzumácia“ práva na informovanie príslušníkov menšinových spoločenstiev v materinskej reči, ktorá umožňuje Slovákom, aby boli aktívni a integrovaní členovia politického spoločenstva v najširšom možnom zmysle. Znamená to aj veľký prínos k zachovávaniu slovenského jazyka a písma, rozvoju kultúry v širokom slova zmysle a jedným slovom – zachovávaniu národnej identity. Keď hovoríme o médiu Hlas ľudu ako o archetype, v ktorom je zakódovaná aj tradícia, aj modernosť, vychádzame z tvrdenia, že tento časopis vždy staval na novinárskych tradíciách a morálnych, všeludských hodnotách, čo je aj teraz viditeľné po formálno-obsahovej stránke týždenníka, ale vždy chcel a vedel kráčať s dobou, rozvíjať sa, modernizovať.

V zmysle trvaloudržateľného rozvoja a modernizácie našich médií (Hlas ľudu a Vzlet) a vydavateľskej činnosti (niekoľko edícií), Novinovo-vydavateľská ustanovizeň každoročne využíva, okrem iných zdrojov, aj dotačnú možnosť, ktorú ponúka Úrad pre Slovákov žijúcich prostredníctvom štátnej podpory zameriavajúcej sa na oblasť *informácií*. V tom zmysle Hlas ľudu získal finančné prostriedky na digitalizáciu časopisu, na online vydanie Hlasu ľudu v zmysle úhrady hostingu a i.

Žiaľ, smernica č. 11/2015 (Metodický pokyn o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí) časopis, resp. týždenník a jeho digitálne, online vydanie nezaraďuje medzi médiá. Totiž, dotačný systém činnosť Hlasu ľudu (vydávanie časopisov a ich online vydání a knižných publikácií) prepoznáva v oblasti informačnej, ktorej cieľom je podpora informačnej spoločnosti prostredníctvom tvorby a rozvoja informačných systémov, platforiem a technológií, edičných aktivít a spolupráce. Informačné systémy slúžia na zhromažďovanie, organizovanie, distribúciu údajov a predstavujú súbor činností, ktoré zabezpečujú zber, prenos, uchovávanie, spracovávanie, distribúciu a prezentáciu informácií týkajúcich sa problematiky Slovákov žijúcich v zahraničí²⁵.

Vzhľadom na to, že v súčasnom mediálnom svete už roky prebieha digitálna transformácia, zvlášť tlačných médií, ktoré sa musia prispôbovať daným okolnostiam, keď sa konzumenti mediálnych obsahov vo veľkej miere pohybujú v digitálnom svete, teda na

²⁴ Dorčová-Valtnerová, V.: Hlas ľudu ako slovenský mediálny archetyp tradície a modernosti. In: 150 rokov slovenských novín a časopisov v Srbsku a 70 rokov Hlasu ľudu, Zborník prác. Nový Sad : Hlas ľudu, 2014. S. 48

²⁵ Smernica č. 11/2015 (Metodický pokyn o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí). In: http://www.uszz.sk/data/2016/METODICKY%20POKYN_2016.pdf, čítané: 12.09.2016

internete, aj Hlas ľudu ako menšinové médium musí sledovať uvedené trendy. Všetky ukazovatele rôznych výskumov a predpovedí rozvoja médií hovoria v prospech vkladania do digitálnych médií, do internetu, ktorému patrí budúcnosť ako médium menšinových spoločností, lebo on umožňuje, aby sa menšiny (aj naša slovenská) predstavili sami a aby menšiny medzi sebou komunikovali vo virtuálnom svete. Aby sa aj Hlas ľudu mohol rozvíjať v súlade s dobovými požiadavkami, musí vkladať tak do materiálno-technického zabezpečenia, ako aj do ľudských zdrojov. Digitálna transformácia Hlasu ľudu, čiže využívanie audio a video obsahov, vedľa textového a fotografického, zabezpečuje nový život nielen nášmu médium, ale celej ustanovizni, spolu so silnením pozície v spoločnosti pretože by tým spôsobom prilákal mladšie čitateľské publikum a na ten spôsob aspoň sčasti spomalil asimilačné procesy.

Okrem toho definícia médií sa v posledných rokoch rýchlo mení, keďže sa mení aj okolie, v ktorom médiá fungujú. Návyky konzumentov informácií sa za posledné dve desaťročia veľmi zmenili. V spoločnosti viac neplatí pravidlo, že za informáciou ide čitateľ, ale informácia si hľadá cestu k čitateľovi. Toto pravidlo sa zmenilo v takej miere, že millenials alebo generácia Y, ktorá menej číta tlač a trochu viac pozerá TV alebo počúva rozhlas, informácie, o ktoré má záujem čoraz častejšie vyhľadáva na spoločenských sieťach, prehľadávačoch a pod. A to sú budúci (alebo súčasní) čitatelia, poslucháči alebo diváci – konzumenti našich (menšinových) médií.

Na zmenu definície alebo úlohy Hlasu ľudu určite vplyvajú uvedené globálne trendy, ale existujú aj špecifické faktory, ktoré menia jadro prostriedku verejného informovania, tak aj našich novín. Najdôležitejšie faktory, ktoré vyplývajú na zmeny úlohy novín Hlas ľudu sú demografického (migrácie, starnutie obyvateľstva, zmeny vo vzťahu na počet členov niekdajšej typickej rodiny a terajšej, ktorá počíta menej členov), ekonomického (chudoba v dôsledku dlhodobej finančnej a tranzičnej krízy), socio-technologického (zvýšenie počtu prameňov informácií, vyššia úroveň vzdelávania, znižovanie úrovne poznania a ovládania materinského jazyka, asimilácia) a politického charakteru (ochrana menšinových spoločností je na dobrej úrovni, nebezpečenstvo straty národnostnej identity v dôsledku urýchlenej asimilácie, výborný vzťah medzi Srbskom a Slovenskom).

Digitálna transformácia Hlasu ľudu je dôležitý proces, ktorý zabezpečuje nový život médium a silnejšiu pozíciu v spoločnosti, keďže láka mladšie čitateľské publikum, ktoré určitým spôsobom kreuje obsah, čiže print a online vydania sa prispôbujú potrebám rozličných cieľových skupín.

Záver

Ak sa uzhodneme na tom, že aj tlačené médiá, teda noviny, týždenníky, časopisy sú masmédiami, čiže skupina médií, ktoré podstatou jestvovania a vydávania a svojim obsahom zasahujú veľké obecnosť, z uvedenej praxe a skúsenosti s dotačným systémom, ktorý je teraz nastavený a majú na zreteľ rýchly rozvoj digitálnych informačných systémov (aj online žurnalistiky, ktorú okrem printovej pestuje Hlas ľudu), mienime, že by bolo advekvátnejšie zjednotiť oblasť médií a informácií, alebo dodatočnými vysvetleniami v smerniciach umožniť aj printovým a online médiám, aby so žiadosťou o podporu konkurovali aj v oblasti médií, keďže iba táto oblasť ponúka podporu v rozvoji audiovizuálneho novinárstva v zmysle materiálno-technického zabezpečenia a tvorby relácií a iných výstupov iba (!) pre rozhlasové a televízne vysielanie). Online médium, akým v budúcnosti aj Hlas ľudu chce byť, si priam na spoločenskú objednávku vyžaduje vkladať do digitálnej budúcnosti novín v zmysle uvedenia video sekcie na webovej stránke a to Úrad pre Slovákov, zatiaľ, ako dôležitý prvok rozvoja v Hlase ľudu nespoznal. Zrejme preto, že Hlas ľudu nezačleňuje do oblasti médií v dotačnom systéme.

Magazín SLOVENSKO – tradícia a perspektívy

Milé dámy, vážení páni, ctení krajanov, zástupcovia Slovákov z celého sveta, predstavitelia všetkých tých ľudí, ktorí sú nositeľmi slovenskosti a šíriteľmi dobrých myšlienok prostredníctvom slovenského slova, dobrý deň!

Rád začínam svoj príspevok dobrým slovom, myšlienkou aj ja, aktualitou z radu príjemných. Okrem toho, že vám prinášam pozdravy z centra národnej kultúry Slovákov, ktorým je podľa zákona mesto Martin, sídlo redakcie, prinášam aj tradičný magazín **Slovensko** s podtitulom **Časopis pre Slovensko a slovenský svet** v úplne novej grafickej podobe. V rukách držím takpovediac silnú tradíciu a modernú súčasnosť v jednom „balení“. Je viac ako symbolické, že z obálky časopisu – ktorý len pred krátkym časom opustil tlačiarne a vydal sa k svojim čitateľom – sa na nás usmieva zlatý olympionik, chodec na dlhé trate, Matej Tóth. Vo vnútri s ním totiž nájdete rozhovor, v ktorom mi okrem iného povedal: „*Sme síce individuálni športovci, ale nepretekáme len za seba. Pre mňa je dres so slovenským znakom obrovská pocta. A keby že pretekám len za seba, tak by som nikdy nezískal zlatú olympijskú medailu.*“ Čo dodať? Azda len toľko, že aj my všetci v tejto sále, sme chodcami na dlhé trate, ktorí kráčame za jednoznačným cieľom: prežiť životy slušných ľudí a ostať verní Slovensku v najrýdzejšej, priam kryštalickej podobe tohto slova v mnohorakej sociálnej prepojenosti. Ostať verní nášmu životnému priestoru, domovine, vlasti, rodisku predkov a cieľu (aspoň) pravidelných návštev pokračovateľov rodu... Viem, všetko skrátene vyjadrené a naznačené je v každodennom napĺňaní oveľa zložitejšie a komplexnejšie. Všetko potrebuje svoj čas a priestor. Ten publikačný naďalej rád ponúkam v magazíne **SLOVENSKO**.

Skôr ako prejdem k ponuke a perspektívam, budeme ešte chvíľu aktuálni na stránkach jeho aktuálneho čísla. Na tróne meniacich sa ročných období sa pred pár dňami uvelebila jeseň. *Panta rei/Všetko plynie!* – povedal filozof a definoval tak dianie minulé, súčasné aj budúce. Inými slovami povedané – *Zmena je život*. Časopis so zmenenou grafickou podobou svojím vnútorným obsahom potvrdzuje kontinuitu celého svojho doterajšieho, takmer štyri desaťročia trvajúceho, pôsobenia. Hlavne však poslania, cieľov a smerovania – „triumvirátu“ vždy pevne opretého o obsah. Dynamickejší vzhlád nám nebráni kontinuálne pokračovať v obhajovaní tradičných hodnôt, pripomínaní si udalostí, veľikánov aj súčasných nositeľov (v úplnej presnosti významu slova!) pokroku. Krás a pozoruhodností, príbehov a osudov s jedinečným puncem slovenskosti. Na Slovensku aj v komunitách za jeho hranicami. O Slovákoch pre Slovákov. O zakladateľovi Svetového kongresu Slovákov Štefanovi Bohuslavovi Romanovi, o skvelom umelcovi Jánovi Zoričákovi spod Tatier tvoriacom dlhé roky vo Francúzsku, o svetovo uznávanom organistovi Jánovi Valachovi žijúcom Antverpách, o aktuálnom dianí medzi krajanmi v Chorvátsku aj Rumunsku. Ale aj o krajanských letných táboroch na Slovensku a či ISEIA – združení vzdelávacích centier pre deti Slovákov žijúcich v zahraničí so sídlom v Luxemburgu, ktoré šíri slovenčinu medzi najmladšími... To je len časť takpovediac krajanského „segmentu“ aktuálneho čísla magazínu. Ďalšiu časť tvoria pozvánka do rôznych končín Slovenska a či pripomínanie si ľudí a udalostí, ktorí za pripomenutie stoja... Mimochodom, stále treba pozorne čítať všetky články – **VELKÁ VEDOMOSTNÁ SÚŤAŽ** aj šanca získať hodnotné ceny v nej pokračujú.

Štvrťročník **SLOVENSKO** pokračuje vo vychádzaní – kontinuálne už ako 38. ročník – a je naďalej plnofarebným spoločensko-kultúrnym časopisom (vydávajú ho Matica slovenská a Neografia, a. s.) s podtitulom **Časopis pre Slovensko a slovenský svet**. V každom čísle na takmer pol stovke strán reflektuje aktuálne dianie na Slovensku a medzi krajanmi na celom svete. Mapuje spolkový život, prináša zaujímavosti s ich života a hľadá

otázky na aktuálne odpovede súčasnosti. S podobným zreteľom kolektív renomovaných autorov – novinárov, publicistov aj spisovateľov – prostredníctvom spektra žánrov zväčša umeleckej publicistiky predstavuje zaujímavé zákutia Slovenska, v reportážach a portrétoch prináša príbehy zaujímavých ľudí, v recenziách a voľných hodnoteniach (napr. rozhovormi s osobnosťami) aj erudované pohľady na prejavy kultúrneho života.

Verzálou v rodnom liste magazínu už pri jeho zakladaní, začiatkoch vydávania a zamýšľaných cieľoch bolo (a stále je) chrániť a pripomínať zdravé tradície národa. Aj preto **tradícia** je jedným z obsahových i formálnych pilierov magazínu. Druhým pilierom je **kontinuita**, nepretržitosť, spojitosť, súvislosť... Magazín ďalej pokračuje v najlepších plánoch všetkých jeho doterajších redakcií a spolupracovníkov, aby čitateľom prinášal pútavé a hodnotné čítanie bez nánosov bulvárnosti a umelej exkluzivity. Tretím slovom, ktoré má kľúčové postavenie smerom k horizontom magazínu, je **novinka**. Nejde ani tu o nič umelo prevratné, je to ešte silnejšie potvrdenie magazínového obsahu. Napríklad seriálmi na seba tematicky nadväzujúcich článkov presahujúcich z čísla do čísla (a či viacerých čísel). Ešte viac sa presadzuje umelecká publicistka, reportáže a riporty, eseje a analytické celky širšieho rozsahu na troch a viacerých časopiseckých stranách. Mapujúce široké spektrum diania na Slovensku, prinášajúce aktuálne pohľady na historické bohatstvo i prírodné krásy, rozhovory s osobnosťami, príbehy vzácných ľudí aj zdanlivo všedné témy, ktoré však v sebe nesú atribúty neopakovateľnosti..

Magazín nesie podtitul **Časopis pre Slovensko a slovenský svet** a obsah každého čísla fakticky naplňa aj obsah tohto pomenovania. Každé číslo je nielen zrkadlom krajaňského života, ale zároveň aj živou pozvánkou na návštevu pre krajanov žijúcich kdekoľvek na svete a zaujímajúcich sa o svoju vlasť a vlasť svojich predkov. Prirodzené a zdravé vlastenectvo je zlatou niťou zväzujúcou gobelín magazínu s čitateľskou komunitou. Naďalej budeme ponúkať široký priestor na prezentáciu krajaňského života v čo najširšom spektre jeho živého pulzovania. Vrátime sa k mapovaniu krajaňskej tlače i webových stránok, dianiú v krajaňských spolkoch, ale aj v inštitúciách reprezentujúcich Slovensko v zahraničí na poli ekonomickom, diplomatickom, ale aj kultúrnom...

Všetko spomenuté podporuje stále sa rozširujúca spolupráca s predmetnými orgánmi štátnej správy a inštitúciami nasmerovanými ku krajaňskému životu – pravdaže Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Svetovým združením Slovákov v zahraničí a Krajaňským vysielaním Slovenského rozhlasu RTVS... Posúvajú sa možnosti prezentácie magazínu aj jeho širšia spolupráca tak v printových, ako aj elektronických médiách, nájdete ho na sociálnych sieťach. Zákonite sa ponúka širšia spolupráca s Úradom pre zahraničných Slovákov pri Úrade vlády SR, ktorá bola už predmetom stretnutia s predsedom ÚSZŽ Jánom Varšom a šéfredaktorom magazínu a prejavuje sa vždy aktuálne aj v každom čísle magazínu. Naskytuje sa však ešte viacero možností ako spoluprácu prehĺbiť, posunúť na kvalitatívne vyššiu úroveň a možno ešte viac ju inštitucionalizovať:

- ÚSZŽ by sa mohol na vydávaní magazínu podieľať ako spoluvydavateľ;
- po obsahovej stránke by súčasťou magazínu (ktorý má ambíciu zmeniť periodicitu na mesačnú a či dvojmesačnú) mohla byť napr. vkladaná príloha, ktorá by obsahovala aj metodické usmernenia pre krajanov;
- po zvýšení nákladu by magazín mohol byť distribuovaný pre krajanov/ abonentov (jednotlivcov a či organizácie) diplomatickou poštou prostredníctvom zastupiteľských úradov...

Milé dámy, vážení páni, ctení krajanovia, zástupcovia Slovákov z celého sveta, v predchádzajúcich minútach som rád upriamil vašu pozornosť na tradičný i moderný magazín **SLOVENSKO – časopis pre Slovensko a slovenský svet**. Chápte zároveň moje slová ako úprimnú ponuku na spoluprácu, radi v redakcii prijmeme vaše podnety, námety na

portréty zaujímavých ľudí, na reportáže o všednom i nevšednom a či analytickejšie články...
Skrátka – magazín SLOVENSKO je stále tu, využite možnosti, ktoré ponúka.

Katarína MOSNÁKOVÁ BAGĽAŠOVÁ a Vladimír VALENTÍK

Slovenský kultúrny klub v Srbsku

Slovenský svetový kalendár

Spoločná minulosť, rozosiata prítomnosť a neurčitá budúcnosť sú dostatočné dôvody – dať vedieť o sebe. Na počiatku bolo Slovo... ono trvá a dúfame, že ešte dlho zotrvá. Slovenský svetový kalendár má za úlohu slovenské slovo udržať a priblížiť, zhromaždiť na jednom mieste. Lepšie poznajúc seba, ľahšie sa zachováme. Ľahšie zachováme naše Slovo ako Slováci. Ľahšie zachováme našu reč a vlastné bytie. Slovenské slovo je prítomné v celom svete, od Austrálie až po Ameriku. Naša nová ročenka má za úlohu uložiť ho, nadnesť a nazajtra, pre prítomnosť a pre budúcnosť. Nadväzujeme tak na bohatú tradíciu vydávania kalendárov tak na Slovensku, ako i v slovenskom zahraničí.

Kalendár, ako tlačený dokument, či už vo forme jednolistovej, nástennej, alebo ako ročné periodikum vznikol po vynájdení knihtlače. Od začiatku obsahoval zoznam dní, týždňov a mesiacov v roku a postupom času sa začal obohacovať o náučné a zábavné texty. Vtedy kalendár začal plniť aj inú funkciu okrem časovej a ňou boli osvetová, ľudovovýchovná, národnobuditeľská, informačná a vzdelávacia. Takéto kalendáre sa menovali ľudové, resp. národné kalendáre a boli jedným zo základných zdrojov poučenia a najrozšírenejšou a najobľúbenejšou knihou medzi pospolitým ľudom.

Podľa Encyklopédie ľudovej kultúry Slovenska **prvý kalendár na území Slovenska** vyšiel v Trenčíne v roku 1638 z dielne českých exulantov. Najstarším slovenským kalendárom je *Nový a Starý kalendár* z roku 1640. Vyššiu kultúrno-literárnu úroveň získali kalendáre v prvej polovici 18. storočia za redigovania Jána Chrastinu a Juraja Palkoviča a najviac kalendárov bolo publikovaných v 19. storočí. Najznámejšie boli *Domová pokladnica* a *Slovenský kalendár* Daniela Licharda a *Slovenský domový kalendár*, ktorého redaktorom bol Karol Salva. Veľmi obľúbený bol i *Nový a Starý vlastenecký kalendár* (1830 – 1874), ktorý redigoval Gašpar Fejérpataky-Belopotocký²⁶. Okrem ľudových kalendárov vychádzali aj kalendáre tematické, ktoré mali vedecký ráz (napr. astronimický kalendár) alebo obsahovali príspevky o osobnostiach, jubileách, jednotlivých regiónoch a pod. V roku 1894 začal vychádzať Tranovského kalendár, ktorý bol veľmi populárny aj medzi Slovákmi evanjelikmi na Dolnej zemi a ktorý vychádza aj dodnes.

Zahraniční Slováci tiež vydávali a vydávajú takéto kalendáre a to už od konca 19. storočia. Okrem uvedených funkcií, kalendáre zahraničných Slovákov mali predovšetkým funkciu pestovania slovenského jazyka, povzbudzovania národnej identity a zachovávanía kultúrnych a iných tradícií.

Prvou slovenskou knihou na americkom kontinente, ktorá bola tlačená z litier sádzaných strojom, bol *Kalendár Jednota*, ktorý vydávala Prvá katolícka slovenská jednota od roku 1896²⁷. V 90. rokoch 19. storočia v USA okrem Kalendáru Jednota vychádzali aj *Prvý slovenský americký národný kalendár pre katolíkov, evanjelikov a grékokatolíkov* a *Národný kalendár*. Vydávali ich ústredné krajanské spolky. Potom možno v dejinách amerických

²⁶ Kolektív autorov: Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1, s.225

²⁷ Bartalská, Ľubica: Kalendáre Slovákov na Americkom kontinente, In: Svetový kalendár Slovákov na rok 2011, s. 33.

Slovákov sledovať spústu kalendárov tak spolkových, ako i nezávislých, cirkevných, zábavných a i. Na začiatku 20. storočia svoje kalendáre vydávali aj novinové spoločnosti, ktoré mali vlastné tlačiarne: *Kalendár denníka Slovák v Amerike* (od roku 1919), *Kalendár Národného slovenského denníka* (od roku 1915), ktorý vydávala Účastinárska tlačiariska spoločnosť Národného slovenského denníka v Chicagu, *Obrana – Národný kalendár* (od roku 1922) vo vydaní Novín Obrana v Scrantone, *Kalendár Živena* (od roku 1924) popri časopise Spolku slovenských žien Živena. Od roku 1890 dodnes vyšlo v Amerike okolo 40 kalendárov, z čoho si periodicitu, i keď nepravidelnú zachoval len *Národný kalendár* vo vydaní Národného slovenského spolku v Pittsburghu. Gabriela Hamranová v príspevku *Slovenské kalendáre vydávané v zahraničí v knižniciach na Slovensku* píše, že v Amerike do dnešných čias pretrvalo vydávanie len jedného kalendára: *Kalendár – Almanac National Slovak Society of the USA for Year of...* Určený je pre potomkov Slovákov v USA a slovenčina sa v ňom vyskytuje iba minimálne²⁸. Tieto kalendáre zo začiatku odoberali i kanadskí Slováci až si v roku 1934 vydali svoj vlastný kalendár v Montreale pod názvom *Prvý kalendár kanadských Slovákov*. Tiež tu vychádzal *Kalendár Kanadskej slovenskej ligy* a *Kalendár Kanadského slovenského podporného spolku*.

Dlhú a kontinuovanú tradíciu vydávania kalendárov má i dnešné Srbsko. V roku 1920, po založení slovenskej kníhtlačiarne v Báčskom Petrovci, vyšiel prvý ročník *Národného kalendára* (menil názov aj na *Ludový kalendár*), ktorý aj v súčasnosti patrí medzi obľúbené rodinné čítanie vojvodinských Slovákov. Okrem toho v tomto prostredí vychádzali aj *Banátsky slovenský kalendár* v Kovačici a *Slovenský hospodársky kalendár* v Báčskom Petrovci. Najnovšie bol v roku 2002 založený *Pazovský kalendár*, ktorý dodnes vychádza v Starej Pazove.

V roku 1920 sa začali písať i dejiny vydávania kalendárov Slovákov v Maďarsku. Bol to *Čabiansky kalendár*, ktorý vychádzal do roku 1948 a potom bol v roku 1991 obnovený. Jeho prispievatelia sú predovšetkým Slováci z Maďarska, ale aj autori zo Slovenska, Rumunska a Srbska. Najstarším nepretržite vychádzajúcim slovenským periodikom v Maďarsku je ročenka *Náš kalendár*, ktorej prvé číslo vyšlo v roku 1950.

Okrem toho slovenské kalendáre možno nájsť i v Argentíne (*Kalendár Slovenského kultúrneho spolku v Argentíne*, vydavateľ: Slovenský kultúrny spolok v Buenos Aires), Austrálii (*Kalendár austrálskych Slovákov*, vydavateľ: Združenie austrálskych Slovákov v Sydney), Rumunsku (*Malý kalendár pre dolnozemske Slovákov* vydávaný v Nadlaku), tiež na Ukrajine (*Náš kultúrno-historický kalendár* vydávaný v Užhorode).

Z takejto bohatej tradície vydávania krajanských kalendárov a pri príležitosti osláv 90. výročia založenia Čabianskeho kalendára v Maďarsku a Národného kalendára v Srbsku, kultúrna dejateľka Anna Ištvánová organizovala konferenciu na tému slovenské ľudové kalendáre. Príspevky z konferencie vydala Čabianska organizácia Slovákov – Dom slovenskej kultúry, nie v podobe zborníka, ale v podobe *Svetového kalendára Slovákov na rok 2011* (redaktorka Anna Ištvánová a zodpovedná redaktorka Alžbeta Hollerová-Račková). Idea dozrela a založený bol nový *Slovenský svetový kalendár* na rok 2017, ktorý plánuje byť dlhoročným a kontinuovaným projektom. Jeho zakladateľom a šéfredaktorom je Vladimír Valentík, zástupkyňou šéfredaktora je Katarína Mosnáková-Baglašová a vydávajú ho Slovenský kultúrny klub v Srbsku a Centrum – slovenská kultúrna koordinácia. K utvoreniu prvého čísla Slovenského svetového kalendára prispeli aj redakční spolupracovníci: JÁN BOTÍK – Argentína, MARTA KAPUSTOVÁ, ELENA LOMENOVÁ a JÁN KULÍK – Austrália, MONIKA NECPÁLOVÁ a VLADIMÍR SKALSKÝ – Česko, MICHAL SPEVÁK – Čierna Hora, DANIEL COMPAGNON a LUKÁŠ HREHA – Francúzsko, BOŽENKA DASOVIČOVÁ, SANDRA KRÁĽOVÁ-VUKŠIČOVÁ a MIROSLAVA GRŽINIČOVÁ –

²⁸ Harmanová, Gabriela: Slovenské kalendáre vydávané v zahraničí v knižniciach na Slovensku, In: Svetový kalendár Slovákov na rok 2011, s. 49

Chorvátsko, DUŠAN TÓTH, JOZEF STAROSTA, MÁRIA VRABČEKOVÁ a IRENA TIMKOVÁ – Kanada, ALŽBETA HOLLEROVÁ-RAČKOVÁ, ANNA KOVÁČOVÁ, HAJNALKA KRAJČIOVÁ a JÁN BENČÍK – Maďarsko, RADKA RUSŇÁKOVÁ – Malta, VERONIKA GBÚRIKOVÁ, JARMILA BUCHOVÁ, MARTIN VÁLOVEC a JURAJ BARTOŠ – Nemecko, MILICA MAJERÍKOVÁ-MOLITORIS – Poľsko, BIANCA UNC, IVAN MIROSLAV AMBRUŠ a PAVEL HLÁŠNIK – Rumunsko, MILINA SKLABINSKÁ – Srbsko, EVA SOLMOŠIOVÁ – Švajčiarsko, DUŠAN DAUČÍK – Švédsko, IVAN LATKO – Ukrajina, MILAN ČUBA, JOZEPH JÁNEK a ALEXANDRA LANE – USA, JULIANA SERSENOVÁ a JOZEFÍNA KOVALČÍKOVÁ – Veľká Británia. Kalendár obsahuje rubriky Kalendárium, Slováci vo svete, Krajania na Slovensku a Krajanská téma. Na bežná 300 strán krajanov poukazujú ako im je príjemne spolu, tak v prítomnosti, ako aj v budúcnosti, ktorá na nich čaká. Zanechávajú stopy a šíria povedomie o spolupatričnosti.

Cieľom tohto projektu je prispieť k prezentácii dejín, kultúry a všeobecne života krajanov roztrúsených v rôznych kútoch sveta, podporiť vzájomnú spoluprácu, nadviazať kontakty a v neposlednom rade aj vytvoriť platformu, ktorá predstavuje príklady dobrej praxe v zachovávaní, rozvoji a zaveľďovaní slovenského jazyka, slovenských tradícií, identity a integrity našich komunít.

Budúcnosť Slovenského svetového kalendára závisí od nás samých. Od našej dobrej vôle, ochoty a snahy dávať vedieť o sebe nie len v rámci svojej komunity a svojho štátu, ale aj v širšom svetovom kontexte a najmä na Slovensku, v našej pravlasti. Z toho dôvodu redakcia Slovenského svetového kalendára plánuje spustiť webovú stránku, ktorá bude v prvom rade v digitálnej forme dokumentovať obsahy každého ročníka Kalendára, ale aj vytvorí možnosť na prezentáciu ďalších krajanských aktivít, ktoré sa konajú behom celého roka, ako aj na výmenu názorov, skúseností a praktických znalostí prostredníctvom elektronického fóra. Všetko to za účelom vzájomnej podpory a šírenia dobrého mena zahraničných Slovákov.

Prvý ročník Kalendára sme venovali predovšetkým mapovaniu krajanských spolkov, združení a organizácií. Už teraz môžeme povedať, že by sme v nasledujúcom čísle chceli upriamiť pozornosť na významné osobnosti z dejín a súčasného života našich komunít, ktoré sa významne pričínili o rozvoj spoločenského a kultúrneho života Slovákov v zahraničí. Preto vás vyzývame, aby ste nám Vaše príspevky zasielali najneskôr do 15. augusta 2017 na adresu svetovokalendar@gmail.com. Radi uvítame aj články o významných jubileách na rok 2018, ako aj informácie a fotografie z iných oblastí života vašej komunity, ktoré posvietia na čulú činnosť slovenských krajanských organizácií. V budúcich ročníkoch by sme si priali obzvláštniť Kalendárium našej ročenky tematickými fotografiami a najbližšie by to mohli byť ukážky sakrálnej architektúry, resp. kostoly, ktoré vo väčšine prípadov boli a zostali našou významnou oporou a miestom, ktoré chráni našu národnosť a nábožnosť. Najlepších dvanásť záberov slovenských kostolov v zahraničí, ktoré nám zašlete na horeuvedenú adresu, zverejníme so stručným popisom pri jednotlivých mesiacoch Kalendária na rok 2018.

Starajme sa teda o našu identitu a nech nám diaľka nie je prekážkou, aby sme si boli stále blízki.

Jozef IVAŠKA
Spevák

Slováci zo sveta sa stretli v Ružomberku, Bratislave a v Prahe

Spolupráca so Slovákami v zahraničí začala hneď ako vznikol Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí v Bratislave. Organizoval som a ešte stále organizujem stretnutia v Badene a v posledných rokoch pravidelne niekoľko krát v roku sa priamo aj zúčastňujem na

stretnutiach medzi krajanmi či už v Nemecku, Švajčiarsku, Maďarsku, Česku, Taliansku ectr... ale i v USA, Austrálii, Ukrajine a samozrejme na Slovensku.

Práve preto som v tento rok usporiadal stretnutie krajanov z príležitosti mojej novej knihy „Život na hrane“, ktorá mapuje krajské spolky v zahraničí. Na základe priameho pričinenia sa som spoznal krásnych ľudí, ktorí si ctia a rozvíjajú slovenské tradície, jazyk, kultúru. Veľa krát za sťažených podmienok a na vlastné náklady propagujú našu krajinu a učia svoje ale aj cudzie deti slovenský jazyk. Formou kultúrnych programov, škôl a medializáciou v zahraničných médiach.

V rodnom Ružomberku sa stretli krajanovia zo Santa Moniky, Seattle, Miami, Key Westu, Mníchova, kde, popri priamych spomienkách na Slovensko či vlastne Československo, keď nedobrovoľne museli opustiť krajinu, aby mohli teraz demonštrovať svoju invenciu, kreativitu či lásku k rodnej hrude.

Tiež v Bratislave a v Prahe sme sa stretli, za čo veľká vďaka organizátorovi Slovenského domu v Prahe riaditeľovi Vladimírovi Skalskému a jeho kolektívu.

V Bratislave za prítomnosti verejnosti v kníhkupectve Panta Rhei, pán Karol Osuský porozprával svoj životný príbeh v emigrácii. Úrivky z knihy čítali poprední slovenskí herci. Juraj Sarvaš prispel svojou básňou a uviedol knihu do života. Spolu s Dadom Nad'om, Janou Hubinskou, Alfredom Swanom a Evou Máriou Chalupovou prečítali krátke úrivky z knihy.

V Slovenskom dome v Prahe konferovala celú prezentáciu knihy Nad'a Vokušová, ktorá vniesla svojim charizmatickým prejavom vysokú úroveň tomuto literárnemu večeru. Úrivky prečítal známi herec Richard Trst'án z Prahy. Hlavným aktérom večera boli režiser Matej Mináč s manželkou a Vladimír Skalský, ktorí po krátkom koncertnom programe Ivaškovcov zloženým z populárnych piesní zakončili svoj program krásnymi ľudovými piesňami, kde rozospievali divákov aj piesňou Tancuj, tancuj, či Macejko, Macejko. Potom uviedli knihu do života ako ináč piesňou „Mám život rád“. 6.novembra odprezentujú knihu na „Festivale slovenského dedičstva v americkom Pittsburghu. Publikácia je realizovaná s príspevím Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Svojimi príspevkami prispeli zahraniční Slováci – za Rakúsko autor Jozef Ivaška, za Austráliu Zdeno Baláž., USA Robert Petrik, Helene Beine Cincebeaux, Karol Osuský, Stanley Velický, Roman Paulik, Dodo Ivaška, Amelia Faltin, Miloš Rousek, Marína Novikova z Ruska a Ján Mráz z Nemecka.

ZÁVERY STÁLEJ KONFERENCIE SLOVENSKÁ REPUBLIKA A SLOVÁCI ŽIJÚCI V ZAHRANIČÍ 2016

Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2016 pozitívne hodnotí doterajšie aktivity a obetavosť organizátorov a podporovateľov krajanského života vo svete, ich úsilie rozvíjať slovenskú spolupatričnosť, hodnoty kultúrneho dedičstva a ďakuje predchádzajúcim aj súčasným aktivistom, členom spolkov a organizácií za ich obetavosť a nenahraditeľný vklad pri presadzovaní slovenského povedomia v zahraničí.

Konferencia oceňuje priebežné aktivity Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ), ktorý sa snažil zabezpečovať optimálne organizačné, ekonomické a spoločensko-politické podmienky pre uchovávanie a rozvoj jazykovej, kultúrnej a národnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí, a to s dôrazom na mladú generáciu. ÚSZZ pri tom pracoval v tesnej spolupráci s organizáciami krajanských komunít v Európe a zámorí. Účastníci oceňujú, že ÚSZZ zvýšil dôraz na účasť detí a mládeže v organizovaných aktivitách a na vzájomnú komunikáciu medzi krajanmi.

Konferencia oceňuje informácie delegátov z jednotlivých krajín, ktoré dokumentujú situáciu krajanských komunít v jednotlivých krajinách a dopad uskutočňovania štátnej politiky Slovenskej republiky na spoločenské, politické a ekonomické zabezpečenie ich podpory v domovských krajinách. Konferencia zdôrazňuje potrebu citlivej akceptácie aktuálnych a historických podmienok existencie krajanských komunít a rešpektovanie princípu rôznorodosti, špecifických potrieb a hodnôt pre rozvoj kultúrnej, jazykovej a národnej identity.

Delegáti vzali na vedomie, že vláda Slovenskej republiky schválila novú koncepciu štátnej politiky pre Slovákov žijúcich v zahraničí do r. 2020, ktorá odráža historický rámec a aktuálny medzinárodný kontext s víziou kľúčových priorít v súlade so zákonom určenými oblasťami pôsobnosti štátnej politiky a privítajú, ak prípadná novelizácia zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov bude reagovať aj na novú situáciu v slovenských menšinách a komunitách. Konferencia odporúča vedeniu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí vyhodnotiť námety k novelizácii zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a predložiť ich príslušným legislatívnym orgánom.

Konferencia považuje za strategickú prioritu zabezpečenie priestorov pre Centrum slovenského zahraničia, aktuálne zriadené Svetovým združením Slovákov v zahraničí. Považuje sa za kľúčové, aby toto centrum trvalo prezentovalo históriu a kultúru krajanov v hlavnom meste Slovenskej republiky.

Konferencia odporúča, aby sa na začiatku zasadania budúcej Stálej konferencie konkrétne zhodnotil stav plnenia záverov tejto konferencie.

Konferencia odporúča zjednodušiť účasť občanov Slovenskej republiky žijúcim v zahraničí vo voľbách.

Konferencia odporúča zjednodušiť možnosť udelenia, či znovuzískania občianstva pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Kultúra

Účastníci konferencie oceňujú podporu Slovenskej republiky, ktorá podstatne prispieva k zachovávaniu hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva Slovákov žijúcich v zahraničí, ale aj k tvorbe nových produktov vo všetkých oblastiach umenia – hudby, tanca, divadla, literatúry, vydavateľskej činnosti, výtvarnej činnosti, filmu a kultúry vo všeobecnosti.

Na dosiahnutie plnej účelnosti a efektivity grantového systému Slovenskej republiky na podporu a rozvoj národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov v zahraničí navrhujú účastníci konferencie formovať Komisiu pre kultúru, vedu a výskum zahraničných Slovákov pri ÚSZZ.

Účastníci konferencie oceňujú možnosť prezentovať všetky formy kultúry zahraničných Slovákov v Slovenskej republike a tým vzájomne upevňovať slovensko-slovenské vzťahy pri uskutočňovaní takých projektov, ako sú: Palárikova Raková v Čadci, Krajanská nedeľa a Krajanský dvor v rámci Folklórnych slávností pod Poľanou v Detve, Južno-slovenské detské a folklórne slávnosti v Dulovciach, Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko v Nových Zámkoch, Bienále fantázie v Martine, Pamätný deň zahraničných Slovákov v Bratislave, Bibliotéka v Bratislave a podobne. Konferencia vyzýva účastníkov, aby prostredníctvom svojich predstaviteľov propagovali tieto možnosti kultúrnej prezentácie vo svojich komunitách.

S cieľom vytvoriť jednotný kalendár kultúrnych podujatí sa vyzývajú všetci krajanovia – organizátori kultúrnych podujatí, festivalov a rôznych tematických programov, aby najneskôr do 31.12.2016 zaslali na adresu ÚSZZ zoznam tých najdôležitejších kultúrnych podujatí, ktoré v roku 2017 plánujú usporiadať. Následne ÚSZZ vypracuje jednotný kalendár kultúrnych podujatí, ktorý bude dostupný na portáli ÚSZZ.

Konferencia odporúča vedeniu ÚSZZ vynaložiť úsilie vytvoriť Múzeum kultúry zahraničných Slovákov ako ústredného metodického, odborného, poradenského, koordinačného, štatistického a vzdelávacieho pracoviska sústavy múzeí pre oblasť základných odborných činností v Slovenskej republike. Jednou z jeho hlavných úloh by malo byť vybudovanie centrálnej databázy informácií o histórii, kultúre a spôsobe života Slovákov žijúcich v zahraničí.

Konferencia odporúča venovať pozornosť dobudovaniu pamätníka slovenského vysťahovalectva a Slovákov v zahraničí.

Účastníci konferencie navrhujú prijatie kultúrno-osvetovej stratégie vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí.

Školstvo a vzdelávanie

Účastníci stálej konferencie oceňujú aktivity Sekcie pre strednú, južnú a východnú Európu a Sekcie pre západnú Európu a zámorie Komisie pre školstvo a vzdelávanie ÚSZZ, činnosť ktorých prispela k riešeniu aktuálnych potrieb slovenských národnostných menšín a slovenských komunít v zahraničí v oblasti školstva a vzdelávania. Súčasne žiadajú vedenie ÚSZZ zachovať tieto dve sekcie.

Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2016 apeluje na Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí a na Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, aby aj naďalej vyvíjali maximálne úsilie zamerané na udržiavanie úrovne slovenského školstva a skvalitňovanie výučby slovenského jazyka v krajinách strednej, južnej a východnej Európy, ako aj na podporu výučby slovenčiny vo vzdelávacích centrách v krajinách západnej Európy a zámoria.

Stála konferencia vysoko hodnotí podporu ÚŠZZ vo forme schválených projektov.

Stála konferencia oceňuje všetky programy, semináre, štipendiá a vzdelávacie aktivity, ktoré na prospech slovenských pedagógov a slovenskej mládeže v zahraničí každý rok organizuje a financuje Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Stála konferencia odporúča MŠVVaŠ SR, aby aktualizovalo, resp. iniciovalo podpis nových bilaterálnych medzirezortných zmlúv vychádzajúc pri tom z aktuálnych a naliehavých potrieb slovenských národnostných menšín a slovenských komunít v jednotlivých krajinách so zameraním na podporu slovenského národného povedomia a rozvoj slovenského školstva a výučby slovenského jazyka v týchto krajinách.

Stála konferencia odporúča MŠVVaŠ SR a ÚŠZZ venovať sa aj naďalej otázkam novodobých slovenských migrantov v krajinách západnej Európy a zámoria a hľadať riešenia, ktoré Slovákom bez statusu národnostných menšín pomôžu odovzdávať slovenský jazyk ďalším generáciám Slovákov v týchto krajinách.

Stála konferencia odporúča ÚŠZZ podporovať projekty zamerané na motiváciu rodičov so slovenským pôvodom v jednotlivých krajinách pri ich rozhodovaní o zapisovaní detí do prvých ročníkov slovenských škôl, resp. škôl s vyučovaním slovenského jazyka.

Stála konferencia oceňuje, že ÚŠZZ rozbehol spoluprácu so Štátnym pedagogickým ústavom za účelom vytvorenia buď osobitnej podkapitoly v rámci predmetu dejín, alebo kompletných didaktických materiálov a obsahových štandardov v rámci osobitného voliteľného predmetu o dejinách a živote Slovákov žijúcich v zahraničí a odporúča sa aj naďalej tejto téme intenzívne venovať. Konferencia odporúča vedeniu ÚŠZZ vynaložiť úsilie na zriadenie Katedry dejín zahraničných Slovákov na jednej z kvalitných univerzít v SR.

Stála konferencia zdôrazňuje potrebu na všetkých úrovniach aj naďalej prehĺbovať spoluprácu medzi školskými ustanovizňami, slovenskými pedagógmi a žiakmi na Slovensku a v krajinách so slovenským školstvom, resp. s výučbou slovenského jazyka v zahraničí.

Konferencia odporúča vedeniu ÚŠZZ vynaložiť úsilie, aby sa zastupiteľské úrady viac zaoberali problematikou školstva a vzdelávania.

Konferencia odporúča MŠ, aby do štátnej objednávky zaradili aj vybrané tituly učebníc, ktoré budú prostredníctvom Sekcie medzinárodnej spolupráce a európskych záležitostí distribuované tým národnostným školám a vzdelávacím centráм v zahraničí, ktoré o ne prejavia záujem.

Financie

Konferencia oceňuje starostlivosť o Slovákov žijúcich v zahraničí aj vo forme finančnej podpory ich projektov, programov a aktivít. Víta prísľub mierneho navýšenia finančných prostriedkov na rok 2017. Avšak objem vyčlenených finančných prostriedkov stále nedosahuje úroveň zodpovedajúcu príslušnému uzneseniu vlády z roku 2008. Konferencia preto i naďalej odporúča ÚSŽZ podniknúť kroky ku konsolidácii finančných prostriedkov na úroveň, korešpondujúcu s príslušným uznesením vlády. Očakáva i postupnú valorizáciu objemu prostriedkov.

Konferencia odporúča vedeniu ÚSŽZ ďalej pracovať na zjednodušení systému podávania žiadostí o poskytnutie dotácií a ich vyúčtovaní.

Účastníci konferencie sú sklamaní neúčast'ou ústavných činiteľom na Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúcich v zahraničí 2016.

Zoznam účastníkov

Argentína

César Emilio MANGIATERRA, Slovenský kultúrny spolok v Argentíne

Česko

Peter LIPTÁK, Obec Slovákov v Českej republike

Jaromír SLUŠNÝ, Obec Slovákov v Českej republike

Janka HALUKOVÁ, Slovenský ev. zbor v Prahe a Spoločnosť Jána Kollára v ČR

Mária MIŇOVÁ, Slovenské združenie Limbora

Jaroslav MIŇO, Asociácia Etnica

Eliška GUNIŠOVÁ, Slovenský dom v Brne

Michal CHORVÁT, Slovenský dom v Brne

Nad'a VOKUŠOVÁ, Slovensko-český klub

Vlastimil FABIŠÍK, Folklórny súbor Púčík

Čierna Hora

Michal SPEVÁK ml., Čiernohorsko-slovenské priateľstvo

Francúzsko

Imrich TÓTH, Slovenská katolícka misia v Paríži

Edita MANÁKOVÁ, Spolok francúzsko-slovenského priateľstva

Chorvátsko

Mirko VAVRA, Zväz Slovákov v Chorvátsku

Branka BAKSA, Zväz Slovákov v Chorvátsku

Sandra KRALJ VUKŠIĆ, Slovenské kultúrne centrum

Josip KRAJČI, Zväz Slovákov v Chorvátsku

Írsko

Mária PACHEROVÁ, Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku

Island

Kristína DOMÁŇOVÁ

Slovenčina pre deti na Islande

Kanada

Dušan TÓTH, Kanadská základina pre kultúru a divadlo

Eva HADZIMA, Kanadská Slovenská liga, Slovenská škola v Calgary

Vladimír LINDER, Slovak Heritage Live

Maďarsko

Katarína KIRÁLY, Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku

Marta DEMJÉNOVÁ, Slovenská samospráva v Mlynkoch

Anna KOVÁČOVÁ, Výskumný ústav Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku

Alžbeta HOLLEROVÁ RAČKOVÁ, Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku

Júlia SZABÓOVÁ MARLOKOVÁ, Materská škola, všeobecná škola, gymnázium a kolégium s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti

Levente GALDA, Slovenský spolok Identita
Ondrej HORVÁTH, Slovenský spolok Identita
Karola KLAUSZOVÁ, Slovenský spolok Identita
Edita PEČEŇOVÁ, Slovenské gymnázium, základná škola, materská škola a kolégium,
Békešská Čaba
Eva FÁBIÁNOVÁ, Ľudové noviny
Imrich FUHL, spoločnosť SlovakUm
Ruženka EGYEDOVÁ, Zväz Slovákov v Maďarsku

Malta

Radoslava RUSŇÁKOVÁ, Česi a Slováci na Malte

Nemecko

Viera HORCH, Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove
Jarmila BUCHOVÁ, Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove
Josef SOLTES, RED konzultant

Rakúsko

Camille LABAS, Únia slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich
mimo územia Slovenska
Jozef IVAŠKA, spevák
Helena STEINER, muzikologička, kultúrna manažérka

Rumunsko

Pavel HLASZNIK, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku
Adrian Miroslav MERKA, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku, Parlament
Rumunska
Juraj BÁLINT, Slovenský evanjelický seniorát v Rumunsku

Srbsko

Katarína MELEGOVÁ MELICHOVÁ, Matica slovenská v Srbsku
Vladimír VALENTÍK, Slovenský kultúrny klub v Srbsku
Samuel ŽIAK, Hlas ľudu
Zdenka VALENTOVÁ BELIČOVÁ, Nový život, mesačník pre literatúru a kultúru
Monika NECPÁLOVÁ, YMCA Srbsko
Anna HORVÁTOVÁ, Hlas ľudu
Juraj ČERVENÁK, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny
Jarmila STOJIMIROVIĆ, Knižnica Štefana Homolu
Mária ANDRÁŠIKOVÁ, Asociácia slovenských pedagógov
Michal SPEVÁK, Slováci a spolužitie
Svetlana ZOLŇANOVÁ, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny
Anna TOMANOVÁ MAKANOVÁ, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny
Anna MEDVEĐOVÁ, Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom, Báčsky Petrovec
Anna CHRŤANOVÁ LESKOVAC, Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov
Katarína MOSNÁKOVÁ-BAGLAŠOVÁ, Slovenský kultúrny klub v Srbsku
Rastislav SUROVÝ, profesor dejepisu

Sýria

Margita GHATA, komunita krajanov v Homse

Švajčiarsko

Jozef RYDLO, Únia slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska

Švédsko

Ľubomír BZDUŠEK, Švédsko-slovenský spolok
Kornelia JOHANSSON, Švédsko-slovenský spolok
Dušan DAUČÍK, Švédsko-slovenský spolok

Taliansko

Elena CENGELOVÁ CARINA, Združenie krajanov a priateľov Slovenska v Miláne

Ukrajina

Ivan LATKO, Užhorodský spolok Slovákov
Peter MICHAEL, Spolok slovenských umelcov Zakarpattia
Valeria BALANKO, Spoločnosť Slovákov Ľ. Štúra v Zakarpatsku
Ernest HORVAT, Spolok Slovenskej Inteligencie v Zakarpatsku
Jozef HAJNIŠ, Oblastná kultúrno-osvetová organizácia Matice slovenskej na Zakarpatsku
Olexandr HREBÍK, Slovenská spoločnosť M.R.Štefánika vo Ľvove
Krystyna LJUBCHINSKA, Slovenská spoločnosť M.R.Štefánika vo Ľvove
Michael PETER, Spolok slovenských umelcov Zakarpattia

USA

W. Nina HOLÁ, Slovenská liga v Amerike
Milan ČUBA, Slovenská liga v Amerike
Ingrid SIVČOVÁ-KUZMA, BCBSA – slovenská škola pri BCBSA v New Yorku
Andrea VALČUHA LEVRINCOVÁ, Slovenská liga

Veľká Británia

Dagmara SMALLEY, Slovenský klub v Birminghame
Dana KLAMPÁROVÁ, Slovenský klub v Birminghame

Slovensko

Zuzana PAVELCOVÁ, Krajanské múzeum Matice Slovenskej
Claude BALÁŽ, Nadácia Národný pamätník slovenského vyst'ahovalectva
Jozef SCHWARZ, sociológ
Andrej MITAL, Matica slovenská
Igor VÁLEK, magazín SLOVENSKO
Miroslav KRYSTOŇ, Pedagogická fakulta UMB Banská Bystrica
Jarmila GERBOCOVÁ, Slovenské národné múzeum – Historické múzeum
Soňa KARIKOVÁ, Pedagogická fakulta UMB Banská Bystrica
Ľubomír KRAĽOVANSKÝ, Turčianska galéria Martin
Zuzana DRUGOVÁ, Metodické centrum UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí
Alena DOUŠKOVÁ, Metodické centrum UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí
Miroslav BARTOŠ, Spoločnosť prof. Martina Slivku

Hostia

Lukáš PARÍZEK, štátny tajomník MZVaEZ SR

Štefan ROZKOPÁL, vedúci Kancelárie prezidenta SR

Konrád RIGÓ, štátny tajomník Ministerstva kultúry SR

František RÁBEK, ordinár Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR

Edita ŠKODOVÁ, tajomníčka pre mediálnu komunikáciu ECAV

Marek MOŠKA, generálny riaditeľ, MŠVVaŠ SR

Katarína ČAMBOROVÁ, riaditeľka odboru, MŠVVaŠ SR

Peter DRÁBEK, riaditeľ odboru Ministerstva vnútra SR

Ľudovít HAJDUK, riaditeľ štátneho pedagogického ústavu

Vladimír SKALSKÝ, Svetové združenie Slovákov v zahraničí

Igor FURDÍK, generálny konzul SR v Békešskej Čabe

Marián TKÁČ, Matica slovenská

Pavel POLLÁK, výskumný pracovník

Mojmír BENŽA, emeritný vedecký pracovník Ústav etnológie SAV

Slavko RAC, Národnostná rada Rusínskej národnostnej menšiny v Srbsku

OBSAH

Štefan ROZKOPÁL , vedúci Kancelárie prezidenta SR	
Pozdravný list prezidenta Slovenskej republiky Andreja Kisku	6
Lukáš PARÍZEK , štátny tajomník ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR	7
Konrád RIGÓ , štátny tajomník Ministerstva kultúry SR	10
Vladimír SKALSKÝ , Svetové združenie Slovákov v zahraničí	11
Marián TKÁČ , Matica slovenská	12
Ľudovít HAJDUK , riaditeľ štátneho pedagogického ústavu	13
František RÁBEK , ordinár Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR	14
Edita ŠKODOVÁ , tajomníčka pre mediálnu komunikáciu ECAV	
Pozdravný list od generálneho biskupa Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku Miloša Klátika	15
Ján VARŠO , predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.	16
Vladimír SKALSKÝ , Svetové združenie Slovákov v zahraničí	25
César Emilio MANGIATERRA , Slovenský kultúrny spolok v Argentíne	27
Nina HOLÁ , Slovenská liga v Amerike	30
Marián Mark STOLÁRIK , Kanadská Slovenská liga	32
Kornélia JOHANSSON , Švédsko-slovenský spolok	35
Ľubomír BZDUŠEK , Švédsko-slovenský spolok	35
Jaromír SLUŠNÝ , Obec Slovákov v Českej republike	37
Peter LIPTÁK , Obec Slovákov v Českej republike	40
Jozef RYDLO , Únia slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska	47
Ľudomír MOLITORIS , Spolok Slovákov v Poľsku	48
Juraj ČERVENÁK , Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny	51
Katarína MELEGOVÁ MELICHOVÁ , Matica slovenská v Srbsku	53
Alžbeta HOLLEROVÁ RAČKOVÁ , Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku	56
Marta DEMJÉNOVÁ , Slovenská samospráva v Mlynkoch	59
Anna KOVÁČOVÁ , Výskumný ústav Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku	62
Michal SPEVÁK ml. , Čiernohorsko-slovenské priateľstvo	66
Ivan LATKO , Užhorodský spolok Slovákov	68
Ernest HORVAT , Spolok Slovenskej Inteligencie v Zakarpatsku	70
Dušan TÓTH , Kanadská základina pre kultúru a divadlo	73
Zuzana PAVELCOVÁ , Krajanské múzeum Matice slovenskej	76
Claude BALÁŽ , Nadácia Národný pamätník slovenského vyst'ahovalectva	78
Jozef SCHWARZ , sociológ	82
Mária ANDRÁŠIKOVÁ , Asociácia slovenských pedagógov	86
Svetlana ZOLŇANOVÁ , Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny	93
Edita PEČEŇOVÁ , Slovenské gymnázium, základná škola, materská škola a kolégium, Békešská Čaba	94
Júlia SZABÓOVÁ MARLOKOVÁ , Materská škola, všeobecná škola gymnázium a kolégium s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti	98
Eva HADZIMA , Kanadská Slovenská liga, Slovenská škola v Calgary	102
Kristína a Renáta JELÍNKOVÁ , Slovenská knižnica v Calgary	103
Ingrid SIVČOVÁ-KUZMA , BCBSA – slovenská škola pri BCBSA v New Yorku	104
Dana KLAMPÁROVÁ a Dagmara SMALLEY , Slovenský klub v Birminghame	107
Mária PACHEROVÁ a Alena SUŠKOVÁ , Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku	108

Viera HORCH a Jarmila BUCHOVÁ , Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove	110
Kristína DOMÁŇOVÁ a Oľga KACIANOVÁ , Slovenčina pre deti na Islande	112
Zuzana DRUGOVÁ , MC UMB Banská Bystrica	115
Vlastimil FABIŠIK , Folklórny súbor Púčík	127
Nad'a VOKUŠOVÁ , Slovensko-český klub	136
Jana HALUKOVÁ , Slovenský ev. zbor v Prahe a Spoločnosť Jána Kollára v ČR	137
Eliška GUNIŠOVÁ a Michal CHORVÁT , Slovenský dom v Brne	140
Ján KIŠGECI, Zoran VAPA, Katarína DOBRIČOVÁ, Zoltán Gyore Združenie pre muzeálne agrárne dedičstvo., Kulpin	142
Ján KIŠGECI, Katarína DOBRIČOVÁ, Olivera BEDARIČOVÁ Združenie pre muzeálne agrárne dedičstvo., Kulpin	145
Monika NECPÁLOVÁ , YMCA Srbsko	149
Katarína KIRÁLY , Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku	152
Camille LABAS , Únia slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska	155
Elena CENGELOVÁ CARINA , Združenie krajanov a priateľov Slovenska v Miláne	157
Jarmila STOJIMIROVIĆ , Knihnica Štefana Homolu	159
Sandra KRALJ VUKŠIĆ , Slovenské kultúrne centrum	161
Andrej KURIC , Ministerstvo školstva vedy vzdelávania a športu Chorvátska, Matica slovenská Osijek	164
Zdenka VALENTOVÁ-BELIČOVÁ , Nový život, mesačník pre literatúru a kultúru	166
Jaroslav MIŇO , Asociácia Etnica	172
Mária MIŇOVÁ a Jaroslav MIŇO , Slovenské združenie Limbora	174
Imrich TÓTH , Slovenská katolícka misia v Paríži	177
Anna HORVÁTOVÁ , Hlas ľudu	179
Michal SPEVÁK , Slováci a spolužitie	182
Olivera PUSTINJAK , Čiernohorsko-slovenské priateľstvo	184
Michael PETER , Spolok slovenských umelcov Zakarpatia	185
Samuel ŽIAK a Vladimíra DORČOVÁ – VALTNEROVÁ , Hlas ľudu	186
Igor VÁLEK , magazín SLOVENSKO	188
Katarína MOSNÁKOVÁ BAGLAŠOVÁ a Vladimír VALENTÍK Slovenský kultúrny klub v Srbska	190
Jozef IVAŠKA , spevák	192
Závery Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2016	194
Zoznam účastníkov	198